

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка

На правах рукопису

Крохмальна Галина Іванівна

УДК 811.161.2'38'373.46:82.09]:[80:001]–051ДенисюкІ.

ТЕРМІНИ В ІДІОСТИЛІ ВЧЕНОГО
(на матеріалі філологічних праць
професора Івана Денисюка)

Спеціальність: 10.02.01 – українська мова

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:
Кочан Ірина Миколаївна
доктор філологічних наук, професор

ЛЬВІВ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНА ЯК ДОМІНАНТИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	12
1.1 Мовна особистість ученого	12
1.2 Ідіостиль у художньому та науковому текстах	24
1.3 Специфіка літературознавчого терміна	36
1.3.1 Термін у літературознавчому тексті	36
1.3.2 Особливості літературознавчої терміносистеми	43
1.4 Методологія дослідження терміна в ідіостилі вченого	59
Висновки до розділу 1	61
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА І СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНООДИНИЦЬ ..	66
2.1 Тематичні поля і лексико-семантичні групи літературознавчих термінів ..	66
2.2 Мотивованість літературознавчих термінів	72
2.2.1 Мотивованість термінів ТП «Література та літературознавство: головні поняття»	78
2.2.2 Мотивованість термінів ТП «Генологія».....	84
2.2.3 Мотивованість термінів ТП «Поетика тексту».....	94
2.3 Граматична структура літературознавчих термінів.....	98
2.4 Генологічна характеристика літературознавчих ТО.....	100
Висновки до розділу 2	108
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ ТА ЕКСТРАГАЛУЗЕВИХ ТЕРМІНІВ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОМУ ТЕКСТІ	112
3.1 Загальнонаукові терміни	113
3.2 Екстрагалузові терміни	127
3.2.1 Детермінологізовані нелітературознавчі ТО.....	133

3.2.2	ТО без втрати термінного значення	148
3.2.3	Інші варіанти функціонування екстрагалузевих ТО	156
3.2.4	Транстермінологізація екстрагалузевих ТО	161
3.2.5	Явище «нагромадження» ТО	163
	Висновки до розділу 3	164
	ВИСНОВКИ	168
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЛЕ – Літературознавча енциклопедія

ЛСГ – лексико-семантичні групи

ЛСД – Літературознавчий словник-довідник

ЛТ – літературознавчий термін

СУМ – Словник української мови в 11 томах

ТП – тематичні поля

ТО – терміноодиниця

ТС – термінологічне словосполучення

англ. – англійська мова

араб. – арабська мова

грец. – грецька мова

італ. – італійська мова

лат. – латинська мова

нім. – німецька мова

фр. – французька мова

ВСТУП

Сучасна цивілізація розвивається в екстремальних умовах глобалізаційних викликів, стрімкого науково-технічного розвитку, у гострому протистоянні традиційного та інноваційного, гуманітарного і природничого, «аналогового» і «цифрового», на межі життя і смерті. Літературознавча термінологія позначена подібною «екстремальною» рисою, що полягає у потребі створення терміноодиниці на межі строго логічного наукового поняття і безмежної творчої фантазії.

Якщо фахова терміносистема як така має свою поняттєву організацію, в якій центральне місце займає нормативний фаховий термін (однозначний, точний, доброзвучний, мобільний тощо), то в авторських літературознавчих працях ми нерідко знаходимо терміни, позначені емоційністю, образністю. Вчені уже віддавна цікавляться науковою термінологією у літературознавстві і в літературних текстах. Л. Гнатюк, Д. Кирик досліджували наукову термінологію у літературних творах Г. Сковороди; І. Галенко – термінологію у працях Івана Франка; В. Деркач – філологічну термінологію М. Драгоманова, Ю. Карпенко – у текстах І. Вишенського; О. Масликова – філологічну термінологію М. Грушевського, В. Мацько – літературознавчу термінологію Івана Огієнка, Є. Регушевський – літературознавчу термінологію Я. Головацького, І. Нечуя-Левицького, О. Кобилянської, П. Грабовського, М. Коцюбинського, М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, І. Микитенка, Лесі Українки. Результатом цієї праці стала публікація лексикографічного матеріалу – словників термінів [74; 178; 183; 228; 250].

Предметом цілого ряду різнопланових мовознавчих і літературознавчих досліджень стали особливості індивідуального стилю багатьох письменників: «Кольорономінація як особливість ідіостилю В. Стефаника» (І. Бабій), «Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко» (Г. Губарева), «Міфопоетика творчості М.М. Коцюбинського» (Т. Саяпіна), «Ідіостиль Валерія Шевчука» (О. Переломова), «Ідіолект Тараса Шевченка і сучасні мовні норми» (С. Січкара), «Ідіостиль поетичних творів

Святослава Гординського» (В.Півень) та ін. На особливу увагу заслуговують риси літературознавчої наукової терміносистеми. «До мови наукової літератури ставляться особливо суворі вимоги в дотриманні норм, що сприяє посиленню логізації викладу.... Оскільки наука оперує не образами, а поняттями, науковий твір насичений абстрактною лексикою» [232, с.9]. Науковий стиль гуманітарних наук суттєво відрізняється від наукового стилю точних, природничих, сільськогосподарських та інших наук. Передусім тим, що, крім фахової лексики (яка, безперечно, має свою специфіку у цій галузі знань), тут наявні специфічний синтаксис, своя фразеологія, які і утворюють ідіостиль вченого.

Яскравим прикладом такого специфічного ідіостилу стали праці українського літературознавця, фольклориста, франкознавця, доктора філологічних наук, заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка Івана Овксентійовича Денисюка. На це вказують і автори передмов до видання, яке стало матеріалом нашого дослідження: М.Легкий «Стиль викладу вченого змінюється у залежності від імовірної категорії читача: від рафінованого наукового, академічного, коли порушуються вагомі проблеми (тут можна говорити про елітарність мислення автора і таке ж сприймання реципієнта); більш популярного, коли метою дослідника є познайомити читача з постаттю певного письменника та його творами (більш характерний для передмов та післямов); врешті, до цілковито популярного, розрахованого на дитяче й підліткове сприйняття.(...) Власне, наукова творчість І. О. Денисюка засвідчує гармонійне поєднання академічного підходу до порушення певної проблеми та образного, подекуди квітастого стилю висловлювання» [Т.1.Кн.1,С.14–15]¹. Т.Пастух: «Остання (філологічна обдарованість І.Денисюка – Г.К.) виявлялась у майстерному володінні словом (вміння висловлювати свої думки образно, але водночас і точно), у відчутті півтонів й нюансів тексту і підтексту, у збагненні законів жанру (так звана генологічна свідомість), у здатності своєрідного ліричного (!) відчуття поезики

---

¹ Тут і далі цит. за виданням: Денисюк І. *Літературознавчі та фольклористичні праці* : у 3 т., 4 кн. / Іван Денисюк ; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2005. із вказівкою тому, книги і сторінки.

твору» [Т.2,С.6]; «Образний, зі свіжими метафорами стиль, експресивні художні деталі, розмовна інтонація і лексика відтворюють картину самобутнього краю, малюють казковий світ Гуцульщини. Поетичний здогад, погляд на минуле й сучасне, поєднання комічного і серйозного – усе це творить своєрідність науково-популярної нарації» [Т.2,С.19]; Я.Гарасим: «не можна не зауважити неперевершеної художньої авторської оповіді у цих фольклористичних етюдах, що є промовистим свідченням нараторського таланту їх автора» [Т.3,С.8].

Зважаючи на такі характеристики ідіостилю вченого, які подали його колеги-літературознавці та фольклористи, ми обрали зібрання праць Івана Денисюка як матеріал для нашого дослідження. Ще одним аргументом стало те, що ці праці досі не досліджували з термінологічної точки зору.

Актуальність дослідження зумовлена: необхідністю розвитку теорії функціонування термінологіки у науковому тексті, потребою вивчення її семантичних, структурних та функціональних особливостей; відсутністю окремих досліджень такого типу; важливістю аналізу ідіостилю вченого з точки зору функціонування термінологіки у науковому тексті.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка «Комунікативно-прагматичні та лінгводидактичні аспекти дослідження української мови в діячій та синхронії на різних етапах розвитку» (реєстраційний номер 0115U003719). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (витяг із протоколу № 30/6 від 30 червня 2011 року). Тему дисертації уточнено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (витяг із протоколу № 18/4 від 27 травня 2016 року).

Мета роботи – визначити особливості індивідуального стилю вченого з допомогою аналізу особливостей функціонування літературознавчих та нелітературознавчих термінів у філологічних працях Івана Денисюка. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних завдань:

- проаналізувати й систематизувати підходи до трактування понять «мовна особистість» та «ідіостиль»;
- встановити особливості літературознавчого терміна як домінанти ідіостилю;
- здійснити аналіз мотивованості літературознавчих ТО у працях проф. Івана Денисюка на підставі ономасіологічного підходу;
- вивчити граматичну структуру, походження літературознавчих терміноодиниць;
- визначити функціональні особливості загальнонаукових термінів у літературознавчому контексті;
- з'ясувати специфіку функціонування екстрагалузевих ТО в літературознавчому тексті.

Об'єкт дослідження – терміносистема філологічних праць Івана Денисюка.

Предмет дослідження – термінолексика, її лексико-семантична, структурна та функціональна характеристики у філологічному тексті.

Джерельною базою роботи слугували: видання «Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці : у 3 т., 4 кн. / Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2005. – Т. 1 : Літературознавчі дослідження. – Кн.1. – 432 с. ; Кн. 2. – 486 с. ; Т. 2 : Франкознавчі дослідження. – 528 с. ; Т. 3 : Фольклористичні дослідження. – 404 с.»; літературознавчі, термінологічні та інші словники.

Методи дослідження. У роботі використано: *поняттєво-лінгвальний метод, метод суцільної вибірки* – для виокремлення і диференціації терміноодиниць; *елементи методу кількісного аналізу* – при визначенні співвідношення інтрагалузевих, екстрагалузевих та загальнонаукових ТО в авторському тексті; *метод лексико-тематичного моделювання* – для характеристики структурно-семантичних особливостей терміноодиниць, формування тематичних груп; *функціональний метод, зіставний метод та метод контекстуального аналізу* – при порівнянні функціональних особливостей терміноодиниць залежно від галузевої зумовленості тексту і

контексту; *описовий метод* – при узагальненні мовних фактів і формуванні висновків.

Наукова новизна дослідження – вперше в українському термінознавстві здійснено комплексний аналіз терміносистеми наукового тексту одного вченого з точки зору її лексико-семантичної, структурної та функціональної характеристики, також системно описано мотиваційні функції терміноодиниць літературознавчої терміносистеми у зв'язку із вивченням контекстуальних взаємовпливів терміноодиниць терміносистем інших галузей науки та людської діяльності. Набула подальшого розвитку теорія терміна у філологічному тексті, поглиблено методологічні засади вивчення ідіостилю вченого.

Теоретичне значення дисертації полягає у нових перспективах вивчення теорії терміна, його функціональних, системних та світоглядних мотиваційних характеристик. Проведений аналіз може стати методологічною основою для дослідження динаміки розвитку терміноодиниць у межах терміносистеми, ідіостилю вчених різних галузей науки та різних поколінь однієї галузі. Результати дисертації сприятимуть подальшій розробці теоретичних питань інтерпретації наукових текстів.

Практичне значення результатів дисертації дасть можливість використовувати їх у подальших наукових дослідженнях питань теорії і практики мовної особистості у науковому тексті, ідіостилю вченого, термінів у літературознавчому тексті. У навчальному процесі матеріали роботи слугуватимуть для читання лекцій і проведення практичних занять з курсів «Термінознавство», «Основи наукового тексту», «Основи наукових досліджень», «Культура наукової мови», «Вступ до літературознавства». Матеріали дисертації сприяють вирішенню методологічних питань при укладанні лексикографічних праць з літературознавства, у написанні навчальних посібників з термінознавства.

Положення, які винесено на захист:

1. Однією із домінант ідіостилю наукових текстів Івана Денисюка є термін як характерний засіб передачі оригінального мислення вченого.

Неординарні праці І.Денисюка потребують комплексного погляду крізь призму аналізу термінологіки авторського тексту.

2. Переносність значення при аналізі естетичних явищ літератури визначає особливість їх термінологічної природи. Термін перебуває у тісному зв'язку з авторським стилем письменників, учених, тому літературознавчі терміни не змінюються повністю, а набувають нових додаткових значень.

3. Домінантами у літературознавчій термінологіці І. Денисюка є мотивація за ознакою, за формою твору, за змістовими характеристиками. Часто ТО, мотивована змістовними характеристиками, поєднує компонент, пов'язаний з формою аналізу генологічного явища і водночас з процесом взаємодії жанрів. Учений, спостерігаючи за літературознавчими явищами, трансформує ТО, синтезуючи різні їх ознаки.

4. Загальнонаукові терміни проходять своєрідну адаптацію у літературознавчому контексті. Такі ТО не втрачають свого термінного значення, вчений використовує їх загальнонаукове семантичне значення у поєднанні з літературознавчим значенням, і така ТО набуває іншого гатунку – більше літературознавчого аніж загальнонаукового.

5. При аналізі наукових текстів І. Денисюка виявлено проблему визначення термінного значення нелітературознавчих ТО. Частина ТО зберігає своє термінне значення, частина ТО частково втрачає це значення, частина – переходить у літературознавчу терміносистему, набуваючи ознак іншої ТО і зберігає лише лексичне значення, яке у контексті літературознавчого наукового погляду набуває інших функцій. Причини явища – використання ТО з різних сфер людської діяльності, «нерівномірність» втрати чи збереження термінного значення таких ТО за умови впливу образної мови.

Особистий внесок дисертанта. Усі результати дисертант отримав самостійно. Наукових праць, які стосуються теми дисертації, написаних у співавторстві, немає.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні принципи та результати роботи викладено в наукових доповідях, виголошених на конференціях: XI Міжнародна наукова конференція «Проблеми української

термінології СловоСвіт 2010» (м.Львів, 1–2 жовтня 2010 р.); III міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, 1–4 листопада 2012 р.); Четверта міжнародна науково-практична Інтернет-конференція з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, 31 жовтня – 3 листопада 2013 р.); Міжнародна наукова конференція «Słowo. Tekst. Czas – XII» *Frazeologia w idiolekcie i systemach języków słowiańskich*. W 200. rocznicę urodzin Tarasa Szewczenki. (14–17 листопада 2013 р. Щецін. Інститут слов'янської філології Щецинського університету. Польща.); Міжнародна наукова конференція «Апостол правди і науки» до 200-ліття від дня народження Тараса Шевченка (15–16 травня 2014 р. Львів. Львівський національний університет імені Івана Франка); П'ята міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (30 жовтня – 2 листопада 2014 року. München – Berlin); Всеукраїнська наукова конференція «Не попів слів, а серця жар»: філологічні обрії Івана Денисюка (до 90-річчя від дня народження) (12 грудня 2014 р. Львів. Львівський національний університет імені Івана Франка); X Міжнародна конференція «Українська термінологія і сучасність» (22–24 квітня 2015 р. Київ. Інституті української мови НАН України); X Міжнародна науково-практична конференція «Психолінгвістика в сучасному світі» (22–23 жовтня 2015 р. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»); Шоста міжнародна науково-практична інтернет-конференція з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (29 жовтня – 1 листопада 2015 р. Мюнхен).

Публікації. Основні положення та практичні результати дисертації висвітлено в 12 статтях, 6 із яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, 4 – у закордонних виданнях.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі змісту, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (375 найменувань). Повний обсяг роботи – 209 сторінок, основний зміст роботи викладено на 172 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНА ЯК ДОМІНАНТИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

1.1 Мовна особистість вченого

Одним із важливих аспектів наукових досліджень упродовж останнього століття утвердилось поняття «мовна особистість». Цей термін вчені називають інтердисциплінарним і одним із «ключових понять у галузі культури мови, лінгвостилістики, комунікативної лінгвістики» [308, с.133]. Поняття мовної особистості ввійшло у наукові парадигми різних галузей людського знання (психології, філософії, культурології, лінгвістики, педагогіки, етнології), що засвідчує намагання сучасної науки через аспекти мовної особистості пізнати феноменальність людини, бо її розвиток поза мовною особистістю є нереальним. Феномен мовної особистості є міждисциплінарним об'єктом досліджень, які здійснюють у різних наукових сферах: у філософії – в контексті набуття та засвоєння людиною знань про себе та про оточуючий світ (В. Біблер, І. Ладенко, О. Спіркін, Б. Юдін та ін.); психології – в аспекті дослідження механізмів і закономірностей функціонування соціокультурної рефлексії (О. Анісімов, І. Семенов, Ю. Степанов та ін.); педагогіці – у процесі розкриття закономірностей і механізмів навчання і виховання, особистісного розвитку учнів і професійного становлення майбутнього вчителя (О. Комар, В.Краєвський, О. Пехота, В. Сластьонін, О.Савченко); дидактиці – закономірності засвоєння знань, умінь і навичок, удосконалення методів та форм мовної освіти, вплив навчального процесу на формування мовної особистості (В. Бондар, В. Паламарчук, В. Римаренко, Ю. Мальований, В.Максименко, О.Ярошенко та ін.); лінгводидактиці – закономірності засвоєння мови, шляхи і засоби формування комунікативної компетенції (А. Богуш, М. Вашуленко, А. Загнітко, Т. Донченко, С. Караман, Л. Мацько, Л. Паламар, О. Семенов, М. Пентилюк, М. Плющ та ін) [180, с. 13]. Незважаючи на активне

функціонування цього терміна ще тривають наукові дискусії з приводу точності визначення.

Певна остаточна невизначеність поняття зумовлює різні його тлумачення. Так, у «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» за редакцією С.Я.Єрмоленко це поняття охоплює і лінгвістичні, і екстралінгвістичні риси: «Мовна особистість – поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [87, с. 92–93].

Чітко і однозначно формулює вимоги до поняття мовної особистості з точки зору комунікативної лінгвістики Ф.Бацевич, який визначає характеристики явища, його рецептивно-онтологічні ознаки («Мовна особистість – індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [9, с. 187]), встановлює функціональні вимоги до поняття («особистість мовна – особа, яка виявляє себе як така, що добре володіє засобами мовного коду рідної мови в різних типах комунікативних ситуацій» [12]).

Поняття мовної особистості поєднує лінгвістичні, психологічні, соціальні фактори і відкриває нові можливості для подальшого дослідження функціональних особливостей мови, мовної діяльності. Мовна особистість виступає тією призмою, крізь яку відбувається бачення та категоризація явищ навколишньої дійсності. Організація мовної особистості включає весь спектр національно-культурних факторів, які відображаються в картині світу.

У процесі вивчення мовної особистості поступово зростає кількість термінів, якими оперують дослідники: «мовна особистість» (Г. Богін, Ю.Караулов), «мовленнєвий портрет» (Л. Крисін, К. Сєдов), «комунікативна особистість» (Й.Стернін, М.Саломатіна), «вербальна особистість» (Л.Ставицька) [27, с. 145]. Залежно від того, який саме сегмент мовобуття

мовної особистості аналізують, виділяють такі її різновиди: мовна особистість носія міського просторіччя (Г.Пономарьова), діалектна мовна особистість (Т.Волкова, К.Іванцова, І.Демчик), «віртуальна мовна особистість» (Г.Трофімова), або «мовна особистість віртуального комуніканта» (Н. Асмус), елітарна мовна особистість (О. Сиротиніна, І. Іванчук, Є. Санченко), мовна особистість у сатирико-гумористичному тексті (О. Семенюк) тощо [27, с. 144–149].

Причина такої багатоманітності розуміння явища у тому, що цілісне поняття «мовна особистість» твориться в конкретному середовищі, а наукове його дослідження проектується у багаторівневому вимірі. Різнопланову природу цього пояснює Т.Космеда і стверджує, що «мовна особистість – це складний понятійний конструкт, який в науковій лінгвістичній літературі розглядають як узагальнений багаторівневий образ репрезентанта відповідної ментально-культурно-комунікативної мовної спільноти. Особистість, зокрема мовна, формується в конкретному соціальному, етнічному і мовно-культурному середовищі, асимілюючи з допомогою мови його різноманітний досвід [125, с. 130].

Вихідним положенням для досліджень стало розуміння мовної особистості як конкретного носія мови, здатного створювати, розуміти і відтворювати тексти. Мовну особистість вчені характеризують на підставі аналізу текстів, які вона створила, з точки зору використання у них системних засобів мови для відображення бачення навколишньої дійсності тієї особистості [265, с. 1515]. Т.Космеда розділяє означуване поняття на складові і подає логічні судження з приводу особливостей їх функціонування, відображення та фіксації: «Складовими мовної особистості є її мовна спроможність, мовна й комунікативна компетенція, особливе світобачення, світосприйняття та світорозуміння, що відображається в індивідуальній мовній картині світу, а фіксується, відповідно, в когнітивній картині світу» [125, с. 129–140], адже це структура як універсальна категорія, що «має такі обов'язкові складові: мовна, комунікативна, емоційна компетенції, за певних обставин й міжкультурна

комунікативна компетенція, тезаурус відповідних когнітивних структур, уявлення, асоціації, концепти, універсальні, етнічні, національно марковані цінності, цілісність психологічних налаштувань, зумовлених відповідними індивідуальними й колективними налаштуваннями, мотивами та іншими важливими особистісними складовими, а також умовами життя, специфікою епохи, конкретних життєвих ситуацій» [126, с. 83–93].

Основою для характеристики мовної особистості стала трирівнева модель [105, с. 20], згідно з якою виділяють вербально-семантичний, лінгво-когнітивний та прагматичний рівні. Для науки про мовну особистість введено термін «лінгвоперсонологія». Лінгвоперсонологія – новий напрям лінгвістичних досліджень, присвячених вивченню мовної особистості, чинників її формування, становлення і розвитку [181, с. 7].

Серед усіх досліджень мовної особистості С.Єрьоменко виділяє окремі напрями:

1) перший з них – дослідження з типологізації мовної особистості в залежності від особливостей дискурсивної поведінки (комунікативних стратегій, комунікативної компетенції, мовленнєвої культури) відповідного індивіда (О.О. Пушкіна, О.Б. Сиротининої, В.Є. Гольдіна, І.П. Сусова, С.О. Сухих тощо)...

2) другий напрям, де проводяться дослідження мовної особистості персонажа/персонажів/автора відповідного художнього твору, що дає змогу говорити про індивідуальну або колективну мовну особистість, спираючись на її дискурс, який охоплює набір висловлень окремого героя у тексті твору (Я.О. Бондаренко, З.А. Кузневич, І.А. Морякіної, Т.І. Сурян тощо).

3) третій напрям – дослідження мовної особистості реальної історичної особи (відомого письменника, вченого, політичного діяча) на матеріалі окремого мовленнєвого жанру чи низки жанрів, що становлять спадщину відповідної особистості (Н.І. Гайнуліної, С.І. Гіндіна, Т.І. Довжикової, О.В. Попової, В.Ф. Стеція).

4) четвертий напрям – дослідження мовної особистості у ракурсі її мовленнєвої біографії з урахуванням соціопсихолінгвістичних факторів еволюції комунікативної компетенції людини [89, с. 33–37].

Повний опис мовної особистості передбачає такі поняття:

- характеристика семантичного рівня, опис індивідуальних відмінностей у семантиці тексту;
- реконструкція моделі світу (фрагменту), відображеної у свідомості, тезаурус концептів і концептосфер;
- мотиви, інтенції, домінанти, особливості сприйняття, світовідчужування;
- реконструкція асоціативно-вербальної сітки: які поняття і як саме виражаються цією особистістю, яким стилем, якими способами і засобами мовленнєвої комунікації [182, с. 144].

Значний інтерес серед учених викликає дослідження мовної особистості письменників, які відіграли важливу роль у процесі становлення та розвитку української літературної мови. Т.Космеда у дослідженні такого типу подає опис теоретичних понять, що окреслюють концепти „мовна свідомість», „мовна спроможність», „мовна особистість» (*Homo loquens*) і зазначає, що мовна особистість – це багатогранний феномен, що складається з сукупності *Homo cogitans*, *Homo agens*, *Homo communicans*, *Homo sentins*, *Homo ethnicus / habitus*, *Homo sentins*. У цьому аспекті автор аналізує особистість Тараса Шевченка, що репрезентує портретний тип української нації, етнічний характер українця [126, с. 83–93].

Проаналізувавши основне поняття лінгвоперсонології (мовна особистість як лінгвістична категорія, що складається з компонентів – мовна спроможність, мовна свідомість і мовнокомунікативна компетентність), Л.Мацько зазначає, що мовна спроможність є першоосновою для формування мовної свідомості, а з нею і становлення та розвитку мовленнєвих компетенцій та мовної комунікативної компетентності. Мовна свідомість є основною ознакою кожної мовної особистості. Вона формує когнітивний (пізнавальний) зміст мовлення і

містить його у собі завжди готовим до мовленнєвої потреби. Мовна спроможність є основою формування мовної свідомості і виповнюється нею (мовомисленням, мислеобразами, рефлексіями). Мовнокомунікативна компетентність дозволяє сповна реалізувати єдність досягнення і мовної спроможності, і мовної свідомості через види мовленнєвої діяльності у відповідній соціокультурній мовній спільноті. Досконалі мовні особистості визначаються як елітарний тип мовних особистостей, що засвідчують максимально високий рівень володіння культурою креативного мовлення і можуть бути зразком для вивчення рідної мови і формування мовнокомунікативної компетентності [184, с. 8–15]. Для української молоді, на думку авторки, безсумнівним прикладом національної ідентичності і патріотичного виховання є мовна особистість національного генія і пророка Тараса Шевченка.

Постать Т.Шевченка як мовну особистість аналізує М. Мозер [198]. Одним з аспектів цього дослідження є осмислення мовної біографії Т.Шевченка та її місця у становленні авторського ідіолекту й модерної української мови, беручи до уваги говіркову основу та чужомовний (російський, польський) аспект мовно-мовленнєвого портрета поета, що безпосередньо впливає на становлення літературної української мови. Увесь аналізований корпус мови поета, одиниці фонологічного, морфологічного, синтаксичного та лексичного рівнів розглянуто крізь призму словникових джерел української, російської та польської мов і на основі цього запропоновано своє бачення як мови Шевченка загалом, так і її кореляції з сучасною українською мовою [72].

Мовну особистість Івана Франка як письменника, мовознавця, ритора, викладача, юриста досліджує Т.Космеда [127]. В.Власенко аналізує в епістолярному дискурсі мовну особистість Лесі Українки (відображення в мові епістолярію світоглядно-суспільних, національно-культурних факторів, вплив інтелектуального й культурного потенціалу особистості на розвиток української літературної мови) [43, с. 349–354]. В.Папіш розглядає основні аспекти дослідження психологічної акцентуації, характеризує ознаки

демонстративної особистості, аналізує різнорівневі мовні засоби вияву істероїдної акцентуації у драматичній поемі Лесі Українки «Кассандра»; встановлює взаємозв'язок між персонажним дискурсом та автором твору [220, с. 13–17]. Т.Должикова, досліджуючи мовну особистість Пантелеймона Куліша, визначає екстра- та інтралінгвальні чинники формування П.Куліша як мовної особистості; описує значення його редакторської й видавничої роботи, мовознавчих студій та перекладацької діяльності для становлення норм літературної мови; висвітлює погляди П.Куліша на проблему мовно-національної єдності. Автор проаналізувала мовну тканину творів письменника і з'ясувала співвідношення народнорозмовних (розмовно-нейтральних та емоційно-експресивних), фольклорних та книжних лексичних елементів у його художній та нехудожній, а також перекладацькій мовній практиці [78, с. 21]. В.Стецій створює мовний портрет У.Самчука, встановлює закономірності формування ідіостилю письменника [306]. На основі аналізу роману "Волинь" вчений з'ясував авторські принципи ідейно-естетичного освоєння української державності, вказав на своєрідність мовної особистості У.Самчука, що виявилася в романтично-художньому осмисленні національних суспільно-вагомих ідей, які відображаються в семантиці та функціонуванні відповідних ключових слів, слів-символів, сакральної лексики та художніх тропів. Вчений пропонує модель дослідження мовної особистості письменника, суть якої полягає у встановленні безпосереднього зв'язку між його мовотворчістю та світоглядом [306]. С.Ігнат'єва, досліджуючи мовну особистість О.Гончара, виявляє психологічні чинники явища, які є в «Щоденниках» письменника. Автор визначила кореляційні зв'язки між лінгвістичними і психологічними змінними в межах провідного модусу мовної особистості та її аксіологічні параметри, що виявляються в мемуарних жанрах О.Гончара [102, с. 139–145]. Л.Мацько спробувала окреслити українську елітарну мовну особистість на прикладі поетичної мовотворчості А.Малишка [181, с. 7–11].

Мовна особистість у сфері наукового тексту має свої окремі характеристики. Науковий текст – особливий акт комунікації, тому роль автора

та реципієнта набуває специфіки. Оскільки метою вченого є не лише здобуття нових знань, але й їхня оцінка та прагнення повідомити про них суспільству, то знання, експліковане в тексті, претендує на статус нового, відповідно, воно відрізнятиметься від уже відомого, старого, отже, буде індивідуальним [21, с. 11–16]. В.Борисов слушно вказує на те, що у «будь-якому тексті, і науковому зокрема, реципієнт читає думку, перш за все, автора. За допомогою тексту науковець прагне творчого самовираження, здійснює різнобічну мовну діяльність, послуговуючись текстами інших науковців, інтерпретує їх, формує нове знання, продукує власні наукові думки. Весь обсяг прецедентного тексту (тобто старе знання) не сприймається вченим однорідно, виникає певний уявний діалог, який і буде покладено в основу нового наукового тексту, метою якого є досягнення максимальної точності в тому чи іншому питанні» [21, с. 11–16]. Важливий акцент – творче самовираження, а відтак – можливість нешаблонного формулювання думки, яке неминуче виведе за межі нормативної обмеженості наукового тексту. Науковець – це учасник специфічного наукового дискурсу, який експлікує, проявляє свій лінгвальний рівень, мовні смаки та певну мовну орієнтованість на сторінках свого наукового тексту. Таким чином, мовна особистість має різноплановий характер, а вектори розвитку і вивчення явища залежать від концептуальної та мовної картин світу, текстосприймання та підходів до текстотворення [21, с. 11–16].

Мовна особистість сучасного вченого, наприклад лінгвіста, має різні рівні його «дискурсивної реалізації: ґрунтовність і глибина знань, оригінальність і сміливість наукового мовомислення, лінгвокреативність (на противагу шаблонності) у творенні власного тексту, наявність ідіостильових маркерів, добір складної, вузькопрофільної термінології» [22, с. 134]. Отже, сучасне розуміння вченого як особистості, наукового тексту як поняття поєднує різноплановість мовної особистості, авторське прагнення до однозначності, але не відкидає при цьому можливості оригінального вислову думки. Треба врахувати і думку В.Борисова про те, що «мовна особистість сучасного науковця – це явище багаторівневе, різнопланове, при її вивченні слід

ураховувати як власне лінгвальні, так і екстралінгвальні фактори» [22, с. 134].

В основі нашого дослідження – наукові праці українського вченого Івана Денисюка. Оскільки дослідник працював у галузях літературознавства і фольклористики, цілеспрямовано вивчав проблеми генології, поетики, наратології, інтертекстуальності, новаторства творчості окремих письменників і його доробок було опубліковано окремим виданням у трьох томах і 4-х книгах, окрім того, вчений сам створив власний авторський спосіб викладу наукової думки, – усе це зумовило вибір матеріалу для нашого дослідження.

За спостереженнями вчених-колег – І.Денисюк був майстром високої культури письма, письма глибокого, розумного, як кажуть, – «густого». Навдивовижу тонкий стиліст, який відчуває мелодику, евфонію, «музику» художнього тексту, поетику мистецького слова, душу букв і звуків літературного твору [289]. А. Скоць стверджує, що жанровий спектр значного наукового доробку професора Денисюка широкий, об’ємний і різноманітний: літературознавчі і фольклористичні розвідки, статті, солідні монографічні дослідження (їх 15), літературознавчі огляди, теоретико-літературні праці, рецензії, передмови, літературні портрети, примітки, наукові коментарі, літературні есеї, наукові тези, краєзнавчі дослідження, навчальні підручники і методичні вказівки для вищої школи (їх 20)... Він співавтор трьох підручників (вони були тричі перевидані) для шкіл з польською мовою навчання. Учений – науковий редактор, упорядник багатьох книг, зокрема творів Лесі Українки, С. Васильченка, І. Франка для дітей шкільного віку. 14 аспірантів під його керівництвом успішно захистили кандидатські дисертації, 26 разів Денисюк був опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій [289]. І. Денисюк був активним науковцем і педагогом, у його творчому доробку – наукові тексти різних жанрів, насичені цікавою терміною лексикою, оригінальним авторським стилем і цікавою неординарною думкою про різні наукові явища.

Важливими, на нашу думку, є думки-свідчення сучасників-колег про творчий спосіб мислення, особливий стиль ученого. Т. Салига вказує на літературознавчі «секрети» творчості Івана Денисюка, які часто «полягають у надзвичайно чуттєвому, філігранному і шляхетному «розкодуванні» текстуальних «таємниць» твору. Його герменевтична методологія, сказати б, легко «співуживається» з метою структурального аналізу. І одне і друге працює на пізнання глибин твору». При цьому відомий український літературознавець і критик зазначає, що до «зарубіжних неукраїнських імен та джерел він (*І. Денисюк – прим. моя – Г.К.*) звертається не тому (як це інколи роблять інші), щоб вразити ерудицією, а для творення іманентного контексту, в якому український чинник закономірно присутній. Він ніколи не сідає на «імпортного велосипеда», знаючи, що в нас є «велосипед» свій, якого дуже часто значно скоріше «винайдено», ніж десь там...» [264, с. 76].

Відзначає національну скерованість ученого і П.Іванишин: «Для професора І. Денисюка усвідомлення національної ідентичності предмета дослідження має важливе та постійно присутнє методологічне значення. Вона стає органічною складовою дослідницького пошуку та мислення, зрештою, створює імунітет проти космополітичних чи інших універсалістських інтенцій» [99, с.328]. Важливі спостереження С.Пилипчука щодо рис ідіостилю І. Денисюка, адекватно творчі спостереження, висновки про поєднання академічного мовлення і метафоричного новотворення: «На відміну від фольклорної традиції, де форма вислову заснована на боротьбі протилежностей, стильові параметри Денисюкових студій мають дещо інший тембр звучання. Дослідник не пропонує нудних, «заїжджених формулок», а, навідрізь, демонструє постійний пошук нового, свіжого, незатертого, незаяложеного слова, він не йде утоптаними стежками, уникає нехитрого крокування торованим шляхом. Учений завжди впевнено, із подиву гідною винахідливістю прокладає міцний тракт Денисюківського наукового тексту, тексту, який захоплює незгірш віртуозно побудованого новелістичного сюжету, який, всупереч канонам звичного академічного мовлення, рясніє метафорами,

який спрямований не лише на вичерпне висвітлення змісту, а й відзначається увагою до форми повідомлення» [222, с. 7].

Ще один із учнів і послідовників І.Денисюка, Ю.Горблянський відзначив окремі риси мовного стилю І.Денисюка (вплив на формування мовної особистості естетичних, риторичних, контекстових і метафоротворчих чинників) і висловив особисті спостереження за послідовністю викладу думки, за методикою роботи над стилістикою наукового авторського тексту: «У науковій діяльності І.Денисюк виявив себе справжнім естетом і стилістом. Його наукова мова – це, так би мовити, *haute couture* української філологічної науки. Його праці завжди вирізнялися у потоці наукової літератури нестандартністю наукового наративу, естетизмом наукового мислення, незвичністю і несподіваністю наукової риторики. Для нього важило кожне слово, яке він уводив у контекст. Слово має у нього працювати на зміст і якість наукового тексту. У наукових виступах І.Денисюка не спостережемо абияк або наспіх і недоладно кинутого слова. Слово в руках ювеліра філологічного мислення оживає, відлунює-переливається різними асоціаціями, вібрує нюансами і стократ перевідкриває для читача свої несподівані грані та можливості. Для вченого було важливо «підшукати», підібрати саме таке слово чи й цілий мовний зворот, які б щонайвлучніше «підсвітили» суть наукової проблеми. Саме цим пояснюється пристрасне виконання неологізмів, «запозичення» термінології з інших, нефілологічних галузей науки або введення слів у зазвичай нехарактерні для них контексти» [58, с. 22].

На різнобарвність мовностилістичної палітри вченого вказав М. Легкий і назвав стиль наукового викладу І. Денисюка «академічним» і «подекуди квітчастим»: «Стиль викладу вченого змінюється у залежності від імовірної категорії читача: від рафінованого наукового, академічного, коли порушуються вагомні проблеми (тут можна говорити про елітарність мислення автора і таке ж сприймання реципієнта); більш популярного, коли метою дослідника є познайомити читача з постаттю певного письменника та його творами (більш характерний для передмов та післямов); врешті, до цілковито популярного,

розрахованого на дитяче й підліткове сприйняття (наприклад, «Про автора «Чарівної книжки» та дивосвіт його творів» чи ті ж «Мої поліські, мої зелені шкільні роки»). Наукова творчість І. Денисюка засвідчує гармонійне поєднання академічного підходу до порушення певної проблеми та образного, подекуди квітастого стилю висловлювання. Глибока ерудиція, вміла селекція матеріалу, вдалий науковий підхід до вирішення проблеми, сміливість гіпотез, непохитна віра в історико-літературний факт, сувора автоцензура – все це притаманне науковим студіям ученого» [160, с. 14–15].

Учені вказують на зразки «естетизації» наукового стилю, наукового мислення чи не в «кожній науковій праці вченого». Важливо те, що «для І. Денисюка було справою честі писати доступно, «прозорою», науково-точною, а проте індивідуально неповторною мовою. Він обстоював ту позицію, що науковий текст обов'язково повинен, окрім подачі науково опрацьованого, систематизованого фактажу, мати витончене словесне оформлення, стилістично відшліфоване естетико-риторичне «озвучення». Голос кожного вченого повинен мати власний неповторний тембр. І професорові І. Денисюку вдалося витворити, видобути, вирізьбити й огранити словом свій індивідуальний голос, який промовляє до читача несподівано скроєним і виразно промовистим «квітастим стилем» (М. Легкий) із характерними для нього новелістично містким словом, аргументованістю і ґрунтовністю, логічно-врівноваженою послідовністю і асоціативною насиченістю. Спосіб наукового мислення вченого не сприймаємо як надокучливий солодкавий надмір чи неорганічну штучність. Кожна його праця сприймається як величний філологічний хорал тій чи іншій науковій проблемі [58, с. 23].

Отже, феномен мовної особистості як міждисциплінарний об'єкт досліджень, що їх здійснюють у різних наукових сферах, має широкі перспективи майбутніх досліджень багатьох рівнів. Попередні спостереження за естетично оформленим науковим словом дають підстави для мотивації комплексного погляду на науковий доробок ученого, його мовної особистості, крізь призму аналізу терміносистеми, її окремих ознак; для системного

вивчення наукового доробку саме Івана Денисюка – вченого з оригінальним науковим підходом і стилем, що має ознаки взаємовпливу художньо образного і науково точного мислення, орієнтованого на читача.

1.2 Ідіостиль у художньому та науковому текстах

Досліджуючи авторські тексти, науковець неминуче натрапляє на проблему розуміння авторського стилю. Стиль як модель мовлення слугує базою для формування існування особливостей стилю кожного індивіда. У сучасній лінгвостилістиці для позначення характерних рис індивідуального мовлення письменника паралельно використовують терміни «стиль», «стиль автора», «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль», «авторський стиль», «авторський ідіолект», що не мають чіткої і прозорої дефініції та критеріїв розмежування [128, с. 196 –199]. Різні способи називання явища – свідчення різних підходів до його розуміння. З поняттям «мовна особистість» можна співвіднести поняття «ідіостиль».

Автори енциклопедії «Українська мова» намагаються встановити певні спільні ознаки і не розмежовують поняття: стиль індивідуальний, ідіолект – це сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда. Стиль індивідуальний співвідноситься з поняттями ідіолект, ідіостиль [338, с. 653].

У «Літературознавчій енциклопедії» (далі – ЛЕ) поняття «сукупність мовно-виражальних засобів» уточнено ознаками процесу творення і вказівкою на емоційність: Ідіостиль – індивідуальний стиль, в якому виразні мовні утворення формують своєрідну систему, набувають неповторного емоційно-експресивного забарвлення. Ідіостиль часто співвідносять з ідіолектом [163, с. 406]. Є ряд досліджень, які стосуються теоретичного обґрунтування цих понять [301; 319; 320].

Акцент на винятковості і системності авторського лінгвістичного самовираження робить В. Волошук – «ідіостиль – це система змістовних і

формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам окремого автора, яка робить унікальним втілений в цих творах авторський спосіб мовного висловлення» [49, с.6]. Поняття «індивідуальний стиль» насамперед застосовують до стилю письменника, поета, майстра слова. Саме талановитий письменник виробляє свою мову, вживає свої характерні вислови, звороти, по своєму оригінально будує фрази, використовує улюблені слова. Останнім часом активно розвивається когнітивна теорія, в рамках якої ідіостиль розглядають як засіб репрезентації індивідуально-авторської картини світу.

Вагомі положення щодо дослідження ідіолекту знаходимо у працях Л.М.Гаспарова, В.П. Григор'єва, Ю.К. Щеглова, М.А. Караваєва, Ю.Н. Караулова та інших вчених. В українському мовознавстві – це праці В.П. Дроздовського, О. С. Кухар-Онишко, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Л.О. Ставицької, С.П. Бибик, Н.С. Дужик та ін.

Вчені переважно звертають увагу на ідіостиль у художній літературі. О. Дойчик визначає ідіостиль автора художнього твору як «опосередкований у художньому тексті мовно-ментальний портрет письменника, який відображається у специфіці індивідуально-авторської концептуалізації дійсності, що детермінується системою особистісних цінностей» [77, с. 7]. Таким чином, бачимо спробу встановити залежність ідіостилу від системи особистісних цінностей.

Виділяє оригінальність і неповторність авторського стилю І. Вечоркін. «Індивідуальний авторський стиль – явище неповторне, як відбиток пальця людини. Це мистецький генетичний код письменника, його «особова справа». І цю неповторність забезпечує певна оригінальна комбінація ідіостильових носіїв, кожен із яких може бути носієм й іншого ідіостилу, однак саме їх сукупність, набір завжди неповторні» [37, с. 138]. Учений намагається встановити риси індивідуального виходячи із широкої повторюваності «ідіостильових носіїв», які мають загальнодоступний характер і набувають оригінальності лише в певному способі поєднання і застосування. Перед дослідником постає непросте завдання – знайти і описати системні зв'язки між

явищами естетичного характеру. До того ж ця сфера людської діяльності має ознаки суб'єктивного підходу не лише автора, але й рецепції читача, враховуючи об'єктивні фактори впливу, на які вказує В. Волошук «Мовна особистість майстрів слова, їх ідіостилю охоплюється: 1) мовою їх творів; 2) ставленням до мови як до суспільного історико-культурного явища; 3) використанням мовних різновидів у комунікативних ситуаціях. При цьому важливо враховувати загальні процеси художньої мови, їх зв'язок із мовою доби» [49, с.6]. Отже, поєднання різних аспектів впливу, різних ознак вимагають особливо виваженого системного підходу до вивчення ідіостилювого явища. Індивідуальний стиль є фільтром, що слугує для добору відповідної лексики, фразеології, комунікативних прийомів [224, с. 33–39].

Описати індивідуальний стиль письменника – значить вилучити з текстів його доробку якнайбільше типових носіїв стилю, з'ясувати чинники, що зумовили наявність саме цих носіїв у текстах, та звести ці чинники і носії в одну естетичну систему; після цього визначити носії домінантні, що лідирують за періодичністю вживання, і другорядні – вживані рідше, але теж сталі, також визначити найвпливовіші для текстів письменника чинники» [37, с. 129]. Вчені знаходять мотивацію для аналізу ідіостилю у виокремленні певних окремих найбільш характерних, найбільш виразних ознак.

Неповторність творчої манери письменника визначається, як стверджує О. Дойчик, домінантою його ідіостилю – комплексом когнітивних, емотивних та естетичних еталонів, характерних для особистості, які слугують психічною основою метафоризації і вербалізації картини світу у художньому творі (В. Белянін, Я. Мукаржовський, Р. Якобсон) і детермінуються системою особистісних цінностей» [77, с.8]. Таким чином, вчений вбачає у «домінанті» не просто окрему рису чи ознаку, а надає їй перспективної ваги – дати можливість осягнути естетичні принципи побудови індивідуального авторського стилю. Домінантний аналіз ідіостилю має, на нашу думку, великі перспективи з огляду на можливість презентації авторського індивідууму крізь призму певного виокремленого елемента. Такий підхід є ефективним, адже здійснити аналіз

усього творчого доробку письменника крізь призму усіх можливих варіантів рецепції лінгвістичних засобів і з врахуванням образного ряду можливих асоціативних зв'язків при цьому навряд чи реалістично. Наприклад, Б. Стельмах визначає такі доміанти ідіолекту автора: «особливості вживання певного шару лексики, звукові, зорові та запахові образи, конденсованість чи неконденсованість лексем, пунктуація, стилістичне варіювання синтаксичних конструкцій, ритмомелодика й композиція оповіді тощо» [305, с. 228–233]. Домінанта дає можливість скерувати думку реципієнта у конкретно визначеному напрямі, що об'єктивізує такий аналіз ідіолекту з точки зору і вченого, і сприймача, а значить – дослідник продемонструє індивідуальне, відмінне від стилю інших авторів.

На важливість вияву доміанти у текстах вказує М. Котюрова: «Отримати більш-менш повне наукове уявлення про ідіостиль можна лише в результаті синтезу кількісно-якісних даних про формування певних якостей тексту цілого твору, а також в результаті вияву доміантної якості і доміантних у вживанні мовних одиниць» [129, с. 95–99]. При аналізі ідіостилю певного тексту важливо визначити чи надати перевагу одним засобам, чи іншим у текстах письменника. Унаслідок такої диференціації і буде сформовано доміанти, які визначають ідіостиль автора. На сьогодні нема вмотивованої і цілісної класифікації цих доміант, але, навряд чи це й реально здійснити, у зв'язку з величезною кількістю варіантів і комбінацій таких мовних засобів, специфікою авторського і читацького різночитання, поєднанням різних підходів і поглядів.

Українські науковці, досліджуючи ідіостилі письменників, знаходять ті мовні засоби – доміанти, які найбільш яскраво репрезентують індивідуальну манеру творчості певного автора. Не маємо на меті подати класифікацію, оскільки це не є нашим завданням, але на підставі огляду і аналізу ідіостилістичних досліджень спробуємо схематично визначити окремі групи доміант.

- Лексична група домінант

Розглядаючи мовний аспект ідіостилю Валерія Шевчука, що дає можливість визначити індивідуальну неповторність письменника, побачити його вербально-естетичну картину світу, оцінити його внесок у систему вже функціонуючих словесних художніх образів національної мови, О. Переломова вказує на проблему дослідження індивідуального стилю, яка є тісно пов'язаною з проблемою мовної картини світу та проблемою мовної особистості письменника [221]. Дослідниця визначає однією зі «стилетвірних рис Валерія Шевчука» **персоніфікацію або аніматизацію** абстрактних понять, їх унаочнення мовними засобами, які активізують уяву читача через зорові та слухові образи. «Особливості творчого почерку письменника виявляються в художній організації мовного матеріалу твору, зокрема в цілій системі персоніфікацій предметів, явищ, понять дійсності. Широке використання мовних образних засобів для передачі внутрішнього стану персонажів, їх душевного строю є характерною особливістю ідіостилю В. Шевчука» [221].

О. Андріяш вивчала ідіостиль Анатолія Мойсієнка і виокремила при цьому характерний для поета добір **мовних одиниць лексичного рівня**, які окреслюють зв'язок між внутрішнім і «ословленим» [5, с. 36–39].

У. Міщук розглянула основні аспекти вивчення мовної особистості, порушила питання **актуалізованих лексиконів**, що репрезентують вербальну "сітку" індивідуальної картини світу, виявила своєрідність трирівневої системи дослідження мовної особистості авторів Ліни Костенко та Василя Стуса крізь призму національно-мовної картини світу [196, с. 89–100].

Ю.Кохан провів вивчення фразеологічного стану прозових творів О.Гончара та П. Загребельного, зважаючи на його вплив у формуванні індивідуально-авторського стилю. Вчений з'ясував, якими чинниками послуговується письменник при доборі фразеологічного матеріалу і як при цьому виявляються риси зазначеного стилю. Серед домінантних явищ: мовна традиція, тематика та проблематика твору, світосприйняття автора, ідеологічна система, суб'єктивні авторські симпатії. Дослідник скерував свою увагу на

функціонально-стилістичне навантаження **фразеологічних одиниць** як репрезентата особливостей творчої манери письменника [130].

Л. Науменко досліджувала особливості мови ранніх творів В. Винниченка в аспекті мовно-естетичного освоєння світу. Науковець проаналізувала **різні пласти лексики**, зокрема, розмовного лексикону, діалектизмів, жаргонізмів, застарілої та суспільно-політичної та визначила їх **функції**. У процесі дослідження було виявлено особливості вживання фразеологізмів, естетичні засоби колористики та тропеїстики, що стало визначальним для індивідуально-авторської манери письма [201].

У контексті синергетики модальностей О. Семенець проаналізувала зв'язки між сферами **інтенціоналів і референтів поетичного тексту** Є.Маланюка та дослідила **іконічну природу** мовно-естетичної зображальності [269, с. 317–328].

- Група домінант-конструкцій

І.Ціхоцький розглядає **нетранслітеровані конструкції** як засіб мовної характеристики і використовує як матеріал для підтвердження своїх гіпотез риси Франкового ідіостилю. «Будучи поза системою мови, засобами якої створений текст, вони (нетранслітеровані конструкції) є активним чинником формування цього тексту, творять фактуру індивідуально-авторського мовлення, впливають на особливості ідіостилю письменника» [351, с. 326–329].

Вивчаючи ідіостиль О.Гончара для мотивації стильових домінант Н.Баракатова і Г.Чумакова скористалися статистикою, частотністю слововживання певних елементів: **«конструкції із приєднуванням** характеризують авторський мовний стиль Олеся Гончара. Частотність уживання цих побудов (близько 4,5 тис.) свідчить про те, що вони є типовою, невід'ємною рисою його ідіостилю... Будучи семантично маркованими через свою синтаксичну семантику, у художній мові Олеся Гончара вони надзвичайно виразні й різноманітні. Їх уживання доречно, повністю мотивоване й спричинене прагненням письменника передати всю красу й багатство мови,

яскравість, емоційність, образність, виразність усього мовлення, відтворити в мові персонажів його природність і невимушеність. Автор за допомогою побудов і приєднування індивідуалізує персонажів, подає їх опосередковану характеристику, посилює вплив на читача, концентрує його увагу на змістовно важливих моментах, покращує сприйняття й розуміння ним твору, висловлює власну позицію» [8, с. 14].

Ю. Вороніна визначила індивідуально-авторські порівняльні структури Люко Дашвар, характерні ознаки ідіостилю письменниці, класифікувала **порівняльні конструкції** та описала гендерну специфіку їх побудови, виділила трансформовані порівняння [50, с. 425–433].

- Група світоглядних домінант

Досліджувала мовотворчість М. Зерова і при цьому здійснила аналіз ідейно-естетичної програми Миколи Зерова-неокласика та теоретичних засад художньої творчості поета і перекладача Л. Кравець. Дослідниця описала індивідуальні **константи світосприйняття**, ціннісні орієнтири митця та способи образного відтворення реальності, виділила спільні та відмінні риси ідіостилю Зерова-поета і Зерова-перекладача [139, с. 280–281].

О. Семенець встановила синергетичні закономірності формування ідіостилю Є.Маланюка, вчена розкрила системотворчі функції алетичної, епістемічної, аксіологічної, деонтичної, емотивної модальності ментальної сфери Є. Маланюка у процесі розвитку його мистецького ідіолекту [270, с. 317–328].

Вивчаючи ідіостиль Віктора Забіли в контексті міфологічної площини українського романтизму А. Кайдаш зазначив, що індивідуально-авторська система кодифікованих значень національної міфопоетики, спираючись на етнокультурну традицію, обумовлює творення специфічної моделі міфобуття. Авторська візія світу ґрунтується на глибокій системі доконтекстних знань, що формують цілісну поетичну структуру художньої творчості. Етноміфологема як універсальний текстовий знак стала домінантою поезики романтизму, оскільки саме для українського художнього мовлення XIX ст. це є найбільш

характерним. Фундаментальні положення **міфологічного світогляду** повною мірою відображені в ідіолекті українських письменників доби романтизму, зокрема й у творчості Віктора Забіли [103, с. 79–84].

О.Переломова поєднує образно-естетичний підхід до ідіостильових явищ із світоглядно-засадничим – «в естетичній картині світу письменника В.Шевчука, представлений у художньому слові, бачимо вдаль поєднання національного образного **світобачення** і глибинного філософського **осмислення** закономірностей світобудови. Таке поєднання є характерним для творчого методу письменника» [221].

- Домінанти поза групами

Досліджуючи ідіостиль О.Кобилянської, С. Чорнолоз звертає особливу увагу на ідіолект письменниці, обирає домінантами для визначення ідіостилю авторки специфічне **мовлення її листів** та стверджує, що «епістолярна спадщина має перевагу над усіма іншими текстами, адже під час листування автор виявляє свою індивідуальність, мовну зокрема, демонструє відкритість та щирість, яка впливає на добір мовних засобів, що й стає засобом безпосереднього вираження почуттів, істинності мовної культури та засвідчує реальний стан володіння мовою. Основна частина листа базується відповідно до адресного алгоритму, який передбачає обов'язкову транспозицію, **переведення однієї форми в іншу**, а саме: живомовної усної безпосередньої комунікації у текстову писемну. Вибір мови, історії, культури – основа ідіолекту та «себе-само вибір». Епістолярна спадщина письменниці, виявляючи свідчення письменницького саморозвитку, манеру писання, самоідентифікування, створюють іманентний образ репрезентаторки» [353]. Виокремлення ідіостилю з епістолярних текстів має і логіку застосування, і мотивацію дослідження, і певну міру об'єктивності справжності предмета аналізу (способу вираження авторського «я»), хоч і певне застереження щодо стилістики жанру може виникати.

Т. Космеда встановлює як одну з характерних рис ідіостилю І. Франка-письменника, виразну ознаку його комунікативної компетенції –

інтертекстуальність, що пронизує всю творчість автора, функціонує передусім у великій кількості яскравих та виразних прецедентних текстів, які містяться в його творах і супроводжують усю комунікативну діяльність Каменяра [124, с. 62].

Художню прозу Івана Франка розглянув І. Вечоркін у площині текстових ознак індивідуального стилю письменника. Вчений виділив чинники, які справили виразний вплив на формування прозового тексту І. Франка, а також обумовлені цими чинниками носії ідіостилу письменника. І.Вечоркін запропонував чинники двох видів, які впливають на формування будь-якого художнього тексту: «обов'язкові та можливі». До «обов'язкових чинників» І.Вечоркін відносить: 1) соціально-історичні умови, в яких живе письменник, 2) особливості обдарування письменника, 3) своєрідність його психічного складу, 4) світогляд письменника, 5) особливості його життєвого досвіду, 6) літературні традиції й новаторство, 7) обраний автором об'єкт творчості. Відзначимо, що учений визначає певну «обов'язковість» цих стильових чинників щодо «впливовості на ідіостиль кожного письменника, представника будь-якої зі світових літератур». І.Вечоркін вказав і на «необов'язковість» цих чинників, тобто, по суті, визначив їх варіативну природу – «водночас на літературних текстах позначається дія таких чинників, що можуть впливати на формування ідіостилу одного письменника і не впливати на формування стилю іншого, – це можливі чинники. Наприклад, творче оточення, мистецькі смаки, свобода творчості, взаємодія мистецтв, творча концепція, фах письменника і чимало інших» [37, с. 128]. І.Ціхоцький та І.Вечоркін в аналізі ідіостилу намагаються встановити мотиваційні особливості формування і функціонування носіїв індивідуального, знайти логіку їх систематизації і впливу на конкретний текст.

О.Дюндик аналізує стилістичні особливості романів сучасного українського письменника Євгена Пашковського. Вчений описує ідіостиль автора з точки зору функціонування у межах постмодерністської парадигми, а конкретніше – необарокової течії постмодернізму, намагається з'ясувати

вплив **макростилю** (літературно-стильової течії) на **мікростиль** (ідіостиль автора) [82, с. 79–90].

Отже, ідіостиль у художньому тексті має ціле коло своїх цілеспрямованих дослідників, які звертають увагу на внутрішні і зовнішні впливи, особливості прояву і мотивованість носіїв, системність і логіку поєднання елементів, що представляють авторський стиль. Справді, подати класифікацію домінант за певним єдиним критерієм чи підходом – питання важливе і потрібне, проте, як уже було зазначено, – непросте з огляду на складність підходів. Навіть спроба узагальнення, яку було подано вище, має надто умовний характер, оскільки багато хто із дослідників поєднує різні домінанти, видозмінює їх (наприклад, уже згадувані – С.Чорнолаз, О.Переломова, А.Кайдаш, О.Семенець, Л.Кравець, О.Семенець, Л.Науменко та ін).

Ідіостиль автора у науковому тексті вчені обирають як предмет своїх досліджень значно рідше, ніж ідіостиль у художньому тексті, можливо тому, що науковий текст має дещо інші принципи побудови. Ці норми не передбачають вираженої індивідуальності, рекламного авторського почерку, особливої яскравості. Зрештою, вчений і письменник ідіостилістично мають відмінні завдання, інші засоби відображення своєї думки тощо.

Вивчення ідіостилю у науковому тексті стало об'єктом досліджень Р.Будагова, О.Семенова, Л.Ольшка, Є.Голованової, М.Сенкевич та ін. Дослідники часто звертають увагу на причини творення індивідуальних мовних рис вченого, вивчають особливості впливу відомих дослідників на формування зразків наукового стилю, ведуть дискусії з приводу ознак майстерності, системи індивідуальних рис стилю відомих науковців. Ідіостиль у науковому тексті зазнає впливу нормативності, шаблонності, на відміну від художнього тексту (де авторська творість у сфері стилістики є ознакою високої майстерності). Очевидно, якщо виходити з позицій нормативності наукової мови – відхід від стильових норм наукового тексту є швидше винятком, аніж закономірним явищем. Саме у цьому, на нашу думку, пояснення того, що вчені у працях про ідіостиль наукового тексту досліджують причини відхилення від

норм, від закономірностей. Серед аргументів на «користь авторів» – орієнтація на слухацько-читацьку аудиторію, стан особистого мовлення автора (діалектизми тощо), вплив мовного середовища, оточення на авторський текст і т.ін. Так, І.Кочан зазначає, що особливість наукового мовлення полягає в тому, що воно послуговується спеціальними словами або термінами. Але, виявляється, що терміни співвідносяться не лише з певною науковою галуззю, але й з конкретним автором. Одні науковці полюбляють оперувати такими назвами, інші – їх варіантами, заміниками. Адже кожен науковець має свою читацьку аудиторію, для якої, власне, і пише текст, урахувавши її компетенцію у конкретному науковому напрямку, глибину проникнення в наукові таємниці [131, с. 7]. Тому, вчений-дослідник наукового ідіостилю повинен неминуче враховувати «цільову» скерованість авторського послання. І. Кочан відзначає, що кожен науковець, як і будь-яка особа творчого спрямування, має свою улюблену тематику, що пов'язано із науковим зацікавленнями дослідника, систему мовно-виражальних засобів, які відрізняють його науковий виклад від викладу тієї самої проблеми устами чи пером іншого науковця. Індивідуальне сприйняття, ступінь обізнаності, освітній рівень, психологія мовотворчості зумовлюють витворення мовного світу науки [131, с. 7]. В умовах аналізу ідіостилю наукового тексту, який належить до літературознавчої галузі, завдання для дослідника стає удвічі складнішим – треба інтуїтивно орієнтуватися у світі художніх образів і, водночас, враховувати логіку наукового мислення вченого.

Є.Регушевський досліджував мовознавчу та літературознавчу термінологію у текстах Івана Франка, вчений здійснив класифікацію літературознавчих термінів Каменяра [228] і відзначив, що «мова наукових та публіцистичних творів І.Я.Франка розвивалась і удосконалювалась ним протягом усього життя. В той час, коли перші його науково-популярні та публіцистичні статті ще рясніють діалектизмами, характеризуються не зовсім наукових стилем викладу й неусталеною термінологією, твори зрілого Франка є яскравим прикладом публіцистичних виступів і наукових досліджень, їх мова –

зразком наукового і публіцистичного стилю української літературної мови кінця ХІХ – початку ХХ ст.» [243, с. 40]. Є.Регушевський вивчав граматичну термінологію в наукових і публіцистичних працях І.Франка, зокрема мовознавчу та літературознавчу. Вчений проаналізував твори І.Франка, і хоч не назвав, але, по-суті, практично визначив одну із домінант ідіостилю – особливості вживання та функціонування термінологічних одиниць у Франкових наукових та публіцистичних працях.

Н.Бабич вказала на риси формування наукового ідіостилю О.Сербенської: «...в передмовах та коментарях до інших своїх наукових, науково-методичних та довідкових видань, О. Сербенська постає як мовленнєва особистість, що має власний стиль мовлення. Це зумовлене насамперед вихованням у родині, мовним середовищем, цебто оточенням, у якому формувалася мовна картина особистого світу і світу суспільного, освітою і тією роллю, яку в ній доводилося виконувати на шляху до наукового статусу і визнання, а головне – потенційними можливостями народної мови» [6, с. 263]. Дослідниця таким чином здійснила спробу окреслити причини і шляхи творення наукового ідіостилю відомого мовознавця, виокремлюючи при цьому індивідуальне як визначальний фактор наукового стилю автора.

В рамках стилістики наукового тексту ідіостиль опирається на єдність двох сторін функціонування мови – лінгвістичної і екстралінгвістичної. Саме зв'язок з екстралінгвістичною основою письмового стилю мови науковця, до того ж з акцентом на суб'єктивній стороні науково-пізнавальної діяльності і її продукту, є базою для формування індивідуального стилю мови наукового тексту. В сенсі аргументації цього основного принципу мають значення наукові факти прояву мовної індивідуальності не лише письменника, але і вченого. Екстралінгвістичними передумовами появи ідіостилю вченого є сама особистість, когнітивний стиль, творчий характер діяльності, активність у пошуку засобів для точнішого висловлення думки, тобто весь комплекс психологічних і мовних факторів [129, с. 95–99]. Причини складності дослідження такого типу – різні. М.Котюрова вказує на окремі з них:

«Індивідуальний стиль мови і мислення автора, зокрема науковця, відчуває вплив таких позалінгвістичних факторів як емпіричний чи теоретичний рівень розвитку наукової галузі знань, і відповідні цьому рівню методи дослідження (спостереження, експеримент, класифікація, типологія, теорія і ін.), рафіновано об'єктний або суб'єктний способи викладу, мовленнєвий жанр і т.п.» [129, с. 95–99]. Комплексне вивчення ідіостилу у науковому тексті – можливий і ефективний підхід до аналізу непростого явища. Очевидно, що система комплексного методу повинна базуватися на певних принципах, які забезпечать об'єктивний і адекватний щодо об'єкта дослідження результат. Треба відзначити важливу проблему – нормативні вимоги наукового стилю до авторського тексту унеможливають індивідуальну манеру викладу своєї думки, разом із тим і власна думка, авторське «я» вступає в ту ж опозицію до наукового стилю. У випадку з літературознавчим текстом автор перебуває «на межі» наукового і художнього стилів, що саме і моделює його мовну особистість, формує ідіостиль.

Непросто створити класифікацію ідіостильових домінант у науковому тексті. Бачимо кілька причин щодо цього: вчені часто використовують послідовно ті чи інші підходи до вивчення ідіостилу, розглядають ідіостилістичні явища з різних т.зору і рівнів водночас, намагаються не лише зафіксувати ідіостильові характеристики, але й пояснити причини їх появи у тексті, встановити джерела впливу на автора (родинне виховання, суспільне оточення, світоглядна позиція тощо).

1.3. Специфіка літературознавчого терміна

1.3.1. Термін у літературознавчому тексті. Виходячи із розуміння терміна як домінант ідіостилу вченого звернемося до погляду на філологічний, літературознавчий термін, його специфіку функціонування і можливі при цьому нові конотації.

С. Нікітіна вказує на особливості гуманітарної загалом та лінгвістичної термінології зокрема: нерозробленість проблем гуманітарних знань спричинена

в основному складністю суб'єктно-об'єктних відношень мови цих наук. В лінгвістиці, наприклад, безпосереднім об'єктом є мовленнєва діяльність, в якій кінцевим об'єктом дослідження є мова, і носій мови – людина – з'єднані на роздільно; отже, об'єктом лінгвістики є суб'єктно-об'єктна структура людина-мова, а у випадку інтроспекції об'єктом лінгвіста є його власна мовна свідомість. Множинність існування лінгвістичних об'єктів, очевидна теоретична навантаженість будь-яких лінгвістичних термінів, наявність винятків зі встановлених лінгвістичних закономірностей, перевірка багатьох гіпотез поза рамками дисципліни – все це робить лінгвістику вкрай складним об'єктом для логіко-філософського мислення [203, с. 20–21]. С.Нікітіна стверджує, що терміни гуманітарних наук часто не мають дефініцій [203, с. 28]. Таке твердження дає підстави для думки про особливе функціонування філологічного терміна – терміна ситуативного.

Літературознавча термінологія як така, що обслуговує науковий погляд на світ художніх образів, мала б послуговуватися термінологічним інструментом особливого гатунку. Такий погляд зумовлений тим, що наука про літературу є одним зі стовпів гуманітаристики, в її основі – специфічне осягнення дійсності, часом навіть з допомогою вивчення світу фантастичного, позареального. П. Білоус вказує на те, що наука про літературу належить до «гуманітарної сфери пізнання дійсності. На початках свого виникнення вона була складником філософії, історіографії, відігравала певну роль у релігійних віруваннях як компонент осмислення священного тексту. З часом літературознавство виділилося з-поміж інших гуманітарних наук і стало самостійною галуззю з чітко окресленим об'єктом вивчення, своєю проблематикою і тематикою досліджень». Окрім того, «літературознавство перебуває в постійному зв'язку з іншими науками, об'єктом дослідження яких є мистецтво: мистецтвознавством, театрознавством, музикознавством, кінознавством» [19, с. 18]. Таким чином, терміносистема і зв'язки у її межах такого специфічного способу осягнення образного матеріалу в науковому дослідженні повинні бути теж особливими. Суттєвими в цьому контексті є спостереження вчених щодо специфіки вимог до

терміна: по-перше, якщо у світлі сучасних поглядів на мовні, логічні, семіотичні і ін. аспекти терміна ці вимоги можуть бути розділені на лінгвістичні, логічні тощо. По-друге, важливо чітко визначити критерії вимог, які повинні задовільняти ті чи інші терміни. По-третє, оскільки самі терміни – різні (наукові, технічні...), тому можливі не лише спільні підходи до них, але й різні вимоги до різних груп термінів. По-четверте, ступінь обов'язкового виконання тих чи інших вимог до термінів, очевидно, буде різним [108, с. 19]. Терміносистеми ж мистецьких наукових галузей наділені ознаками особливої взаємодії, уніфікації на рівні терміноодиниць: «галузеві терміносистеми взаємодіють одна з одною, нерідко мають частину спільного термінологічного фонду. Ізольованих систем немає. Вони містять уніфіковані щодо норм сучасної мови терміни на міжгалузевому рівні» [218, с. 148].

Одна із причин специфіки літературознавчого терміна – суспільно-активна роль літератури. Вчені часто відзначають багатофункціональне призначення науки про художнє слово («Література зазвичай чутливо реагує на зміни і трансформації у громадському житті; наука про літературу сприяє осмисленню цих процесів, спираючись на попередній художній досвід. Тому літературознавство виконує як функцію інтерпретації літературних творів, так і роль важливого культурного й пізнавального чинника у духовному житті суспільства» [19, с. 23]).

Окрім суто літературознавчої термінної лексики, в текстах літературознавчих досліджень широко функціонує термінна лексика інших наук. Які ознаки взаємодії терміна такого типу із літературознавчим науковим текстом? Одне й те саме слово може виступати як термін в різних науках і в кожній з них воно матиме інше смислове наповнення [228, с. 9]. Автори передмови до «Словника літературознавчих термінів Івана Франка» зазначають, що в літературознавчих та літературних працях І.Франка, як і в працях будь-якого іншого дослідника і публіциста, є велика кількість термінологічної лексики, яку вчені не мають певних підстав вважати літературознавчою. Йдеться насамперед про загальнонаукову термінологію. До

того ж література і літературознавство тісно пов'язані з філософією, соціологією, мистецтвознавством, мовою, друкарською і видавничою справою. Тому, вчені роблять висновок, що в літературознавчих текстах неминуча наявність більшої чи меншої кількості філософської, суспільно-політичної, загальномистецтвознавчої, мовознавчої та книжково-журнальної термінології [228, с. 10–11]. Отже, активне функціонування загальнонаукової термінології і використання термінів з інших наукових сфер зумовлюють високу динаміку літературознавчої терміносистеми, її здатність до взаємодії з іншими терміносистемами.

Питання співіснування, взаємодоповнення галузевих і загальнонаукових терміноодиниць у межах однієї терміносистеми передбачає розуміння природи адаптування загальнонаукової термінології, або ж запозичених з інших наукових галузей терміноодиниць до умов конкретної (у нашому випадку – літературознавчої) терміносистеми. О. Чирков у зв'язку із цим розглядає питання «міграції термінів» [352, с. 140–143]².

Літературознавчі поняття, які визначаються термінологічними одиницями літературознавства, відрізняються від понять точних та природничих наук в силу їх зв'язків з відповідними одиницями загальнолітературної мови, і, відповідно, літературознавчий термін має ряд особливостей у своїй семантиці, що виділяють його на тлі ТО інших наук. В літературознавчій терміносистемі не тільки «технічні» слова а й літературознавчі терміни, проникають у

---

² «...в кожній терміносистемі, як вже зазначалося, є знакові терміни і загальнонавживані. Знакові – це такі, які несуть на собі основне смислове навантаження певної терміносистеми. Вони, так би мовити, відповідають за неповторність обличчя певної терміносистеми, його концептуальну індивідуальність. Але поруч із такими знаковими термінами можуть існувати й інші, які покликані створити, скажімо, термінологічний простір певної терміносистеми. І такий термінологічний простір створюється часто за допомогою як уже відомих, так і загальнонавживаних термінів. Але саме така міграція термінів відбиває одну з проблем, яка висунута на порядок денний самою практикою становлення і творення терміносистем, а саме: термін-мігрант приходиться у нову для нього терміносистему не в своїй першородній, попередній якості, не в своєму вже усталеному смисловому наповненні, а в зміненому, адаптованому до нових умов вигляді. *Цит. за виданням: Чирков О.С. Терміносистема як теоретико-літературна проблема / О.С. Чирков // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2005. – № 22. – С. 140–143.*

загальнолітературну мову, але і загальноновживані слова стають природною приналежністю «технічної» мови, тобто термінології, оскільки досліджуваний предмет – художня література – у відомому змісті і є загальнолітературною мовою [46]. Таким чином, є підстави для визначення певної взаємної «міграції» між загальноновживаною лексикою і літературознавчою терміносистемою як тим середовищем, яке творить літературну мову.

На проблему еквівалентності у літературознавчій термінології звернула увагу Д. Хатамова і принагідно відзначила змінність літературознавчої терміносистеми, її гнучкість і динамізм щодо об'єкта дослідження: «В науці про літературу специфіка об'єкта дослідження, його складність і багатоманітність зв'язків з іншими об'єктами такі, що розробка системи однозначних і загальноновживаних термінів є надзвичайно важким завданням. Історично змінюються усі поняття і терміни літературознавства» [346].

Літературознавча термінологія – термінологія гуманітаристики, окрім спільних «гуманітарних властивостей», має цікаву термінологічну специфіку. «Специфіка об'єкта літературознавчих досліджень – художньої літератури, що є одним з видів мистецтва, зумовлює деяку «розмитість» літературознавчих понять, відсутність чітких меж між ними, що зближує літературознавчі і повсякденні поняття. Роль загальнолітературної мови, яка взагалі більш яскраво виражена в гуманітарних терміносистемах порівняно з природничо-науковими і технічними, у термінології літературознавства ще більш підсилюється внаслідок специфіки об'єкта літературознавства – художньої літератури, матеріальним носієм якої є загальнолітературна мова» [47, с. 9].

Літературознавець П. Білоус відзначив, що «літературні поняття важко піддаються строгій уніфікації, і все-таки вони мають бути визначені в загальних ознаках, бо це – мова літературознавства, порушення правил якої може спричинити непорозуміння між тими, хто нею спілкується» [19, с. 13]. Терміни літературознавства не лише виконують номінативну функцію, але і несуть ще й естетичну інформацію, дають оцінку художнім явищам. Естетична оцінка так чи інакше пов'язана із питанням додаткової конотації емоційності терміна, яка

в літературознавстві набуває часом яскраво вираженої домінанти («емоційно-експресивного ефекту») на відміну від традиційного емоційно нейтрального термінологічного забарвлення («термін (...) має статус книжного») [53, с. 204]³.

А. Ткаченко відзначає, що «Категоріальний апарат літературної науки складався тисячоліттями, під дією найрізноманітніших чинників – од питомих до запозичених з інших сфер і навіть привнесених модою. Та водночас віками кристалізувалася й відносно викінчена система понять і дефініцій, зафіксована, зокрема, у термінологічних словниках та інших фахових виданнях. За всієї їх відмінності й прямого та переносного різномов'я, у найзагальніших, абеткових, засадничих визначеннях знаходимо чимало спільного. А паралельно – і це теж неминуче – відбувається й розмивання усталених поглядів, заперечення традиційних підходів, застосування здобутків інших наук» [324, с. 7]. Отже, терміносистема літературознавства як живий організм містить створені традицією елементи і, водночас, зазнаючи впливу ззовні, вбирає нові, навіть такі, що заперечують попередні, поняття.

П. Білоус подає таке визначення: «Літературознавчий термін (лат. terminus – межа, кордон) – слово, що співвідноситься з певним літературознавчим

---

³ 6.2.2.12. Термінологізмом (лат. Terminus – Термінологізми у давньоримській міфології божество меж і кордонів), або терміном, за визначенням І. Білодіда, «називається слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва тощо. Наприклад: молекула, електрон, протон, синус, вітамін, рецептор, блюмінг, віза, монізм, фонема, графема, кліше, література, сульфідін, квінтет, гама, додаткова вартість, питома вага...» [89, 158].

Термін ще можна назвати офіційним, тобто таким, що має статус книжного, професіоналізмом. На відміну від останнього, терміни тяжіють до нейтральності, тобто беземоційності свого значення. Емоційно-експресивний ефект від уведення до тексту твору термінологічних слів найчастіше пов'язаний з більшою або меншою екзотичністю їхнього звучання для вуха пересічного читача або з контрастом, який виникає між ними та узвичаєними словами, що їх оточують. Наприклад: «Напружений, незломно-гордий, / / Залізний імператор строф – Веду ці вірші, як когорти, / / В обличчя творчих катастроф... / / Важкі та мускулясті стопи / / Пруживий одбивають ямб – / / Це дійсності, а не утопій / / Звучить громовий дифирамб» (Є. Маланюк; суміш віршознавчої термінології з історизмами); «...И не отточись / / Никаких лопат, / / Чтоб все пласты поднят вот эти снова, / / Где происходит атомный распад / / Неуловимых элементов слова» (Л. Мартинов; фізична термінологія). Цит за виданням: Галич О. *Теорія літератури : підручник / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв ; за наук. ред. Олександра Галича. – 2 вид., стереотип. – К. : Либідь, 2005. – С. 204.*

поняттям і виражає його сутність» [19, с. 16]. При цьому вчений виокремлює такі комплексні ознаки літературознавчої термінології: «Літературознавчі терміни мають здебільшого іншомовне походження (з грецької та латинської мов), їм властиві дефінітивність (визначення, називання), точність і лаконічність, відносна однозначність і вузьке призначення, оскільки синонімія та багатозначність спричиняють розмитість, нечіткість поняття. Терміносистема літературознавства сформувалася ще за античних часів і розширювалася та збагачувалася запозиченнями з інших галузей знань. Нині вона зосереджена у фахових словниках» [19, с. 16].

Літературознавець Ю. Тинянов ще у 20-х роках ХХ століття відзначив, що слово у поетичній мові не має одного певного значення. Воно – хамелеон, в якому щоразу виникають не лише різні відтінки, але іноді й різні барви. Абстракція «слова», власне, є ніби кільцем, що заповнюють щоразу знову, залежно від того лексичного ладу, в який слово потрапляє і від функцій, які виконує кожна мовленнєва стихія. Воно становить ніби певний поперечний розріз цих різних лексичних і функціональних ладів [337, с.71]. Вчений таким чином розглядає своєрідний «термінологічний дуалізм», що стосується окреслення розуміння слова в контексті вислову і поза ним. Отже, для мови художнього тексту властива семантична прив'язаність до контексту і ми можемо висунути гіпотезу про аналогічну прив'язаність літературознавчого терміна до контексту його функціонування.

В. Карпова вказує на те, що для мови художньої літератури «не властива семантична однолінійність, у ній немає оголеності логічних доведень і посилянь, характерних для наукової мови» [105, с. 17]. Переносне значення, яке творить образне сприймання художнього тексту таким чином переносить свої ознаки і на терміносистему як засіб вираження наукового дослідження у літературознавстві.

Із вищесказаного можна зробити окремі висновки. Літературознавчий термін характеризується певною мірою неоднозначності; низьким рівнем уніфікації; конотативністю; «незамкнутістю» – відкритістю для інших

терміносистем; відсутністю умов для реалізації жорстких вимог до термінології; прямою залежністю від контексту; термін перебуває у тісному зв'язку з авторським стилем письменників, вчених, тому літературознавчі терміни дуже часто не змінюються повністю, а «обрастають» новими значеннями.

1.3.2 Особливості літературознавчої терміносистеми. А. Ткаченко переконливо стверджує потребу «кваліфікованого аналізу художніх текстів, проникливого розуміння тонкощів літературного процесу різних епох і сучасності, вільного оперування фаховими категоріями, поняттями, термінами» [324, с.7]. За спостереженням літературознавця, – «категоріальний апарат літературної науки складався тисячоліттями, під дією найрізноманітніших чинників – од питомих до запозичених з інших сфер і навіть привнесених модою. Та водночас віками кристалізувалася й відносно викінчена система понять і дефініцій, зафіксована, зокрема, у термінологічних словниках та інших фахових виданнях» [324, с.7]. Вчений, спостерігаючи з позицій літературознавця за літературознавчою терміносистемою в цілому, відзначає впливи на неї внутрішнього і зовнішнього характеру, особливості функціонування, видозміни і розвитку⁴.

Дослідники вказують на певну функціональну «подвійність» літературознавчого терміна. Одне із таких додаткових значень називає І. Дегтярьова і зазначає, що тексти словникових статей і безпосередньо фрагменти текстів, в яких вживаються ці (*літературознавчі* – Г.К) терміни

---

⁴ За всієї їх відмінності й прямого та переносного різномов'я, у найзагальніших, абеткових, засадничих визначеннях знаходимо чимало спільного. А паралельно – і це теж неминуче – відбувається й розмивання усталених поглядів, заперечення традиційних підходів, застосування здобутків інших наук. Усе це не тільки руйнує, а й збагачує уявлення про літературу, оновлює ракурси її дослідження. Але, скажімо, вищого пілотажу не сягнути, не опанувавши для початку “простого”. Що й казати про ті випадки, коли за “вищий пілотаж” видаються закамупльовані псевдонауковим туманом пурхання довкола об'єкта дослідження. Або так: музичні імпровізації неможливі без попереднього багатолітнього студіювання класичних гам і підкорення клавіатури (Цит. за виданням: Ткаченко А. *Мистецтво слова: вступ до літературознавства* : підруч. для студ. гуманітарних спец. вищих навчальних закладів. – 2-е вид., випр. і доповн. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 448 с. (С.7).

...виконують дві основні функції – інформаційну і естетично-емоційного впливу на читача. Ця функціональна подвійність відрізняє літературознавчі терміни від терміносистем інших наук, де функція емоційного впливу не виражена або виражена слабо [71].

Природу такого явища поєднання значень літературознавчого терміна пояснює В. Карпова часто нерозривною єдністю змісту образу і його формальних ознак: «У художній літературі засоби мовного вираження виступають одночасно і як засоби художнього зображення. Слово виступає тут не як зовнішній нейтральний знак думки, а в нерозривній єдності із художнім образом. У художній мові, як і в загальноживаній, «слово відрізняється від терміна тим, що термін дає тільки значення, слово – і значення, й експресію. При чому експресія часто перевищує значення. Існують такі експресивні слова, в яких ми прекрасно відчуваємо, яку емоцію вони викликають, але часом важко сказати, що вони означають (Б.В. Томашевский)» [107, с.13–14]. Таким чином, виражальне формальне значення слова у літературознавчому тексті може набути таких рис, що змістовне його наповнення перебуватиме на межі пояснення. Г. Онуфрієнко відзначає важливість погляду І. Франка і його характеристики терміносистеми як важливого елемента науки, його увагу до формулювання основних критеріїв термінотворення: «зручність і придатність терміна до активного функціонування, асоціативність з «головною течією аргументації», адекватність терміна сутності означуваного ним поняття. Об'єктивна вмотивованість і доцільність мають бути провідними критеріями творення» [210, с.538–539].

Особливості літературознавства в тому, що ця дисципліна акумулює в собі різні галузі гуманітарних наук: мовознавство, філософія, мистецтвознавство, музикознавство, релігієзнавство, культурологія. Терміносистеми кожної із цих дисциплін не мають замкнутого характеру. І, якщо літературознавство та інші дисципліни взаємодіють між собою, то вони запозичують терміни одна в одній. Відповідно, терміни літературознавства набувають ознак міждисциплінарності. Отже, терміни мовознавства, філософії,

мистецтвознавства, музикознавства, релігієзнавства, культурології і т. под. одночасно стають елементами літературознавчої терміносистеми.

Вектор руху творення літературознавчої терміносистеми вказує на естетику образного явища, яке за своєю природою мало сумісне із точністю і чіткістю визначення, а значить зміст його мало піддається однозначній номінації. Досліджуючи функції термінів у художніх текстах, В. Карпова зазначила, що мова художньої літератури відрізняється від інших різновидів літературної мови насамперед тим, що поряд зі спільною для всіх різновидів функцією комунікації в ній виступає на перший план і функція естетична, невласлива і навіть небажана у сфері застосування точної термінології» [107, с.13].

Дослідниця вказує на цю суперечність природи терміна як такого і природи терміна літературного – «...у мові художньої літератури набувають особливої ваги саме ті властивості слова, яких так старанно уникає, яких так ретельно прагне позбутися термінологія. Це насамперед полісемія слова, його здатність вживатися в різних значеннях, означати одне, а не кілька понять. Багатозначність використовується в художній мові як надзвичайно економний і разом з тим ефектний виражальний та зображальний засіб. Художня література широко використовує, зокрема, здатність слів виступати не лише в прямому а й у переносному значенні, що безмежно поширює стилістичні можливості слова, будучи не стільки кількісною, скільки якісною ознакою внутрішнього розвитку мови» [107, с.14–15]. Саме переносність значення при аналізі естетичних явищ літератури і визначає неоднозначність термінологічної природи літературознавчих явищ. Ця неоднозначність виявляється як до певної міри втрата «термінологічності» (як однозначності) літературознавчого терміна. Літературознавчий термін потребує особливої уваги з боку вченого-літературознавця, оскільки перебуває в контексті образної мови, яка здатна збурювати цілі низки різних образів, а для власне терміна багатозначність у науковому тексті – неприпустима.

Автори «Літературознавчого словника-довідника» [164, с.3]. для окремих терміноодиниць **встановлюють їх термінологічність у контексті** («Термінологічного статусу А. (абсурд – прим. моя Г.К.) набуває у словосполученнях «література абсурду», «театр абсурду», які використовуються для умовної назви художніх творів (романів, п'єс), що змальовують життя у вигляді начебто хаотичного нагромадження випадковостей, безглуздих, на перший погляд, ситуацій [164, с.7]); **зазначають його певну «неточність»** (академізм «не має точного термінологічного статусу» [164, с.17] або «термін «М.» (модернізм – Г.К.) не дістав адекватного, якомога точнішого визначення. Категоріальна недосконалість літературознавства (мистецтвознавства) неминуче призводить до поняттєвої дифузії, коли М. ототожнюється з певною стильовою течією, що є частковим проявом цілого явища, або ж переплутується (аберується) з декадансом, з яким він мав спільне джерело — «філософію життя», але не був схильним до гіпертрофування «присмеркової доби» та естетизації потворного» [164, с.458]); **встановлюють відсутність «літературознавчого статусу», тобто ця лексема виконує функцію терміна – називання поняття, але сама не має термінологічності** («В літературознавстві А. (академізм – Г.К.) не має власне термінологічного статусу, але використовується для виділення загальноприйнятих або вживаних як самоочевидні в певній системі понять, положень, тверджень» [164, с.21]); **визначають функції терміна і навіть називають тексти, які виконували функції терміна, ще до його появи** («В Україні ще до появи терміна «Л. м.» (Літературний маніфест – Г.К.) його функції виконували такі твори, як «Супліка до пана іздателя» Г. Квітки-Основ'яненка (1834), «Про нашу словесність. Переднє слово до громади» П. Куліша (1859)» [164, с.411]); **зазначають сферу походження, попереднього (нелітературного) слововживання терміна** («Термін (пафос – Г.К.) перенесено у поезику із риторики» [164, с.527]; «Прозаїзм — слово або зворот побутового мовлення, науковий чи технічний термін, який у художньому

контексті видається неорганічним» [164, с.562]); **називають зміни термінного значення** («Пііт, або Пііта (грец. ποιητες – поет), – так в Україні називали поета до початку XIX ст., згодом цей термін набув або жартівливого, або іронічного змісту для означування нездорових явищ у поезії, пов’язаних із графоманством та епігонством, поверховим версифікаторством» [164, с.534]); **розглядають зміни терміна, створення похідних його форм** («Термін (повістка – Г.К.) поширився у другій половині XIX ст.(...) А оповідання «Серце не навчити» Ю. Федькович називає повісточкою, запровадивши зменшену форму терміна» [164, с.538–539]; «термін літературознавства (поетика – Г.К.), який постійно зазнавав внутрішньої змістової переакцентації у зв’язку із еволюцією художньої літератури» [164, с.542]); **стверджують багатозначність літературознавчого терміна** («Термін (поезія – Г.К.) вживається у багатьох значеннях» [164, с.540].; «термін (ритміка – Г.К.) у віршознавстві вживається у двох значеннях» [164, с.585].); **зазначають функціональну синонімність термінів залежно від сфер використання** («Спочатку ці терміни (семіотика і семіологія – Г.К.) означали різні поняття. Термін «С.» вживався щодо знакових систем формально-логічного та логіко-математичного характеру, а термін «С.» — щодо природної мови та мистецьких «мов». Нині вони використовуються здебільшого як синоніми» [164, с.616]); **встановлюють авторство, час та обставини запровадження в обіг, використання терміна** («Термін (словопривид – Г.К.) запровадив І. Качуровський» [164, с.633]; «Термін «С.» (станси – Г.К.) увійшов у західноєвропейську поезію на межі ХУІІ—ХІХ ст.» [164, с.639].; «Термін «С.» (сюжет – Г.К.) застосували у ХVІІ ст. класицисти П. Корнель і Н. Буало, відштовхуючись від Арістотеля, який називав С. пригоди міфічних героїв, що їх запозичували драматурги пізніших часів; він розрізняв фабулу (міфос) і її живе «словесне вираження». (...) У ХVІ – на початку ХІХ ст. термін «С.» вживали стосовно малярства у значенні «тема», а в середині ХІХ ст. ним позначали систему подій у художньому творі»

[164, с.651]; «Термін «Ф.» (фабула – Г.К.) ввів Арістотель» [164, с.689].); **дають власне визначення поняття «термін»⁵.**

Відзначені особливості літературознавчого терміна, які знаходимо у тексті «Літературознавчого словника-довідника», дають підстави вченим побачити чіткіше суперечливу природу і літературознавчого терміна, і літературознавчої терміносистеми. Відносна точність називання явищ, часом зумисна розмитість понять, контекстне слововживання, певна багатозначність і синонімічність, нестійкість дефініції поняття – такі ознаки суперечать терміну в його природі, але ж для мистецтва художнього слова як об'єкта дослідження, вчений повинен застосовувати адекватні наукові виміри. Тому, можемо лише припускати, що причина саме такої актуалізації літературознавчих термінів – у природі художнього слова, яке побудоване за своїми мінливими законами. Ці закони літератури як виду мистецтва, очевидно, мають безпосередній вплив на формування і принципи будови літературознавчої терміносистеми.

Виходячи із того, що художні тексти – це індивідуальна творчість письменників, В. Карпова зазначає, що в індивідуальному стилі письменника «об'єднуються, внутрішньо пов'язуються і естетично виправдовуються використані ним загальнонародні мовні засоби». Мова художньої літератури обов'язково позначена рисами індивідуальності письменників. Те саме «слово використане різними авторами, введене до складу різних художніх систем

---

⁵ Термін (лат. terminus – кордон, межа, кінець) – слово чи словосполучення, яке точно позначає спеціальне поняття і його співвідношення з ін. поняттями певної галузі (наприклад, у літературознавстві – метафора, метонімія, троп; інверсія, анафора, фігура). Т. повинен бути стилістично нейтральним, однозначним (тема, ямб, рима). Однак трапляється, що Т. надають різного значення: так, текстом називають і письмово оформлене зв'язане висловлювання (художній твір), і будь-який, в т. ч. й усний, продукт мовленнєвої діяльності, і добірку підпорядкованого навчальним цілям мовного матеріалу (текст вправи, текст диктанту), і вербальні коментарі до малюнків, креслень, фотографій. Така неоднозначність Т. утруднює процес комунікації. Однозначному сприйманню позначених Т. понять може перешкоджати наявність у них синонімів (верлібр – вільний вірш, епіграф – мотто), варіантів (перифраз – перифраза – парафраз – парафраза), омонімів серед нетермінологічних слів (закінчення, основа, роман) або серед Т. різних галузей знання (гіпербола – у літературознавстві і математиці). Значення Т. у процесі його функціонування може змінюватись: (див.: Новела; Сюжет; Фабула). У сучасному літературознавстві все частіше використовуються терміни з суміжних наук (див.: Денотат; Дискурс; Інтертекстуальність). (Цит. за вид.: *Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. (С. 668).*)

матиме зовсім інший художній зміст, – залежно від стилю, методу, характеру авторської мови чи мови персонажа і т.д» [107, с.21]. Літературний текст як явище образотворення створює власні окремі вимоги до терміна як елемента наукової терміносистеми, створеної специфічною науковою свідомістю, здатною, з одного боку, розкодовувати образні системи, а з іншого, – увібгати цей аналіз в рамки наукових дефініцій і класифікацій.

Такі ситуативні вимоги до терміна у літературознавстві спонтанно спричинюють творення нових терміноодиниць, які утворюються на вимогу контексту при аналізі відповідних художніх образів. В. Карпова відзначає саме таку властивість художньої літератури, для якої «характерні не лише ті метафоричні перенесення значень та асоціативні зв'язки слів, які вже закріплені в загальноживаній мові, але й індивідуальні, породжені авторською оцінкою зображуваного, обумовлені контекстом чи конситуацією. Саме вживання слів у переносному значенні, а ще більшою мірою асоціативність дають простір для вияву мистецької індивідуальності, неповторної, оригінальної, лише даному авторові притаманної своєрідності художнього бачення світу» [107, с.16]. Адже «...специфіка мови художньої літератури і передусім поезії визначається використанням саме тих властивостей слова, які протипоказані для термінології, та яких не мають, яких спеціально позбавлені термінологічні слова» [107, с.18–19]. Відповідно, адекватний щодо об'єкта літературознавчий аналіз потребує таких ознак терміна, які б дали змогу уникнути багатозначності і водночас у повній мірі сприяти його естетичній оцінці.

Вчені вказують на явище проникнення літературознавчої термінології в загальноживану лексику: «поширення термінологічної лексики в загальноживаній мові не обов'язково пов'язується з детермінологізацією, яка настає не тоді, коли термін стає загальновідомим, а тоді, коли він перестає сприйматися як компонент певної термінологічної системи, коли його термінологічне значення перестає сприйматися як первісне, основне, а відступає на другий план перед новими, додатковими й переносними

значеннями. При цьому останнє може стати основним і вже не відчуватися як переносне [107, с.12].

Розглядаючи відмінні риси термінів, їх однозначність й експресивну нейтральність, Т. Кияк зазначає, що «і цими властивостями терміни не можуть бути остаточно відмежовані від загальноживаних слів. Подібно до того, як не існують у загальнолітературній мові тільки багатозначні й експресивно забарвлені слова, так і в науковій і технічній мовах не всі терміни однозначні або емоційно нейтральні. Дійсно, термінам ніщо мовне "не чуже". Разом з тим варто відзначити, що однозначність, наприклад, «правильніше розглядати не як факт, а як тенденцію розвитку термінології сучасних галузей знань й один із напрямків упорядкування термінологічних систем» (...), тобто як явище бажане, але не завжди реально існуюче» [114, с.77–80].

Дослідження терміна на рівні функціонального аналізу можливе у багатьох аспектах, але два із них – особливі. Перший, – практичний (функція терміна у, наприклад, літературознавчому, контексті) і лексикографічному (у контексті словникової статті, що пояснює саме цей термін). «Базові ознаки терміна – дефінітивність, системність, ступінь термінологічності і специфічність уживання – можуть установлюватися шляхом аналізу його словникової дефініції. Це є можливим у зв'язку з тим, що термін функціонує, і, отже, виявляє свої властивості не тільки у звичайному літературознавчому тексті, але й у словниковій статті спеціального словника, яку в роботі, що реферується, розглядають як особливий науковий мікротекст» [47].

В. Сікорська вказує на важливість функції образотворення, на місце уяви у процесі осмислення образу і на роль мови у цьому процесі: «Мова в художньому тексті служить для побудови художніх образів в уяві читача, виникнення власне художнього твору (естетичної реальності) в його свідомості, тому головною її функцією є образотворча (художньо-комунікативна, ейдологічна), а не комунікативна (функція спілкування, передачі інформації)» [282, с.201].

Українські термінознавці окреслили такі основні функції терміна в художньому контексті: фіксація понять на науковому рівні (рідко), уживання терміна в побутовому значенні, повна детермінологізація (переносне значення) [218, с.212]. Своєрідна градація процесу втрати термінологічного значення стає чи не визначальною рисою при «зіткненні» наукового терміна з художнім контекстом.

Вільна природа художнього слова і чіткі норми терміноодиниці зазнають взаємовпливу і вчені відзначають особливості такого процесу. І.Кочан констатує думку, яку спостерігають у дослідженнях останніх років, що «різкої межі між словом і терміном немає. Терміни і слова можуть збігатися у понятійному плані, але відрізнятимуться так званим фоном. Це пов'язано із включенням одного й того ж слова у різні смислові парадигматичні системи, наприклад у наукову та побутову (соціальну). У першому випадку воно відображає систему понять науки, а в другому – систему соціальних стосунків» [136, с.702]. Процеси взаємовпливу відбуваються за різних контекстних обставин і за умови наближення до різних терміносистем, цим пояснюємо різноманітність такого явища.

Л. Тиха відзначила, що у художніх текстах термін втрачає свої специфічні ознаки, набуваючи додаткових, а то й зовсім інших, смислових значень – він виступає елементом образної системи мови [323, с.493]. Можна припустити певну пропорційну залежність рівня термінологічності словоодиниці від її близькості до художнього контексту, тому літературознавча терміносистема повинна мати власні «закони», за якими її елементами можуть ставати цілком несподівані з наукової точки зору, але адекватні щодо художнього образу, лексеми.

О. Чирков звернув увагу на те, що терміносистеми в літературознавчому загалі не існують ізольовано одна від однієї, а взаємодіють, впливають одна на одну, утворюючи при цьому єдину макротерміносистему, яка, як і космос, має тенденцію до безмежного розширення. Така макротерміносистема є невичерпною, оскільки її необмеженість і невичерпність обумовлені

безкінечністю розвитку самого мистецтва слова. І кожне нове явище, що з'являється і ще з'явиться в літературі, буде неминуче породжувати нову терміносистему, збагачуючи тим самим термінологічний загал [352, с.140–143]. Вчений подав дефініцію поняття «терміносистема – система понять, які найповніше виражають і відображують художньо-естетичну сутність певного літературного явища і об'єднані навколо певної концепції; а тому розкривають якнайповніше і саме літературне явище, і концепцію, на якій базуються і яку деталізують та конкретизують. Інакше кажучи, терміносистема – це система кодових знаків, які дозволяють розпізнати самотність і самодостатність певного літературного феномена» [352, с.140–143]. Виходячи із цих міркувань О. Чиркова, можемо висловити думку про функціонування у межах літературознавчої терміносистеми лексичних одиниць, які набувають в художньому контексті рис кодового знака, що може адекватно відобразити думку літературознавця щодо конкретного образного явища.

Вчений стверджує функціонування в терміносистемі термінів двох типів: знакових і загальноживаних (знакові – це такі, які несуть на собі основне смислове навантаження певної терміносистеми. Вони, так би мовити, відповідають за неповторність обличчя певної терміносистеми, його концептуальну індивідуальність. Але поруч із такими знаковими термінами можуть існувати й інші, які покликані створити, скажімо, термінологічний простір певної терміносистеми. І такий термінологічний простір створюється часто за допомогою як уже відомих, так і загальноживаних термінів. Але саме така міграція термінів відбиває одну з проблем, яка висунута на порядок денний самою практикою становлення і творення терміносистем, а саме: термін-мігрант приходить у нову для нього терміносистему не в своїй першородній, попередній якості, не в своєму вже усталеному смислового наповненні, а в зміненому, адаптованому до нових умов вигляді») [352, с.140–143]. Це твердження О. Чиркова дає можливість зрозуміти причини процесів, які відбуваються у межах мистецьких терміносистем, де і автор мистецького явища, і його реципієнти (читачі, глядачі), і дослідники

перебувають у колі образного світу, кожен по-своєму розкодовуючи його естетичні виміри.

Саме таке розуміння вказує на співіснування різних терміносистем, їх взаємонакладання, взаємодоповнення (навіть взаємовиключення!) у процесі осмислення мистецького явища. Явище міграції терміна між силовими полями різних терміносистем, але у зв'язку із необхідністю осмислення образу, можна пояснити саме здобуттям конотативного значення, яке і надає часом невластивому для літературознавства денотату ознак «кодового знака», адекватного до мистецької рецепції в конкретно взятому контексті. За таких умов функціонування традиційної «знакової» (за О. Чирковим) термінологіки не може досягти потрібного ефекту (це пов'язано із наперед визначеною можливістю багатозначності сприймання художнього образу), то використання терміна, який «прибуває» у терміносистему внаслідок «міграції» не лише виправдане, але й доцільне. Тим більше, що «існування терміна-мігранта не можна розглядати в його ізольованості, а лише і виключно у його взаємозв'язку з термінологічним оточенням, яке впливає на такий термін-мігрант і наповнює його новим змістом» [352, с.140–143].

Вчені вказують на певні об'єднані процеси, які відбуваються в науці, їх наслідком стає творення «міжгалузевої термінологічної лексики» як вияв «універсалізації спеціальної мови» [93, с.6]. Очевидно, такі мовні явища супроводжують процеси набуття і втрати певних термінологічних ознак, залежно від тяжіння до контексту і функцій конкретної термінної одиниці, залежно від умов визначеної терміносистеми.

Термінна одиниця зазнає впливу явища детермінологізації внаслідок втрати зв'язків з терміносистемою, або у зв'язку із впливом іншої, невластивої терміносистеми у певному контексті. О.Гусева відзначила, що детермінологізація – це «якісна зміна характеру знання, в тому числі пов'язане зі зміною предмета номінації» [62, с.103–114].

І. Кочан вказує на умови здобуття термінологічного статусу лексичних одиниць у художньому тексті: «перехід слова з однієї парадигматичної системи

в іншу пов'язаний здебільшого з полісемією мовного знак, з його термінологізацією чи детермінологізацією. Вживаючи терміни в мові художньої літератури на позначення певних понять навколишньої дійсності, письменники надають їй статусу термінологічної лексики» [136, с.703].

Терміносистема має чітко окреслені рамки свого семантичного поля, оскільки термін чітко пов'язаний із терміносистемою певної професії. О. Гусева вважає, що термін – це «номінація предмета професійної діяльності, яку використовують (призначили для використання) у професійній діяльності. Дослідниця стверджує залежність терміна від цього обмеження на застосування («виключіть ознаку включеності у професійну діяльність»), і «знімаються висунуті до терміна вимоги однозначності, чіткості, точності і т.д.» Вихід за межі професійної діяльності можна вважати першою дією щодо злиття термінологічного слова із загальноживаною. Вихід за межі професійної діяльності – це і «зелене світло до семантичного розвитку слова» [62, с.103–114], тобто, – процесу набуття його нових функціональних ознак, можливості долучення до нових терміносистем, або й взагалі втрати ознак термінологічності. Це явища термінологізації і детермінологізації.

Є певні труднощі при дослідженні таких явищ, зокрема транстермінів, оскільки «межі терміносистем різних галузей знання здебільшого розмиті, що зумовлено постійною міграцією термінів, яка відбувається в науково-технічній літературі» [318, с.159]. Дослідники розглядають лексичні одиниці, які належать до фахової мови, і вважають, що «в результаті процесів детермінологізації та транстермінологізації створюють семантичні інновації загальнолітературної мови і професійних, вузькоспеціальних сфер мови». «Модифікації змісту існуючих одиниць виникають внаслідок їх функціональної мобільності і спричиняють процеси "деспеціалізації" та "транспеціалізації"» [318, с.159–160].

Цікаво, що В. Тарасова, розглядаючи і пояснюючи процеси, пов'язані із термінолексикою суто технічної сфери, використовує літературознавчий спосіб осмислення художнього матеріалу: «...при термінологізації загальноживаного

слова відбувається конкретизація його значення, при детермінологізації – його генералізація (процес відбору і узагальнення якісних і кількісних характеристик). Типовим для термінологізації, детермінологізації та транстермінологізації є також метафоричне перенесення значення, що базується на схожості функцій, ознак, якостей та властивостей» [318, с.160–161]. В.Виноградов відзначив, що «термінологія і фразеологія різних професій і спеціальностей зливаються в стилі публіцистики і розповідної прози, розширюючи і узагальнюючи свої значення чи зазнаючи метафоричного переосмислення» [39, с.188]. Я. Житін вказує на те, що «виникнення транстерміна є прямим вислідом розвитку міжсистемної полісемії на базі цільної семантики терміна – розшарування його значення в результаті диференціації понять або нашарування нових лексико-семантичних варіантів унаслідок часткового ототожнення понять за подібністю/суміжністю» [93, с.8], тому окреслений вище приклад з осягнення процесів фахової термінологіки з допомогою «метафоричного перенесення значення» свідчить про універсальність процесів у терміносистемах незалежно від сфери їх функціонального призначення. Цілком логічним видається у цьому контексті твердження дослідника про мотивацію сучасного трактування «міжгалузевої термінологічної лексики як «ланки» між окремими галузевими термінологічними шарами, чинника системності в термінології» [93, с.6].

Такий високий ступінь узагальненості значення транстерміна певною мірою нівелює його власне термінологічну дефінітивну функцію «...номінація «термін з максимально узагальненим значенням», певним чином характеризуючи семантику міжгалузевих термінів, не досить адекватно виконує дефінітивну функцію терміна, адже не відбиває головної властивості цих одиниць, яка є, власне, наслідком великої узагальненості значення, – можливості входження до багатьох термінологічних систем, а саме ця ознака має бути підставою термінування явища міжгалузевої термінології» [93, с.7].

Є спроби впорядкувати розуміння терміноодиниць, які мають спільні для більш ніж одної терміносистеми функціональні ознаки. Я. Житін з метою

уникнути плутання рівнів абстракції терміна обґрунтовує пропозицію «всі спеціальні одиниці, уживані в більш ніж одній галузі знання (у кількох або й усіх), позначати родовим терміном «міжгалузева термінологія» (загальне поняття). Натомість прошарок лексем, уживаних у щонайменше двох терміносистемах, але ніколи – в усіх, називати (з огляду на процес транстермінологізації, внаслідок якого ці одиниці починають номінувати наукові об'єкти декількох галузей) «транстермінами» (конкретне поняття). Отже, за кількістю охоплюваних певними лексемами наукових сфер міжгалузева термінологія поділяється на одиниці двох різновидів (причому ці різновиди /еквоніми / вичерпують обсяг загального поняття / гіпероніма /), а саме: метатерміни, або загальнонаукові терміни, використовувані в професійному спілкуванні фахівців усіх галузей з метою узагальнення й тлумачення спостережуваних явищ дійсності, і транстерміни, багатозначні чи широкозначні лексеми, що, з огляду на можливість називати кілька наукових понять водночас, функціонують у різних (проте не в усіх) термінологічних системах» [93, с.7]. Така класифікація (міжгалузева термінологія, транстерміни, метатерміни) дає підстави для висновків щодо функціональних особливостей терміноодиниць у межах однієї і більше терміносистем. Цей підхід вказує на функціональну природу причин «мігрування» терміноодиниць до літературознавчої терміносистеми. При цьому метатерміни мають визначальну властивість, яка вирізняє їх від усіх інших міжгалузевих терміноодиниць – «неможливість точно окреслити коло охоплюваних певною лексемою понять» [93, с.7].

Я. Житін встановлює залежність розрізнення транстерміна і метатерміна від особливостей їх семантичного функціонування – «...відмінність між транстермінами та метатермінами дорівнює відмінності між полісемією та еврисемією, і то в прямому сенсі: 1) виникнення транстерміна є прямим вислідом розвитку міжсистемної полісемії на базі цільної семантики терміна – розшарування його значення в результаті диференціації понять або нашарування нових лексико-семантичних варіантів унаслідок часткового

ототоження понять за подібністю/суміжністю; 2) натомість метатерміни «<...> з самого початку характеризуються «примарною» семантикою» (...), а отже, їхнє виникнення не можна уявляти як перехід від однієї наукової галузі до іншої – як транстермінологізацію, адже семантика метатерміна не відбиває цього переходу (вона нерозчленована), на відміну від семантики транстерміна, яка має виразний поділ на семіми, а значить, дозволяє встановити напрямок семантичної похідності» [93, с.7–8].

Усе вищевикреслене дає підстави зробити висновки:

Оскільки літературознавча термінологія обслуговує науковий погляд на світ художніх образів, то вона мала б послуговуватися термінологічним інструментом особливого ґатунку, а терміносистема і зв'язки у її межах такого специфічного способу осягнення образного матеріалу в науковому дослідженні повинні б бути теж особливими. Окрім суто літературознавчої термінової лексики, в текстах літературознавчих досліджень широко функціонує термінна лексика інших наук. Потребують окремого вивчення ознаки взаємодії таких термінів із літературознавчим науковим текстом. Активне функціонування загальнонаукової термінології і використання термінів з інших наукових сфер зумовлюють високу динаміку літературознавчої терміносистеми, її здатність до взаємодії з іншими терміносистемами.

Є підстави говорити про певну взаємну «міграцію» між загальнонавчаною лексикою і літературознавчою терміносистемою як тим середовищем, яке творить літературну мову. Терміни літературознавства не лише виконують номінативну функцію, але і несуть ще й естетичну інформацію, дають оцінку художнім явищам. Естетична оцінка так чи інакше пов'язана із питанням додаткової конотації емоційності терміна. Оскільки для мови художнього тексту властива семантична прив'язаність до контексту – ми можемо передбачити аналогічну прив'язаність літературознавчого терміна до контексту його функціонування. Переносне значення, яке творить образне сприймання художнього тексту таким чином переносить свої ознаки і на терміносистему як засіб виразу наукового дослідження у літературознавстві.

Є певна функціональна «подвійність» літературознавчого терміна – інформаційний і естетично-емоційний вплив на читача, а виражальне формальне значення слова у літературознавчому тексті може набути таких рис, що змістовне його наповнення перебуватиме на межі пояснення. Вектор руху творення літературознавчої терміносистеми вказує на естетику образного явища, яке за своєю природою мало сумісне із точністю і чіткістю визначення, а значить зміст його, на перший погляд, мало піддається однозначній номінації.

Саме переносність значення при аналізі естетичних явищ літератури і визначає неоднозначність термінологічної природи літературознавчих явищ. Ця неоднозначність проявляється як до певної міри втрата «термінологічності» (як однозначності) літературознавчого терміна. Літературознавчий термін потребує особливої уваги з боку вченого-літературознавця, оскільки перебуває в оточенні поетичної мови, яка здатна збурювати цілі низки різних образів, а для власне терміна багатозначність у науковому тексті – неприпустима.

Особливості літературознавчого терміна, які проявилися у тексті ЛСД, дають підстави побачити чіткіше суперечливу природу і літературознавчого терміна, і літературознавчої терміносистеми. Відносна точність називання явищ, часом зумисна розмитість понять, контекстне слововживання, певна багатозначність і синонімічність, нестійкість дефініції поняття – такі ознаки певною мірою суперечать терміну як такому. Можемо припускати, що причина саме такої актуалізації літературознавчих термінів – у природі художнього слова, яке побудоване за своїми особливими законами. Ці закони і мають безпосередній вплив на формування і принципи будови літературознавчої терміносистеми.

Отже, адекватний щодо об'єкта літературознавчий аналіз потребує таких ознак терміна, які б дали змогу уникнути багатозначності і водночас у повній мірі сприяти його естетичній оцінці. Припускаємо можливість співіснування різних терміносистем, їх взаємонакладання, взаємодоповнення (навіть взаємовиключення!) у процесі осмислення мистецького явища. Явище міграції терміна між силовими полями різних терміносистем, але у зв'язку із

необхідністю осмислення образу, можна пояснити саме здобуттям конотативного значення, яке і надає часом невластивому для літературознавства денотату ознак «кодового знака», адекватного до мистецької рецепції в конкретно взятому контексті. Термінна одиниця зазнає впливу явища детермінологізації внаслідок втрати зв'язків з терміносистемою, або у зв'язку із впливом іншої, невластивої терміносистеми у певному контексті.

Явища міжгалузевої термінології, існування транстермінів та метатермінів дають підстави для висновків щодо функціональних особливостей терміноодиниць у межах однієї і більше терміносистем. Такий погляд відкриває можливості розгляду функціональної природи причин «мігрування» терміноодиниць до літературознавчої терміносистеми.

1.4 Методологія дослідження терміна в ідіюстилі вченого

Структура видання [73], яке стало джерельною базою нашого дослідження, передбачає поєднання трьох ділянок зацікавлень вченого – літературознавства, франкознавства і фольклористики. Це зумовлює наше розуміння філологічного тексту як певної тематичної єдності з кількісним переважанням літературознавчої тематики, і, як наслідок, у джерельній базі, кількісно переважають саме літературознавчі терміноодиниці, що і зумовлює наші методологічні орієнтири.

Виклад наших спостережень за науковим терміном у філологічних текстах Івана Денисюка здійснено, виходячи із таких робочих методологічних принципів-завдань:

- проаналізувати матеріал з т. зору вихідної позиції «термін – домінанта ідіюстилю у філологічних працях І. Денисюка»;
- виокремити усі ТО в матеріалі;
- здійснити поділ усіх ТО на літературознавчі та нелітературознавчі;
- літературознавчі ТО диференціювати за категоріями ТП і ЛСГ;
- враховуючи контекст, встановити зв'язки і функції значень ТО;

- у межах ТП з'ясувати мотивованість функціонування терміна за домінантами;
- визначити роль поняття мотивованих ТО серед інших в межах конкретного мікротексту (контексту);
- описати граматичну структуру літературознавчих ТО і диференціювати ТО на монолексемні і полілексемні.
- серед дво- і більше компонентних ТО встановити граматичні структурні типи, і види зв'язку між ними;
- диференціювати літературознавчі ТО за походженням (власне українські, іншомовні і змішаного типу) та іншомовні – за національним походженням;
- встановити риси генеалогії композитів та юкстапозитів;
- здійснити аналіз екстрагалузевих та загальнонаукових ТО;
- визначити особливості функціонування загальнонаукових термінів у літературознавчій терміносистемі І. Денисюка у контексті слововживання;
- здійснити порівняльний аналіз нормативного (лексикографічно зафіксованого) значення нелітературознавчих ТО і його функціонування у літературознавчому тексті І. Денисюка;
- провести спостереження за можливою втратою термінного значення нелітературознавчих ТО у межах філологічного тексту, за явищами детермінологізації, транстермінологізації, метафоризації ТО.

Методологію вивчення термінів в ідіостилі І.Денисюка творить поєднання різних методів дослідження, детерміноване метою, завданнями, об'єктом і предметом дисертації у галузі термінознавства.

На першому (теоретичному) етапі виконання роботи було опрацьовано праці українських та зарубіжних вчених із лексикології, термінознавства, стилістики. Вмотивовано доцільність використання комплексу методів для вивчення терміна в ідіостилі вченого.

Другий етап – аналіз джерельної бази дослідження – методом *суцільної вибірки* виокремлено усі терміноодиниці у філологічному тексті.

Третій етап – систематизація терміноодиниць: на підставі використання елементів методу *кількісного аналізу* визначено співвідношення інтрагалузових, екстрагалузових та загальнонаукових ТО в авторському тексті. Виявлено 29 841 слововживань термінів. З поміж них – 20 281 (або 67,9 % від усіх слововживань ТО) літературознавчих, 7 308 (або 24,4 % від усіх слововживань ТО) – екстрагалузових слововживань ТО та 2 552 (або 8,5 % від усіх ТО) слововживання загальнонаукових ТО. При диференціації ТО використано *поняттєво-лінгвальний метод*.

Четвертий етап – при створенні класифікації ТО за тематичними полями було використано: *метод лексико-тематичного моделювання* і *описовий метод* (характеристика структурно-семантичних особливостей терміноодиниць); *функціональний метод*, *зіставний метод* та *метод контекстуального аналізу* (порівняння функціональних особливостей терміноодиниць залежно від галузевої зумовленості тексту і контексту).

П'ятий етап (підсумковий) – з допомогою *описового методу* окреслено характерні ознаки явища, здійснено узагальнення мовних фактів, сформовано висновки.

Висновки до розділу 1

У першому розділі роботи розглянуто історико-методологічні засади вивчення терміна як домінанти мовної особистості, окреслили риси поняття мовної особистості, яке увійшло у наукові парадигми різних галузей людського знання (психології, філософії, культурології, лінгвістики, педагогіки, етнології). Відзначено, що:

– основою для досліджень мовної особистості стало розуміння її як певного носія мови, який розуміє, відтворює або створює тексти. Учені досліджують мовну особистість на основі текстів, які вона створила, з погляду вживання в них системних засобів мови для відображення бачення навколишньої дійсності. Значний інтерес викликає мовна особистість письменників (Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, О.Гончара і ін.), які

відіграли важливу роль у процесі становлення та розвитку української літературної мови. Мовна особистість у науковому тексті прагне творчо самовиразитись, здійснює різнобічну мовну діяльність, послуговуючись текстами інших науковців, інтерпретує їх, формує нове знання, продукує власні наукові думки.

– неординарні праці І.О. Денисюка, спостереження вчених за естетично оформленим науковим словом професора дають підстави для мотивації комплексного погляду на науковий доробок ученого крізь призму аналізу авторської терміносистеми, її окремих ознак; для системного вивчення наукового доробку саме Івана Денисюка – вченого з оригінальним науковим підходом і стилем, що має ознаки взаємовпливу художньо образного і науково точного мислення. Поняття «індивідуальний стиль» часто застосовують до стилю письменника, майстра слова. Науковці намагаються знайти мотивацію для аналізу ідіостилю автора у виокремленні певних найбільш характерних, найбільш виразних ознак.

– неповторність творчої манери письменника визначається домінантою його ідіостилю, таким чином, досліджуючи текст письменника, вчений вбачає у домінанті не просто окрему рису чи ознаку, а надає їй перспективної ваги – осягнути естетичні принципи побудови індивідуального стилю. Ідіостиль у художньому тексті має ціле коло своїх дослідників, які звертають увагу на внутрішні і зовнішні впливи, особливості прояву і мотивованість носіїв, системність і логіку поєднання елементів, що представляють авторський стиль. Українські науковці, досліджуючи ідіостилі багатьох письменників: І. Франка, Лесі Українки, О.Кобилянської, О.Гончара, В.Шевчука, Є.Пашковського, В.Винниченка, М.Зерова, Є.Маланюка, П.Загребельного і ін. знаходять ті мовні засоби – домінанти, які найбільш яскраво і доречно репрезентують індивідуальну манеру творчості автора.

– при аналізі ідіостилю наукового тексту літературознавчої галузі завдання для дослідника стає значно складнішим, адже треба інтуїтивно орієнтуватися у світі художніх образів, не втрачаючи логіки наукового

мислення вченого. Дослідники часто звертають увагу на причини творення індивідуальних мовних рис вченого, вивчають особливості впливу відомих науковців на формування зразків наукового стилю, ведуть дискусії з приводу ознак майстерності, системи індивідуальних рис стилю. Саме поєднання різних аспектів впливу, різних ознак вимагає особливо виваженого системного підходу до вивчення ідіостильового явища у науковому тексті. Система комплексного методу дослідження ідіостилу наукового тексту повинна базуватися на певних принципах, які забезпечать об'єктивний і адекватний щодо об'єкта дослідження результат. Отже, при аналізі ідіостилу і художнього, і наукового тексту потрібно надати перевагу певним яскравим засобам (домінантам) у текстах письменника/вченого, які є визначальними для авторського ідіостилу. Є труднощі при укладанні класифікації ідіостильових доміант у науковому тексті. Їх причини: вчені розглядають ідіостилістичні явища з різних т.зору, різних рівнів, становлюють їх походження та джерела тощо. Однією із доміант ідіостилу наукових текстів Івана Денисюка, на нашу думку, є термін. Це і зумовлює логіку нашого дослідження та його структуру.

– окрім суто літературознавчої термінної лексики, в текстах літературознавчих досліджень широко функціонує термінна лексика інших наук. Потребують окремого вивчення ознаки взаємодії таких термінів із літературознавчим науковим текстом. Оскільки літературознавча термінологія обслуговує науковий погляд на світ художніх образів, то вона мала б послуговуватися термінологічним інструментом особливого гатунку, а терміносистема і зв'язки у її межах такого специфічного способу осягнення образного матеріалу в науковому дослідженні повинні бути теж особливими. Активне функціонування загальнонаукової термінології і використання термінів з інших наукових сфер зумовлюють високу динаміку літературознавчої терміносистеми, її здатність до взаємодії з іншими терміносистемами.

– терміни літературознавства не лише виконують номінативну функцію, але несуть ще й естетичну інформацію, дають оцінку художнім явищам.

Естетична оцінка так чи інакше пов'язана із питанням конотації терміна. Оскільки для мови художнього тексту властива семантична прив'язаність до контексту – можемо стверджувати аналогічну прив'язаність літературознавчого терміна до контексту його функціонування. Переносне значення, яке творить образне сприймання художнього тексту, таким чином переносить свої ознаки і на терміносистему як засіб виразу наукового дослідження у літературознавстві. Можлива функціональна «подвійність» літературознавчого терміна – інформаційний і естетично-емоційний вплив на читача, а виражальне формальне значення слова у літературознавчому тексті може набути таких рис, що змістовне його наповнення перебуватиме у невизначеному стані – на межі пояснення. Вектор руху творення літературознавчої терміносистеми вказує на естетику образного явища, яке за своєю природою мало сумісне із точністю і чіткістю визначення, а значить зміст його, на перший погляд, мало піддається однозначній номінації.

– саме переносність значення при аналізі естетичних явищ літератури і визначає неоднозначність термінологічної природи літературознавчих явищ. Ця неоднозначність проявляється як до певної міри втрата «термінності» (як однозначності) літературознавчого терміна. Літературознавчий термін потребує особливої уваги з боку вченого-літературознавця, оскільки перебуває в оточенні поетичної мови, яка здатна збурювати цілі низки різних образів, а для власне терміна багатозначність у науковому тексті – неприпустима.

– особливості літературознавчого терміна, які проявилися у тексті ЛСД, дають підстави побачити чіткіше суперечливу природу і літературознавчого терміна, і літературознавчої терміносистеми. Відносна точність називання явищ, часом зумисна розмитість понять, контекстне слововживання, певна багатозначність і синонімічність, нестійкість дефініції поняття – такі ознаки певною мірою суперечать терміну як такому. Причина саме такої актуалізації літературознавчих термінів – у природі художнього слова, яке побудоване за своїми особливими законами. Ці закони і мають безпосередній вплив на формування та принципи будови літературознавчої терміносистеми.

– адекватний щодо об'єкта літературознавчий аналіз потребує таких ознак терміна, які б дали змогу уникнути багатозначності і водночас у повній мірі сприяти його естетичній оцінці. Можливе співіснування різних терміносистем, їх взаємонакладання, взаємодоповнення (навіть взаємовиключення!) у процесі осмислення мистецького явища. Явище міграції терміна між силовими полями різних терміносистем, але у зв'язку із необхідністю осмислення образу, можна пояснити саме здобуттям конотативного значення, яке і надає часом невластивому для літературознавства денотату ознак «кодового знака», адекватного до мистецької рецепції в конкретно взятому контексті. Термінна одиниця зазнає впливу явища детермінологізації внаслідок втрати зв'язків з терміносистемою, або у зв'язку із впливом іншої, невластивої терміносистеми у певному контексті. Явища міжгалузевої термінології, існування транстермінів та метатермінів дають підстави для висновків щодо функціональних особливостей терміноодиниць у межах однієї і більше терміносистем. Такий погляд відкриває можливості розгляду функціональної природи причин «мігрування» терміноодиниць до літературознавчої терміносистеми.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА І СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНООДИНИЦЬ

Аналіз літературознавчих ТО, їх лексико-семантична і структурна характеристика у науковому тексті Івана Денисюка, системні і структурні зв'язки ТО у межах матеріалу – у центрі дослідження другого розділу.

2.1 Тематичні поля і лексико-семантичні групи літературознавчих термінів

Для поділу терміноодиниць за групами використаємо поняття термінологічне поле [311, с.110–111] як певну категоріальну єдність літературознавчих термінів, які функціонують у межах опрацьованого матеріалу. Усі літературознавчі терміни наукової спадщини І. Денисюка розділимо на тематичні поля (далі – ТП) «Література та літературознавство: головні поняття», «Генологія», «Поетика тексту», «Літературно-видавничий процес».

Поділ на ТП зумовлений дослідженнями вчених у цій ділянці мовознавства. Г.Межжеріна відзначила, – системність вивчення мовних явищ набуває розвитку з першої половини ХХ ст. у європейській лінгвістиці і пов'язана з відродженням інтересу до учення В. Гумбольдта. Й. Трір і Г. Іпсен вводять в обіг термін «семантичне поле», окремі спроби «теоретичного осмислення поняття поля у мові через звернення до синтагматичних лексико-семантичних зв'язків здійснив В. Порциг: учений започаткував теорію так званих «синтагматичних полів». Системне вивчення і «концепція польової організації словникового складу мови була розроблена у 50–80-ті рр. ХХ ст. Найвагомішим внеском у її вирішення стали праці таких вчених, як О.С. Ахманова, Ш. Баллі, О.В. Бондарко, Ю.М. Караулов, А.М. Кузнецов, Н.Ф. Пелевіна, І.А. Стернін, А.А. Уфимцева, Г.С. Щур.» [187, с. 115–116].

Беручи до уваги погляди мовознавців в межах ТП, виділяємо лексико-семантичні групи⁶ (далі – ЛСГ), наприклад: «автор», «література», «жанр», «образ». Енциклопедія «Українська мова» так пояснює ЛСГ і виділяє її з ТП – «групи слів, об'єднаних гіперсемою»: «Лексико-семантичні поля розпадаються семантично на ще тісніші об'єднання – лексико-семантичні групи. Так, у темпоральному лексико-семантичному полі можна виділити назви точних (секунда, хвилина, година, доба, тиждень, рік, століття) і неточних (час, пора, епоха, ера і т.п.) відтінків часу, назви частин доби, пів року, місяців, днів тижня тощо. У межах лексико-семантичних груп виділяють мінімальні семантичні об'єднання, побудовані на відношеннях синонімії, антонімії, конверсії і гіпонімії» [338, с.305–306]. По-суті мовознавці описують явище взаємонакладання ЛСГ (спільне/паралельне функціонування термінологічних одиниць різних ЛСГ, їх взаємовплив у межах слововживання тощо) зумовлює певну умовність класифікації, до того ж остаточно чіткого поділу термінів нема в усьому літературознавстві. «Окресленість ЛСГ в рамках поля (мікрополя) є досить чіткою. У той же час, одна й та сама ЛСГ може входити (частково, а в деяких випадках і повністю) до складу двох або більше семантичних полів. Частіше за все групи межують, але іноді можуть навіть нашаровуватися одна на одну» [187, с.121]. Одна із причин – образний контекст функціонування і специфіка терміноодиниць, які неминуче приводять до створення і актуалізації нових відтінків значень⁷, які набувають часто домінуючих ознак у конкретному тексті. Українські мовознавці відзначають, що «систематизуючи та впорядковуючи термінологію, потрібно розглядати терміносистему не окремо, а в контексті реального мовного слововживання, як елемент метамови тієї чи тієї галузі знання...» [167, с.138]. і підкреслюють [214, с.183] важливість

⁶ Г.Межжеріна зазначає, що семантичне поле має багаторівневу структуру, представлену мікрополями, лексико-семантичними групами, тематичними групами, синонімічними рядами. Найкрупнішим утворенням у структурі поля нерідко є лексико-семантична група (ЛСГ). [187, с.118].

⁷ На це явище вказав сам І.Денисюк *«Та й життя наукового терміну в утепленій атмосфері, як це вже помітили інші теоретики, саме починає випромінювати поезію, стаючи повноцінним складником поетичної метафори. Поезія спроможна черпати асоціації й ідеї з науки.* [73, Т. 1, Кн. 2. с.198].

контекстуального аналізу лексем – «без докладної екземпліфікації, без системної демонстрації типових зразків контекстуального застосування лексичних одиниць, що опрацьовуються у словникових статтях, інколи важко сприйняти навіть описане у тлумаченні лексичне значення слова» [202, с. 16]. Отже, лише у поєднанні контекстуального і лексикографічного параметрів можемо отримати об'єктивні передумови для повноцінного аналізу термінологіки в обраних для дослідження працях.

Тип і структуру класифікації зумовлює значний обсяг термінологічного матеріалу, опрацьованого на підставі аналізу текстів вченого. Відзначимо відносну прагматичну схематичність такого поділу, оскільки більш детальний поділ ТО зумовить надмірне розширення обсягу цієї праці, зважаючи на кількісні параметри термінологіки вченого. У наведеному нижче синтетичному матеріалі подаємо лише найбільш виразні приклади ТО у науковому тексті І. Денисюка, оскільки їх повний аналіз у кількадесят разів перевищить обсяги цього дослідження.

Розподіл термінологічного матеріалу побудовано за консолідованою схемою на підставі аналізу лексикографічних, навчальних літературознавчих видань, передмов до видання праць І. Денисюка. Одним із важливих критеріїв став кількісно-якісний показник, який вплинув на представлення того чи іншого терміна в межах конкретної ЛСГ. Аналізуючи літературознавчі праці Івана Денисюка, ми поділили усі літературознавчі терміни на такі тематичні поля і лексико-семантичні групи:

ТП «Література та літературознавство: головні поняття»

1. Назви різновиду творчості (*література, письменство, українська література, світова література, європейська література, далекосхідна література, зарубіжна література, галицька література, західно-європейська література, німецька література, польська література, давня література, дожовтнева література, антична література, література XIX віку, література XX століття, староруська література, українська нова література, античне*

письменство, чеське письменство, романтична література, готична література, класицистична література, література жаху, реалістична література, література критичного реалізму, дитяча література, німецькомовна література, «література на діалектах», підпільна література, нелегальна література, рукописна література, література фактів, література трагічної свідомості, література «втоми», політична література, світовий фольклор, східно-слов'янський фольклор, слов'янський фольклор, поліський фольклор, турський фольклор, пісенний фольклор);

2. Назва науки про літературу (*літературознавство, світове літературознавство, українське літературознавство, польське літературознавство, російське літературознавство, сучасне літературознавство, академічне літературознавство, буржуазне літературознавство, засоціологізоване літературознавство, марксистсько-ленінське літературознавство, сталінське літературознавство, літературна критика, засоціологізована критика, радянська критика, епічна критика, народницька критика, історія літератури, історія світових літератур, історія давньої літератури, теорія літератури, франкознавство, лесезнавство, шевченкознавство).*

3. Назва митця, який реалізувався у літературному чи будь-якому іншому творі – *автор, автор художніх творів, український автор, автор роману, автор монографії, автор conte, автор новели, оповідач-автор, наратор-автор, керманіч-наратор, наратор-герой, націоналістичний автор, письменник, літератор, письменник-реаліст, письменник-романтик, давня українська письменниця, радянський письменник, письменник-сучасник, поет, прозаїк, лірик, пісняр, белетрист, новеліст, рапсод, романіст, літописець, критик, біограф, перекладач, епігон, публіцист, мемуарист, літературознавець, фольклорист, франкознавець, лесезнавець, теоретик, шевченкознавець, етнограф).*

4. Назви літературного стилю, напрямку, доби (*античність, бароко, романтизм, неоромантизм, реалізм, еkleктизм, соцреалізм, ідеалізм, Ренесанс, Просвітительство, авангард, тотика, модернізм, постмодернізм).*

5. Назви творчих і наукових літературознавчих методів (*герменевтика тексту, структуралізм, компаративізм*).

ТІ «Генологія»

1. Назва на позначення результату творчої діяльності (*твір, текст*).
2. Назви літературного роду (*лірика, епос, драма, ліро-епос, оповідання, казка, новела, літературна новела, фольклорна новела, віршована новела, епістолярна новела, новела спомину, гумореска, анекдот, байка, повість, повістка, роман, епопея, курцгешіхте, скетч, шкіц, притча, вірш, пісня, елегія, епіталама, гімн, послання, коломийка, коляда, щедрівка, веснянка, гаївка, ідилія, пісня-ідилія, драма, драма-феєрія, комедія, п'єса, балада, поема, поезія в прозі, поема в прозі, епіка, новелістика, романістика, публіцистика, белетристика*);
3. Назва розділу теорії літератури, присвяченого дослідженню літературних жанрів (*генологія*);
4. Назва виду творів за формою викладу (*поезія, проза, драматургія*).
5. Назва творів за кількісною ознакою (*дилогія, трилогія, тетралогія, цикл, триптих, збірка*).

ТІ «Поетика тексту»

1. Назва на позначення конкретно-чуттєвої форми відображення дійсності (*образ, персонаж, герой*).
2. Назви на позначення художніх засобів (*алітерація, асонанс, звукопис, дисонанс, ритміка, ямб, рима, ритмомелодика, строфа, терцина, верлібр, темпоритм, метафора, порівняння, епітет, персоніфікація, символ, алегорія, антитеза, контраст, риторичне звертання, риторичне питання*).
3. Назви на позначення формотвірних засобів кожного роду літератури (*сюжет, композиція, портрет, пейзаж, експозиція, зав'язка, кульмінація, розв'язка, пролог, епілог, ліричний відступ, філософський відступ, авторський відступ, епізод, сцена, монолог, діалог, мова автора, мова наратора*).
4. Назви на позначення засобів ідейно-тематичного аналізу тексту (*ідея, тема, тематика, мотив, лейтмотив*).

ТП «Літературний і видавничий процес»

1. Назва на позначення твору друку (його різновиду), який має самостійне поліграфічне оформлення, встановлені вихідні дані і призначений для поширення вміщеної в ньому інформації (*видання, книга, брошура, газета, журнал*).
2. Назви на позначення видової назви зібрань, видань авторських творів, пройнятих спільною чи близькою тематикою або зібраних за хронологічним чи іншим принципом (*збірка, цикл, збірочка, збірник, альманах*).
3. Назва на позначення надрукованої, виданої, єдиної за формою і змістом літературної чи літературознавчої роботи (*публікація*).
4. Назва на позначення підприємства (державне, громадське, кооперативне чи приватне), яке здійснює підготовку і випуск (видання) книг, журналів, газет, нот, плакатів та ін. видів друкованої продукції (*видавництво*).

Отже, для поділу терміноодиниць за групами використано поняття термінологічне поле як певну категоріальну єдність літературознавчих термінів, які функціонують у межах опрацьованого матеріалу. Усі літературознавчі терміни наукової спадщини І. Денисюка розділено на тематичні поля (далі – ТП) «Література та літературознавство: головні поняття», «Генологія», «Поетика тексту», «Літературно-видавничий процес». Ці ТП, у свою чергу, діляться на лексико-семантичні групи (ЛСГ). Одна й та сама ЛСГ може входити (частково, а в деяких випадках і повністю) до складу двох або більше семантичних полів. Частіше за все лексико-семантичні групи межують, а іноді можуть навіть «накладатися» одна на одну. Явище взаємонакладання ЛСГ (спільне/паралельне функціонування термінологічних одиниць різних ЛСГ, їх взаємовплив у межах слововживання тощо) зумовлює певну умовність класифікації терміносистеми І. Денисюка, до того ж остаточно чіткого поділу термінів нема в усьому літературознавстві. Одна із причин – образний контекст функціонування і специфіка терміноодиниць, які неминуче приводять до створення і актуалізації нових відтінків значень, які набувають часто домінуючих ознак у конкретному тексті.

2.2 Мотивованість літературознавчих термінів

Вивчення терміносистеми в цілому і окремого терміна треба здійснювати враховуючи контекст. Такий підхід передбачає виокремлення зв'язків і функцій відповідних значень терміна, яких він набуватиме завдяки таким взаємовпливам.

Оскільки мова йде про авторську терміносистему наукового штибу – кілька зауваг до проблеми. По-перше, науковий термін має характер позначення понять наукового знання, його мета – передати певні знання в особливий знаковий конденсований спосіб. З огляду на це, ознаки термінів природничих наук мають чітку і незмінну характеристику, відповідають усім термінологічним вимогам. Гуманітарні науки, оскільки не мають такої чіткої і завершеної парадигми, використовують терміни, що позначені певною багатовимірністю, багатозначністю і різноаспектністю, які саме і властиві для об'єкта наукових досліджень цього типу.

По-друге, оскільки літературознавча термінологія обслуговує науковий погляд на світ художніх образів послуговується термінологічним інструментом особливого ґатунку. Такий погляд зумовлений тим, що в основі науки про літературу – специфічне осягнення дійсності, вивчення світу уявного, фантастичного, позареального. Таким чином, і терміносистема, і зв'язки у її межах повинні бути особливими. Вчений, описуючи певну літературознавчу проблему, немов розв'язує певну задачу: у межах літературознавчої терміносистеми висловити власну думку про явище, скерувати в цьому напрямі погляд читача і при цьому уникнути багатозначності, спровокованої можливими новими контекстами художнього образу.

По-третє, ще одна причина специфіки літературознавчого терміна – суспільно-активна роль літератури. Вчені часто відзначають багатофункціональне призначення науки про художнє слово («Література зазвичай чутливо реагує на зміни і трансформації у громадському житті; наука про літературу сприяє осмисленню цих процесів, спираючись на попередній художній досвід. Тому літературознавство виконує як функцію інтерпретації

літературних творів, так і роль важливого культурного й пізнавального чинника у духовному житті суспільства» [19, с.23]).

Ми уже згадували про особливе функціонування філологічного терміна – залежного від ситуації, того терміна, який актуалізується у певних умовах за потреби створення еквівалентної щодо явища ТО. Особливості літературознавчого терміна саме і полягають у прагненні поєднати часто суперечливі ознаки – наукове прагнення до логіки і однозначності з багатоманітним та мінливо-інтуїтивним світом образотворчості.

По-четверте, в українському (і не тільки) термінопросторі унаслідок глобалізаційних впливів виникає ще одна онтологічна ознака. В. Пілецький стверджує, що «великомасштабні глобалізаційні процеси висунули на перше місце в світовій комунікації мову англійську, яка не тільки збагачує словник українського науковця, але й витісняє з нього питомі слова і вирази. Так формується почуття меншовартості рідної мови, її неспроможності обслуговувати найвищі прояви людського духу, до яких, безсумнівно, належить і наукова сфера» [226, с.436]. Проблема функціонування інтернаціональних термінів у науці національній, їх «адаптація» і вплив на розвиток наукового мислення хоч є актуальною, але її подолання має надто тривалу (чи й узагалі реальну?) в часі перспективу.

Відповіді на питання онтологічного характеру знаходимо у самій природі літературознавчого терміна. В. Пілецький вказує на особливості «зіткнення» окремого національного із універсальним міжнаціональним: «На відміну від стилю художнього, в науці на перше місце виходить не форма повідомлення, а його зміст. Тому мова сучасної науки все більше виявляє тенденцію до творення універсальних форм вираження. У лексичному складі наукових праць, писаних європейськими мовами, є чимало спільних лексем. Така тенденція вступає в суперечність із психологічними засадами сприйняття інформації і породження нової. Практика доводить, що найкраще людина сприймає інформацію і творить нові знання засобами рідної мови. Звідси і сучасні проблеми використання в науковому стилі тих мовних засобів української

мови, які зберігають національну своєрідність мови і водночас є важливими текстотворчими одиницями сучасного наукового тексту» [226, с.436]. В.Пілецький називає «власне лінгвістичні проблеми, пов'язані з розбудовою українських термінів, що містять специфічні національномовні риси (...):

- 1) опрацювання критеріїв знеросійщення сучасних терміносистем, у зв'язку з чим вимагає опрацювання проблема росіянізму в українській термінології;
- 2) виявлення англіцизмів (американізмів) у різних терміносистемах і наукове обґрунтування доцільності їх ужитку;
- 3) з'ясування ролі й місця інтернаціоналізмів та їх національних відповідників у різних терміносистемах;
- 4) способи відбору назв предметних дій;
- 5) способи відбору найменувань предметних ознак;
- 6) орфоепічні й орфографічні проблеми» [227, с.25–32].

Д. Лотте вказав на те, що терміни повинні бути влучними, дохідливими, легко запам'ятовуватись і засвоюватись [165, с.33]. Оскільки, на думку цього вченого, кожен термін повинен відповідати поняттю, принаймні не суперечити йому, а визначення містити всі необхідні і достатні ознаки, які характеризують поняття. В основу будови терміна потрібно брати ознаки, які найбільш образно і точно підкреслюють специфіку поняття [165, с.16].

Сучасна літературознавча термінологія характеризується деякою хаотичністю. Адже велика кількість різноманітних досліджень (вітчизняних і зарубіжних) у цій сфері та застарілість існуючих термінологічних словників провокує майже кожного літературознавця до творення і систематизації нових термінів та подання нового визначення цих ТО [116, с.5–14].

Іван Денисюк як літературознавець, фольклорист, франкознавець, у наукових працях відобразив «свій словник літературознавчих термінів», у якому є «Денисюкові» ТО. Чим більше автор досліджував літературні жанри, фольклор і ін., тим детальніше відбувалось найменування досліджуваних понять. При створенні нового терміна важливе значення має його мотивованість. Адже такий термін легше запам'ятовується, встановлює

асоціативні зв'язки з іншими термінами і з позначуваними поняттями [311, с.89]. Нові терміни, нові функції уже відомих термінів не з'являються просто так. Автор творить їх лише тоді, коли він хоче позначити досліджуване явище, яке не має назви. Основу цієї назви часто становить мотивація. Як правило, новий термін твориться за асоціаціями. Важливу роль у творенні назви нової ТО відіграє мотивованість. Поняття мотивованість є дискусійним. Кожен дослідник бачить певне поняття через призму своїх поглядів і помічає щось для нього очевидне – «свої риси» досліджуваного поняття, які і лягають в основу назви ТО.

Хоч питання мотивованості сьогодні до кінця ще не вивчене остаточно, проте його часто опрацьовували науковці: І. Торопцев, О. Блінова, Н. Голев, Т. Кияк, О. Кубрякова, О. Снітко, І. Улуханов, О. Селіванова та ін. Деякі вчені розрізняють два поняття «мотивованості» і «мотивації». На думку Н.Саннікової, терміни мотивованість і мотивація є ідентичними [266, с.7]. Аналізуючи дефініції цих понять, Н. Швець прийшла до висновку, що у розумінні сутності понять «мотивація» та «мотивованість» серед дослідників немає однастайності, та все ж більшість учених схиляється до думки, що ці поняття є синонімічними і у своїх підходах їх не розмежовують, надаючи перевагу одному з них, залежно від напрямку вивчення [361, с.196]. У багатьох дослідженнях терміни мотивація і мотивованість уживаються як абсолютні синоніми [263]. Ми дотримуємось цієї ж точки зору.

Серед праць учених з проблем мотивації та мотивованості виокремлюють такі основні напрями вивчення: структурно-семантичний, лексикологічний та лексиколого-семасіологічний напрями, що вивчали мотивованість, а також формально-структурний, ономасіологічний та когнітивно-ономасіологічний, які займалися вивченням мотивації [361].

На мотивованість терміна свого часу вказував Д. Лотте, який виділяв правильно орієнтовані, нейтральні, неправильно орієнтовані і хибно орієнтовані терміни. Та вчений вважав, що цей критерій не відіграє вирішальної

ролі, оскільки термін має свою дефініцію і займає своє певне місце в термінологічній системі [164, с.158].

Львівські мовознавці зазначають, що дискусійним залишається питання, чи внутрішня форма властива для усіх слів. Існує точка зору, що така форма відсутня у запозиченнях з інших мов, у непохідних мовних утвореннях, а також у словах, утворених шляхом метонімічного перенесення. Виходячи з цих міркувань, можна зробити висновок, що не всі слова у мові є мотивованими. Але науковці схильні все-таки вважати, що всі терміни мотивовані, а їх мотивованість зумовлена дефінітивною функцією. Вчені виділяють терміни з наявною та прихованою мотивованістю [218, с.146].

Науковці стверджують, що характер мотивованості термінів-слів та термінів-словосполучень різний. Термін-слово не завжди пояснює зміст поняття, а термінологічне словосполучення здебільшого буває наділений орієнтиром для тлумачення відповідного поняття [218, с.148]. Вчені стверджують, що повна мотивованість засвідчує, прозору внутрішню форму терміна, вона властива більшості термінів суфіксального способу творення, деяким композитам. Прихована мотивованість є у термінах семантичного та аналітичного творення, а неправильна трапляється лише серед термінів-словосполучень [218, с.149–150].

Т. Кияк подав типологію мотивованості лексичних одиниць: 1) знакова (семіотична), це «слабкий» вид мотивованості, він властивий для всіх лексичних одиниць, який дійсно функціонує в мові під виглядом мовних знаків, оскільки слово мотивується самим фактом існування і вживання; 2) формальна (словотвірна), в межах якої кожен дослідник визначає мотивованість за зовнішньою і внутрішньою формою; 3) змістова (інтенціональну), що характеризує здатність внутрішньої форми відбивати найбільш релевантні ознаки мовного змісту слова, тобто розкривати її структурно-семантичні особливості [64, с.81]. За А. Суперанською повністю мотивованих термінів взагалі не існує, це пояснюється вторинністю термінів у відношенні до загальної лексики та тим, що кожне поняття характеризується різними

ознаками, а в їх назві відбито лише одну ознаку, при чому не завжди головну [311, с.89].

В мові, на думку А. Д'якова, не існує абсолютно невмотивованих слів. Всі вони взаємопов'язані з відповідним значенням хоча б до рівня спільної лексико-семантичної категорії. Якщо слово не вмотивоване своєю предметною співвіднесеністю, то його здатні мотивувати деякі системні характеристики, хоча бажаною є конкретна співвіднесеність форми та змісту мовного знака, що передбачається іншими видами мотивації лексичних одиниць [64, с.81]. В.Даниленко вважає, що всі афіксальноутворені слова-терміни, терміни – складні слова, терміни – словосполучення і слова, які стали термінами в результаті семантичного переносу можна вважати мотивованими. Немотивовані – це ті, які мають назви, для яких невідомий мотив утворення [67, с.63].

Зазначаючи перевагу мотивованості термінології в українській науковій мові Н. Заніздра зазначає, що не слід занадто перебільшувати позитивні якості самого явища мотивованості номінації, оскільки в основу такої номінації може бути взята (для слів-термінів похідного утворення) одна ознака і, як правило, зовнішня для названого предмета (явища), не завжди найсуттєвіша, хоча й така, що викликає певну смислову асоціацію [95, с.98–102].

І. Торопцев виділяє три способи мотивації: 1) мотивацію через наслідування; 2) мотивацію через ознаку; 3) мотивацію через зміст [327, с.133–138].

Аналізуючи мотиваність нових літературознавчих ТО Івана Денисюка ми беремо за основу ономасіологічний підхід до мотивації, у якому дефініція мотивації пов'язана з поняттям мотиваційної ознаки. На думку Р. Будагова, мотивація – це «вибір ознаки предмета, що стає представником предмета в цілому» [28, с.42], аналогічними є визначення Н. Амосової [4, с. 26–27] та М. Шанського [359, с.37]. За М. Голєвим, мотивація – це не просто вибір ознаки, а «результат створення мотивованої форми найменування на основі мотиваційної ознаки, що лягла в основу найменування» [55, с.15].

Досліджуючи жанри літератури І. Денисюк називав нові явища, поняття і використовував при цьому терміни за певною домінантою, яку сам помічав на основі асоціацій. Через асоціації існують такі мовні закономірності: полісемія, метафора, метонімія, синекдоха і ін. літературно-стилістичні тропи, які є непрямою назвою поняття, а лише образним прізвиськом [311, с.93]. У процесі досліджень ці «робочі» терміни з часом можуть удосконалювати і інші дослідники. Це питання потребує окремого нового дослідження (починаючи із тверджень Т.Канделаки [104]). У ТС Івана Денисюка ми проаналізували функціонування ТО з точки зору їх мотивації лише у межах трьох ТП, а у ТП «Літературний і видавничий процес» не виявлено матеріалу для аналізу мотивації ТО. Це явище можемо пояснити меншою зацікавленістю вченого (а відтак і кількісною характеристикою його досліджень) науковою проблематикою, пов'язаною із ТО, які зосереджені у цьому ТП.

2.2.1 Мотивованість термінів ТП «Література та літературознавство: головні поняття». Зміст окремих термінів залежить від часу реалізації їх понять, а тому з розвитком вивчення проблеми не може не змінюватись. Досліджуючи нові явища науковці уточнюють дефініцію терміна, удосконалюють, збагачують, звужують або розширюють їх значення. Терміни в науці є не лише компонентами термінологічної системи певної галузі, а й елементами певних наукових теорій, концепцій і напрямів. Щоб зрозуміти, яке поняття «прикладається» до певного терміна, треба знати всю теорію, а також місце, яке має цей термін в рамках теорії [121, с.226]. При аналізі наукової спадщини Івана Денисюка було відзначено цікаве явище – широке введення в термінологічний обіг словоодиниць на позначення вивчення постатей національного письменства. Вчений не просто класифікував наукові здобутки своїх колег за тематикою, але вказував на появу цілої підгалузі, на пряму досліджень в українській літературознавчій науці. Мотивованість такого функціонування ТО на прикладах – цілком очевидна.

У тексті І. Денисюка слововживання ТО *«коцюбинознавець»* поєднане із мемуарним елементом – спогадами про час становлення вченого, а відтак, і вказівка на тривалість існування відповідної галузі досліджень. *Був я тоді аспірантом і не виголошував доповіді, а прислухався до цікавих виступів коцюбинознавців* [Т.1, Кн.2, с.409].

Оцінювальний характер жанру рецензії накладає відбиток на функціональне сприймання ТО *«стефаникознавець»*: *Монографія ученого приємно здивує навіть стефаникознавців: ми все-таки не уявляли, що Стефаника колись і зараз перекладали так багато, що він, по суті, міцно й органічно увійшов у всеслов'янський літературний процес* [Т.1, Кн.2, с.212]. У такому контексті ТО засвідчує існування цілої плеяди дослідників творчості митця і стає в опозицію для увиразнення думки про новаторство автора монографії.

ТО *«лесезнавство»* в історико-літературному контексті з біографічними компонентами функціонує із тими ж ознаками: вчений увесь обшир наукової думки про Лесю Українку, її життя і творчість акцентує на одній особі, водночас протиставляючи її авторитетне слово незримим слухачам: *Всезнаюча в царині лесезнавства Марія Деркач розповідала нам, що Мержинський походив з якогось ірландського роду, – про це запевняла її Ольга Косач-Кривинюк* [Т.1, Кн.1, с.174].

ТО *«шевченкознавство»* і його варіант *«шевченкознавець»* функціонують паралельно у межах історико-літературного семантичного поля. *Опубліковані в 1914 році дві статті про Шевченка («Краса і сила», «Пам'яті Т.Г.Шевченка») належать до золотого фонду дожовтневого шевченкознавства. Якщо деякі шевченкознавці (навіть і М. Драгоманов) дотримувались думки, що Шевченко-поет великий своїми ідеями, але, як людина невчена, не вмів до ладу писати віршів і формою своїх поезій поступається, наприклад, Пушкіну, Лермонтову та іншим великим поетам, то, як і Франко, Богданович (водночас з Чуковським) показав Шевченка як великого майстра форми* [Т.1, Кн.1, с.315], або *Після досліджень Івана Франка статті Максима Богдановича належать*

до кращих праць дореволюційного шевченкознавства [Т.1, Кн.1, с.209]. Ці ТО позначені і хронологічними (мають чітку вказівку на часовий період), і персоналізованими характеристиками (спогад про М. Драгоманова). Така функціональна риса ТО засвідчує більший рівень адаптації і терміна, і галузі науки.

ТО «*франкознавство*» і «*франкознавець*» у науковому тексті І. Денисюка має найбільші частотні характеристики. Пояснимо це просто – І. Денисюк є відомим дослідником Франкової творчості. У його науковому тексті ці ТО перебувають як правило у функціональному історико-літературному, мемуарному контексті. *Цей епістолярій, такий цінний скарб у франкознавстві, Возняк і Лукіянович надрукували повністю: перший з них у 1956 році опублікував листи Франка, а другий – відповіді Ольги, у наступному році* [Т.1, Кн.1, с.349] чи *Фотокопії цих Павликових листів серед забутих паперів колишнього кабінету франкознавства, а тепер Інституту франкознавства Львівського державного університету ім. І. Франка (далі – ЛДУ), знайшов лаборант Тарас Кознарський* [Т.1, Кн.1, с.398].

Ці ТО мають однотипну будову: іменник (власна назва)+дієслово+-ств-(-ець) – *шевченкознавство, шевченкознавець, франкознавство, франкознавець, лесезнавство, коцюбинознавство, стефаникознавство* – така аналогія вказує на певну традицію номінування відповідників. Друге значення компонента будови ТО «знати» «*Знати – 1. Мати якісь дані, відомості про кого-, що-небудь. 2. Мати певні чи спеціальні знання в якійсь галузі, бути обізнаним із чим-небудь, розбиратися в чомусь*» [294, Т.3, с.642] є вказівкою і на теоретичне, і на практичне в оцінці заслуг окремого вченого, і сукупно усіх вчених, об'єднаних відповідною тематикою.

Наведені ТО відповідають вимогам до терміна, які висунув Є. Скороходько:

1. Термін повинен володіти абсолютною однозначністю (в будь-якому контексті він повинен виражати лише одне поняття).

2. Формальна структура термінів повинна виражати зв'язки між поняттями. Це допоможе у ряді випадків знаходити в текстах інформацію про ті класи предметів, які прямо ніде не названі.
3. Повинна бути передбачена також можливість формальних перетворень термінів з метою отримання нових термінів для позначення новоутворених понять.
4. Термін повинен бути коротким [287, с.47–51].

Таке оформлення і будова ТО, їх подібне звукове оформлення – не випадкові, адже поняття «внутрішня форма» виражає сукупність двох лінгвістичних явищ: співвідношення твірної і похідної основи та ознаку, яка пояснює вибір звукової облонки, тобто ознаку, покладену в основу вибору назви. Внутрішня форма безпосередньо пов'язана з мотивованістю [218, с.174]. У науковому тексті Івана Денисюка ці ТО мають спільну мотивованість, яка полягає у функціонуванні на позначення галузі літературознавчої науки, що вивчає окрему постать українського письменства, її життя і творчість. Контекстні характеристики теж схожі – в основному це історико-літературний і мемуарний контекст, рідше – оціночний (що пояснимо жанровими особливостями). Активне слововживання цих ТО у науковому тексті І. Денисюка засвідчує і прагнення вченого до розбудови терміносистеми літературознавства, і його перспективне бачення структури літературознавства в цілому.

На позначення автора твору Іван Денисюк створює ТО назви-прикладки, в яких робить уточнення щодо автора-письменника, часу його творчості (*письменник-сучасник*: «Якщо старе малооригінальне письменство проходить під постулатом «не додаючи нічого від свого розуму», тобто від авторської особистості, то навпаки, від письменника-сучасника І.Франко вимагає підкресленої персоналізації літератури: «Нехай особа автора, його світогляд, його спосіб відчуження зовнішнього і внутрішнього світу і його стиль виявляється в його творі якнайповніше, нехай твір має в собі якнайбільше його живої крові і нервів» [Т.2, с.119]), вказує на стилістику його текстів (*письменник-реаліст*: «Заклик імпресіоністів до сучасності, звернення до

природи, до сонця, до краси землі, почуття буйної радості від краси життя – усе це імпонувало й письменникам-реалістам» [Т.1, Кн.2,с.71], **оповідач-обсерватор**: «Задумливо зупинив свій зір і оповідач-обсерватор, який спостерігає відому вже нам набуту людьми «скриню» ззовні, підслуховує репліки в'язнів, що їх вони кидають з-за ґрат, а також репліки вартових, слухає тюремних пісень – згустків болю душі, «невільничих плачів». [Т.1, Кн.2,с.130], **оповідач-автор**: «Оповідач-автор відразу занурює нас у тривожну атмосферу села, яке пограбувало панський маєток й зі страхом очікує погрому. Ось-ось у село має вступити каральний військовий загін» [Т.1, Кн.2,с.132]), означає суспільну позицію, активність автора (**письменник-громадянин**: «Кров'ю обкипало серце письменника-громадянина від свідомості, що талановитий і працьовитий український народ – лише «муссікус» (мужик), безсловесна робоча худоба» [Т.1, Кн.1,с.141], **поетеса-революціонерка**: «Крім Янки Купали, Якуба Коласа, особливо сильно звучали заклики поетеси-революціонерки Алоїзи Цьотки» [Т.1, Кн.1, с.216], **поет-громадянин**: «І поет-громадянин шукає конструктивних шляхів ліквідації больових точок у контактах з «сусідами» [Т.2, с.229]), визначає особливий статус автора (**поет-академік**: «Я набрався сміливості й спитав у поета-академіка, якої він думки про нашу брошуру» [Т.1, Кн.2, с.448]); на межі між ТО і експресивно-забарвленою лексикою знаходимо у Івана Денисюка прикладку **письменник-нахаба**: «Поруч з персонажами, взятими з арсеналу фольклору, виступають книжні алегоричні постаті (Доля, Правдонька, мавки, чорт, щастя, розум, відвага, Юпітер, або Нечипір Громовик, Фортуниха Домаха), поруч з незамаскованими прізвищами чи іменами ще живих письменників – сучасників байкаря – алегорична постать письменника-нахаби (Вовчок, Мирний, Нечуй, Панько Небреха, Свистуненко Сила)» [Т.1, Кн.2, с.4].

І. Денисюк вживає ряд складених ТО, які можна пов'язати із процесом зближення фольклору і літератури. Вчений досліджував глибинні процеси взаємодії, про що свідчить частота і різні типи, варіанти використання цих ТО: **Олітературення фольклору** – «Типологічне вивчення еволюції такого

олітературення фольклору дає змогу виявити багато спільного у творчості перших прозаїків нової української літератури з творчістю письменників російських чи навіть литовських» [Т.3,с.132], «При вистежуванні генезису "Камінної душі" Хоткевича, його художньої концепції опришківства та творчої манери олітературення фольклору видання має першорядне значення безвідносно до того, чи саме з нього (що дуже можливо), чи з якихось інших криниць черпав автор згаданої повісті ті самі чи аналогічні мотиви й деталі» [Т.3, с.147]; **олітературення народних форм прози** – «Досить висока техніка олітературення народних форм прози давала можливість не тільки відобразити пластичні деталі з життя народу, а й ставити навіть соціальні проблеми в межах цього раннього «соромливого реалізму» [Т.3, с.141]; **процес олітературення** – «До Боккаччо, певна річ, оповідні прозові форми малої прози фіксувались інколи на письмі, але здебільшого не йшли далі імітації усних жанрів. Однак процес олітературення почався давно. Першим італійським письменником, який дав своїм творам наймення «новели», був Бонвензін де ля Ріва, що виступив в середині XIII ст.» [Т.1,Кн.1, с.34]; **слабо олітературений витвір** – «Прозаїки радо обробляють фольклорні сюжети, доповнюючи їх уламками інших фабул та власною вигадкою, інколи ж залишають фольклорний мотив у його моносюжетному вигляді, і тоді від народних новел, переказів, анекдотів, казок такий слабо олітературений витвір книжності відрізняється хіба лише добірнішою мовою» [Т.1, Кн.1,с.117]; **«стадію олітературення фольклорних жанрів»** – «В історії дожовтневої новелістики в українській літературі, беручи до уваги й інші літератури, можна виділити три стадії: 1) стадію олітературення фольклорних жанрів; 2) стадію соціально-психологічної малої прози; 3) стадію новелістики, базованої на психологізмі кінця XIX – початку XX ст.» [Т.1, Кн.1, с.29].

Наведені приклади ТО дають підстави відзначити широкий діапазон наукового пошуку вченого-літературознавця, який у своєрідний «стереометричний» спосіб спостерігає за об'єктами літературними і фольклорними синтетично, враховуючи взаємовплив і взаємозалежність

мистецьких явищ. Для адекватного вираження своєї думки вчений використовує уже усталені ТО в незвичному, але вдалому поєднанні.

Отже, ТП «Література та літературознавство: головні поняття» містить ряд цікавих рис ідіостилію Івана Денисюка, які проявилися у ТО, пов'язаних із особливими літературознавчими категоріями – галузями досліджень письменника: *шевченкознавство, лесезнавство, стефаникознавство, франкознавство, коцюбинознавство*. Вчений великої ваги надавав постаті автора у літературному тексті. І це зумовило створення і використання модифікацій ТО, пов'язаних у різний спосіб з означуваною проблемою (*письменник-сучасник, письменник-реаліст, оповідач-обсерватор*). У своїх літературознавчих дослідженнях І. Денисюк широко послуговується фольклористичними ТО і, навпаки, у погляді на фольклорні явища – літературознавчими. Такий підхід дав можливість вченому глибше проникнути у складну природу досліджуваних явищ.

2.2.2 Мотивованість термінів ТП «Генологія». Найактивніше вчений працював у галузі генології, тому для точнішого позначення досліджуваних явищ, понять Іван Денисюк використовував ТО, які допомагали передати нові поняття.

Гіперонім *новела* ілюструє широку палітру виражальних засобів наукового мислення Івана Денисюка. Вчений послуговується різними способами творення і урізноманітнення ТО *новела*, скільки цього вимагає науковий текст. Гіперонім *новела* творить цілий ряд гіпонімів у формі складених ТО.

Частина із них виділяється за ознакою походження мистецького явища (*літературна новела, народна новела: «Щоб збагнути суть новелістичної концентрації, необхідно зіставити літературну новелу з її фольклорною праформою – анекдотом і народною новелою»* [Т.1, Кн.1,с.32], *фольклорна новела: «Компактна, математично підігнана структура притаманна й анекдотові, а також фольклорній новелі»* [Т.1, Кн.1, с.33]). Вчений з'ясовує

генологічну природу новели й у формі порівняння актуалізує різні ТО, головна їх риса – сфера реалізації.

Для ТО цього ТП властиві розрізнення і за родо-видовими ознаками, що визначає суть генологічного аналізу. Вчений використовує ТО за означенням присутніх рис жанру конкретного тексту (*віршована новела: «Він лише заримував його в жанрі балади (а може, віршованої новели), виклавши історію поетичним стилем та додавши обрамування, з якого дізнаємось, як виникла ця оповідка»* [Т.3, с.139]).

Цікавий приклад мотивації ТО за ознакою. Цей термін передає процес створення нового жанрового різновиду або його модифікації *музична новела, пейзажна новела: «Про музичність «Битви» можна говорити в деякій мірі умовно як про імітацію симфонії, ораторії і на підставі деяких ефектів звукопису, натомість «Valse mélancolique» – музична новела повністю (не тільки імітація музичної композиції «меланхолійного вальсу» – є така річ у Лисенка), а й прекрасні музичні образи як образи душі героїнь. Це стосується й «Impromptu phantasie», що нагадує бурхливий музичний експромт-фрагмент»* [Т.1, Кн.1, с.68] *«У такій атмосфері виокремлювались з хаосу дифузії літературних форм настроєві малюнки, що імітували малярські картини або музичні композиції. Йдеться про пейзажну чи музичну новели. Поєднання малярських і музичних ефектів у рамках одного твору з ідейним лейтмотивом символічно-філософської проєкції справляло враження поліфонізму. Розглядаючи новотвори такого типу в Кобилянської, Леся Українка говорить про «симфонічний жанр»* [Т.1, Кн.1, с.322].

Вчений звертається до своєрідного розширення рамок звичайної ТО *новела мотивованої за ознакою настроєво-психологічного забарвлення (новела настрою або настроєва новела: «Прикладом новели акції може бути «Муляр» Івана Франка, а настроєвої новели – його ж «Вільгельм Телль». Оповідання і новела в різних своїх модифікаціях, постійно вдосконалюючись, співіснують у прозі початку нашого століття»* [Т.1, Кн.1, с.79], *«Кухарський виключає також з новели пейзаж, з чим погодитись важко, оскільки новела настрою ін-*

коли перетворюється на пейзажну, причому роль динамічних елементів виконують у такому творі пульсуючі думки і почуття, засобом вираження яких звичайно виступає психологізований пейзаж («*Intermezzo*» М.Коцюбинського, «*Битва*» О.Кобилянської та ін.» [Т.1, Кн.1,с.79].

У терміні-неологізмі «*психологічна екстервентна новела*» домінантою для творення став психологічний термін «екстервентний»⁸ – «До Франка українська мала проза знала вже психологічну екстервентну новелу. Уже Юрій Федькович залюбки змальовував характери гуцулів у найвищій напрузі пристрастей, його новели кінчались «замиканням», «спаленням» характерів у моменти психічних афектів. Але таку гру пристрастей спостерігав оповідач відсторонено, як у театрі, і лише через його посередництво читач був інформований про психічний стан героя. Франко ж дав зразки новел обох названих типів. Прикладом їх можуть бути новели «Муляр» і «Вільгельм Тель» [Т.2,с.51–52]. Активне використання як компонента психологічної ТО екстервентний (зовнішній) у складеній формі ТО формує переконливе поняття в генологічному розумінні – вчений досягає своєї мети у простий спосіб – складена ТО називає вузьке поняття, і ця номінація не дає змоги творити синонім, чи розуміти щось інше.

Вчений вказує на те, що засилля психологічних ТО у поєднанні з літературознавчими – не є випадковим, причина – у багатогранності Франкового таланту, а, відтак, у мотивованій багатоваріантності прочитання образів. ТО *новела характерів* мотивована за ознакою: «*Беручи до уваги психологізм і контрастність темпераментів героїв, твір цей можна назвати й новелою характерів. А втім, жодні тісні рамки якогось одного жанру малої прози не можна допасувати до цього оригінального твору, що скристалізувався як сплав різних родових та видових цінностей, як вияв багатогранності Франкового таланту*» [Т.2,с.65].

---

⁸ екстервентний психологізм (фіксація зовнішніх порухів, жестів, діалогів, дій) [Т. 2, с. 50].

І.Денисюк, пояснюючи генологічні проблеми, просто кількісно нагромаджує ТО, моделюючи таким чином думку реципієнта. Зразком такого генологічного аналізу є актуалізація ТО **новела акція**: *«У психологічних новелах потоку свідомості чи близьких до них творах з викладовою формою внутрішнього монологу витіснений образ об'єктивного оповідача, відсутнє й обрамування, немає експозиції, усунені навіть і персонажі – залишено одного ліричного героя: його душа, надмірно розростаючись, неначе завойовує усю площу новели. Якщо новела акції будувалась за схемою «герой» – «антигерой» – конфлікт між ними, то новела з внутрішнім сюжетом базується, як і сонет, на діалектичній тріаді, за якою розвивається думка: теза – антитеза – синтез»* [Т.1, Кн.1, с.79]. Вчений поєднує аналіз композиції тексту з мотивацією генологічного явища, пояснюючи при цьому словоживання такої ТО.

За лексикографічним визначенням новела і є оповіданням, побудованим на незвичайній події, вчений саме і виділяє одну із характерних рис, домінанту, яка, на його думку, тримає композиційну, тематичну, змістову форму тексту, стає ніби в центрі її генологічної характеристики. Саме такий підхід Денисюка до вивчення генологічної природи новели зумовив створення часом незвичних складених ТО. Генологічний аналіз вченого-літературознавця має кілька вимірів (визначення і походження терміна, взаємозв'язок з іншими жанрами, характеристика домінанти у конкретному тексті).

Є ряд властивостей для наукового лексичного почерку І. Денисюка ТО, які встановлюють генологічні зв'язки за способом і формою викладу матеріалу у тексті: ТО містить додаткову інформацію щодо стильової характеристики жанру, що виявляється у мотивованості ознаки **реалістична новела-монолог**: *«Та від «потоку свідомості» в модернізмі реалістична новела-монолог відрізняється радикальною протилежністю концепції людини, бо ж проблема «особистість і суспільство» вирішується в ній не в плані відчуженості героя від соціального середовища, а в аспекті його нерозривного зв'язку з суспільством»* [Т.1, Кн.1, с.81], **діалогізована новела** – «Драма, поезія в прозі,

казка, щедро діалогізована новела, ліризована новела, епічно розлоге оповідання, образок, лірично-драматична новела з незвичайною подією, новелістична повість – ось амплітуда цих пошуків» [Т.1, Кн.2, с.116], **новели-монолози** – «Найбільш оригінальними з точки зору історичної поетики жанру були новели-монолози «Невідомий», «Цвіт яблуні», «Intermezzo» М. Коцюбинського, «Помилка» Лесі Українки, «Перед дверима» Г. Хоткевича, в яких по-філософському осмислюються проблеми людини і суспільства, життя і смерті» [Т.1, Кн.1, с.80].

Вчений часто використовує українські синоніми до усталених ТО (усталене – *мемуарний жанр*), досягаючи при цьому ефекту концентрації уваги реципієнта на вузькому для сприймання і однозначному аспекті поняття. Такі ТО стосуються форми подання фактів, водночас мотивація їх побудована на змістовому компоненті: **жанр новели спомину** – «Але ніхто з письменників не накидає такого поетичного серпанку на поранкові «юні дні, дні весни», як Іван Франко. Викристалізовується, отже, жанр новели спомину (пор. нім. *Erinnerungsnovelle*) в українській літературі» [Т.2, с.123]. Подібно – ТО **автобіографічні новели** – «Це особливо задушевні спомини з днів дитинства і юності, осяйні, веселі малюнки раннього дитинства, поетичні образи сестри і люблячої матері; картини першого трудового дня у полі і поезія праці; нарешті, це образ дівчини, яка любила автора без взаємності і померла, – все це поширює діапазон настроїв і тем автора «Синьої книжечки» [Т.1, Кн.2, с.113], чи ТО **епістолярна новела** – «Думи старика» та «Лист засудженого вояка до своєї жінки» у своїй структурі містять ознаки послання, а точніше, перша річ – це «поученіє», повчання дітям, друга – спроба епістолярної новели» [Т.1, Кн.1, с.69], або ТО **новела-плач** – «Образ горя нагнітається у цій новелі-плачі голосінням дітей і зойком жінки. На «тяжкий струпішілий стогін» не може бути байдужою й природа – вона приєднується до поетизації, ліризації горя народного. Ми стикаємося тут із засобом такої поширеної в Черемшини стилізації, яка йде від фольклору і є виразом авторських симпатій» [Т.1, Кн.1, с.150].

Домінантний підхід щодо мотивації через зміст складених літературознавчих ТО при генологічному аналізі літературознавчих явищ у І. Денисюка особливо чітко проявився у прикладі з ТО *червона новела* – «Червоною новелою в Коцюбинського можна назвати «Він іде!». Тут усі думають про кров і тому червоно сприймають світ, у збудженій уяві приречених на погром євреїв усе змішалось з кольором крові: червоні маки, проміння вечірнього сонця і навіть божевільні звуки дзвонів, що кличуть розливати кров» [Т.1, Кн.2, с.76]. Вчений розтлумачує хід своїх думок надто детально, при цьому не шукає складнішого означення-компонента для такої ТО, а обирає на перший погляд найпростіший – за кольором.

Отже, вивчаючи детально жанр новели, Іван Денисюк відповідно творить новий термінологічний апарат, для називання нових понять, які дослідив вчений. Ці терміни в основному за будовою – складені. Досліджуючи генологічну термінологію вченого-літературознавця виявляємо ряд термінологічних рис, які вчені-термінологи вважають недоречними у науці, це і синонімія (новела настрою – настроєва новела), і присутність конотативної складової у термінах (новела настрою, тривожна новела, новела плач, червона новела, новела спомин, модерністична новелка). Хоча ці ТО мають емоційну оцінку, але їх лексичне значення цілком передає зміст досліджуваного явища і підтверджує вмотивований характер його термінотворення.

Ці лексичні одиниці функціонально є термінами для конкретного тексту конкретного вченого, це свідчення процесу та його наслідку – спроби створення і реалізації ситуативних термінів. Автор перебуває у пошуку ТО, які б допомогли подати його думку в формі наукового тексту. Але ж, з іншого боку, об'єктом стає художній текст, і цей об'єкт – мінливий і багатоманітний, саме ця причина може дати аргументи для пояснення явища синонімії та конотації ТО. Зрештою, якщо людство знайде універсальну (статичну) літературознавчу термінологію – то це означатиме смерть літератури і неможливість реалізації творчості як такої.

Розглядаючи творення гіпонімів з гіперонімом *оповідання* підтверджуємо домінантний спосіб мотивованості ТО, яким послуговується Іван Денисюк у своєму науковому тексті. Вчений обирає певну рису при генологічному аналізі конкретного тексту. Саме ця риса (домінанта) стає компонентом складеної ТО. Хоча кожне оповідання характеризується різними ознаками, але для його найменування Іван Денисюк бере лише одну, найсуттєвішу, на його думку, для позначення досліджуваного явища, при чому ця риса не обов'язково головна у творі. Цим самим науковець мотивує ті терміни, які використовує при написанні тексту.

Домінантою у терміні *оповідання-дискусія* стає форма твору: *«Такі твори, як «Він і вона», «Ідеї» будуються на антитезах думок, їх можна б іменувати оповіданням-дискусією (дефініція, звичайно, умовна). «Думи старика» та «Лист засудженого вояка до своєї жінки» у своїй структурі містять ознаки послання, а точніше, перша річ – це «поученіє», повчання дітям, друга – спроба епістолярної новели» [Т.1, Кн.1,с.68–69]. Автор творить цю ТО, мотивуючи її особливостями композиційної будови окремої новели.*

Аналогічно науковець використовує ТО, мотивуючи її за ознакою *«дрібне оповідання»* та *«буденне оповідання»*: *«Широко побутує так зване «дрібне оповідання», «буденне оповідання», вільне від етнографічних декорацій і, як правило, глибоко психологічне. У центрі його – «маленька людина» з її радощами і смутком, а найчастіше таки з її зажурою, з невеселою долею в умовах жорстокої дійсності» [Т.1, Кн.1,с.82]. В основу функціонування цих термінів покладена домінанта, яка виникла внаслідок спроб вченого передати власне генологічне розуміння природи жанру конкретного тексту.*

Аналізуючи типи оповідань, І. Денисюк використовує терміни-антоніми, мотивуючи функціонування цих ТО змістовою домінантою *«святкове оповідання», «антисвяткові» соціально-проблемні оповідання*: *«Жанр «святкового оповідання» тяжить до канонічності та схематичності, він покликаний бавити читача під час святкового солодкого неробства химерами різних пригод, що мають обов'язково щасливе закінчення» [Т.1, Кн.2, с.56], «А*

втім, від часів Діккенса кращі письменники вміли і в такій формі ставити поважні проблеми, неначе створюючи «антисвяткові» соціально-проблемні оповідання» [Т.1, Кн.2, с.55].

Денисюкові терміни **«різдвяні оповідання»**, чи **«святкові оповідання»** мотивовані змістовими домінантами – *«З-посеред усіх українських письменників Олена Пчілка найбільше культивувала жанр так званих «різдвяних», чи «святкових оповідань». За прикладом матері вправляли свої молоді пера в цьому жанрі її діти («Святий вечір» – «образочки» Лесі Українки, «Різдво під хрестом полудневим» Михайла Обачного)»* [Т.1, Кн.2, с.54].

ТО, мотивована за змістом **інтелектуалістичні оповідання** – *«Наша культура знає теж істориків-велетнів – Миколу Костомарова й Михайла Грушевського, які першочерговим завданням вважали наукові студії давно-минулих подій, видавали капітальні монографії, а художньою літературою займалися принагідно (Костомаров – автор романтичних поезій, драм і повістей, Грушевський писав непогані інтелектуалістичні оповідання й історичні п'єси)»* [Т.2, с.21].

Цікава мотивованість термінів **«заокруглені», «закриті» оповідання** – *«Поруч з «заокругленими», «закритими» оповіданнями про конкретний випадок, в осмисленні якого поставлено всі крапки над «і», спостерігаємо й інший тип оповідання – твори, що неодноразово зображують складні моменти в житті людини. Іван Франко розглядав художній твір як особливий феномен, як складну й багатопшарову будову, як частку життя народу, закликав студіювати це життя і виявляти в ньому безмежні горизонти, ставити питання, на які не можна дати однозначної відповіді»* [Т.1, Кн.1, с.83]. Вчений з допомогою зорових образів створює уявну картину композиційного нашарування відповідного жанру. В основі мотивації такої ТО – глибоке розуміння єдності змісту й форми генологічного явища. Іван Денисюк на підставі Франкових роздумів про природу художнього твору створює для реципієнтів власного наукового аналізу спосіб сприймання світу своїх термінів.

Певна спонтанність мотивованості функціонування складеної ТО із компонентом «оповідання» у науковому тексті І. Денисюка має пояснення – вчений використовує додаткові елементи генологічної характеристики для кожного конкретного тексту. Винесення домінантної характеристики у назву жанру дає вченому можливість створити власну остаточну думку щодо генологічної природи і, водночас, зберегти оригінальну неповторність наукового мислення, його нешаблонність і точність опису наукового явища. Перед нами – спроби вченого удосконалити науковий аналіз, урізноманітнити виражальні засоби й цим досягти однозначності при тлумаченні багатозначного явища.

При генологічному аналізі жанру *роману* І. Денисюк підтвердив свої стилістичні знахідки при викладі складних елементів наукового мислення. Серед них – складні та ряд складених ТО з гіперонімом «роман».

Вчений активно використовує мотивацію ТО за змістом. Про увагу І. Денисюка до процесу взаємодії генологічних явищ свідчить ТО **новелізація роману** – *«Зокрема, хочеться звернути увагу на питання взаємодії новелістичних жанрів з жанрами великої прози. Нам видається непереконливою теорія поглинання одного жанру іншим, зокрема думка багатьох апологетів роману про романізацію літератури, адже існує й зворотна тенденція – новелізація роману»* [Т.1, Кн.1, с.29]. Цей складений термін позначає зміни жанру роману, які вчений фіксує на термінологічному рівні.

Особливо показові приклади функціонування щодо мотивації складеної ТО з гіперонімом *роман* подаємо далі, принагідно зауважимо мотивацію за аналогією з німецькою літературою ТО **«зłodійський» роман** – *«Ось окремі східці такої історичної жанрової типології роману: «древній грецький роман», або «поганський роман», відтак «християнський» і «лицарський», «зłodійський» («Schelmenroman»), «роман дидактично-сентиментальний», «педагогічний» і т. д.»* [Т.1, Кн.1,с.21].

ТО, мотивована змістовними характеристиками, поєднує компонент, пов'язаний з формою аналізу генологічного явища і водночас з процесом взаємодії жанрів – *малий анекдотичний роман* – «*Новела знаходиться посередині між романом і conte, менш розбудована, ніж перший, і довша за другий. Новела відрізняється від conte відсутністю чудесного, чим охоче послугується conte. Це своєрідний малий анекдотичний роман*» [Т.1, Кн.1, с.57].

ТО, мотивована за змістом, позначена водночас емоційною складовою, індивідуальною естетичною оцінкою сприймання художнього образу – *«романи нудьги»* – «*Абсолютизуючи підсвідоме, роздуваючи його до монструальних розмірів, ці автори в своїх «романах нудьги» базуються на методі «потоків свідомості» (точніше було б сказати «потоків підсвідомості») для вияву зневіри в людині та песимістичного світосприймання*» [Т.2, с.126]. В цьому випадку в основу слововживання ТО покладено певну домінуючу ознаку, яку вчений обирає за своїм баченням.

І. Денисюк, спостерігаючи за генологічним явищем, часто вживає ТО, синтезуючи жанрові ознаки: *повість новелізована, новелістична повість, повість у новелах, оповідання-вірш, поетичні оповідання, анекдотичний роман, новелізація роману, роман-казка-пролог*. Ці терміни мотивовані за ознакою поєднання, зіставлення різних жанрів (жанрових ознак) в одному творі.

Спостереження за процесами взаємовпливів жанрів дає можливість вченому відзначати не лише поєднання ознак, але навіть певні їх етапи літературної реалізації, чи стан після процесу, що стає ознакою мотивованості ТО, наприклад: «*Справді, інтенсифікацією структурного часу, бурхливим розвитком подій, внутрішнім драматизмом деякі Франкові повісті новелізовані. Це не недолік, а їх жанрове новаторство. Проте не всі повісті й романи письменника витримані в ключі новелістичної «драматургії» – «Борислав сміється», «Перехресні стежки», «Не спитавши броду» носять на собі всі ознаки романного мислення автора*» [Т.2, с.130]. Повість, яка зазнала впливу новели: «*Окремі фрагменти, з'єднані місцем, часом і спільністю*

переживання, утворили новелістичну повість – оригінальний мистецький твір» [Т.1, Кн.2, с.120].

Деталі спостереження за генологічною природою повісті сприяють актуалізації ланцюгового використання ТО з різною мотивованістю: *«Отож, і творчість І. Котляревського та Є. Гребінки розглядається в аспекті традицій і новаторства, мотиви лірики Амвросія Метлинського – у параметрах методу (романтизму), поема І. Франка «Мойсей» вивчається як приклад інтерпретації біблійних легенд на всіх рівнях твору, цикл новел Марка Черемшини «Село за війни» осмислюється як складне жанрове ціле – повість (повість-цикл, повість у новелах), поетика портретування простежується на матеріалі оповідання Леся Мартовича «Лумера», нарешті, шляхом типологічного зіставлення новел белетристів початку ХХ ст. демонструється неповторність індивідуальних стилів у мистецтві психологізму* [Т.1, Кн.2, с.244]. Використання різних функціональних варіантів ТО у ТП «Генологія» засвідчує не лише справді значний інтерес вченого до генологічної проблематики, різні підходи до вирішення реалізації авторської думки, але й авторську працю із ТО щодо пошуку адекватних засобів вираження для актуалізації зв'язків між відтінками значень, їх поєднання, зіставлення і виокремлення.

2.2.3 Мотивованість термінів ТП «Поетика тексту». Мотивованість складених ТО із компонентом **«образ»**, визначена особливостями потреби уточнення поняття, пов'язаного із аналізом літературознавчого явища. *«Уже згадувалося про те, що Олена Пчілка теж бувала в цьому селі. «Розшифрування» згаданої Лесиної фрази («вона ж була в Запрудді») дало цікаві образи-картини і нові факти»* [Т.1, Кн.2, с.290].

ТО **«лейтмотивний образ»** містить мотивованість, яка визначає роль поняття серед інших у межах конкретного тексту. *«Однак головним, лейтмотивним образом, так званим новелістичним «соколом» – річчю-символом, метафорою в сюжеті є, звичайно, сатиричний образ конституції,*

спочатку паперової, «в книжці друкованої», потім такої, «як вона виглядає по самій правді» [Т.2, с.92].

ТО **«гіперметафоричні утворення»**, які вчений вводить у науковий обіг з порівняльним поясненням у тексті, мотивований потребою визначити особливі риси ускладненого явища. *«Серед засобів фольклорного стилю можна розрізнити три типи образності: 1) постійні епітети, порівняння, метафори, усталені засоби поетичного синтаксису – так звані loci communes (загальні місця); 2) рідкісні гіперметафоричні утворення, що їх можна назвати loci raritates (місцеві раритети – з лат.; прим моя – Г.К.); 3) слова і словосполучення, які виконують роль символів»* [Т.3, с.28]. За аналогією І. Денисюк вживає цей компонент в іншій складеній ТО **«гіперметафоризований портрет»** – *У літописі кінь Данила Галицького був "диву подобен". А ось гіперметафоризований портрет коня у дивосвіті щедрівки* [Т.3, с.34].

Вчений утворює складені терміни, до яких входять компоненти з ознаками, що мотивовані різнобічною характеристикою явища. Як от: ТО **«заземлений реалістичний символ»** – *Слід відрізнити, проте, заземлений реалістичний символ від проєкції образу в дусі символізму як модерністичної течії. Новели Яцюка «Дитяча груди у скрипці», «Де правда?», «Лісовий дзвін» – це твори з філософським підтекстом* [Т.1, Кн.1, с.80]; або: ТО **«кольоровий символ»** – *Здавна відомий засіб komponування літературних творів на певний колір. Це щось подібне до однотонної кольорової гравюри. Ще в XII ст. Нізамі у поемі «Сім красунь» з дивною майстерністю згармонізував настрій твору з певним кольоровим символом* [Т.1, Кн.2, с.76].

І. Денисюк для точності вислову своїх наукових ідей та розуміння суті аналізу літературознавчого явища створює ряд художніх образів, поряд із ними – ТО, мотивована процесом аналізу і творення уявного образу. ТО **«орнаментальні епітети»** – *«Новели Стефаника і Хемінгуея інколи будуються на розмовах – це справді «говорені драми» без подій, базовані на траєкторії мислі від банального до істотного. Заслугою Хемінгуея критика*

вважає те, що він взяв сокиру й сміливо повирубував всілякий непотріб, яким з бігом часу позаростав англійський стиль. Стефаник умів «вирубувати» орнаментальні епітети, а половину своїх новел хотів взагалі перекреслити. Обидва вони любили свіже, нестерте, бриласте й міцне слово, любили теж сильні на враження ситуації» [Т.1, Кн.1, с.133].

Елементи логічного омилення явища і незвичність образного розуміння стильової характеристики творчості письменника Б.Грінченка – в основі мотивованості ТО *«парадоксально свіжі епітети»* – *«Жодних унікальних народних фразеологізмів, жодних асоціативних зчеплень та вишуканих тропів чи парадоксально свіжих епітетів! Грінченко не любить мовних афектацій і дбає про прозорість стилю» [Т.1, Кн.2, с.62].*

Вчений використовує складену ТО *«психологізований епітет»*, яка мотивована сферою походження характерної риси для явища, яке стало об'єктом аналізу – *«Навіть прізвиська-образи проходять свою еволюцію. Наталю прозивають «селючкою», «ляпалом», а після того, як вона переклала «усердно занялся делом» на «у середу занявся дом», – «середою». Відтак це прізвисько дістає ще й психологізований епітет – Наталю вже називають «сонною середою» [Т.1, Кн.2, с.67].*

Мотивованість складеної ТО *«жанровизначальний епітет»* – це наслідки генологічного аналізу, який сягнув рівня поетики тексту – *«Своїм підзаголовком цей твір вносив в історію новелістики характерний жанровизначальний епітет – політичне оповідання (мовою першодруку – eine politische Erzählung), що виражав не якісь другорядні формально-структурні ознаки, а змістову домінанту твору – його викривальний ідейний пафос» [Т.2, с.86].*

Активно вживаючи відому ТО *«постійний епітет»* вчений використовує складену ТО *«нетрафаретний епітет»*, компонент якої має мотивованість, що полягає у підкресленій незвичності, нетиповості – *«Звернімо увагу на нетрафаретний епітет – «слова виборні», тобто вишукана, розумна, змістовна, дотепна мова» [Т.3, с.41].*

Вчений додає у склад ТО ті компоненти, які, на його думку, найкраще називають визначальні риси явища. Мотивованість такої ТО – очевидна. Як от: *«ліричний пейзаж-враження»* – *Пейзаж у нього не «географічний», як у Франка, Коцюбинського, Оркана, це ліричний пейзаж-враження. «У пригорщі брав би тото зелене село, леліав би, як дрібненьку запашну отаву, гладив би, як паву». Хто не захоплювався отим дзвінким і запашним заспівом не тільки до збірки «Карби», а й до всієї творчості Черемшини!* [Т.1, Кн.2, с.121]. Або ж ТО *«широкоепічні пейзажі»* – *«До речі, вже у «Петрїях і Добоцуках» автор поселить деяких своїх персонажів біля гірського хребта Зелеманя на Тухольщині, у лісах-пущах, що повністю «розів'ються» у широкоепічних пейзажах «Захара Беркута»* [Т.2, с.29].

Складена ТО, мотивована компонентами, які позначають різні види мистецтва і генологічною ознакою явища *«малярсько-музичні «внутрішні пейзажі»* – *«на себе увагу в новелі Франка асоціативні малярсько-музичні «внутрішні пейзажі» своїм синтетизмом засобів, зачерпнутих з різних видів мистецтва. Пластично-опуклі, мальовничо-зорові й водночас звукові, вони настроєві. Кожен фрагмент має свою тональність»* [Т.2, с.56].

Вчений творить складені ТО з компонентом, який функціонує з мотивованою домінантою. Наприклад, ТО *«іронічний пуант»* – [Т.2, с.144], чи ТО *«трагічний пуант»* – *«У напружених драматичних її діалогах, у речитативних співах-плачах, у ліричній мережці чи квітуванні, у трагічних пуантах чи анафоричних зачинах, у витонченій іронії проявився індивідуальний природний стиль небуденної творчої особистості»* [Т.1, Кн.1, с.154]. Іноді така ТО має мотивованість генологічного характеру. Як от: ТО *«новелістичний пуант»* – *Таким амбівалентним образом закінчується ця психологічна студія з новелістичним пуантом. Це образ трагедії безвихідності, різького контрасту між жаждою сонця і цинічною зрадою світла, яке цілує ті рушниці, що вбили людину* [Т.1, Кн.2, с.133], чи використовує домінанту, яку мотивує однозначність трактування образу: ТО *«одновимірний пуант»* – *Але такий «роман на мент» з одновимірним пуантом ще не міг би становити новели* [Т.2, с.109].

Значна частина ТО ТП «Поетика тексту» за будовою – складені. Вчений часто використовує деталізовану характеристику цих складених ТО, додаючи компоненти, які скеровують читацьку увагу в певному напрямі.

2.3 Граматична структура літературознавчих термінів

Опис структури ТО у працях І. Денисюка починаємо з виділення в досліджуваному матеріалі (20 281 слововживань ТО) монолексемних (однослівні) і полілексемних (два і більше слова) літературознавчих ТО.

Монолексемні ТО становлять більшість у термінології (14380 од., або 70,9 % усіх ТО) у порівнянні з полілексемними ТО чи термінологічними словосполученнями (ТС) (5901 од., або 29,1 % усіх ТО).

У роботі монолексемні терміни називаємо однослівними. До цієї групи зараховуємо ТО, що складаються з однокореневого чи двокореневого слова. Полілексемні в українському мовознавстві поділяють на термінологічні словосполучення (ТС) прості і складні. Відповідно до цього поділу до простих ТС відносимо двоконпонентні словосполучення, а до складних – ТС триконпонентні, чотириконпонентні, п'ятиконпонентні й більше конпонентні. Термінологічні словосполучення дозволяють літературознавцю, з одного боку, конкретизувати узагальнені поняття літературознавства, а з іншого боку – унаслідок впливу оригінального сприймання художніх явищ – реалізувати власне авторське індивідуальне бачення поняття, яке позначають цим терміном.

Таблиця 2.1

Кількісна характеристика літературознавчих ТО у працях Івана Денисюка

№	Терміни	Кількість	Процентне відношення
1	Монолексемні	14 380	70,9 %
2	Дволексемні	5 242	25,8%
3	Трилексемні	632	3,1%
4	Чотирилексемні	27	0,13%
	Усього	20 281	99,93%

Монолексемні ТО становлять досить великий відсоток від загальної кількості ТО. Вони вживаються як самостійні номінативні одиниці і як ядерні компоненти полілексемних термінів. Найчисельнішою групою серед них є іменники – 14 027 од. з 14 380 (97,5%) монолексемних ТО. Термінознавці визнають іменник основним засобом вираження наукового поняття завдяки своїм категоріальним ознакам, а саме категоріальному значенню субстантивності, що створює умови для його участі в процесах номінації.

У корпусі літературознавчих складених термінів є двокомпонентні ТС (5242 од., або 88.8% усіх ТС), серед яких можна виділити такі структурні типи: 1) ад'єктивно-субстантивні (іменниково-прикметникові). Побудовані за моделлю **I+II**. Тип зв'язку – узгодження. Ця модель є найбільш продуктивною – усього 4409 од., що становить 84,1% від загальної кількості усіх двокомпонентних ТС). Наприклад: *інтервентна новела* [Т.2, с.54]; *козацькі пісні* [Т.3, с.20]; *календарно-обрядові пісні* [Т.3, с.21]; *січові пісні* [Т.1, Кн.2, с.373]; *народні пісні* [Т.1, Кн.2, с.37]; *поетична натура* [Т.1, Кн.1, С.204]. Опорним словом ад'єктивно-субстантивних ТС є іменник.

2) субстантивно-субстантивні (іменниково-іменні). Побудовані за схемою: **I+I**. У таких номінаціях тип синтаксичного зв'язку – керування. Наприклад: *історія літератури* [Т.1, Кн.1,с.203]; *збірка віршів* [Т.1, Кн.1,с.204]; *образність лірики* [Т.1, Кн.1, с.212]; *методологія літературознавства* [Т.1, Кн.1, с.223]; *поетика тексту* [Т.1, Кн.1, с.228]. Опорне слово – іменник.

3) вербально-субстантивні (дієслівно-іменні), побудовані за схемою: **D+I**. Наприклад: *пульсує драматизмом* [Т.1, Кн.1, с.406]; *народжуваний жанр* [Т.1, Кн.1, с.28]; *ступенувати епітети* [Т.1, Кн.1, с.169]; *ліризувати байку* [Т.1, Кн.2, с.4]; *опоетизовувати портрет* [Т.1, Кн.2, с.140]. Опорним словом вербально-субстантивних ТС є і іменник, і дієслово.

Трикомпонентні ТС (632 од., або 10,7% усіх ТС у досліджуваній терміносистемі), наприклад: *Ритмічно-метрична структура поезії* [Т.1, Кн.1, с.209]; *психологія поетичної творчості* [Т.1, Кн.1, с.214]; *школа орієнтальної поезії* [Т.1, Кн.1, с.220]; *течії європейської літератури*

[Т.1, Кн.1, с.222]; *аналіз літературних явищ* [Т.1, Кн.1, с.224]; *теоретичні концепції жанру* [Т.1, Кн.1, с.228].

Серед досліджуваних ТС виділяємо групу багатоконпонентних (27 од., або 0,46 % усіх ТС у досліджуваній терміносистемі): *засіб конпонування літературних творів* [Т.1, Кн.2, с.76]; *новелістичний спосіб типізації явищ* [Т.2, с.48]; *мистецька техніка монументів мініатюр* [Т.2, с.131]; *твір малого жанру прози* [Т.2, с.132]; *аспект історичної поетики жанру* [Т.2, с.134]; *аналіз художньої тканини твору* [Т.2, с.223].

Отже, найбільш поширеними серед двоконпонентних конструкцій ТС є ад'єктивно-субстантивні, субстантивно-субстантивні та вербально-субстантивні. За морфологічним вираженням опорного слова складені ТО літературознавчої термінології у працях Івана Денисюка переважно субстантивовані, хоча зустрічаються і вербалізовані.

2.4 Генологічна характеристика літературознавчих ТО

Запозичена лексика – невід'ємна складова української мови. І в літературознавчій термінології більшість термінів є запозиченими. Термінологія будь-якої науки відкрита і відображає міжнародний характер науки, тому не можливо обійтись без запозиченої термінології. Питання про доцільність запозичень актуальне і сьогодні. Над ним працювали М. Васильєва, А.С. Д'яков, Д.С. Лотте, Т.Р. Кияк, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк, Т.І.Панько, В.І. Пілецький, Л.О. Симоненко, О.В. Суперанська та ін.

У сучасній українській термінології спостерігаємо посилений інтерес до національних елементів у мові, але і одночас українська термінологія прагне розвиватись відповідно до міжнародних стандартів. Поповнення українських терміносистем запозиченими термінами оцінюється неоднозначно.

Більшість дослідників процес запозичення вважає прогресивним, оскільки відбувається поповнення і видозміна літературознавчої термінології. Проте відомі й негативні властивості, які ведуть до денационалізації терміносистеми, витіснення національних термінів і терміноелементів. Зокрема,

це відмова від національних термінів, яку часто пояснюють тим, що своєю внутрішньою формою, семантичною мотивацією вони викликають зайві асоціації. Однак у фаховому мовленні українські слова автоматично сприймаються у потрібному термінологічному значенні (*оповідання, казка, веснянка, видавець, дума, загадка, збірка*). Ще один позитивний аспект — національні терміни є більш зрозумілими, вони полегшують сприйняття, можуть краще передати суть позначуваного поняття. Як зазначає В. Пілецький: «У лексичному складі наукових праць, писаних європейськими мовами, є чимало спільних лексем. Така тенденція вступає в суперечність із психологічними засадами сприйняття інформації і породження нової. Практика доводить, що найкраще людина сприймає інформацію і творить нові знання засобами рідної мови. Звідси і сучасні проблеми використання в науковому стилі тих мовних засобів української мови, які зберігають національну своєрідність мови і водночас є важливими текстотворчими одиницями сучасного наукового тексту» [226, с.428].

Вчені виділяють три види мовної політики щодо запозиченої лексики: ксеноманія (заохочення запозичень), утилітаризм (вибирати лише те, що не піддається заміні) і пуризм. Для прикладу, англійська та французька мови не боролися за національну самобутність, вони активно запозичували латинські та грецькі елементи. Слов'янські мови (чеська, польська) навпаки робили усе для того, щоб очистити свою мову від чужих слів [133, с.15]. На думку І.Кочан, в українській мові домінує принцип золотієї середини: іншомовні слова, які не мають національних відповідників, адаптуються й розчиняються в потужному арсеналі «національних слів» [133, с.15]. З огляду на це, міжнародна лексика не порушує внутрішньої структури мови, а забезпечує контакти з іншими мовами світу і вказує на високий рівень української літературної мови загалом і української літературознавчої термінології зокрема [133, с.17]. Прості однослівні літературознавчі терміни поділяємо на однокореневі та двокореневі (композиції та юкстапозиції). Усього виокремлено 14 380 однослівних слововживань ТО поділяються на 1) прості (13808 од., або 96 %) 2) складні (572 од., або 3,9 %).

За походженням літературознавчі терміни у працях І. Денисюка можна поділити на: власне українські, іншомовні, та ТО змішаного типу. Зафіксовано 4921(34,2%) однослівних ТО українського походження. Серед них 4 773 однокореневих та 148 двокореневих ТО.

Запозичення в літературознавчу термінологію приходять з грецької, латинської, французької, німецької, англійської та італійської мов.

Значна частина літературознавчих термінів – **грецького походження**: напр. алегорія (грец. allegoria-інакомовлення)⁹[ЛЕ, Т.1, с.49], анекдот (грец. anekdotos: невиданий) [ЛЕ, Т.1, с.68], гімн (грец. hymnos: урочиста пісня) [ЛЕ, Т.1, с.225], драма (грец. drama: дія, сценічний твір) [ЛЕ, Т.1, с.297], епіграф (грец. epigraphē: напис) [ЛЕ, Т.1, с.338], ідея (грец. idea: вигляд, ідея) [ЛЕ, Т.1, с.403], критика (грец. kritik: здатність розрізняти) [ЛЕ, Т.1, с.532], метафора (грец. metaphora: переміщення) [ЛЕ, Т.2, с.35], пафос (грец. pathos: почуття, пристрасть) [ЛЕ, Т.2, с.194], ритміка (грец. rhythmikos: співрозмірний, рівномірний) [ЛЕ, Т.2, с.326], строфа (грец. strophe: поворот, зміна) [ЛЕ, Т.2, с.437], троп (грец. tropos: зворот) [ЛЕ, Т.2, с.503], ямб (грец. iambos: напасник) [ЛЕ, Т.2, с.596] тощо.

З **латинської мови** запозичено терміни: автор (лат. auctor: засновник, творець, письменник) [ЛЕ, Т.1, с.23], градація (лат. gradatio: поступовість, посилення, від gradus: ступінь) [ЛЕ, Т.1, с.239], інверсія (лат. inversio: перестановка, перевертання) [ЛЕ, Т.1, с.419], композиція (лат. compositio: складання, створення) [ЛЕ, Т.1, с.510], література (лат. litteratura: буквенне письмо; освіта, наука) [ЛЕ, Т.1, с.564], проза (лат. prosa oratio: проста мова) [ЛЕ, Т.2, с.277], текст (лат. textum: тканина, зв'язок, побудова) [ЛЕ, Т.2, с.465], фабула (лат. fabula: байка) [ЛЕ, Т.2, с.519].

Наступною за кількістю запозичень є **французька мова**: авангард (фр. avant-garde, букв.: передова охорона) [ЛЕ, Т.1, с.13], брошура (фр. brochure, від brocher: зшивати) [ЛЕ, Т.1, с.145], есе (фр. essai, букв.: спроба, начерк) [ЛЕ, Т.1,

⁹ Тут і далі цит. за виданням: Літературознавча енциклопедія : у 2 т./ авт-уклад. Ю.І.Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 624 с. із вказівкою ЛЕ тому, книги і сторінки.

с.347], контраст (фр. *contraste*: протилежність) [ЛЕ, Т.1, с.519], п'єса (фр. *pièce*: частина, шматок) [ЛЕ, Т.2, с.211], пейзаж (фр. *peysage*, від *pays*: країна, місцевість) [ЛЕ, Т.2, с.195], пуант (фр. *pointe*: вістря, гострий кінець, лезо) [ЛЕ, Т.2, с.296], рондо (фр. *rondeau*: круглий) [ЛЕ, Т.2, с.354].

Французька мова досить часто є мовою-посередником, через яку в українську літературознавчу термінологію приходять літературознавчі ТО з інших мов. Такий шлях з латинської мови через французьку пройшли ТО: акварель (фр. *aquarelle*, від лат. *aqua*: вода) [ЛЕ, Т.1, с.40], асонанс (фр. *assonance*: суголосся, від *assono*: звучу до ладу) [ЛЕ, Т.1, с.101], балада (фр. *ballade*, від лад *ballare*: танцювати) [ЛЕ, Т.1, с.111] кульмінація (фр. *culmination*, від лат. *culmen*, *clminus*: вершина) [ЛЕ, Т.1, с.535] мемуари (фр. *memories*: спогади, від лат. *memoria*: пам'ять) [ЛЕ, Т.2, с.26], мотив (фр. *motif*, від лат. *motivus*: рухливий) [ЛЕ, Т.2, с.78], сюжет (фр. *sujet*, від лат. *subjectum*: підкладене) [ЛЕ, Т.2, с.450]; через французьку з грецької: енциклопедія (фр. *encyclopedie*, від грец. *emkyklopaideia*: кругове виховання, навчання) [ЛЕ, Т.1, с.333], полеміка (фр. *polemique*, від грец. *polemikos*: ворожий, войовничий) [ЛЕ, Т.2, с.239], тембр (фр. *timbre*, від грец. *tympanon*: барабан) [ЛЕ, Т.2, с.437].

З **німецької мови** в літературознавчу термінологію прийшло ЛТО (літературознавчих терміноодиниць) не багато, зокрема у працях проф. Денисюка зафіксовано такі ТО: лейтмотив (нім. *leitmotiv*: основна тема, думка) [ЛЕ, Т.1, с.548].

Німецька мова є мовою-посередником між українською та латинською, українською та грецькою. Зокрема зафіксовано такі ТО: класицизм (нім. *klassizismus*, від лат. *classicus*: взірцевий) [ЛЕ, Т.1, с.484], маніфест (нім. *manifest* від лат. *manifestus*: явний, очевидний) [ЛЕ, Т.2, с.11], опонент (нім. *opponent*, від лат. *opponens*, *opponentis*: той, хто протистоїть, заперечує) [ЛЕ, Т.2, с.159], реферат (нім. *referat*, від лат. *refferere*: доповідати, повідомляти) [ЛЕ, Т.2, с.317], цензура (нім. *zensur*, від лат. *censura*, *s3 censeo*: оцінюю, висловлюю думку) [ЛЕ, Т.2, с.568], цитата (нім. *zitat*, від лат. *cito*: наводжу, проголошую)

[ЛЕ, Т.2, с.571]; генологія (нім. *gattungstheorie*, від грец. *genos*: рід і *logos*: слово, вчення) [ЛЕ, Т.1, с.217], епіка (нім. *epik*, від грец. *epos*: слово, розповідь) [ЛЕ, Т.1, с.338], лірика (нім. *lyrik*, від грец. *lyrikos*: ліричний) [ЛЕ, Т.1, с.559]. У творах Івана Денисюка зафіксовано термін, що прийшов до української ЛТ з арабської мови: альманах (*almanach*, від араб. *almanah*: календар) [ЛЕ, Т.1, с.56].

З **англійської мови** до української ЛТ прийшли такі ТО: фольклор, фольклоризм, фольклористика (англ. *Folklore*, букв.: народна мудрість) [ЛЕ, Т.2, с.537].

Англійська мова була провідником термінів з грецької, латинської, французької мов: верлібр (англ. *vers libre, free vers*, від фр. *verslibre*: вільний вірш) [ЛЕ, Т.1, с.165], детектив (англ. *detective*: агент таємної служби, від лат. *detectio*: розкриття) [ЛЕ, Т.1, с.271], наратор (англ. *narratee*, від лат. *narrare*: розповідати, оповідати) [ЛЕ, Т.2, с.88], памфлет (англ. *pamphlet*, від грец. *pan*: все і *phlego*: палю) [ЛЕ, Т.2, с.172], скетч (англ. *sketch*, від лат. *schedius*: зроблений поспіхом) [ЛЕ, Т.2, с.403], утопія (англ. *utopia*, букв.: неіснуюче місце, від грец. префікса *u*: ні і *topos*: місце) [ЛЕ, Т.2, с.517].

Частина ТО літературознавства прийшла з **італійської мови**: газета (італ. *gazetta*: дрібна венеціанська монета XVI ст.) [ЛЕ, Т.1, с.208], новела (італ. *Novella*, букв. новина) [ЛЕ, Т.2, с.128], терцина (італ. *Terzina*, від *terza rima*: третя рима) [ЛЕ, Т.2, с.479], октава (італ. *ottava*: восьмивірш, від лат. *octava*: восьма) [ЛЕ, Т.2, с.150].

Італійська мова стала провідником термінів з латинської мови: сонет (італ. *sonetto*, від лат. *sonus*: звук) [ЛЕ, Т.2, с.415], студія (італ. *studio*: від лат. *studeo*: ретельно вивчаю) [ЛЕ, Т.2, с.441], інтермецо (італ. *Intermezzo*, від лат. *intermedius*: проміжний, середній) [ЛЕ, Т.1, с.429], фінал (італ. *finale*, від лат. *finis*: кінець) [ЛЕ, Т.2, с.535].

І. Денисюк як теоретик новели вводить у свої літературознавчі тексти нові для української літературознавчої термінології ТО, що стосуються жанрів малої прози. Ці терміни функціонують у англійській, американській, німецькій та французькій літературознавчих терміносистемах. Для кращого пізнання

новели вчений здійснює порівняльний аналіз англійського терміна tale (fairy tale, folk tale, narrative tale) – тейл, short story, short short story або просто short short; американського – novellete (новелета); німецького – курцгешіхте, «Märchen», Erzählung, Volksmärchen; французького – conte (конт), nouvelle (нувель), (conte populaire). В українських літературознавчих словниках визначень цих термінів нема. Виходячи з тексту Івана Денисюка, бачимо окремі деталі термінів, які для вченого стали визначальними і він це підтверджує, порівнюючи терміни різних за націоналою ознакою терміносистем:

– Новела – коротка за обсягом, має різновид за обсягом (мікроновела, курцгешіхте) – (*«В американській відокремилася своєрідна мікроновела – коротка-коротка історія, а в німецькомовній – так звана курцгешіхте.»*) зі специфічними «екстремальними» ситуаціями, які визначають спосіб зображення (*«Курцгешіхте має свою, так би мовити, філософію життя, свою концепцію його зображення. Це екстремальні ситуації, в які попадає людина, і спосіб реакції героя на них. За Додерером та деякими іншими дослідниками, курцгешіхте – твір, подібний до анекдота, який дістав настроєву атмосферу, тло»*) [Т.1, с.53].

– Tale в англійській терміносистемі – і казка, і, водночас, специфічне оповідання і вільно побудоване оповідання для розваги (narrative tale) пригодницького характеру тощо.

– Short story, short short story або просто short short в англо-американській терміносистемі приблизно відповідають східнослов'янській та німецькій новелі.

– Novellete (американська) – твір, більший від «short story, який дорівнює невеликій повісті, повістці» [Т.1, с.53].

– Conte (конт) і новела (nouvelle) у французів, які не розрізняють казки від оповідання й іменують їх спільним терміном. І конт, і нувель французькі теоретики зараховують до жанру роману, трактуючи їх як його різновиди [Т.1, с.65].

До складу однослівних ЛТ входять складні ТО. Досліджуючи генеалогію цих композитів та юкстапозитів, ми встановили: **грецька+латинська** – дилогія (грец. *di*, від *dis*: двічі, і лат. *logos*: слово, вчення) [ЛЕ, Т.1, с.280], мікростудія: мікро (грец. *mikros*: малий) [ЛЕ, Т.2, с.46] + студія (італ. *studio*, від лат. *studeo*: ретельно вивчаю) [ЛЕ, Т.2, с.441], темпоритм (італ. *tempo*, від лат. *tempus*: час і грец. *rhythmos*: розмитість, узгодженість) [ЛЕ, Т.2, с.474]; **грецька + французька** – драма-феєрія: драма (грец. *drama*: дія, сценічний театр) [ЛЕ, Т.1, с.297] + феєрія (фр. *feerie*, від *fee*: фея) [ЛЕ, Т.2, с.527], неоромантизм (грец. *neos*: новий і фр. *romantisme*) [ЛЕ, Т.2, с.118]; **грецька+українська** – драма-казка: драма (грец. *drama*: дія, сценічний театр) [ЛЕ, Т.1, с.297] + казка, мікрообраз: мікро (грец. *mikros*: малий) [ЛЕ, Т.2, с.46] + образ, міфотворчість: міф (грец. *mythos*: слово, сказання) + творчість, образ-міфологема: образ + міфологема (грец. *mythos*: слово, сказання і *logos*: слово, вчення) [ЛЕ, Т.2, с.54], пісня-ідилія: пісня + ідилія (нім. *idylle*, від грец. *eidyllion*: малюнок, невелика лірична поема) [ЛЕ, Т.1, с.404]; **українська+латинська** – казка-легенда: казка + легенда (лат. *legenda*: те, що належить прочитати) [ЛЕ, Т.1, с.546], літературознавство: література (лат. *litteratura*: буквенне письмо; освіта, наука) [ЛЕ, Т.1, с.564] + знавство, образ-персонаж: образ + персонаж (лат. *persona*: особа) [ЛЕ, Т.2, с.206], оповідач-автор: оповідач + автор (лат. *auctor*: засновник, творець, письменник) [ЛЕ, Т.1, с.23], письменник-реаліст: письменник + реаліст (фр. *Realisme*, від лат. *realis*: суттєвий, дійсний).

Питомі українські ТО становлять 34,2% у складі простих літературознавчих термінів, які використовував І.Денисюк у своїх філологічних працях: *веснянка, відгук, гаївки, добірка, дума, заповіт, загадка, завязка, збірка, казка, колядка, коломийка, лист, літопис, новотвір, образ, оповідання, переспів, письменник, розв'язка, словесність, твір, уособлення, часовимір, я-оповідання.*

Українські за походженням літературознавчі ТО є досить частотними в текстах Івана Денисюка, напр.: *збірка*–137, *казка*–110, *коляда*–50, *лист*–252, *літопис*– 30, *нарис*–57, *образ*–345, *образок*–47, *оповідання*–525, *оповідка*–52, *пісня*–250, *передмова*–39, *переказ*–31, *письменник*–558, *письменство*–35,

повість–177, *повістка*–123, *порівняння*–12, *приповідка*–10, *розвідка*–19, *рукопис*–18, *стаття*–236, *твір* – 720, *творчість*–127, *франкознавство* – 64, *щедрівка* – 18, *щоденник*–27.

Усі запозичені слова поступово адаптуються відповідно до українських норм і зазнають впливу мови-одержувача. Про поділ запозичених слів І. Кочан зазначила, що всі запозичені слова можна поділити на дві групи: «ті, які увійшли в нашу мову без особливих змін (лише в українській транслітерації) (...), і такі, що пристосувалися в нашій мові, отримали національну афіксацію або вже не сприймаються як запозичені [132, с.3–8].

Онаціональнення ТО відбувається декількома способами:

– «приєднанням до запозичених афіксальних слів українських суфіксів (*професійний, індустрийний, перспективний, математичний, гангренувий*);

– приєднанням до запозичених афіксальних слів українських префіксів (*надгенератор, підпрограма*);

– приєднанням до національних коренів запозичених чи інтернаціональних афіксів (суфіксів чи префіксів) (*читабельний; суперзірка*);

– поєднанням національного та запозиченого (інтернаціонального) коренів (*кінозйомка, аеросани, фотоспалах, Галагро* тощо). Тобто запозичуватись можуть не лише окремі слова, а й їх компоненти. А терміни, що містять комбінацію національних і запозичених елементів, називаються *гібридними* [133, с.3–8].

У дослідженні літературознавчої термінології в працях І. Денисюка теж знаходимо націоналізовані запозичені ТО: додавання до іншомовних афіксальних слів українських суфіксів: -ств- *авторство*; -ість-(-ист-) *афористичність, епічність, ліричність, метафоричність, параболічність, публіцист*; -изм-ізм- *драматизм, етнографізм, ідеалізм, ліризм, компаративізм, міфологізм, класицизм*; -ик- *метафорика, мемуаристика, новелістика, поетика, фольклористика*, -к-новелка, *поетка, сценка*; -ік- *прозаїк, ритміка, символіка, трагіка*; -ац+і- *ліризація, персоніфікація, поетизація, символізація, стилізація*; -без+н- *безфабульний*, -по+ому- *по-новелістичному*, -о + енн- *олітературнення*. Поєднанням

національного та запозиченого коренів з українською афіксацією або без неї (терміни-гібриди): юкстапозит *драма-казка* утворений словотвірним способом складання запозиченого слова *драма* та українського – *казка*; юкстапозит *казка-легенда*; *образ-міфологема*, *образ-персонаж*, *оповідач-автор*, *пісня-ідилія*, *письменник-сучасник*, *річ-символ*; композит *літературознавство* – утворено поєднанням запозиченого та українського коренів, поєднаних інтерфіксом -о- та ускладненого суфіксом -ств -; композит *жанрознавство* утворено складанням запозиченого жанр⁺-о-знати⁺ств; *сюжетобудування* і ін.

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи для поділу літературознавчих терміноодиниць за групами використано поняття *термінологічне поле* як певну категоріальну єдність літературознавчих термінів, що функціонують у межах опрацьованого матеріалу. Усі літературознавчі терміни наукової спадщини І. Денисюка розділено на тематичні поля «Література та літературознавство: головні поняття», «Генологія», «Поетика тексту», «Літературно-видавничий процес». Ці ТП, у свою чергу, – на лексико-семантичні групи. Відзначимо, що:

– одна й та сама ЛСГ може входити (частково, а в деяких випадках і повністю) до складу двох або більше семантичних полів. Часто ЛСГ межують, а іноді навіть можуть нашаровуватися одна на одну. Явище взаємонакладання ЛСГ (спільне/паралельне функціонування термінологічних одиниць різних ЛСГ, їх взаємовплив у межах слововживання тощо) зумовлює певну умовність класифікації, до того ж остаточно чіткого поділу термінів нема в усьому літературознавстві. Одна із причин явища – образний контекст функціонування і специфіка літературознавчих ТО, що неминуче приводять до створення і актуалізації нових відтінків значень, які набувають часто домінуючих ознак у конкретному тексті;

– для аналізу мотиваності літературознавчих ТО Івана Денисюка, взято за основу ономасіологічний підхід до мотивації, у якому дефініція мотивації пов'язана з поняттям мотиваційної ознаки;

– ТП «Література та літературознавство: головні поняття» містить ряд рис, які проявилися у ТО, пов'язаних із особливими літературознавчими категоріями – галузями досліджень письменника: *шевченкознавство, лесезнавство, стефанікознавство, франкознавство, коцюбинознавство*. Вчений великої ваги надавав постаті автора у літературному тексті. І це зумовило використання модифікацій ТО, пов'язаних у різний спосіб з означуваною проблемою (*письменник-сучасник, письменник-реаліст, оповідач-обсерватор*). У своїх літературознавчих дослідженнях І.Денисюк широко послуговується фольклористичними ТО і, навпаки, у погляді на фольклорні явища – літературознавчими. Такий підхід дав можливість вченому глибше проникнути у складну природу досліджуваних явищ, детальніше відтворити взаємодію фольклору і літератури, особливо на поетикальному і генологічному рівнях;

– вчений використовує ТО за означенням присутніх рис жанру конкретного тексту. При використанні терміна науковець обирає певну рису генологічної характеристики конкретного тексту. Саме ця риса (домінанта), як правило, і стає компонентом складеної ТО;

– у ТП «Генологія» найбільш активним є гіперонім *новела*, який ілюструє широку палітру виражальних засобів наукового мислення Івана Денисюка і має цілий ряд гіпонімів у формі складених ТО. Хоча кожна *новела* характеризується різними ознаками, але для її найменування Іван Денисюк бере лише одну, найсуттєвішу, на його думку, для позначення досліджуваного явища, при чому ця риса не обов'язково відіграє головну роль у певному художньому тексті. Саме цим науковець мотивує терміни, які творить при написанні наукового тексту;

– найчастіше домінантами у термінах є форма твору, мотивація за ознакою, за змістовими характеристиками. Часто ТО, мотивована змістовними характеристиками, поєднує компонент, пов'язаний з формою аналізу генологічного явища і водночас з процесом взаємодії жанрів. І. Денисюк, спостерігаючи за генологічним явищем, часто реалізує ТО, синтезуючи різні жанрові ознаки;

– спостереження за процесами взаємовпливів жанрів дає можливість вченому відзначати певні їх етапи, чи стан після процесу, що цілком природньо стає ще однією ознакою мотивованості ТО. Деталі спостереження за генологічною природою деяких ТО сприяють актуалізації у науковому тексті ланцюгового використання ТО з різною мотивованістю;

– за граматичною структурою у працях І. Денисюка виділено монолексемні (однослівні) і полілексемні (два і більше слова) літературознавчі ТО. Монолексемні ТО становлять досить великий відсоток (70,9 %) від загальної кількості ТО. Вони вживаються як самостійні номінативні одиниці і як ядерні компоненти полілексемних термінів. Найчисельнішою групою серед монолексемних ТО є іменники (97,5%);

– у корпусі літературознавчих складених термінів є двокомпонентні ТС (5 242 од., або 88,8% усіх ТС), трикомпонентні ТС та багатокомпонентні ТС. Серед двокомпонентних можна виділити такі структурні типи: 1) ад'єктивно-субстантивні (іменниково-прикметникові) (84,1% від загальної кількості усіх двокомпонентних ТС); субстантивно-субстантивні (іменниково-іменні); вербально-субстантивні (дієслівно-іменні);

– за походженням літературознавчі терміни у працях І. Денисюка поділено на: власне українські, іншомовні, та ТО змішаного типу. Запозичення в літературознавчу термінологію прийшли з грецької, латинської, французької, німецької, англійської та італійської мов;

– І. Денисюк як теоретик новели вводить у свої літературознавчі тексти зумисно «чужі» для української літературознавчої термінології ТО (англ. – tale (fairy tale, folk tale, narrative tale) – тейл, short story, short short story або просто short short; америк. – novellete (новелета); нім. – курцгешіхте, «Märchen», Erzählung, Volksmärchen; фра. – conte (конт), nouvelle (нувель), (conte populaire)), що стосуються жанрів малої прози. В українських літературознавчих словниках визначень цих термінів нема. Але у текстах Іван Денисюк за допомогою порівняльного аналізу дає визначення цих ТО, вказує на окремі деталі таких термінів, які для вченого стали визначальними, і порівнює терміни різних за національною ознакою терміносистем;

– питома українські ТО становлять 34,2% у складі простих літературознавчих термінів і вони є досить частотними з поміж усіх ТО, які використовував І. Денисюк у своїх філологічних працях;

– відбувається онаціональнення ТО декількома способами: приєднанням до запозичених афіксальних слів українських суфіксів; приєднанням до національних коренів запозичених чи інтернаціональних афіксів (суфіксів чи префіксів); поєднанням національного та запозиченого.

Аналіз мотивованості, лексико-семантичної, структурної та генологічної характеристик літературознавчих терміноодиниць у науковому тексті І.Денисюка дає підстави для встановлення функціональних зв'язків у межах авторської терміносистеми і терміносистеми українського літературознавства, відкриває горизонти дослідження різних явищ впливу на національну терміносистему, вивчення якісних і кількісних структурних ознак явища.

РОЗДІЛ 3

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ ТА ЕКСТРАГАЛУЗЕВИХ ТЕРМІНІВ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОМУ ТЕКСТІ

Термінологія існує у двох сферах: у сфері фіксації, де терміни знаходяться в ідеальних умовах замкненої системи (спеціальні словники, збірники термінів тощо), та у сфері функціонування, де термінологія перебуває в оточенні інших слів (це спеціальна література: статті, монографії тощо) [68, с.15]. Терміни найкраще виявляють свої властивості й ознаки у тексті, тобто у функціональній сфері. Вчені стверджують, що у сфері фіксації (термінографія) термін статичний, незмінний, у сфері функціонування – термін динамічний, схильний до різноманітних змін, швидко реагує на усе, що відбувається у мові науки. Відомо, що будь-яка галузь знань є у постійному розвитку, що і відображається безпосередньо на термінології. Дефініції можуть розширюватись, набувати додаткових значень, відтінків значень і т.п. Реакція на всі ці зміни відбувається миттєво [7, с.118].

Терміни функціонують не лише у спеціальних текстах, досить часто ТО є і у неспеціальних текстах (художніх, публіцистичних, наукових, у діловій документації). Відповідно, у текстах різних стилів терміни мають різні функції: у художньо-белетристичному стилі, виконують цілу низку функцій, зокрема, функцію безпосереднього зображення дійсності, опису робочої атмосфери, беруть участь у мовних імітаціях ділового документа, вживаються в складі авторської мови і професійного мовлення персонажів, в художній літературі терміни виконують функцію «тематичного маркера», у стандартах і словниках – функцію «лексико-семантичного еталона» [76, с.18].

В окремих випадках, зазначає О. Суперанська, є інтерференція термінів різних галузей знань. Терміни, проходячи спеціалізацію в іншій галузі, міняють своє місце в системі, зв'язки з іншими поняттями, дефініціями. Таким чином вони перетворюються у міжгалузеві терміни. В результаті таких інтерференцій можуть виникнути помилкові терміни або квазі-терміни, якщо запозичування

терміна в нову галузь не супроводжувалось введенням для нього чіткої дефініції [311, с.109].

Розрізняємо три категорії термінів, які функціонують у науковому тексті: *інтрагалузові терміни*, які належать галузі знання, представником якої є відповідний текст, *екстрагалузові терміни*, які належать суміжній галузі знання і *загальнонаукові терміни* [287, с.118]. В основі дослідження цього розділу – екстрагалузові та загальнонаукові терміни, закономірності їх функціонування у філологічних текстах вченого.

Для чіткого розуміння терміносистеми у науковій спадщині І. Денисюка спробуємо окреслити структуру нелітературознавчих терміноодиниць, їх функції в межах аналізованого матеріалу. Як уже зазначали вище, – унаслідок застосування елементів методу кількісного аналізу текстів Івана Денисюка було виокремлено 7 308 (або 24,4 % від усіх слововживань ТО) – екстрагалузових слововживань ТО та 2 552 (або 8,5 % від усіх ТО) слововживання загальнонаукових ТО.

Не маємо на меті подати аналіз усієї парадигми функціонування екстрагалузових та загальнонаукових термінів у філологічних працях Івана Денисюка, оскільки цьому на заваді стає обсяг дисертаційної роботи. Наша мета – спробувати окреслити закономірності функціонування екстрагалузових та загальнонаукових ТО в тексті, сповненому образного наукового мислення.

3.1 Загальнонаукові терміни

Традиційно, як і в усіх наукових текстах, у літературознавчих працях Івана Денисюка допомагають чітко і точно передати думку автора загальнонаукові терміни. О. Суперанська вважає, що «так звані загальнонаукові терміни не єдині, і в кожній галузі знань вони наповнюються своїм індивідуальним змістом, і тому стають омонімами» [311, с.109]. Є усі підстави спробувати визначити особливості функціонування та специфіки значення загальнонаукових термінів у літературознавчій терміносистемі наукового тексту Івана Денисюка.

Визначення загальнонаукового терміна «аналіз» (аналіз *(1. Метод наукового дослідження предметів, явищ та ін. шляхом розкладу, розчленування їх у думці на складові частини; протилежне синтез. 2. Визначення складу і властивостей якої-небудь речовини, дослідження їх)*) [СУМ, Т.1, с.41]¹⁰) вказує на найзагальніші ознаки поняття без зазначення належності до певної наукової галузі, що і підтверджує «нейтральність» та загальнонаукову характеристику цієї словоодиниці. Однак, поєднуючись з іншими лексемами, цей термін здатний конкретизувати сферу вживання й окрему певну галузь.

Так, у Денисюковому тексті функціонує складена ТО «жанровий аналіз», на її прикладі бачимо процес своєрідної адаптації загальнонаукового терміна у літературознавчому контексті. Відзначимо, що ТО «аналіз» не втрачає свого термінного значення. Загальнонаукове поняття у складеній ТО має уточнену сферу функціонування («жанровий аналіз» – той, що вивчає, досліджує склад, властивості жанру) і така ТО набуває іншого ґатунку – виразно літературознавчого (**жанровий аналіз** – *З категорією жанру пов'язані кардинальні проблеми літературознавства, оскільки жанровий аналіз з'ясовує специфіку художнього твору, закономірності його існування в літературному процесі* [Т.1, Кн.1, с.16]).

Збільшення кількості компонентів складеної ТО «жанровий аналіз тексту» і под.¹¹ не лише уточнює поняття, але і зменшує загальнонауковий характер значення компонента «аналіз» (в межах цієї ТО), визначаючи його функції у літературознавчому семантичному полі (*Жанровий аналіз тексту зобов'язує висвітлити широкий спектр зв'язків художнього твору – соціальних, естетичних, психологічних (суспільство – автор – твір – читач – суспільство), розглянути його як своєрідний вузол стійких компонентів змісту*

¹⁰ Тут і далі цит. за виданням: Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І.К.Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980. із вказівкою СУМ № тому і сторінки.

¹¹ рівні жанрового аналізу, [Т.1, Кн.1, с.18] синхронний аналіз жанру [Т.1, Кн.1, с.18] діахронний аналіз жанру- порівняльного аналізу. Можна говорити про різні рівні жанрового аналізу, а також розглядати жанр у різних його сферах. Насамперед необхідно виділити синхронний аналіз жанру і діахронний (умовна межа між ними базується на різній шкалі порівняльного аналізу). [Т.1, Кн.1, с.18] .

і коригуючих цю стійкість особливостей творчої індивідуальності письменника [Т.1, Кн.1, с.18]). ТО **«жанровий аналіз тексту»** – вивчення, дослідження властивостей і рис жанру у тексті.

У складеній ТО **«самоаналіз героя»** фіксуємо переважання загальнонаукового значення ТО (здійснення вивчення і дослідження властивостей і рис, яке проводить літературний герой щодо себе самого), яке водночас визначає літературознавче поняття (*Актуальним (тобто таким, який відбувається в теперішньому часі) внутрішнім монологом здійснюється самоаналіз героя – його думок і почуттів у процесі їх виникнення, плинності і розвитку в діалектичному протиборстві тези й антитези* [Т.1, Кн.1, с.80]).

ТО **«аналіз»** часто стає одним із багатьох компонентів складеної ТО, при цьому є дві властиві ознаки її функціонування: цей компонент, як правило, стає залежним словом у ТО і зі збільшенням кількості компонентів поступово нівелюється його загальнонауковий характер. (ТО **«теорія аналізу індивідуального стилю»** – це абстраговане знання засад вивчення, дослідження рис, властивостей індивідуального стилю: *Чи не найбільш оригінальні уваги щодо теорії аналізу індивідуального стилю знайдемо в останньому розділі – «Бачення і осмислення»* [Т.1, Кн.2, с.198].

І. Денисюк дає своєрідне поетичне визначення ТО **«літературознавчий аналіз»** (*Взагалі літературознавчий аналіз – «безмежнеє поле в сніжному завої» – сказати б словами Франка* [Т.1, Кн.2, с.243], яка у метафоричному контексті (ТО **«літературознавчий аналіз»** – вивчення і дослідження властивостей, рис літературних явищ) набуває ознак позанаукових – аналіз, який не має ні меж, ні прозорості, ясності, хоч і гарний, чарівний (*безмежнеє поле в сніжному завої*) – часто суб'єктивний. Цікаво, що актуалізація Франкових слів і згадка про їх же автора ніби й натякає на науковий авторитет Каменяра, оживляє спогад про титанічну працю вченого, її величезні за обсягом плоди, але ж домінує при цьому метафоричний вислів, образ художній, який ледве чи піддається повністю науковому виміру.

Загальнонаукова ТО «аспект» (*Точка зору, з якої розглядаються предмети, явища, поняття*) [СУМ,Т.1,с.61]. у семантичному полі літературознавчого наукового тексту виконує свою головну функцію (ТО «художній аспект» – творча, художня точка зору, з якої розглядають літературний образ: *Образ баронеси – старої капризної аристократки з «бляшаним» голосом – у художньому аспекті найбільш вдалих* [Т.1, Кн.2, с.49]; і у складі багатокомпонентної ТО (ТО «аспект розуміння літературного твору» – окрема точка зору, з якої осмислюють літературний твір: *Велегранный талант Івана Франка проявляє себе і в цьому аспекті розуміння літературного твору* [Т.2, с.118]; (ТО «Основні аспекти оповідної прози» – головні засади, точки зору, які визначають літературне явище – оповідну прозу: *Основні аспекти оповідної прози у процесі її розвитку протягом двох десятиріч середини ХІХ ст. у рецензованій книзі Р. С. Міщука висвітлюються як актуальні проблеми сучасного літературознавства* [Т.1, Кн.2, с.217], ТО «аспект історичної поетики жанру» – точка зору, з якої здійснюють вивчення історично зумовленої сукупності мистецьких засобів, якими послуговується автор у текстах певного виду: *Так, аналізуючи розвиток жанру утопії в аспекті історичної поетики жанру, Леся Українка в статті «Утопія в белетристиці» розрізняє в процесі жанрової еволюції підготовчу стадію і стадію зрілості* [Т.2, с.134]. Приклади ТО засвідчують функціонування у науковому тексті Івана Денисюка багатокомпонентних ТО, в яких загальнонауковий термін «аспект», не втрачаючи свого значення, вільно взаємодіє з літературознавчими ТО.

Цікаві компоненти у складених ТО, які містять загальнонауковий термін «генезис» (генезис (*Походження, виникнення, становлення.*) [СУМ, Т.2, с.49]). Вчений найчастіше використовує такі терміни у сферах, які найбільше досліджував – генологічній та поетикальній. Функціонування складених ТО при цьому засвідчує сприймання означеного явища як єдиного цілого, а отже, усі компоненти складеної ТО частково втрачають свою «незалежність» (напр. ТО «генезис твору» – походження, становлення твору; *Висвітлюється генезис*

твору та його життя в літературному процесі, резонанс у критиці, давній і сьогоденній [Т.2, с.380]. ТО «Генезису «потіку свідомості» – походження мистецького явища «потік свідомості» – Генезису «потіку свідомості» наші вітчизняні літературознавці, а також деякі зарубіжні, цілком слушно дошукуються у внутрішніх монологів, які застосовувались і раніше [Т.2, с.125]).

Загальнонаукова ТО «деталь» (1. *Окремий факт; подробиця*. 2. *Складова частина механізму, машини і т. ін.*) [СУМ, Т.2, с.257] у науковому тексті І.Денисюка представлена у різних поєднаннях. Зокрема, частовживані складені ТО «етнографічна деталь», «поетична деталь», «художня деталь» передають завдяки загальнонауковому компоненту (деталь) логіку наукового мислення. У мінливому і неоднозначному світі образного мислення конкретизоване «деталь» як компонент двоскладної ТО тяжіє до наукової строгості викладу (ТО «*етнографічна деталь*» – *окремий факт, подробиця етнографічного характеру: Це не абстрактний надуманий глек сліз у гауптманівському «Затопленому дзвоні», а єдина в новелі етнографічна деталь, піднесена до мистецького узагальнення [Т.1, Кн.2, с.108]; ТО «художні деталі» – окремий факт, який стосується мистецького відтворення дійсності: Фольклорні образи «Лісової пісні» – це не тільки образи-персонажі, а й фольклорні тропи, художні деталі, ситуації, окремі діалоги [Т.1, Кн.2, с.16]; ТО «поетичні деталі» – окремі факти, які стосуються літературно-художньої сфери: Поетичні деталі передають красу ріки, наприклад опис величезного дзвона із срібної піни і кришталю, утвореного на великому камінні бистрою течією [Т.2, с.101].*

Вчений часто вживає термінологічні словосполучення, де багатокомпонентні елементи творять метафору-науковий образ поняття. ТО «*Психологічно наснажені деталі*» – окремі факти, які стосуються глибокого розуміння, відтворення психічних явищ у літературному тексті: *Психологічно наснажені деталі як головний засіб розкриття образу і соціальної проблеми шукуються за принципом новелістичного кількісного*

нагромадження, що утворить певну напругу й підготує несподіваний поворот-вибух, своєрідний окличний знак у розкритті ідеї [Т.1, Кн.2, с.66]; ТО *«концентруюча композиційна деталь»* – окремий факт, який організовує, уточнює композицію; *Це концентруюча композиційна деталь, а водночас – символ організованої до отупіння одноманітної казарми, системи нівелювання людської особистості* [Т.1, Кн.2, с.67]; термін «деталь» функціонує у складеному ТО і в ролі залежного слова, але не втрачає свого значення: ТО *«пластикою художньої деталі»* – гармонійність форм і образів окремих фактів літературно-мистецького явища: *У Франка-новеліста свій індивідуальний стиль, який характеризується яскравою предметністю зображення, точністю і пластикою художньої деталі* [Т.2, с.137]. У наведених прикладах бачимо організувальну функцію загальнонаукового терміна у контексті літературознавчого семантичного поля.

Загальнонауковий термін *«елемент»* (1. Проста речовина, яка не розкладається звичайними хімічними методами на простіші частини. 2. Складова частина чого-небудь. 3. Основи чого-небудь, початкові знання в якій-небудь галузі. 4. Представники якої-небудь соціальної групи. 5. Про людину, особу. 6. Прилад для одержання електричного струму за рахунок енергії, що виділяється при хімічній реакції) [СУМ, Т.2, с.473] як компонент складеної ТО у науковому тексті І. Денисюка функціонує в різних аспектах: – генологічному (ТО *«елементи жанру»* – складові частини окремого, певного виду творів мистецтва – *Раз виникнувши на найдавнішому етапі людської цивілізації, «елементи жанру» (белетристичної утопії) оформлюються в його «головні атрибути»* [Т.1, Кн.1, с.22]; ТО *«елементи новели»* – окремі частини новели і *«елементи європейської новели»* – окремі частини європейської новели – *Окремі елементи новели (новелістичного повістування) дослідник бачить уже в староруській літературі XI–XVI ст. у літописних оповіданнях і «повістях». Це перший етап розвитку жанру. З XVI ст. утверджуються в російській літературі конструктивні елементи європейської новели (другий етап)* [Т.1, Кн.1, с.48], ТО *белетристичні елементи* – елементи художньої,

переважно розповідної, літератури – *От хіба Лариса Копань в оповіданні «Критична маса» («Вітчизна», № 12) у побуті міської сім'ї зуміла знайти досить своєрідні белетристичні елементи* [Т.1, Кн.2, с.239];

– композиційному (ТО **«ретардаційні елементи»** – елементи, частини композиції, які штучно сповільнюють розгортання сюжету – *Якщо є тут певні ретардаційні елементи, як от в «Хатці в балці», викристалізовується жанр оповідання, якщо подія нестримно прямує до ефективного емоційного пуанту, – це буде типова новела* [Т.1, Кн.2, с.64], ТО **«структурні елементи твору»** – елементи, частини структури твору – *Дотримуємось і ми цього робочого терміну – певні структурні елементи твору дають на це право, хоча точнішою була б для таких речей з прикордоння оповідання та повісті назва «повістка»* [Т.2, с.75–76].

Загальнонаукова ТО **«ідея»** (1. *Поняття, уявлення, що відбивають дійсність у свідомості людини та виражають ставлення її до навколишнього світу.* 2. *Основний принцип світогляду; переконання.* 3. *Думка про що-небудь, міркування з приводу чогось.* 4. *Основна думка, що визначає зміст твору.*) [СУМ, Т.4, с.11] в науковому тексті І. Денисюка у складених варіантах функціонує за кількома типами – традиційним літературознавчим (напр.: ТО **«головна ідея твору»** – визначальна, провідна думка твору – *Основний конфлікт драми підпорядкований головній ідеї твору – це боротьба за світле, гармонійне, вільне і щасливе життя, за високу мрію, за красу і вірність, це боротьба проти буденщини й застою, тупості, сірості і пошлості* [Т.1, Кн.2, с.18] і ТО **«ідея твору»** – визначальна думка твору – *Ідея твору проголошується відверто, підкреслено, різко* [Т.2, с.89]; авторським, в якому компоненти ТО мають оригінальне поєднання, яке змушує читача сприймати явище у певний, скерований, спосіб (напр.: ТО **«Драгоманівська ідея»** – принцип, визначальна думка, яку сформулював унаслідок своїх переконань М.Драгоманов – *У повісті прозвучала і драгоманівська ідея – чиста справа потребує чистих рук* [Т.2, с.34] чи) і загальнопоняттєвим (напр.: ТО **«національна ідея»** – основні національні уявлення, поняття, переконання,

світовідчуття – *Отже, мається на увазі не іманентний розвиток самих художніх форм в якомусь культурологічному вакуумі, а розвиток їх в історико-культурній зумовленості – як фактор поступального ходу цивілізації, розвиток національної ідеї.* [Т.1, Кн.2, с.263]).

Термін «**комплекс**» (*Сукупність предметів, явищ, дій, властивостей, що становлять одне ціле.*) [СУМ, Т.4, с.250] функціонує як правило у багатокомпонентній складеній ТО «**Комплекс методологічних підходів**» – сукупність способів здійснення розгляду чого-небудь – *Комплекс методологічних підходів дозволив дослідникові переконливо обґрунтувати концепцію наявності цікавої, новаторської, художньо повноцінної романної літератури опору, показати унікальність цього явища у світовій художній культурі того часу* [Т.1, Кн.2, с.252], чи ТО «**Проблемно-тематичний комплекс**» – сукупність властивостей і явищ, яку визначають коло життєвих подій, що їх зображено у тексті, і складні теоретичні чи практичні завдання, які потребують вирішення – *Критики (Огоновський, Єфремов, Євшан), проте, не побачили сміливого новаторства Каменяра у постановці широкого проблемно-тематичного комплексу його першої повісті, а це автор вважав за потрібне підкреслити з нагоди виходу у світ другої редакції свого твору* [Т.2, с.29]. Такий спосіб використання терміна засвідчує синтетичний вираз надскладних літературознавчих уявлень і явищ.

Загальнонауковий термін «**концепція**» (*1. Система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище. 2. Ідейний задум твору*) [СУМ, Т.4, с.275] у текстах вченого представлений широко і, часто, як компонент складеної ТО (аналіз літературознавчого жанру – ТО «**художня концепція твору**» – художній ідейний задум твору; система поглядів, яка визначає твір – *Бо була у нього своя художня концепція твору, який не вкладався, врешті-решт, у тісні рамки біографічного жанру* [Т.1, Кн.1, с.351]; для генологічних спостережень незвичне і таке, що потребує вдумливого розуміння, ТО «**жанрова концепція синтезу**» – система поглядів, жанровий ідейний задум, побудований на узагальненні, на певних висновках із

чого-небудь – У довоєнні роки у процесі переборення формалістичних і вульгарно-соціологічних поглядів на жанр вироблялась жанрова концепція синтезу соціологічного начала з естетичним [Т.1, Кн.1, с.47]; франкознавчі дослідження – ТО **«Франкова концепція»** – система поглядів Івана Франка – Франкова концепція національної літератури не тільки чекає вдумливого дослідника, а й практичного застосування у нашій праці про літературний процес [Т.2, с.244], чи вужча ТО **«Франкова літературознавча концепція»** – система поглядів Івана Франка на літературознавчі явища – Тут уже Франкова літературознавча концепція синтезувала здобутки інших наук його часу [Т.2, с.220]). Часто І.Денисюк вдається до ускладнених термінологічних конструкцій, які мають назвати чи скерувати реципієнта у потрібному напрямі, як-от: ТО **«концепція новелістичної концентрації»** – художній ідейний задум, система поглядів, яка визначає ступінь насиченості жанрових рис, ознак новели – Таким чином, вибір трагічних ситуацій зумовлений стефаниківською концепцією новелістичної концентрації, а не песимістичним світоглядом митця [Т.1, Кн.2, с.106].

У текстах вченого часто функціонує загальнонауковий термін **«модифікація»** (1. Видозміна предмета або явища, що характеризується появою у нього нових ознак, властивостей при збереженні сутності. 2. Предмет, явище, що зазнали такої видозміни і становлять різновид чого-небудь.) [СУМ, Т.4, с.777], майже в усіх випадках – це тричленна ТО, яка називає явища генологічного аналізу, ТО **«модифікації новелістичних жанрів»** – видозміни новелістичних жанрів, що характеризуються появою у них нових ознак – Італійський термін у деяких європейських літературах замінюється своїм питомим словом чи словосполученням (англійським *«short story»*, російським *«рассказ»*, українським *«оповідання»*, польським *«opowiadanie»*, чеським *«rovídka»* тощо) або ж існуватиме поряд з національним терміном на означення певної модифікації новелістичних жанрів [Т.1, Кн.1, с.71]). У ролі залежного слова і без втрати значення – (ТО **«тембри жанрових модифікацій»** – сукупність додаткових видозмін жанрів, що характеризуються появою нових

ознак – *Тож історична поетика неодмінно потребує виявлення всіх нюансів, відтінків, тембрів жанрових модифікацій, викликаних різноманітними «ферментами» й «стимуляторами» росту (не тільки новою тематикою, а й новою точкою зору, новою гранню проблеми), які часто відбиті у тих навіть тимчасових, неусталених підзаголовках – своєрідних вивісках, що рекламують жанрові якості творів* [Т.1, Кн.1, с.30].

Для виразу генологічних міркувань і висновків вчений широко послуговується терміном **«синтез»** (1. *Метод наукового дослідження предметів, явищ дійсності в цілісності, єдності та взаємозв'язку їх частин; протилежне аналіз. 2. Єдність, цілісність певних сполучених, пов'язаних між собою явищ, предметів дійсності. 3. Одержання або утворення складних хімічних речовин шляхом сполучання простіших речовин або елементів*) [СУМ, Т.9, с.186] у двокомпонентних складених ТО (ТО **«мистецький синтез»** – єдність, цілісність пов'язаних між собою мистецьких явищ – *Ще Іван Франко у талановитій розвідці «Із секретів поетичної творчості» замислився над проблемою мистецького синтезу і асоціативності поезії* [Т.1, Кн.2, с.195], ТО **«синтез епосу»** – єдність, цілісність пов'язаних між собою явищ епосу – *Якщо поетичну збірку «Зів'яле листя» автор називає ліричною драмою, то, фігурально кажучи, «Сойчине крило» теж лірична драма в прозі, твір, цікавий синтезом епосу, лірики й драми* [Т.2, с.65]), чи трикомпонентних ТО – ТО **«синтез генологічних вчень»** – єдність, цілісність пов'язаних між собою генологічних вчень – *Це – синтез генологічних вчень усієї Європи* [Т.1,к Кн.1, с.98]); у ролі залежного слова і без втрати значення – (ТО **«жанрова концепція синтезу»** – системна єдність, цілісність пов'язаних між собою поглядів на жанр – *У довоєнні роки у процесі переборення формалістичних і вульгарно-соціологічних поглядів на жанр вироблялась жанрова концепція синтезу соціологічного начала з естетичним* [Т.1, Кн.1, с.47].

Загальнонауковий термін **«система»** (1. *Порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь.*

2. бот., зоол. Класифікація. 3. Форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ і т. ін.). 4. Сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням. 5. Сукупність принципів, які є основою певного вчення. 6. Будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин) [СУМ, Т.9, с.203] І.Денисюк вживає при генологічному аналізі (ТО **«Системи прози»** – єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин-жанрів прози – *Це пов'язане з тим, що часто у різних системах прози один із жанрів «випадає»* [Т.1, Кн.1, с.51], ТО **«система жанрів»** – єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин-жанрів – *Можна говорити про систему жанрів прози, поезії, драматургії* [Т.1, Кн.1, с.17]), в поетикальному сенсі (ТО **«образна система»** – єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин-образів – *Справа в тому, що багатьом прозаїкам не легко було у цій темі переходити на нову образну систему – ресурсами української мови творити все ще достатньо не вироблений художньо-інтелектуалістський стиль, адже досі часто при зображенні сільського життя письменник користувався готовими засобами народної мови – фразеологізмами* [Т.1, Кн.1, с.86], ТО **«система художніх засобів»** – єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин-художніх засобів – *У двох перших розділах. Гнідан інколи бракує глибшої систематики ознак і нової літератури, і романтизму: у розмові про нову літературу оминається момент переходу її на нову ідеологічну платформу, а про романтизм – концепція людини (концепція світу і людини, філософська основа й система художніх засобів – у моделі методу, його структурі – основне)* [Т.1, Кн.2, с.244]).

Термін **«стадія»** (1. Певний момент, період, етап у житті, розвитку кого – , чого-небудь, які мають свої якісні особливості. 2. У стародавніх греків – місце для спортивних змагань. 3. Те саме, що стадій) [СУМ, Т.9, с.635] вчений вживає у прямому значенні і як компонент складених ТО (ТО **«стадія олітературення фольклорних жанрів»** – певний період у розвитку

олітературнення фольклорних жанрів – *В історії дожовтневої новелістики в українській літературі, беручи до уваги й інші літератури, можна виділити три стадії: 1) стадію олітературнення фольклорних жанрів; 2) стадію соціально-психологічної малої прози; 3) стадію новелістики, базованої на психологізмі кінця XIX – початку XX ст.* [Т.1, Кн.1, с.29]; ТО **«стильова стадія»** – певний період у розвитку стилю – *Річ, очевидно, полягає у тому, що І.Франко репрезентував реалізм нової формації, а в прозі – нової стильової стадії* [Т.2, с.132], ТО **«стадія фольклорної стилізації прози»** – певний період у розвитку фольклорної стилізації прози – *Це була стадія фольклорної стилізації прози* [Т.2, с.132]).

Термін **«схема»** (1. Спрощене зображення в загальних рисах системи, будови чого-небудь або взаєморозташування, зв'язку частин чогось. 2. Виклад, опис, зображення чого-небудь у загальних, головних рисах, без деталізації, подробиць) [СУМ, Т.9, с.881] у наукових текстах І. Денисюка, як правило, вживається у контексті аналізу сюжету, фабули, рідше генетичного явища (ТО **«жанрова схема»** – *Урахування їх рятує письменника від монотонності жанрової схеми, звичайно, у межах еластичності жанру, не руйнуючи його генотипу* [Т.2, с.177], ТО **«фабульна схема»** – спрощене зображення в загальних рисах фабули – *Таким чином, народні форми більш сконцентровані, ніж літературні, але ця концентрація спрямована на вироблення фабульної схеми* [Т.3, с.139], ТО **«сюжетна схема»** – спрощене зображення в загальних рисах сюжету – *Розбудовуючи аналогічну сюжетну схему, Квітка-Основ'яненко дає неначе реконструкцію напівзабутого сюжету, з якого залишилась приповідка* [Т.3, с.141]). У ролі залежного слова і без втрати значення в ТО **«канонізація фабульної схеми»** – визнання авторитетним спрощеного зображення в загальних рисах фабули – *Таким чином, фольклорна новела більш сконцентрована, ніж літературна, але концентраційні її сили спрямовані на канонізацію фабульної схеми* [Т.1, Кн.1, с.34].

Вчений часто використовує термін **«теорія»** (1. Логічне узагальнення досвіду, суспільної практики, яке ґрунтується на глибокому проникненні в суть

досліджуваного явища та розкриває його закономірності. 2. Учення про певну сукупність явищ, галузь знань, створене на підставі такого узагальнення. 3. Сукупність узагальнених положень, які становлять певну науку чи розділ науки. 4. загальні засади певної науки, ремесла, а також абстраговане знання цих засад. 5. Сукупність поглядів, суджень кого-небудь, з яких випливають певні правила поведінки) [СУМ, Т.10, с.75] у загальнолітературному контексті (ТО **«теорія літератури»** – сукупність узагальнених положень, загальні засади, закономірності літератури як мистецького явища – Перший з них – це те, що звичайно в літературознавчій практиці називається аналізом жанрових особливостей твору, коли з'ясовується відповідність структури досліджуваного тексту як жанрово організованої системної цілісності певній моделі, абстрагованій теорією літератури, а також ті відхилення від неї, які виявляються при порівнянні з іншими творами даного структурного типу (звичайно в межах певної доби) [Т.1, Кн.1, с.19], генологічному (ТО **«теорія новели»** – сукупність узагальнених положень, загальні засади, закономірності новели – Ряд питань, які виникають при постановці завдань історичної поетики жанру, можна поділити на дві групи. До першої з них належать питання теоретичного характеру – теорія новели в аспекті жанрової сфери [Т.1, Кн.1, с.19], поетикальному (ТО **«теорія аналізу індивідуального стилю»** – сукупність узагальнених положень, загальні засади, закономірності аналізу індивідуального стилю – Чи не найбільш оригінальні уваги щодо теорії аналізу індивідуального стилю знайдемо в останньому розділі – «Бачення і осмислення» [Т.1, Кн.2, с.198]).

При спостереженні за видозмінами явищ, учений використовує ТО **«трансформація»** (1. Зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей і т. ін. чого-небудь. 2. Перетворення електричного струму низької напруги на струм високої напруги (або навпаки) за допомогою трансформатора. 3. Перетворення електричного струму низької напруги на струм високої напруги (або навпаки) за допомогою трансформатора) [СУМ, Т.10, с.233], яке функціонує в генологічному контексті (ТО

«трансформація жанрів» – зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей жанрів – *Проблема трансформації та розмежування жанрів малої прози* [Т.1, Кн.1, с.63] *Проте проблема розмежування малої прози, ускладнювана процесом трансформації жанрів, продовжує хвилювати теоретиків і донині* [Т.1, Кн.1, с.63]), ТО **«трансформація прикмет роду, епіки, лірики і драми»** – зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей, прикмет роду епіки, лірики і драми – *Такі атрибути баладної структури, як раптовий, абруптивний початок, фрагментарність викладу, фіксація високих драматичних моментів, трансформація прикмет роду, епіки, лірики і драми, нервовий лаконічний стиль, демонстрація, а не аналіз крайніх ситуацій – все це властиво й для новели, яку фігурально можна назвати баладою в прозі* [Т.1, Кн.1, с.37]).

Загальнонауковий термін **«функція»** (1. Явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін. 2. Робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось. 3. Специфічна діяльність організму людини, тварин, рослин, їхніх органів, тканин і клітин. 4. Величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу)) [СУМ, Т.10, с.653] як компонент складеної ТО позначає літературознавчі явища у стильовому і поетикальному аспекті (ТО **«сюжетотворча функція»** – тип діяльності, творча роль у межах сюжету як системи – *У деяких письменників цієї доби в поодиноких творах новелістичні тенденції проявились у застосуванні концентруючого прийому «сокола» – лейтмотиву певної деталі, що відіграє сюжетотворчу функцію («Перекотиполе» Квітки-Основ'яненка, «Голка» О.Стороженка)* [Т.2, с.48], ТО **«психологічно-символічна функція»** – психологічно-символічний тип діяльності, роль у межах системи – *Ще виразнішу психологічно-символічну функцію виконують пейзажі села, подані через призму споминів ріпника* [Т.2, с.69], ТО **«оповідальна функція»** – тип діяльності, оповідальна роль у межах системи – *Нового й особливо привабливого тону викладові надає передача оповідальної функції дідові Паньку, який неначе підмінює на якийсь час*

оповідача-автора [Т.2, с.80], ТО «художня функція» – тип діяльності, художня роль у межах системи – *Про художню функцію так званого казкового чарівного покажчика у новелі «Сон» є у мене спеціальна стаття* [Т.2, с.201].

Отже, загальнонаукові терміни проходять своєрідну адаптацію у літературознавчому контексті. Часто такі ТО не втрачають свого значення, вчений використовує загальнонаукове поняття таких термінів у поєднанні з літературознавчими і така ТО набуває іншого гатунку – більше літературознавчого, науково-мистецького аніж загальнонаукового.

Загальнонаукові ТО часто стають одним із багатьох компонентів складеної ТО, при цьому є окремі ознаки їхнього функціонування: вони, як правило, функціонують як один із головних компонентів. При збільшенні кількості компонентів поступово нівелюється їх загальнонауковий характер. У деяких складених ТО фіксуємо переважання загальнонаукового значення, яке водночас визначає літературознавче поняття.

Приклади ТО засвідчують функціонування у науковому тексті Івана Денисюка багатокомпонентних ТО, в яких загальнонауковий термін, не втрачаючи свого значення, вільно взаємодіє з літературознавчими ТО.

Зокрема, частовживані складені ТО передають завдяки загальнонауковому компоненту логіку наукового мислення. У мінливому і неоднозначному світі образного мислення конкретизована загальнонаукова ТО як компонент двоскладної ТО тяжіє до наукової строгості викладу.

У текстах Івана Денисюка простежуємо організуючу функцію загальнонаукового терміна у контексті літературознавчого семантичного поля. Загальнонауковий термін як компонент складеної ТО у науковому тексті І. Денисюка часто функціонує в різних аспектах: у генологічному, поетикальному, композиційному, стильовому і ін.

3.2 Екстрагалузеві терміни

Характерною ознакою сучасного літературознавства є розширення його термінологічного складу за рахунок використовуваних термінів інших галузей

знань. Зокрема, у літературознавчих текстах Івана Денисюка функціонують не лише терміни гуманітарних наук (музичні, філософські, мовознавчі, психологічні, мистецтвознавчі), але й терміни природничих, математичних наук (геологічні, фізичні, медичні, технічні) та інших терміносистем. Сполучаючись із ТО літературознавства, ці «чужі» терміни метафоризують текст, наповнюють його новими образами, ускладнюють розгортання думки в соціальному, естетичному та ін. спрямуванні. Метафора стає формулою, яка пов'язує ці компоненти.

Іноземні вчені-філологи, філософи, логіки створили праці, які стали методологічною основою [321] для сучасних досліджень метафори (Е.Кассіерер, Р.Якобсон, А.Річардс, М.Блек, Дж.Серль, А.Вежбицька, А.Ортоні, Дж.Лакофф, Н.Гудмен, Н. Арутюнова, Л. Балашова, Л.Алексєєва і ін.). У цих роботах – аналіз метафоричного значення слова у різних аспектах: щоденному мовленні, у мові науки і художньої літератури. Українські вчені теж вивчали метафору як багатоманітне явище (В. Вовк [44], С.Єрмоленко [88], М. Лабашук [158], О.Потебня [236, 237], А.Тараненко[317], З.Франко [343], Ф.Бацевич [10] та ін.), різні аспекти метафори в науковому і ін. текстах (О.Білка [18], Х.Дацишин [70], Г. Дядюра [83–85], Н. Зелінська [98], О.Кримець [141], Л.Малевиц [169], Н. Непийвода [202], С.Овсейчик [207], І.Процик [240], Н.Цісар [350] та ін.). Метафоричність терміна в термінології має свою історію, котра починається з традиційного твердження про протилежність нейтрального терміна та конотативної метафори і «божевільної» ідеї про метафоричність природи терміна [3, с.115]. У метафорі вчені почали бачити ключ до розуміння основ мислення і процесів творення не лише національно-специфічного бачення світу, але і його універсального образу [321, с.6]. Іван Денисюк в образному контексті спостережень за функціонуванням літературознавчого терміна у науковому тексті робить висновок про «органічну повноцінність» наукової метафори: «життя наукового терміну в утепленій атмосфері, як це вже помітили інші теоретики, саме починає випромінювати поезію, стаючи повноцінним складником поетичної метафори» [75, с.198].

У науковому тексті І. Денисюка активно функціонують нелітературознавчі ТО, які творять метафоричні вислови на позначення певних літературознавчих спостережень. Адже метафора не лише не суперечить логіці наукового пізнання, але є його постійним атрибутом. Тенденції такого слововживання дають підстави окреслити явище метафоризації нелітературознавчих ТО у літературознавчому тексті. Наведемо кілька прикладів:

ТО «**атом**» (1. *Найдрібніша частинка хімічного елемента, що складається з ядра й електронів.* 2. *перен. Найменша частинка чого-небудь.*) у тексті І.Денисюка втрачає термінологічне значення (оскільки денотативне значення – «елемент композиції» [СУМ, Т.1, с.71]), функціонує лише з переносним лексичним значенням у формі метафори. Основою для перенесення (елемент семи «частинка») стала подібність за формою і характером зв'язку («*Це максимум емоцій, які одержує читач, емоцій, що підготовлялись довго і старанно найменшими **атомами** всіх компонентів твору*» [Т.2, с.82].

ТО «**ландшафт**» (1. *Загальний вигляд місцевості; пейзаж.* 2. *Малюнок, картина із зображенням переважно сільської місцевості.* 3. *геогр. Частина земної поверхні з певним сполученням рельєфу, клімату, ґрунтів, рослинного і тваринного світу* [СУМ, Т.4, с.444]) функціонує частково детермінологізовано у складі метафори під впливом перенесення за подібністю семи «просторовий образ». При цьому зберігається денотативне значення і, частково, сигніфікативне. Оскільки сфера – уява. («*В уяві письменниці пісня була завжди невіддільною від українського **ландшафту***» [Т.1, Кн.1, с.386]. Проте, зі збільшенням впливу образної мови (денотат у цьому прикладі має приєднану сему «здатність до співу») ТО детермінологізується, функціонуючи у метафоричному вислові, який вчений виділяє лапками. («*Автор чудово орудує малярською перспективою, кольоровими площинами у їх контрастній взаємодії при відтворенні «**співучих ландшафтів**», «радісних скарбів природи*» [Т.1, Кн.2, с.94]. Вчений прямо вказує на функціональні зміни цієї ТО при входженні в літературознавчу терміносистему («*Але докладний аналіз показує,*

що пейзажів у Черемшини обмаль, принаймні у функції ландшафтів» [Т.1, Кн.2, с.121].

ТО «прокурорський» (*Прокурорський, прикм. до прокурор*) втрачає термінне значення (*службова особа, що здійснює нагляд за точним виконанням законів та підтримує державне обвинувачення в суді* [СУМ, Т.8, с.211]) і стає частиною метафоричного вислову у межах поетикального аналізу. Відбувається перенесення семи «нагляд за законом» з галузі права у сферу творення образу «суворого щодо фактажу» автора («*І все ж ми відчуваємо його гаряче дихання, його світогляд, філософський погляд, його «прокурорський» перст у підбиранні фактів*» [Т.2, с.79].

Важливу роль у процесі метафоризації нелітературознавчих ТО у літературознавчому тексті відіграють контекст, функція словоодиниці, ступінь втрати термінного значення і вплив образної мови. Явище метафоризації ТО у текстах І. Денисюка потребує детального вивчення в окремому спеціальному дослідженні, адже щільний образний контекст вимагає якісно іншого системно організованого інструментарію.

У процесі аналізу ми виділяємо ряд груп ТО, які за походженням належать до терміносистем інших наук, сфер людської діяльності. Наша мета – спробувати окреслити їх термінологічність, зокрема термінні функції таких ТО у межах літературознавчого контексту, оцінити вплив образного середовища, яке виникає під впливом актуалізації різнобічного дослідження явищ естетики у літературознавчому дискурсі. Для такого виду аналізу попередні висновки дають підстави не ділити увесь термінний матеріал нелітературознавчого походження за семантичними полями, оскільки, порівняно з літературознавчими ТО, деякі ТО екстрагалузові в естетичному середовищі, мають інше лексичне забарвлення, перебувають в інших структурних відношеннях і не творять терміносистему в її первісній суті, а є лише співтворцями літературознавчо первісних структур. Щоправда, при цьому цілком вірогідною стає гіпотеза щодо зміни термінного значення у екстрагалузевих ТО в межах літературознавчої терміносистеми, що стає

підставою для диференціації ТО такого типу за ступенем збереження первісного термінного значення. Візьмемо до уваги літературознавчий контекст наукової мови і контекст образної мови, їх вплив на функціонування екстрагалузевих ТО.

Як ми згадували вище – автори «Словника літературознавчих термінів Івана Франка» зазначають, що у літературознавчих та літературних працях Івана Франка, як і в працях будь-якого іншого дослідника і публіциста, є велика кількість термінологічної лексики, яка не є літературознавчою. Це, насамперед, загальнонаукова термінологія. До того ж літературознавство тісно пов'язане з філософією, соціологією, мистецтвознавством, мовою, друкарською і видавничою справою. Тому в літературознавчих текстах неминуча наявність більшої чи меншої кількості філософської, суспільно-політичної, загальномистецтвознавчої, мовознавчої та книжково-журнальної термінології [228, с. 10–11].

О. Жирик вважає, що коли термін вживається в неспеціальних контекстах, перш за все змінюється його призначення називати спеціальне поняття, що спричиняє трансформацію змістового наповнення [91].

Літературознавчі тексти Івана Денисюка містять терміни: **архітектури** (*арка, галерея, інтер'єр, екстер'єр, монумент, скульптура, пам'ятник*); **військової справи** (*ад'ютант, армія, арсенал, воєвода, бомбовози, генерал, генерал-майор, динаміт, жовнір, казарма, мобілізувати, офіцер, солдат, тактика*); **географії, екології** (*атмосфера, вулкан, геолог, гольфстрім, експедиція, катаклізми, клімат, континент, ландшафт, мінералогічність, планета, рельєф, русло*); **друкарства** (*верстка, видавництво, видання, гектограф, папірус, друкарня*); **економіки** (*аванс, банк, депозит, економія, економіст, податок, стагнація*); **історії** (*археологія, архів, епоха, етнос, єгиптологія, ієрогліф, історик, історіографія, передісторія, мезоліт, раритет*); **малярства** (*акварелька, натюрморт, барва, відтінки, графіка, ескізність, живопис, картина, колорист, контури, мазки, малярство, палітра, пейзаж, пензель, пленер*); **математики** (*аксіома, алгебра, арифметика,*

геометрія, діаграмами, симетричність, статистика, стереометризм); **медицини, біології** (автопсія, артерія, астма, атавізм, афект, асимілювати, ботаніка, вегетувати, геліотроп, генеза, генетично, генотип, гербарій, гіпертрофія, дефлорація, еволюція, ембріон, емоції, інфаркт, конвульсії, нерви, обсесія, операція, патологія, пульс, скелат, симбіоз, стрес); **мовознавства** (абетка, афоризми, вигук, германізми, говірки, голосний, граматики, гуцулізм, діалект, детермінація, діалог, дієслово, етимологія, займенникосполучення, звертання, звуку, іменник, криптонім, латинізм, лексемами, лексиколог, мовознавці, морфології, москалізмами, москвовизмами, наголос, неологізми, ономапопеїзм, орфоепія, перфект, підмет, правопис, прикметник, присудок, просторіччя, речення, семантика, синонім, сентенція, синтаксис, славістика, сленг, стиль, суфікс); **музика** (акомпанемент, акорд, арфа, бандура, гама, гармонія, етюд, камертон, композитор, композиція, концерт, краков'як, мажор, мелодика, мелодія, музикальність, ноти, опера, піаніст, півтон, пісня, регістр, романс, симфонізм, соната, симфонія, скрипка, сопілка, струни, такт); **педагогіки** (дидактика, едукація, методика, освіта, методист, педагог); **психології** (автопсихоаналіз, екзальтація, етнопсихолог, підсвідомість, психіка, психоаналіз, психолог, свідомість, сублімувати); **релігії** (евгемеризмом, митрополит, редемптористи, патріархат, православ'я, релігія, священник, сектантство, семінаристи, семінарії, схоластика); **спорту** (волейбол, гімнастика, дистанція, естафети, матч, олімпіада, рикошет, спортсмен); **театру, кіно** (антракт, артизм, артист-комік, артистизм, бутафорія, вистава, гастролі, дебют, дебютант, інсценізація, кабаре, постановка, репертуар, репетиції, сцена, кадр, кіномистецтво, кіносценарій, кіноустановка, кінофільм, монтаж, монтування, режисер); **фізики** (акумулятор, амплітуда, астрономія, атоми, викристалізовуватися, випаруватися, генератор, деформація, дифузія, енергетика, енергія, інертність, інерція, космос, резонанс, статичність, сфокусувати, напруга, оптика); **хімії** (конденсація, концентрація, кристалізація, сплав); **філософії** (буття, діалектика, екзистенціалізм, еманація, ентузіаст, ідеал, ідеї, ідеологія,

імматеріальність, імперсональність, імпресіонізм, індивідуалізм, індивідуум, консерватизм, космополітизму, лібералізм, ментальність, модернізм, натуралізм, натурфілософія.); юриспруденції (адвокат, закон, кодекс, конституція, прокурор, суд, імператив).

3.2.1 Детермінологізовані нелітературознавчі ТО. У наш час загальноживана літературна мова активно користується словами спеціальної термінологічної лексики. Це пов'язано зацікавленістю суспільства до фактів і понять точних та природничих наук, популяризацією цих наук. Терміни, які опиняються в неспеціальному контексті, виходять за межі свого термінологічного поля і стають частиною загальноживаного словника, тобто відбувається детермінологізація терміна. «Термін при детермінологізації втрачає свою строгую концептуальність, системність, однозначність і набуває прагматичних якостей, яких він раніше не мав, тобто виникає нове слово з термінологічним значенням, яке потребує вже не визначення а трактування. Однак, науковий або технічний термін, який створив нове слово залишається у своєму термінологічному полі без змін» [311, с. 133].

О. Жирик вводить новий термін «стилістична транспозиція термінологічної лексики» і вважає, що терміни «детермінологізація» і «стилістична транспозиція термінологічної лексики» є синонімічними, проте надає перевагу другому, оскільки увиразнення стилістичного аспекту досліджуваного процесу дає змогу проводити аналіз зміни стилістичного статусу терміноодиниць в контексті різних стилістичних процесів, що відбуваються в українській літературній мові, а також простежувати комплексну взаємодію стилістичних і семантичних трансформацій [91, с. 8].

На думку О.Суперанської, детермінологізація може мати дві стадії: 1) входження терміна у вигляді слова з термінологічним значенням у склад загальної мови. 2) в загальноживаній лексиці перенесення значення термінологічного слова і виникнення побутового слова на його основі» [311, с. 134].

Термін, який потрапив у незвичне середовище, як правило втрачає такі ознаки як системність, точність, однозначність, і набуває рис, невластивих для нього, у терміна залишається лише лексичне значення, а термінологічне – зникає.

О. Суперанська, Н.Подольська і Н.Василенко вважають, що термін у своєму термінологічному полі і слово в загальній лексиці відносяться до різних семіотичних систем. Можна уявити ієрархічну драбинку, де на верхньому щаблі стоїть термін-символ; нижче – термін, омонімічний до слова; далі – слово з термінологічним значенням, і в кінці – слово, яке втратило термінологічне значення» [309, с. 135].

Архітектура. У похідної і складеної за формою ТО, узятій з термінології архітектури, *«архітектурна лінія в композиції»* (І.Денисюк вивчає проблему «зближення з героєм» автора, порівнюючи здобутки в цьому В.Стефаніка і Е.Хемінгуея), яка зазнає значних впливів (*«В обох випадках маємо поєднання майстерного діалога, що вражає елементарною силою безпосередності, з натуральністю й ефективністю тієї прямої архітектурної лінії в композиції, що характерна для сучасних споруд, далеких від химерної віртуозності бароко»* [Т.1, Кн.1, с.133], втрачає первісне термінне значення (інший денотат – ТО позначає не архітектурне явище, а лише натяк на нього), проте її значення переходить у літературознавчу терміносистему, оскільки функціонує як метафора – образне пояснення літературного явища, пов'язаного з композицією тексту.

Особливо яскравим є приклад функціонування **ТО «будова»** (*Будова, 1. Кам'яна, дерев'яна та ін. споруда для житла, господарських потреб і т. ін.; будівля. 2. Дія за значенням будувати. 3. Місце, де відбувається будівництво. 4. Розміщення, взаємне розташування частин чого-небудь; побудова, структура*) [СУМ, Т.1, с.248], де вчений бере в лапки первісно архітектурний термін, немов вказуючи на своєрідний захист первинного її значення від контексту і, разом з тим, натякає на непряме його використання. Саме такий спосіб актуалізації в генологічному контексті вказує на детермінологізацію

(адже ТО виконує вже образну естетичну функцію)¹². Інші варіанти функціонування ТО в основному позначені тією ж функціональною рисою («розбудоване тло жанру»; «побудова новели»; «розбудована системи жанрів»; «розмаїття композиційно-строфічних побудов»; «принцип побудови образу головного героя» тощо).

Один із прикладів актуалізації **ТО «інтер'єр»** (*Интер'єр, 1. Архітектурно й художньо оздоблена внутрішня частина будинку, приміщення. 2. Картина, малюнок і т. ін., на яких зображено внутрішню частину якого-небудь приміщення*) [СУМ, Т.4, с.38] – нелітературознавча ТО не лише стає метафорою, але й набуває експресивного забарвлення. Її функціональна риса детермінологізована – значення «образ внутрішньої частини приміщення» перебуває на межі точності, притаманної для архітектури, і живого багатоманітного сприймання автора-читача¹³.

Нелітературознавча **ТО «монумент»** (*Монумент – архітектурна або скульптурна споруда на честь видатної події або особи; пам'ятник*) [СУМ, Т.4, с.798] після входження у склад метафори-метонімії (перенесення назви і уточнення денотатів «Франко» і «Беркут») і, відповідно, втрати термінового значення виконує функцію створення образу¹⁴. («Ідейна проєкція твору сфокусована на двох **монументах**, якими є Франко – народний

¹² «Адже при вивченні кожного історичного етапу, пройденого жанром, раз у раз доводиться його структурний тип порівнювати з загальнотеоретичною моделлю; сюди ж належить, зокрема, з'ясування складників “будови” жанру, їх системної контамінації, в якій особливо важливу роль відіграє жанровий зміст, або, точніше, змістовна суть жанру; з структурою жанру тісно зв'язана проблема привнесення “історичності” у твір і взагалі питання соціальної зумовленості жанру, взаємодії творчого методу і жанру тощо» [Т.1, Кн.1, с.19].

¹³ «Зловісний інтер'єр цієї хати-катівні, посередині якої колода для тортур» [Т.2, с.198].

¹⁴ Процес метафоризації, використання лексичного значення як символу сприяє детермінологізуванню ТО без втрати лексичного наповнення, але з детальним розширенням в бік образної мови, навіть як спонування до творчого уявного сприймання наукових понять («Літературознавець повинен усвідомлювати різницю між мистецькою технікою монументів і мініатюр. Перші можуть складатися з грубо тесаних брил граніту і полірованих площин. Сирі “брили” у Франкових жанрах великої прози гармонійно поєднуються у плані загальної архітектоніки з полірованими плитами. Мистецьку техніку монументів добре видно на відстані, ювелірну роботу мініатюр – через лупу» [Т.2, с.131].

інтелігент – і Беркут, умудрений віком селянин, котрий репрезентує народ» [Т.1, Кн.1, с.351]¹⁵.

ТО з галузі архітектури «пам'ятник» (*Архітектурна або скульптурна споруда в пам'ять чи на честь кого-, чого-небудь*) [СУМ, Т.6, с.38] втрачає термінне значення, оскільки у тексті І.Денисюка – інші денотат («поема-пам'ятник») і сигніфікат (літературний, а не архітектурно-скульптурний жанр). Утворюється метафоричний образ на підставі перенесення значення мети дії «в пам'ять чи на честь» з архітектурно-скульптурної площини – у літературно-жанрову¹⁶.

Військова справа. Військова ТО «армія» (*Армія, 1. Сукупність усіх сухопутних, морських і повітряних збройних сил держави. 2. Сухопутні збройні сили. 3. З'єднання, що складається з кількох корпусів або дивізій різних родів військ для ведення бойових операцій під час війни. 4. дорев. Переважна більшість сухопутних військ, яка, на відміну від гвардії, не мала службових привілеїв. 5. перен. Маса людей, об'єднаних спільною ознакою, справою і т. ін.*) [СУМ, Т.1, с.61] втрачає термінне значення і стає компонентом метафори «армія новелістів», яка утворюється на основі кількісної заміни понять (синекдохи – семи «маса людей») («Складність і швидкоплинність життя, сповненого незвичайних катаклізмів, і зудари ідеологічних хвиль, наявність **армії новелістів**, вихованих на різних традиціях – на культурі Тургенєва і Чехова, Марка Вовчка, Федьковича і Франка, Келлера, Мопассана і Якобсена, – усе це через різні форми опосередкованості, у переломленні крізь призму темпераменту кожного автора сприяло виробленню певних жанрово-

¹⁵ Проте з функцією зіставною, порівняльною це ТО зберігає первинне термінне значення – детермінологізація під впливом образної мови не відбувається («Загине маленька й мужня Маруся, але у свідомості читача вона залишиться як монумент нескореності» [Т.1, Кн.1, с.385]).

¹⁶ «Це якоюсь мірою поема-монумент, пам'ятник. Такі пам'ятники звичайно поети “будували” собі, а Франко співає гімн єдності цілої когорти, тисячам “таких самих”, як він, рядових каменярів. Саме єдність, злука і створює оту титанічну й монументальну енергію, якій не може протистояти навіть гранітна твердь, – таку ідею засіває автор могутнім поетичним словом» [Т.2, с.286].

композиційних структур як основних типів і навіть жанрів малої прози з їх численними модифікаціями й новотворами» [Т.1, Кн.1, с.78]¹⁷.

Географія. Екологія. ТО «айсберг» (*Айсберг – пливуча льодова гора, що відкололася від материкового льодовика або льодового бар'єра*) [СУМ, Т.1, с.25] втрачає термінне значення, сема «щось, частина чогось – прихована від зору» є компонентом порівняння-метафори («Інші дослідники порівнюють новелу з синекдохою чи з **айсбергом**, підводна частина якого уподібнюється вагомому новелістичному підтексту» [Т.1, Кн.1, с.38]¹⁸.

ТО «атмосфера» (*Атмосфе́ра, 1. фіз. Газоподібна оболонка Землі і деяких інших планет. 2. Повітря. 3. перен. Умови, обстановка, породжені соціальним середовищем, колективом, родиною і т. ін. 4. фіз., техн. Одиниця вимірювання тиску, яка дорівнює тискові ртутного стовпа заввишки 760 мм, або 1,033 кг/см²*) [СУМ, Т.1, с.71] функціонує детермінологізовано зі збереженням семи «умови» у складі метафори «атмосфера сну» («Якщо казка відкривається невизначеним «десь-колись», «жив собі одного разу», вводячи нас в **атмосферу** чудесного сну, якщо оповідання розпочинається поміркованим *andante*, то новелістичний зачин відзначається зібраністю, дисциплінованістю, упевненістю» [Т.1, Кн.1, с.43]; в нагромадженні метафор-персоніфікованих образів, («У такій **атмосфері** виокремлювались з хаосу дифузії літературних форм настроєві малюнки, що імітували малярські картини або музичні композиції» [Т.1, Кн.1, с.90]; у метафорі «атмосфера дитинства» («**Атмосферу** свого дитинства Черемшина дуже гарно передав в

¹⁷ Подібне слововживання і функція ТО: «Ціла армія – більше сотні – перекладачів вийшла на братерське поле, аби віддати нам сузір'я білоруських віршів» [Т.1, Кн.2, с.202].

¹⁸ Приклад подібного функціонування утверджує відзначену тенденцію: «“Бузьків огонь”, “Рододендри” – перші новели, в яких просвічувалися риси індивідуальності нового прозаїка: задушевність, дзвінка й прозора “криштальність” стилю, елегантність вислову, сконцентрованість фрази, що таїть, наче айсберг, вагомий підтекст» [Т.1, Кн.1, с.357]; «Уже перша фраза, сповнена таким вагомим підтекстом, як невидима частина айсберга, виконує багатогранні художні завдання» [Т.2, с.92]; у розгорнутому вигляді спостереження за літературно-критичним процесом «Академік розумів, що у складних умовах свого життя та творчості Іван Франко, попри величезну його друковану продукцію, не реалізувався повністю, що цей грандіозний айсберг має надзвичайно цінну підводну частину видимої брили, без висвітлення якої неможливий вимір титанічного організму цієї феноменальної постаті в історії української літератури» [Т.2, с.254].

«автобіографії з авторисунком»: «Виріс серед співанок, казок та сопілок, вдихав їх у себе і віддихав ними» [Т.1, Кн.1, с.144]; у метафорі «атмосфера співпраці» («Між редактором і автором встановлюється **атмосфера** гармонійної **співпраці**, при якій обидві сторони прислухаються до взаємних порад» [Т.1, Кн.1, с.331]; у метафорі «атмосфера роздоріжж» («Однак там, де треба було передати **атмосферу** ідейних **роздоріжж** інтелігенції, де у творі зображені її роздуми, дискусії, де в белетристичній формі виступала і літературна критика, і публіцистика, викристалізовувався жанр довшого оповідання, інтелектуалістської повістки, децю розтягнутої композиційно» [Т.1, Кн.2, с.58]; у контексті аналізу поезики тексту і актуалізації психологічних ТО («Спомини й роздуми про війну творять свою емоційну **атмосферу**, і тому навіть нейтральні образи природи психологізуються, на них падають відблиски розтривоженої душі» [Т.1, Кн.2, с.212].

ТО «вулкан» (*Вулкан* – конусоподібна гора з кратером на вершині, через який час від часу викидається розплавлена лава, гарячі гази, уламки гірських порід тощ.) [СУМ, Т.1, с.786] детермінологізується, зберігаючи при цьому лексичне значення у яскравій метафорі-порівнянні на основі подібності дії, процесу («Лист з його виразними сутєстіонуючими прийомами поволі гіпнолізує адресата, розворушує довго тамовані почуття. Вони закипають, клекоплять, розривають, нарешті, холодний панцир скепсису і вибухають лавиною, як давно затихлий **вулкан**» [Т.2, с.61]. І. Денисюк використовує варіант цієї ТО як компонент метафори-порівняння-уособлення у формі наукового поетичного образу («З глибини душі вижбухнув поет обвогнені, як **вулканна лава**, терцини, що клекотіли пристрастю золотої мислі» [Т.2, с.284].

ТО «географія» (*Географія* – 1. Ряд зв'язаних між собою наук, що вивчають поверхню землі, природні умови, населення, економічні ресурси. 2. Розміщення, поширення чого-небудь на поверхні землі) [СУМ, Т.2, с.511] функціонує у детермінологізованій формі, унаслідок перенесення за подібністю ознаки (сема «розміщення, поширення») є компонентом метафори «географія

витоків «Лісової пісні» («*Стаття Ю. Косача розширює наші уявлення про географію витоків «Лісової пісні»: «В родині згадували часто про прототипів дядька Лева, Лукаша й Килини, що їх Леся бачила в Колодяжному й у зовсім поліському селі Запрудді, куди виїздила кіньми»* [Т.1, Кн.2, с.298]; вчений вживає розлогу метафору для виразу наукового генологічного і поетикального спостереження, як компонент цієї метафори – складена ТО, яка втратила термінне значення і зберігає лише лексичне («*Підйом, уповільнений рух героя по вертикалі з долини на вершину, мінливість його точки зору дають змогу описати «фізичну географію» гори, рельєф її схилів, пропустити, так би мовити, крутизну їх через біль людських м'язів»* [Т.2, с.165].

ТО «клімат» (*Клімат – метеорологічні умови, властиві певній місцевості*) [СУМ, Т.4, с.184] втрачає термінне значення, функціонує з семою «умови» у складі метафори, утвореної на основі перенесення подібних ознак («*Цей мотив Черемшина переносить у зовсім інший клімат – клімат мізерного животіння бідного коновкаря – «торбея»* [Т.1, Кн.1, с.150]¹⁹; у нагромадженні метафор «*При всьому нашому захопленні своєрідним високогірним кліматом цих творів, витонченістю культури відносин їх героїв ми відчуваємо у них певний авітаміноз у зображенні повноти буття»* [Т.1, Кн.2, с.137]. ТО функціонує детермінологізовано (лише її сема «умови») у складі метафори «клімат міста» («*Сільський хлопець у культурному кліматі великого міста дістає змогу познайомитись із здобутками сучасної світової літератури і навчитися розуміти велике мистецтво»* [Т.1, Кн.1, с.125].

Математика. ТО «аксіома» (*1. Вихідне положення в науці, яке приймається без доказів і лежить в основі доказу правдивості інших положень. 2. перен. Незаперечна істина, цілком очевидне твердження*) [СУМ, Т.1, с.28] втрачає термінне значення, функціонує в літературознавчому науковому тексті як компонент метафори на основі перенесення значення

¹⁹ Подібний приклад: «Культурний клімат династії Драгоманових-Косачів дозволяв плекати суверенні особистості при всій їх родинній і громадській консолідації» [Т.1, Кн.1, с.167]; хоч є приклади недетермінологізованого слововживання: «Петербурзький клімат був не для хворого на туберкульоз, і батько заборонив йому їхати, тим більше, що не мав матеріальних можливостей вчити двох синів поза Ярославлем» [Т.1, Кн.1, с.206].

(«аксіома літературних суддів з постмодерни») – («*Модернізм über Alles – то аксіома сучасних українських літературних суддів з постмодерни*» [Т.1, Кн.2, с.122).

ТО «лінія» (1.*Риска, вузька смужка на якій-небудь поверхні.* 2. *Смуга, справжня або уявна, яка визначає межу, границю чого-небудь.* 3. *заст. Кордон якої-небудь держави, а також ряд укріплень на ньому.* 4. *Ряд кого-, чого-небудь у вигляді безперервного ланцюжка.* 5. *Шлях, полотно залізниці, трамваю, метро і т. ін.* 6. *Послідовний ряд осіб, об'єднаних кровною спорідненістю від предків до нащадків.* 7. *перен. Напрямок або система поглядів, дій.* 8. *перен. Галузь, ділянка якої-небудь діяльності тощо*) [СУМ, Т.4, с.518] втрачає термінне значення, її лексичне значення – частина метафори «лінія зв'язку, що йде через особу автора», створеної на основі перенесення семи «напрямок» за подібністю («*Через особу автора, його світогляд іде лінія зв'язку суспільство – автор – читач*» [Т.1, Кн.1, с.28].

Медицина. Біологія. ТО «автопсія» (*Аутопсія (розтин) – патологоанатомічна або судово-медична процедура, помертний розтин чи дослідження тіла, зокрема органів і тканин. Проводять для того, аби встановити причину смерті.*)²⁰ зазнає впливу образної мови, втрачає термінне значення, зберігає сему «посмертне дослідження» і стає компонентом метафори («твори, написані на основі автопсії») на основі перенесення значення за подібністю методу («*Особлива життєнаповненість, пластична фактурність його творів, написаних на основі автопсії, художня стереометричність – одна з характерних рис його творів*» [Т.1, Кн.2, с.126]²¹.

ТО «артерія» (*Артерія – 1. Кровоносна судина, що розносить кров від серця по всіх частинах тіла.* 2. *перен. Важливий комунікаційний шлях*) [СУМ, Т.1, с.62] детермінологізована, функціонує як метафора (метонімія)

²⁰ <http://uk.wikipedia.org/wiki>

²¹ *Подібні приклади: «У свій час, ще до написання повісті, Франко побував у Гошові, саме опис цієї місцевості ґрунтується на автопсії.» [Т.2, с.26]; «Усе це є у Франка, який змальовував різні закутки Галичини на підставі автопсії, перемірявши їх власними ногами.» [Т.2, с.185].*

унаслідок перенесення назви («Свій поетичний псевдонім бере він від головної **артерії** краю – Черемоша» [Т.1, Кн.1, с.144]²².

ТО «інгаляція» (*Інгаляція – лікування верхніх дихальних шляхів вдиханням лікарських речовин (у вигляді пари, газів, розплених рідин)* [СУМ, Т.4, с.25] функціонує детермінологізовано (зі збереженням семи «лікування з допомогою вдихання») у складі метафори «інгаляція впливів» («Для свого розвитку вона (національна література – Г.К.) потребує **інгаляції** освіжуючих впливів при збереженні національних традицій» [Т.2, с.364].

Інший приклад слововживання ТО – у поєднанні з детермінологізованими **ТО «клітина», «кров», «нерви»** («**Енергія** темпераменту, якості оригінальної особистості, бурхлива кров, вразливі нерви й племін душі письменника – усе це життєнаповнює кожну **клітину** його творінь художнього, публіцистичного чи наукового жанру» [Т.2, с.247] дає підстави спостерігати своєрідний метафоричний поділ словоодиниць за контекстом: біографічним та генологічним.

ТО «пульс» (*Пульс, 1. Поштовхоподібні коливання стінок кровоносних судин, спричинені викиданням крові з серця при кожному його скороченні. 2. перен. Ритм, темп чого-небудь (перев. стосовно життя, епохи і т. ін.)*) [СУМ, Т.8, с.387] функціонує із втратою термінного значення у контексті образної мови як компонент метафори зі складеною ТО («Цей поет, надзвичайно чулий до **пульсу літературного процесу** своєї доби, помічає, як 1905 рік розворушив його народ, як той народ ставить цілий шерег нових питань, як «створюється величезний попит на ідеологічні вартості» [Т.1, Кн.1, с.207]. Іван Денисюк вдається до створення образної картини з допомогою нелітературознавчої ТО, яка функціонує із втратою термінного значення, сема «ритм» – компонент метафори за подібністю («**Прислухайтесь до притаєного пульсу** тексту цих творів, до ритміки їх мови, і ви почуєте, як, наче у морській мушлі шум хвиль, зашемерять верховіття смерек і задзвонять

---

²² «Культурний кругообіг здійснюється не лише по національних артеріях, але й по міжнародних» [Т.2, с.363].

розпінені потоки, що стрімголов летять у провалля у вузькій дикій ущелинідесь між Рунгом і Магурою» [Т.1, Кн.1, с.320].

У тексті Івана Денисюка **ТО мистецтва «інкрустація»** (*Інкрустацією називають прикрашання дерев'яних виробів врізаними і вклеєними в поверхню рисунками та орнаментами з тонких листочків різноколірної фанери, металу, пластмаси тощо. 2. Малюнки, узорі й т. ін., виконані способом інкрустування. Інкрустація – врізані в дерево кість, мармур або інший матеріал — прикраси, що не виступають вище прикрашеної поверхні*) [СУМ, Т.4, с.31] у генологічному та поетикальному контексті втрачає термінне, але зберігає лексичне значення. Його функція – створення образного сприймання при формулюванні положень літературознавчого аналізу. (*«Це – есе з біографічно-мемуарним елементом та з прикметами романтично-величального стилю з інкрустацією іронічно-сатиричних моментів»*) [Т.1, Кн.1, с.96–97]. Основою метафори «інкрустація моментів» стало перенесення обох значень (і сема «прикрашання», і сема «спосіб оздоблення») мистецького терміна у авторський філологічний текст. Таке слововживання засвідчує поєднання літературознавчих термінів і термінів із галузі деревообробки. Вчений використовує лексему для створення образного розуміння ролі «іронічно-сатиричних моментів», даючи при цьому їм естетичну оцінку з допомогою метафори.

Музика. **ТО «акомпанемент»** (*Акомпанемент, 1. Музичний супровід до сольної партії голосу або інструмента, а також до основної теми, мелодії музичного твору. 2. перен. Дії, події, явища, що супроводять що-небудь, утворюють фон чого-небудь*) [СУМ, Т.1, с.27] детермінологізована і функціонує як компонент метафоричного порівняння («*Гуде знову машина, але це її гудіння тепер сприймається як акомпанемент до тріумфальної пісні перемоги*») [Т.1, Кн.2, с.131].

Спорт. Спортивна **ТО «біг на короткі дистанції»** (*Змагання з бігу, плавання і т. ін. на коротку дистанцію*) [СУМ, Т.9, с.598] функціонує лише з лексичним значенням у складі кількох метафор, які нагромаджено у тексті

І.Денисюка внаслідок цілого каскаду перенесень на основі персоніфікації ТО «новела» (*«І новела досліджує розвиток думки й почуття героя, однак, фігурально кажучи, вона міряє пульс своєму героєві під час його бігу на коротких дистанціях, змальовує його за допомогою «штрихового письма» (В. Фащенко)»*) [Т.1, Кн.1, с.44].

ТО зі спорту «дистанція» (*Відстань, проміжок між чим-небудь (у просторі, часі та ін.)*) [СУМ, Т.2, с.286] втрачає термінне значення, його сема «відстань» унаслідок метафоричного перенесення на основі подібності творить уявне відчуття образу у науковому тексті (*«Епіка з її модусом спомину, яка поряд з лірикою та драмою є одним із родових складників новели, вносить почуття певної дистанції між героями літературного твору і читачем (у ліриці та в драмі ця дистанція коротша)»*) [Т.1, Кн.1, с.45]²³.

Спортивна ТО «естафета» (*1. Гінці, звичайно вершники, які, змінюючи один одного, передають термінове повідомлення. 2. Вид командних змагань з бігу, плавання і т. ін., у якому члени команди передають на визначених етапах з рук в руки паличку, поки останній не доставить її до фінішу*) [СУМ, Т.2, с.488] втрачає термінне значення. Її сема (послідовна передача повідомлення) на основі подібності творить метафору, яка створює уявну картину для пояснення літературознавчого явища (*«Так, у новелі «Свинська конституція» письменник зовсім зрікається авторських прав, аби возвеличити народного рапсода Грицуняка; натомість у «Паницизнянім хлібі», де оповідач потрібний для пронесення певної часової естафети з минулих часів у новіші (оповідка тяжіє, таким чином, до новелістичного презенсного часу), автор застерігає, що переповідає розказану Андрієм Крицьким історію (точніше, її частину) не дослівно, а так, як вона уформувалася в пам'яті»*) [Т.2, с.122]²⁴.

²³ Подібне функціонування: «Сценки представлені не безпосередньо, а через дистанцію оповідача, який їх підглянув, змонтував у якусь цілісність і переказав нам» [Т.2, с.52]; «Але в цілому вся його по-каменярьськи вперта робота над стилем авторського викладу і стилем мовлення персонажа йде шляхом переборення дистанції між героєм, автором і читачем» [Т.2, с.140].

²⁴ У контексті історико-літературного процесу і в генологічному контексті це ТО функціонує з тими ж ознаками: «І.Франко продовжує традиції стилістичної манери Квітки-Основ'яненка й естафету суспільно-проблемного оповідання Марка Вовчка» [Т.2, с.133].

Детермінологізації зазнають технічні ТО «**двигун**» (*Машина для перетворення якого-небудь виду енергії на механічну енергію*) [СУМ, Т.2, с.218] і ТО «**агрегат**» (*Кілька різнотипних машин, конструктивно з'єднаних в одне ціле для спільної роботи*) [СУМ, Т.1, с.17] («*Додаймо до енергії цього **двигуна** (йде мова про Івана Франка – Г.К.), цього творчого **агрегата** колосальну ерудицію, зокрема, знання багатьох світових мов і літератур, філософських і політичних систем!*») [Т.2, с.247] унаслідок процесу метафоризації (метонімізації – перенесення назви) цих ТО під впливом біографічного контексту осмислення літературознавчого феномена.

Фізика. ТО «**акумулятор**» (*Прилад для нагромадження електричної енергії з метою дальшого її використання*) [СУМ, Т.1, с.31], в детермінологізованому стані функціонує з первинним лексичним значенням, яке переходить у літературознавчу терміносистему як компонент метафори на основі перенесення значення за подібністю процесу – семи «нагромадження» («*Це (йде мова про жанр – Г.К.) своєрідний **акумулятор** художнього досвіду, одиниця класифікації літературних творів за певними характерними для них сталими структурними ознаками*») [Т.1, Кн.1, с.16].

Фізична ТО «**амплітуда**» (*1.фіз. Найбільше відхилення тіла, що коливається, від положення рівноваги; розмах коливань. 2. метеор. Різниця між найвищою і найнижчою температурою повітря або найбільшим і найменшим атмосферним тиском у певний період*) [СУМ, Т.1, с.40] детермінологізується під впливом генологічного і поетикального контексту. Вчений використовує лексичне значення і такий незвичний контекст первісно нелітературознавчої ТО створює окрему увагу до літературознавчого вислову. Хоч первісна термінність вже не функціонує, але читач сприймає таке слововживання крізь призму саме питомої термінологічності. «*Амплітуда форм*» – промовиста метафора у науковому тексті – постає унаслідок перенесення ознаки за потреби образно передати ширину крайніх зразків засобів. Такий ефект надає вислову точності виміру, характеру влучності і строгості, певної прискіпливої достовірності і науковості не

літературознавчого, а формально природничо «безликого» (беземоційного) підходу до оцінки літературознавчого явища (*«І.Франко не лише розширив амплітуду викладових форм, але й дав цілу галерею барвистих та колоритних типів оповідачів»* [Т.2, с.123].

Фізична ТО «енергія» (*Одна з основних властивостей матерії, загальна міра всіх форм її руху*) [СУМ, Т.2, с.480] в образному контексті літературознавства втрачає терміне значення і функціонує як метафора, що стає одним із центральних образотворювальних елементів наукового вислову І. Денисюка (*«Ми ще недооцінили Франків винахід рвійного романного чи новелістичного сюжету, який своєю потужною енергією пробиває різні пласти, тверді породи життя, захоплює у своє неспокійне русло найрізноманітнішого психічного й національного та соціального складу типаж з аурую його болючих проблем – інтимних, соціальних, політичних»* [Т.2, с.241].

Функція у складі метафори, втрата зв'язку з первинною терміносистемою – причина детермінологізації механічної ТО «імпульс» (*Внутрішній поштовх, спонукання до якої-небудь дії*) [СУМ, Т.4, с.22] (*«У тих кількох словах – імпульс наступних подій, у них сформульована фактично зав'язка сюжету»* [Т.1, Кн.1, с.38]. Семантичне значення (поштовх до дії) входить у метафору на основі подібності²⁵.

Фізична ТО «інерція» (*Властивість тіла зберігати стан спокою або прямолінійний рівномірний рух, поки яка-небудь зовнішня сила не виведе його з цього стану*) [СУМ, Т.4, с.28] детермінологізована і функціонує з лексичним значенням як метафоричний вислів у генологічному контексті (*«Це інерція традиційної поетики звертань і голосінь»* [Т.1, Кн.1, с.149].

Детермінологізація фізичної ТО «оптика» (*Розділ фізики, що вивчає світло, його властивості та закони*) [СУМ, Т.5, с.731] і перехід словоодиниці в

---

²⁵ Подібна функція ТО лише у контексті дослідження явищ літературного процесу («Щодо цього можна говорити про імпульс Гофмана, німецького романтика, якого Франко згадує у зв'язку з розкриттям генези “Петріїв і Добошуків”. Життєві конфлікти Гофман трактував як одвічну борню добра і зла, причому темні сили в його творах наділені приватновласницьким егоїзмом, фетишизацією мертвої речі, а світлі сили – чуттям безкорисності» [Т.2, с.28–29].

образний контекст творить метафоричний образ мислення-сприймання літературознавчого явища. Такий підхід дає можливість творення адекватного сприймання естетичних явищ (*«Уже в «Каменях» знайшов поет засіб фокусувати промені життєвої правди через оптику алегорії й символу»* [Т.2, с.90]. Подібне функціонування у фізичної **ТО «призма»** (1. Многогранник з двома рівними паралельними основами-многокутниками і боковими гранями – паралелограмами. 2. Тіло з прозорої речовини призматичної форми, перев. тригранник; використовується для розкладу складного світла, для зміни напрямку променів та інших цілей; застосовується в оптичних приладах) [СУМ, Т.7, с.616]. Слововживання таких детермінологізованих **ТО** дає вченому можливість скеровувати погляд читача у потрібному напрямку незалежно від біографічного, поетикального контексту²⁶.

ТО «резонанс» (1. спец. Явище різкого зростання амплітуди коливань у коливальній системі, що настає при певній частоті зовнішнього впливу на цю систему. 2. Здатність деяких приміщень, предметів, простору збільшувати силу і довжину звуку. 3. перен. Відгомін, відгук, дія як відповідь на що-небудь) [СУМ, Т.8, с.488] втрачає термінологічне значення, зберігає лексичне, яке на основі подібності функціонує у науковому тексті як метафора (*«Порушується тут проблема деморалізації селянства через шинки, проблема, яка знайшла певний резонанс в українській літературі – згадаймо хоча б філософське оповідання І. Франка «Як Юра Шикманюк брів Черемош»* [Т.1, Кн.1, с.116]. Аналогічно функціонує поєднання детермінологізованих **ТО «резонанс»** з хімічною **ТО «каталізатор»** (Речовина, що впливає на збудження або зміну швидкості хімічної реакції, але сама при цьому не змінюється)[СУМ, Т.4, с.117] (*«Сторіччя – це не тільки святковий ювілей автора, а й своєрідний каталізатор часової тривкості*

---

²⁶ «Складність і швидкоплинність життя, сповненого незвичайних катаклізмів, і зудари ідеологічних хвиль, наявність армії новелістів, вихованих на різних традиціях – на культурі Тургенєва і Чехова, Марка Вовчка, Федьковича і Франка, Келлера, Мопассана і Якобсена, – усе це через різні форми опосередкованості, у переломленні крізь призму темпераменту кожного автора сприяло виробленню певних жанрово-композиційних структур як основних типів і навіть жанрів малої прози з їх численними модифікаціями й новотворами» [Т.1, Кн.1, с.78]; «Ще виразнішу психологічно-символічну функцію виконують пейзажі села, подані через призму споминів ріпника» [Т.2, с.69]; «Автор намагається дивитися на світ очима героя, крізь призму його мозку і серця» [Т.2, с.79].

його спадщини, її ідейно-художніх горизонтів та **резонансу**. Черемшина не був письменником лише свого кутка» [Т.1, Кн.1, с.143].

Хімія. ТО з хімії «**кристалізація**» (1.Перехід речовини з газоподібного, рідкого або твердого (аморфного) стану в кристалічний. 2. перен. Становлення, набуття чітких форм (про задум, ідеї, суспільні напрями і т. ін.)) [СУМ, Т.4, с.349] втрачає термінне значення в генологічному контексті і, зберігаючи лише сему переносного значення, утворює образну картину творення жанрів («Цікаво, що в наш час у різних літературах відбуваються однакові жанротворчі процеси – **кристалізація** нового для даної літератури жанру малої прози» [Т.1, Кн.1, с.53]; варіант ТО «Якщо є тут певні ретардаційні елементи, як от в «Хатці в балці», **викристалізовується** жанр оповідання, якщо подія нестримно прямує до ефективного емоційного пуанту, – це буде типова новела» [Т.1, Кн.2, с.64]. Детермінологізована ТО «кристалізація» у генологічному контексті створює метафоричне пояснення жанротворчих процесів («Цікаво, що в наш час у різних літературах відбуваються однакові жанротворчі процеси – **кристалізація** нового для даної літератури жанру малої прози» [Т.1, Кн.1, с.53].

Філософія. ТО «**діалектика**» (Діалéктика, 1. Всебічне вчення про рух і розвиток, революційний метод пізнання і перетворення світу. 2. Процес розвитку, руху чого-небудь. 3. заст. Уміння вести суперечку, полеміку, застосовуючи логічні докази) [СУМ, Т.2, с.294] функціонує з частковою втратою термінного значення у складі метафори («У цьому теж проявилась **діалектика** між нахилом до монументальності та мініатюрності» [Т.1, Кн.1, с.131]; «Адже **діалектика** внутрішнього буття героя (чи протагоніста, як хоче пан Сенік) теж може бути предметом романних художніх студій безвідносно до суспільства» [Т.1, Кн.2, с.251]²⁷.

ТО «**консерватизм**» функціонує із втратою термінного значення (Консерватізм – прихильність до старого, віджилого, обстоювання його;

---

²⁷ «Він проявляється у виборі переломних моментів у житті героїв, в авторському “дослідженні” мотивів поведінки їх, у зображенні діалектики почуттів» [Т.2, с.61].

консервативні погляди, переконання) [СУМ, Т.4, с.263] у складі метафори-метонімії – перенесення назви «консерватизм» – «люди, представники консервативних поглядів» («У свої двадцять два роки автор (І.Франко – Г.К.) написав символічну поему про боротьбу титанів, про їх духовний гарт. Про змагання представників прогресу з шаленим опором консерватизму й застою» [Т.2, с.286].

Юриспруденція. ТО «кодекс» (*Кóдекс – 1. сукупність законів у якій-небудь галузі права. 2. перен. Сукупність правил поведінки, звичок, переконань і т. ін. 3. спец. Старовинний рукопис в оправ*) [СУМ, Т.4, с.207] функціонує детермінологізовано у метафорі «кодекс свідомості», де сема «сукупність правил» переноситься на основі подібності з галузі права у літературознавчий аналіз («Незламним, постійним принципом у **кодексі** її (Лесі Українки – Г.К.) свідомості було почуття патріотичного обов'язку» [Т.1, Кн.1, с.169].

Нелітературознавчі ТО втрачають первісне термінне значення (адже уже називають не своє первинне поняття, а лише натяк на нього). Значення ТО такого типу переходить у літературознавчу терміносистему, оскільки функціонує уже як образне пояснення літературного явища. Важко встановити межу між повною і частковою детермінологізацією, оскільки відчутним є брак поняттєвого інструменту. ТО із частковою втратою термінного значення як правило мають більш образну актуалізацію, зазнають значного впливу образної мови. При цьому спостерігаємо цікавий парадокс – образна мова стає саме тим чинником, який і зберігає частину термінного значення. Таке явище, припустимо, зумовлене безмежністю уяви образного контексту, який і дає простір для збереження частини термінного значення. Вчений інтуїтивно користується з такого ефекту, оскільки науковий текст здобуває і логічну стрункість, і образну варіантність водночас. Означений спосіб творення викладу наукового дослідження дає практично необмежені можливості для творчого літературознавчого пошуку. Питання творення і номінації термінів у науковому тексті потребує окремого дослідження.

3.2.2 ТО без втрати термінного значення. Матеріал нашого аналізу містить ряд ТО, які не втрачають термінне значення. **ТО «адвокат»** (*Адвока́т,*

1. Юрист, що захищає обвинуваченого або веде якусь справу в суді, а також дає поради з правових питань; захисник, оборонець. 2. перен. Про людину, що заступається за кого-небудь, захищає когось) [СУМ, Т.1, с. 91] не втрачає термінного значення і функціонує з термінним первісним значенням в межах літературознавчого аналізу («Грінченко, цей, здавалось би, аскет, що сам підкреслював – «я позбувся мрій!», цей працівник типу Лесино **адвоката** Мартіяна, любив теж теми неспокійні, гарячі, з водоворотним клетком почуттів» [Т.1, Кн.2, с.68].

ТО «алгебра» (Алгебра – розділ математики, що вивчає загальні закони дій над величинами, вираженими літерами, незалежно від їх числового значення) [СУМ, Т.1, с.32] має пряму за значенням функцію, не втрачає термінного значення («У Бресті проходили програму за радянський п'ятий клас, за якою вивчення **алгебри** не передбачалось» [Т.1, Кн.2, с.369].

ТО «артист» (Артист, 1. Той, хто публічно виконує твори мистецтва (актор, музикант, співак та ін.). 2. перен. Той, хто досяг високої майстерності в будь-якій галузі; митець) [СУМ, Т.1, с.63] не втрачає термінного значення під впливом літературознавчого контексту, оскільки природа цієї ТО має мистецьке походження. («Адже, як свідчать газети, Кобринська виступала з промовою на прощальному вечорі після гастролей великої **артистки** в Галичині» [Т.1, Кн.1, с.155]; «**Артисти** знали, що ще донедавна жила там мати Антося Ревізорчука, а один з виконавців ролі опришка носив автентичний пояс цього-таки Антося» [Т.1, Кн.2, с.91]. Варіант цієї ТО посилює образний контекст музичної ТО при спостереженні за поетикою генологічного явища («Але з якою **артистичною** віртуозністю зображено в новелі цей підйом юнака й дівчини на вершину при ступенуванні почуттів аж до екстазу!» [Т.1, Кн.1, с.374]; або ж уточнює контекст²⁸.

²⁸ «Приємно вражав настрої затишку й суворо артистичного лаконізму» [Т.1, Кн.2, с.388]; «І ми зачудовані якоюсь особливою артистичною гармонійністю архітектоніки «Захара Беркута» [Т.2, с.30]; «І він читає Флобера, захоплюється артистизмом виконання і теплою чуття у «Жерміні Лясарте» братів Гонкурів» [Т.1, Кн.2, с.32]; «Ми обтрусимо, як самоцвітні роси з трав і квітів, віртуозні тропи й артистичні деталі, що несуть на собі авторського «духа печать» [Т.3, с.139].

ТО «архів» (*Архів, 1. Установа, яка займається збиранням, упорядкуванням і зберіганням старих документів, писемних пам'яток та ін. 2. Листи, рукописи, знімки і т. ін., які стосуються діяльності якої-небудь установи або особи*) [СУМ, Т.1, с.64] функціонує у науковому тексті І.Денисюка із збереженням усіх традиційних значень («Об'єктами нашого дослідження були, передусім, опубліковане листування Лесі Українки, її **архів** та **архів** Олени Пчілки, які зберігаються у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР, матеріали і документи музеїв поетеси, періодичні видання тих часів; давалися запити у Брестський державний **архів** та його філіал у м. Пінську» [Т.1, Кн.2, с.288].

ТО «архітектура» (*Архітектура – мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будов; будівельне мистецтво*) [СУМ, Т.1, с.65] – термінна функція хоч і зазнає впливу літературознавчого термінного поля (генологічний, біографічний впливи, спостереження за літературним процесом і оцінка явища у ситуації естетичного літературознавчого фактажу – Параска Харюк «пам'ятає Франка»), проте функціонально первісне за походженням термінне значення нелітературознавчої ТО у праці І. Денисюка часто – незмінне. («Ще в Коломийському музеї нам порадили оглянути хату Параски Харюк – тип старовинної гуцульської **архітектури**» [Т.2, с.357–358].

Інший приклад актуалізації – подібний: **ТО «архітектура»** перебуває у контексті генологічному і поетикальному (І.Денисюк вивчає у цій праці те, як «поліський фольклор взаємодіяв з писаною літературою») і не втрачає свого первісного за походженням термінного значення («Дальше збирання і вивчення проявів письма у піснях, звичаях, **архітектурі**, малюванні, вишивках і т. д. може відкрити ще не одну незнану сторінку нашої культури минулих епох» [Т.3, с.131].

ТО «естетика» (*Естетика, 1. Наука про мистецтво, про форми прекрасного в художній творчості, у природі та суспільстві. 2. Краса, художність чого-небудь*) [СУМ, Т.2, с.488] функціонує без змін лексичного і

термінного значень у контексті аналізу літературознавчого явища (*«Трагічне в естетиці Стефаніка не має нічого спільного з моторошною філософією Шопенгауера чи обсецією смерті Кіркергора, із зденерованою розпачливістю Плюща чи з «мудрою» резигнацією сучасного екзистенціалізму»* [Т.1, Кн.1, с.128]²⁹. Трапляються випадки функціонування детермінологізованої ТО у конексті означення загальнолітературознавчих питань (*«Стик літератури і фольклору приваблює його моментом еволюції, рухомості естетики цього явища»* [Т.1, Кн.1, с.224].

ТО «католицизм» (*Католицізм – віровчення та віросповідання західної християнської церкви, яку очолює папа римський*) [СУМ, Т.4, с.119] і **ТО «православ'я»** (*Православ'я – східне відгалуження християнства, один з трьох (поряд з католицизмом і протестантизмом) його головних напрямів*) [СУМ, Т.7, с.509] у біографічному контексті функціонують без змін термінного і лексичного значень (*«У такі щасливі директор школи Ян Геллес вибрав сина шинкаря, запропонувавши йому при тім із православ'я перейти в католицизм»* [Т.1, Кн.2, с.328].

ТО «конституція» (*Конституція – основний закон держави, що визначає суспільний і державний лад, виборчу систему, принципи організації та діяльності державних органів, основні права й обов'язки громадян*) [СУМ, Т.4, с.266] незважаючи на вплив образної мови, не втрачає термінного значення, більше того, ТО перебуває в певній ситуації контрасту щодо образів та поетикальних ТО, що створює ще більш чітке розуміння такої функції

---

²⁹ *Такі ж функції і у випадках актуалізації варіантів як компонента складеної ТО «Користуючись естетичним методом, дослідник прагне проникнути в тайники вірша, стежачи за головним нервом кожного вірша взагалі – за ритмом»* [Т.1, Кн.1, с.208–209]; *«Характер образних асоціацій письменника зв'язаний не лише з творчим методом; він залежить від естетичного ідеалу письменника, його світосприймання, зрештою – від його індивідуального стилю»* [Т.1, Кн.2, с.29]; *«Зокрема, у жодній теоретико-естетичній статті чи в жодному трактаті з такою прецизійною чіткістю не виклав Франко методики інтерпретації тексту літературного твору, як тут, в аналізованому романі»* [Т.2, с.180]; *«Що ж до пісень про кохання, то в них естетичний ідеал втілений в образі дівчини, складниками якого є елементи не тільки фізичної, а й духовної, моральної краси»* [Т.3, с.4]; *у складній формі ТО детермінологізація не проявляється «Особливо інтимний зв'язок людини з природою, відображений у фольклорі, дослідники зараховують до прикметних властивостей етноестетики українців»* [Т.3, с.35].

(«Конституція порівнюється до поганої крамарської хустки, що пускає фарбу й брукає пальці – алегорія облуди й фальшу» [Т.2, с.92].

ТО «пантеон» (*Пантеон, 1. Храм, присвячений всім або багатьом богам у стародавніх греків і римлян. 2. Усипальниця, місце поховання видатних людей. 3. перен. Збірка, сукупність гідних пам'яті творів мистецтва або літератури, фактів історії, імен*) [СУМ, Т.6, с. 50] перебуває у міфологічному контексті і не втрачає у науковому літературознавчому тексті свого термінного значення (*«У поліському фольклорі можна знайти дані, які доповнюють наше уявлення про пантеон міфології (амазонки, бог Тур, три Велеси в колядці "Три Велеси Богу поклонились"), русалки чоловічої статі, не кажучи вже про повсюдність переказу про вовкулаків, які записав ще Геродот» [Т.3, с.129].*

ТО «підсвідоме» (*Підсвідоме – психічні процеси, які пов'язані з свідомістю, але відбуваються під її порогом та впливають на її перебіг, а з відповідною зміною умов можуть переходити у сферу свідомого*)³⁰. функціонує у повному традиційному вимірі із контекстом інших ТО терміносистеми (*«Тут автор зачіпає сферу підсвідомого в людині, будуючи свій твір за принципом сновидінь і галюцинацій – картини, образи, видіння змонтовані без причинно-наслідкового зв'язку і вражають читача саме своєю ірреальністю» [Т.1, Кн.1, с.77].* Така ж тенденція зберігається і для **ТО «підсвідомість»** (*Підсвідомість, 1. Абстр. ім. до підсвідомий. 2. Властивість за значенням підсвідомий*) [СУМ, Т.6, с.497] (*«У реалістичній новелі-монолозі немає навмисної деформації синтаксису та натуралістичного копіювання подробиць, а також підкресленої установки на підсвідомість» [Т.1, Кн.1, с.81]; у поєднанні з **ТО «свідомість»** (Свідомість, 1. філос., псих. Процес відображення дійсності мозком людини, який охоплює всі форми психічної діяльності й зумовлює цілеспрямовану діяльність людини. 2. Сприйняття, розуміння навколишнього, властиві людині; розум. 3. Ясне розуміння, усвідомлення чого-небудь. 4. діал. Знайомство) [СУМ, Т.9, с.77] в*

---

³⁰Режим доступу:<http://slovopedia.org.ua/58/53407/387518.html> (Дата звернення: 03.07.2015р.).

генологічному контексті та контексті спостереження за розвитком явищ літературного процесу (*«Складні переплетіння пластів свідомості й підсвідомості у час незвичайного нервового збудження, що межує з божевіллям, художньо досліджує Михайло Петрушевич в оповіданні «Градобур», яке намаганням героя вплинути психічною енергією на бурю, зупинити її перегукується з оповіданнями «Під оборогом» Івана Франка та «Хмарниця» Наталі Кобринської, «Тінями забутих предків» (образ мольфара) Михайла Коцюбинського»* [Т.1, Кн.1, с.84].

ТО «психіка» (*Психіка – функція головного мозку, його здатність відобразити об'єктивну дійсність*) [СУМ, Т.8, с.373] функціонує у текстах І. Денисюка зі збереженням термінового і лексичного значень у контексті генологічного та поетикального літературознавчого аналізу з елементами біографізму та спостережень за літературним процесом (*«Але то він (М. Коцюбинський – Г.К.) сам був тим художником з надзвичайно витонченою психікою, з мистецьки загостреним баченням, з умінням напрочуд близько стати до природи, оспівати красу степів, аромат гір, вчитуватися в ієрогліфи моря – і все це у вишуканих образах переносити в сонячну «книгу життя», яка збагатила нашу літературу, нашу мову, нашу культуру взагалі»* [Т.1, Кн.2, с.70]³¹.

ТО «психоаналіз» (*Психоаналіз, 1. У психіатрії — метод лікування неврозів, полягає у виявленні підсвідомих афективних переживань, що лежать в основі неврозів. 2. У сучасній буржуазній психіатрії, психології, соціології і мистецтві — суб'єктивно-ідеалістичний напрям, який намагається пояснити психічні прояви людини, а також усього суспільства підсвідомими біологічними потягами та інстинктами; фрейдизм*) [СУМ, Т.8, с.374] функціонує у різних контекстах з тенденцією збереження значень у літературознавчій терміносистемі: у контексті спостереження за літературним

---

³¹ У контексті поетикального і генологічного аналізу літературознавчих явищ це ТО функціонує в літературознавчій терміносистемі «Тут виявились пошуки своєрідної композиційної форми, спроможної передати особливості психіки гуцула й глибину його роздумів над життям» [Т.2,с.106].

процесом («З величезною прозірливістю, зокрема, він (І. Франко – Г.К.) розмежує літературу XIX і XX віків саме за технікою **психоаналізу**» [Т.2, с.125]; у генологічному та поетикальному контекстах («У статті про новелу І.Франка «На дні» як психологічну студію ми вже звертали увагу на те, що інколи франківський герой – людина інтелігентна, думаюча – замислюється й над засобами **психоаналізу**, зокрема, над автопсихоаналізом» [Т.2, с.127].

ТО «психологізм» (Психологізм, 1. Поглиблене зображення психічних явищ, душевних переживань; глибокий психологічний аналіз. 2. Суб'єктивно-ідеалістичний напрям у філософії, який вважає психологію основною філософською наукою) [СУМ, Т.8, с.374] функціонує у літературознавчій терміносистемі як повноправна ТО з відповідним терміним і лексичним значенням у контексті генологічному і поетикальному (з історико-літературним контекстом «Сутність **психологізму** старого типу найвиразніше визначив Гі де Мопассан, нового – Іван Франко» [Т.2, с.50]³².

ТО «психологія» (Психологія, 1. Наука про закономірності, розвиток і форми психічної діяльності живих істот. 2. Душевний склад, психіка, особливості характеру кого-небудь. 3. Сукупність психічних процесів, обумовлених певною діяльністю, станом і т. ін.) [СУМ, Т.8, с.375] зберігає терміне значення у функціональному генологічному контексті («Слід сказати також, що при законі збереження досвіду жанру в мистецтві діє й тенденція до різноманітності, тісно зв'язана з особливостями людської **психології** – інтересу до всього нового» [Т.1, Кн.1, с.30–31]; в контексті аналізу поетики тексту ТО функціонує як елемент літературознавчої системи («Авторка ніколи не забуває про особливості дитячої **психології** – про ті страхи й фізичні труднощі, які мусить долати дитина нарівні з дорослими, але які вона сприймає по-своєму – більш гостро й емоційно» [Т.1, Кн.1, с.89]. Вчений широко використовує цю ТО і її варіанти: (створюючи генологічний контекст

---

³² Інші приклади: «Психологізм – важлива жанрова риса Франкової бориславської прози, а водночас один із моментів його новаторства» [Т.2, с.72]; «Франко здійснює оригінальний художній аналіз мелодії й слів пісні, і цей фольклоризм тексту “Дріади” поєднується з особливим типом психологізму» [Т.2, с.168].

лексичного значення цієї ТО «Непридатними для **психологічного аналізу**, на його думку, були й теми з життя селян. І справді, **техніка психологічного зображення** у жанрах малої прози тоді ще не була добре вироблена» [Т.1, Кн.1, с.122]; у поєднанні з образною мовою варіант ТО втрачає терміне значення «Вдумаймося у **психологічно-творчий акт** народження «Захара Беркута» [Т.2, с.31]; у контексті аналізу поетики тексту і образної мови ТО частково зберігає терміне значення «Міфологічні образи у своїй символічній проєкції надають цій історичній повісті філософського звучання, водночас вони є **чинником психологічним**, засобом розкриття духовності героїв, отих тіней забутих предків, сприяють естетичному переживанню старожитності» [Т.2, с.40–41]; у генологічному контексті ця ТО переходить у літературознавчу терміносистему і спільно з генологічним терміном творить новий його різновид «Схильність наших літературознавців визнати за модель новели передусім **новелу психологічну**, розквіт якої наприкінці XIX і на початку XX ст. залишає в тіні першоцвіти, пояснюється своєрідністю розвитку української нової прози, в якій магістральний шлях історії малих форм іде від оповідання до новели, а також певною занедбаністю теорії цієї проблеми» [Т.2, с.49].

ТО «редемптористи» (Редемптористи (від лат. *redemptor* — відкупитель) — Згромадження (Чин) Найсвятішого Избавителя (ЧНІ), заснований 1732 року Вчителем Церкви Альфонсом Лігуорі у Неаполі для проповідницьких місій і духовного служіння серед найбільш унущених.)³³ функціонує без змін термінного і лексичного значень у біографічному контексті («До релігії він (Микола Косач – Г.К.) ставився індиферентно, але вважав, що для українців **редемптористи** корисні»).

ТО «театр» (*Теáтр, 1. Вид мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами. 2. Установа, організація, що здійснює сценічні вистави певним колективом артистів. 3. Приміщення, будинок, у якому відбуваються вистави. 4. заст. Вистава, спектакль. 5. перен.*

³³ Режим доступу:<http://uk.wikipedia.org/wiki> (Дата звернення: 07.07.2015р.).

Місце, де відбуваються значні події (воєнні дії тощо). б. Сукупність драматичних творів того чи іншого автора, жанру тощо) [СУМ, Т.10, с.54] і її варіанти не втрачають свого термінного значення у контексті літературознавчого наукового аналізу («**Театр** з триумфом об'їздить Галичину, гастролює в Харкові, Миколаєві, Херсоні, Одесі, Москві і є, як відзначають знавці, найоригінальнішим явищем в історії українського **театру** початку ХХ ст.» [Т.1, Кн.1, с.306].

Частина нелітературознавчих ТО функціонує без змін лексичного і термінного значень у контексті аналізу літературознавчого явища. Причина такого типу функціонування – у потребі актуалізації саме первісного термінного значення, яке, як правило, має безпосередню доцільність для слововживання у науковому тексті І. Денисюка.

3.2.3 Інші варіанти функціонування екстрагалузевих ТО. При аналізі наукового доробку вченого помічено, що деякі ТО мають приклади функціонування і з втратою термінного значення, і без такої втрати.

ТО «акорд» (*Акорд 1, Гармонійне поєднання кількох музичних звуків або голосів. Акорд 2, Угода, договір між ким-небудь*) [СУМ, Т.1, с.27] функціонує детермінологізовано – лише сема «гармонійне поєднання» у метафорі на основі перенесення значення процесу за подібністю («*Теоретики та практики цього жанру спостерігали ударну силу початкового і заключного акорду у ньому*» [Т.1, Кн.1, с.43]; у формі метафори-метонімії, утвореної унаслідок перенесення назви «цикли – акорди» («*Цей образ автора, ця наскрізна морально-етична і психологічна проблема духовного гарту нової людини об'єднує в гармонійне ціле різнотонні чотири цикли, чотири своєрідні акорди Лесині книги пісень*» [Т.1, Кн.1, с.332]³⁴. Є приклади функціонування цієї ТО без втрати термінного

³⁴ *Ще приклади:* «Акордом погорди до смерті закінчив Коцюбинський і “Тіні забутих предків”» [Т.1, Кн.2, с.83]; «І заголовком новели, і першим ліричним її акордом – позасюжетним авторським відступом – Франко неначе просить вибачення у читача за дещо неймовірний характер пропонованої речі» [Т.2, с.108]; «Скільки скромності, делікатності, доброти і самозречення у цих рядках-акордах, скільки ніжності та шляхетності у ставленні до жінки!» [Т.2, с.287].

значення («Тут не затихали палкі дискусії в домі Косачів, лунали акорди фортепіанної музики, зринали пісні» [Т.2, с.338].

ТО «гідронім» (*Гідронім (від грец. υδωρ «вода» та όνομα «назва») — географічна назва водоймища (річки, озера, ставка, моря, болота). Вид топоніма*)³⁵ детермінологізовано, функціонує семантичне значення у складі метафори-уособлення («Усі три **гідроніми** натякають на ті прадавні часи, коли наші предки вірили, що у водах рік та озер «богове мешкали» [Т.3, с.80].

Спостерігаємо і недетермінологізоване функціонування ТО («Переказ цей, на мою думку, вториний, адже існує багато **топонімів і гідронімів** з коренем «тур» [Т.3, с.159].

ТО «закон» (*Закон, 1. юр. Встановлене найвищим органом державної влади загальнообов'язкове правило, яке має найвищу юридичну силу. 2. Загальноприйняте, усталене правило співжиття, норма поведінки. 3. Основні правила в якій-небудь ділянці людської діяльності, що впливають із самої суті справи. 4. Об'єктивно існуючий, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їх внутрішньої природи, сутності; закономірність (у 2 знач.). 5. Сукупність догм (основних положень) якої-небудь релігії, віровчення)* [СУМ, Т.3, с.154] в образному контексті втрачає термінне значення, переходить у літературознавчу терміносистему й функціонує сема «сукупність положень» як компонент наукового словосполучення-метафори, створеної на основі поєднання ознак різних компонентів («**Закон** новелістичної концентрації проявляється і в способі розкриття характеру: він поставлений у критичну ситуацію, якийсь життєвий катаклізм демаскує його на протязі короткого часу» [Т.1, Кн.1, с.44]³⁶. Варіант цієї ТО – «**закономірність**» (*Закономірність,*

³⁵ Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (Дата звернення: 07.07.2015р.).

³⁶ Подібні приклади детермінологізованого функціонування ТО: з генологічним контекстом «Концентрація новели Стефаника враховує мистецький закон компенсації: опущений компонент компенсується іншим, увиразнює ідею, служить конденсації думки, змісту» [Т.1, Кн.1, с.134]; «Такий закон війни» [Т.1, Кн.1, с.152]; «Це окремий оригінальний мікрокосмос із своїми жанровими законами і своїм чаром поезії» [Т.1, Кн.1, с.319]; «Інтуїцією таланту Винниченко збагнув іманентний закон розвитку літератури – різно-

1. *Властивість за значенням закономірний*. 2. *Об'єктивно існуючий, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їхньої внутрішньої природи, сутності; закон (у 4 знач.)*) [СУМ, Т.3, с.157] функціонує без детермінологізації, оскільки має загальнонауковий характер і термінне, і лексичне значення актуалізовано без метафоричного образного контексту (*«Учений цинив моноконцепцію дослідника, її оригінальність як надбудову над ґрунтовно пізнаним фактичним матеріалом і засуджував колективні історії літератури, у яких автори поодиноких розділів забувають про закономірності розвитку літературних явищ як тривалі процеси»*) [Т.2, с.253].

ТО «космос» (*Кóсмос – те саме, що всесвіт*) [СУМ, Т.4, с.306] функціонує і в прямому термінологічному значенні³⁷ і детермінологізовано³⁸. Для обох типів слововживання властиве функціонування ТО з власним лексичним значенням у контексті образного світу літературознавчого аналізу.

ТО «рельєф» (*Релье́ф, 1. Скульптурне зображення на площині. 2. Сукупність нерівностей на земній поверхні. 3. перен. Те, що помітно,*

манітність» [Т.1, Кн.2, с.123]; *«Де така сучасна термінологія, внесена в поезію законами асоціативності, підпорядкована “земному тяжінню” істотної ідеї, як от у поезії Симоненка чи у гарно проаналізованому вірші В. Коротича “Дзеркало”, там все гаразд»* [Т.1, Кн.2, с.197]; *«Ця дірка оздоблена вигадливими арабесками – витвором буйної уяви талановитого художника, тут, крім дивакуватих мешканців задвірків – людей, за законами учуднення, залицяється до трьох ворон чорногуз, якому сняться химерні сни про наслідки кровосуміші з ними, тут конфлікт через оту дірку у паркані й водоколонку має свій “хеппі енд” інтимного характеру»* [Т.1, Кн.2, с.226]; *у контексті спостереження за літературним процесом «Приязнь за мемуарами Нікодима не закінчилася так фатально й несподівано, як у художньому творі, побудованому за своїми законами»* [Т.2, с.46]; *«Музика збуджує в душі Олі за законом звукових асоціацій кольорові видіння, і це пишне тло підсилює захоплення героїчною постаттю Вільгельма Телля, борця за права народу»* [Т.2, с.56]; *«Закопи асоціативного мислення привертали увагу І.Франка як теоретика в трактаті “Із секретів поетичної творчості»* [Т.2, с.127]; *«На нашу думку, не слід протиставляти велику й малу прозу І.Франка; розглядати її треба за жанровими законами кожної групи»* [Т.2, с.131]; *«Тут спрацьовує ідея зворотного зв'язку у фольклорному законі поетичних асоціацій: символ уподібнюється до предмета, що він його символізує»* [Т.3, с.34].

³⁷ *«Ці приклади свідчать, що у міфопоетичному уявленні поліщуків жених – пришелець з неба, з космосу»* [Т.3, с.162].

³⁸ *«Але минуло кілька років, і посполите рушення поетів хлинуло в космос, збаналізовуючи свіжі, незвичні спершу образи й асоціативні можливості»* [Т.1, Кн.2, с.197]; *варіант ТО «Однак і ця вже трохи застаріла техніка психоаналізу добре відтворює мікрокосмос душі героя»* [Т.1, Кн.2, с.66].

вирізняється з однорідних предметів, явищ) [СУМ, Т.8, с.499] у текстах І.Денисюка функціонує частково детермінологізовано як компонент метафори, створеної на основі перенесення подібних ознак («Ці інтелектуальні й станові, соціальні прірви між ними глибші від урвищ у гірському **рельєфі**, краєм яких вони йдуть, піднімаючись на вершину» [Т.1, Кн.2, с.139] і без детермінологізації у біографічному контексті («Я сидів під хатою, що на високім ґруні під лісом, і дивився на нерівний **рельєф** Криворівні й добирав слова, якими можна було б описати конфігурацію гір, що оточують долину Черемоша, і розсіпані по їхніх схилах та по зеленій "долоні" хатки. «Село у волошковому віночку гір...» [Т.3, с.105].

ТО «світогляд» (*Світóгляд – система поглядів на життя, природу і суспільство*) [СУМ, Т.9, с.96] має приклади функціонування детермінологізованого (під впливом образного контексту ТО тратить термінне значення, сема «система поглядів» стає частиною метафори-уособлення «світогляд жанру» – «Що життя ламало її кості, та не ламало **світогляду**» [Т.1, Кн.1, с.169]; «Їх особливості проявляються у комплексі мотивів та образів, у загальному нафосі, у так званому "**світогляді**" жанру та в наративно-композиційній структурі твору, в образності стилю» [Т.3, с.18] і недетермінологізованого (біографічний контекст і майже відсутня образна мова зумовлюють чітку термінологічну актуалізацію «І найбільшу вартість, зрозуміло, мають листи для характеристики **світогляду** письменниці, становлення та еволюції її поглядів» [Т.1, Кн.1, с.158].

ТО «скульптура» (*Скульпту́ра, 1. тільки одн. Вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну або рельєфну форму і виконуються способом витісування, виливання, різьблення, ліплення тощо з твердих чи пластичних матеріалів (каменю, металу, дерева, глини і т. ін.). 2. Твір цього виду мистецтва (статуя, бюст, барельєф і т. ін.)*) [СУМ, Т.9, с.333] детермінологізується під впливом образного контексту, при цьому зберігає лексичне значення. Її функція – створення образного метафоричного наповнення наукового спостереження у контексті дослідження поетики образу

героя новели В. Стефаніка³⁹, або ж легкий натяк на деталь, що створює образну характеристику виконавської майстерності Леоніли Міщенко у «театралізованій акції»⁴⁰. Хоч є і випадки прямого, недетермінологізованого функціонування цієї лексеми («Попід стінами на коридорах стояли гіпсові **скульптури** античних богинь і богів» [Т.1, Кн.2, с.366]⁴¹. У поєднанні з **ТО «сплав»** (*Сплав – складна речовина, що утворюється здебільшого при твердінні рідких систем з двох або кількох елементів (перев. металів) // перен. Поєднання різних елементів, частин і т. ін. чого-небудь*) [СУМ, Т.9, с.534] («Візуальна, **«скульптурна»** символіка стефаніківських синів землі – хлібодарів, своєрідна внутрішня драматургія діалогів і монологів, задушевний, близький до народнописенного ліризм, лапідарність стилю, неприглаженість «музицького» говіркового слова – усе це в органічному **сплаві** надавало новелі особливої емоційної наснаги й полонило читача» [Т.1, Кн.1, с.79] варіант **ТО «скульптурна»** подано в лапках, що, як уже було вказано, натякає на непряме її використання; водночас функція детермінологізованої **ТО «сплав»** дає підстави спостерігати слововживання на межі між терміносистемами: літературознавчою і нелітературознавчою. Така специфіка актуалізації дає підстави для гіпотези щодо процесу неповного переходу **ТО** з терміносистеми до іншої терміносистеми, на що вказують їх функціональні особливості.

ТО «топонім» (*Топонім – власна географічна назва*) [СУМ, Т.10, с.198] детермінологізована під впливом образної мови і творить метафору «волхв, який причаївся у корені топоніма-гідроніма», створену унаслідок перенесення ознак на основі подібності (у поєднанні з **ТО «гідронім»** «У давнину, отже, сидів тут якийсь волхв, який причаївся тепер у корені **топоніма – гідроніма»** [Т.3, с.68].

³⁹ «Селянин сидить у вагоні, зігнувшись, сховавши голову в писану тайстру (торбу). Тайстра наповнюється слізьми, що безупинно пливають з очей батька. Яка природна і водночас символічна скульптура людського горя!» [Т.1, Кн.2, с.108].

⁴⁰ «Суворо ошадливими, “скульптурними” жестами, нюансами інтонацій створила психологічно багатий образ глибокої, велегранної жіночої душі з її затамованою трагедією, з довго стлумлюваними пристрастями, які нарешті вибухають» [Т.1, Кн.2, с.445].

⁴¹ Подібне недетермінологізоване функціонування спостерігаємо і з **ТО «скульптор»**, оскільки у літературознавчому тексті його значення – пряме.

Паралельне функціонування у межах наукового матеріалу ТО з різним щодо контексту терміним значенням дає підстави для припущення щодо відображення у наведених прикладах певного процесу адаптації нелітературознавчих ТО до літературознавчої терміносистеми. Очевидно, І.Денисюк на власний розсуд (за потреби) використовує функціональну здатність ТО до збереження чи до втрати термінного значення.

3.2.4 Транстермінологізація екстрагалузевих ТО. Терміни з однієї галузі знань можуть зазнати переосмислення і перейти в терміносистему іншої науки. Часто ТО втрачає термінне значення, під впливом контекстного слововживання переходить у літературознавчу терміносистему і здобуває ознаки нового термінного значення в цій ТС. Таке явище називають транстермінологією. Частота функціонування, поняттєве контекстуальне проникнення в науковий матеріал сприяють такому явищу. Відкритим постає питання повноти термінного значення такої ТО в новій для неї літературознавчій ТС. Адже поза її межами (чи за межами контексту Денисюкових праць) така ТО «повернеться» у попередню ТС. Можна лише припускати, – ми спостерігаємо певні глибинні процеси термінних міграцій, які потребують детальнішого опрацювання.

ТО «акварель» (*Акварель, 1. тільки одн. Клейові фарби, що розводяться водою. 2. Картина, малюнок, виконані такими фарбами*) [СУМ, Т.1, с.26] переходить у літературознавчу терміносистему і отримує літературознавче термінне значення. Унаслідок впливу нового середовища актуалізовано новий генологічний термін (*«Підкреслено кольористичний образок інколи називали аквареллю»*) [Т.1, Кн.1, с.92]⁴². Вчений детально актуалізує на сторінках наукового тексту процес творення термінного значення в межах поетикального контексту (*«Жанр літературної акварелі полягає, як нам здається, не тільки в барвистості зображення, не тільки в тому, що в новелі «На камені» на одній сторінці можна нарахувати двадцять кольорових епітетів, а й у композиції, у*

---

⁴² Цей приклад дає підстави для спостереження за порівняльним контекстом ТО у малярстві і в літературознавстві «Українська проза як правило рідко буває “прозовою”, кохаючись у квітчасто-експресивнім стилі. Якщо порівняти її стиль з мовою малярства, то це або сонячновеселкові акварелі, або барвнопишні багаті олійні картини» [Т.1, Кн.2, с.62].

цілісному сприйманні людини й природи, характерному для сучасного Коцюбинського малярства, у настроєвій єдності між людиною і природою, у пропорціях тексту, відведеного на змалювання тла дії» [Т.1, Кн.2, с.75]. Художнє порівняння є в основі механізму зміни термінного значення і переходу ТО з однієї терміносистеми до іншої. Унаслідок цього переходу зберігається лексичне значення першої (малярської) ТО, яка стає своєрідним натяком на первісну терміносистему. В цьому, можливо, приховано сутнісний ефект такого процесу – вчений досягає розширення образного сприймання ТО у непрямий спосіб.

Контекстне сприймання змушує нас розуміти цю ТО у літературознавчій терміносистемі (генологічне літературознавче явище, сам письменник – М.Коцюбинський – визначив цей жанр малярським терміном), проте І. Денисюк часто немов натякає на цю двоплановість словоодиниці – подаючи її в лапках⁴³, натякаючи на її незовсім пряме значення, а згодом і без лапок – у контексті літературознавчого аналізу. Таким чином, можемо припустити, що вчений досягає функціонування паралельного контекстного сприймання ТО у межах двох терміносистем – літературознавчої і малярської. Ми спостерігаємо за такою актуалізацією однієї ТО у двох термінних вимірах одночасно: і окремо, і в межах певного з'єднання двох терміносистем. Вчений створює у науковому тексті ефект сприймання літературознавчого явища крізь призму малярської терміносистеми. Показовою у цьому плані є актуалізація **ТО «натюрморт»** (*Натюрмóрт – картина, на якій зображені предмети побуту, квіти, фрукти, забита дичина і т. ін.* [СУМ, Т.5, с.221])⁴⁴.

⁴³ «Як пейзажист Франко цим твором перегукується з віртуозами “гірських акварелей” – Кобилянською, Коцюбинським, Хоткевичем» [Т.2, с.173].

⁴⁴ «В оповіданні «Тайна» герой, голодуючи в Парижі, уявляє собі такий образ: «Раптом на вулиці чогось мені згадалось, як я їв раз гречані вареники біля Золотоноші. Вечір був. Сонце зайшло за млинами, що розставили крила, немов в екстазі підняли їх і застигли. Край неба був задумливо-рожевий. З ставка віяло духом вогкості, ряски, духом гаю, повитого вечором. А тут на призьбі стояли в великій червоній мисці з жовтими пасочками темно-сірі, великі вареники з крапинками сиру. З одного боку поверненого до заходу, вони червоніли, червоніла й густа сметана в полумиску. Як я їв, Боже! Ех! Хай тобі всячина!».

«Цей натюрморт, цю картину українського надвечір'я, змалювану надзвичайно опукло, із замилюванням, міг би створити й Нечуй-Левицький, “поет зору”, що кохався у барвистому живописі» [Т.1, Кн.2, с.124].

Отже, І. Денисюк вміло використовує взаємовпливи різних терміносистем у науковому тексті. У наведених прикладах можна спостерігати ефект спільного функціонування терміносистем, або функціонування однієї ТО у контексті сприймання іншої.

3.2.5 Явище «нагромадження» ТО. При спостереженні за функціональними особливостями нелітературознавчих ТО можна помітити цікавий спосіб створення образного середовища у науковому тексті про літературу, в основі якої – художній образ. І. Денисюк вдається до оригінального прийому – використовує у літературознавчому термінному полі нагромадження нелітературознавчих ТО, сама функціональна властивість яких сприяє виразному, чіткому, логічному сприйманню «нелогічних» художніх явищ.

У контекстуальному функціонуванні **ТО «концентрація»** (*Концентрація, 1. Дія за значенням концентрувати й дія та стан за знач. концентруватися; зосередження (у 1 знач.). 2. хім. Ступінь насиченості, густоти якогось розчину. 3. гірн. Збагачення корисних копалин шляхом виділення найпридатнішої складової частини для дальшої обробки*) [СУМ, Т.4, с.274] з детермінологізованою **ТО «конденсація»** (*Конденсація, спец. Згушення, ущільнення, нагромадження чого-небудь. 2. перен. Про стиснення думки, викладу тощо. 3. спец. Перетворення пари або газу на рідину*) [СУМ, Т.4, с.258] можемо спостерігати за певним нагромадженням у тексті нелітературознавчих ТО («концентрація», «компенсація», «компонент», «конденсація»), при цьому генологічний і мистецький контекст вчений переводить у поетикальну площину («*Концентрація новели Стефаника враховує мистецький закон компенсації: опущений компонент компенсується іншим, увиразнює ідею, служить конденсації думки, змісту*» [Т.1, Кн.1, с.134]. У поєднанні **ТО «концентрація»** з **ТО «динаміка»** (*Динаміка, 1. Розділ механіки, в якому рух тіл розглядається у зв'язку з прикладеними до них силами. 2. Стан руху, хід розвитку, зміни чого-небудь. Динаміка процесу прокатки нерозривно зв'язана з його кінематикою*

(витіканням металу). 3. муз. Сила звучання; // Розділ з теорії музики, у якому вивчаються відтінки сили звуку як засіб музичної виразності) [СУМ, Т.2, с.279] («Новелістичний час циклу «Село вигибає» сповнений величезною концентрацією й **динамікою** воєнних подій та контрастів» [Т.1, Кн.1, с.151] можна спостерігати функціонування у поетикальному контексті. Параметри, якими послуговуються природничі науки, дають можливість вченому застосовувати більш «точні», аніж «гуманітарні» величини. Термінологічні одиниці із конотацією попередньої терміносистеми додають образний контекст цілого природничого способу аналізу, що впливає на зміну розуміння літературознавчого явища⁴⁵.

Введення в літературознавчий термінний контекстуальний обіг таких ТО, які створюють окремі уявні образи, параметризовані їх попередніми терміносистемами, дає вченому можливість талановито створити і досягнути переконливого ефекту серйозного наукового стилю у часом «несерйозному» (бо алогічному) літературознавчому середовищі. У цьому проявляється прагнення І. Денисюка досягти досконалості і заповнити лакуни літературознавчої терміносистеми.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі роботи подано результати аналізу особливостей функціонування загальнонаукових та екстрагалузевих термінів у науковому тексті. З'ясовано, що:

– загальнонаукові терміни проходять своєрідну адаптацію у літературознавчому контексті. Часто такі ТО не втрачають свого термінного значення, вчений використовує загальнонаукове семантичне значення таких термінів у поєднанні з літературознавчими і така ТО набуває іншого гатунку – більше літературознавчого, науково-мистецького аніж загальнонаукового.

---

⁴⁵ Особливо цікавим видається функціонування ТО «динаміка» у контексті поєднання образів світла, тіні, часопросторової категорії «Я вже писав про пластику гірського пейзажу у «Дріаді» (про динаміку світлотіней у зображеному поранковому хронотопі) [Т.2, с.185].

Часто загальнонаукові ТО стають одним із багатьох компонентів складених ТО, при цьому вони, як правило, є одним із головних компонентів і зі збільшенням кількості компонентів поступово нівелюється їх загальнонауковий характер. У деяких складених ТО фіксуємо переважання загальнонаукового значення, яке водночас визначає літературознавче поняття. Приклади ТО засвідчують функціонування у науковому тексті Івана Денисюка багатокомпонентних ТО, в яких загальнонауковий термін, не втрачаючи свого значення, вільно взаємодіє з літературознавчими ТО. Частовживані складені ТО передають завдяки загальнонауковому компоненту логіку наукового мислення. У мінливому і неоднозначному світі образного мислення конкретизована загальнонаукова ТО як компонент двоскладної ТО тяжіє до наукової строгості викладу;

– у текстах Івана Денисюка простежується організаційна функція загальнонаукового терміна у контексті літературознавчого семантичного поля. Загальнонауковий термін як компонент складеної ТО у науковому тексті І. Денисюка часто функціонує у генологічному, поетикальному, композиційному, стильовому та ін. аспектах;

– детермінологізовані ТО з різних сфер людської діяльності спільно функціонують у науковому літературознавчому тексті під впливом образної мови – у складі метафор на основі перенесення їх лексичного значення, як правило, за подібністю форми, дії, образу (*«У дисертації виважується художня якість тексту і його вибуховий потенціал, – простежується той бурхливий резонанс роману опору на офіційну критику, який рикошетом відбивається і на авторів, спричиняючи його старт»* [Т.1, Кн.2, с.252]). Таке явище спільної актуалізації ТО допомагає вченому якнайточніше зосередити увагу читача на образі аналізу наукового явища, трактуванні його однозначності;

– виокремлено кілька причин використання детермінологізованих ТО. У наукових текстах І. Денисюка помітне функціонування таких ТО з їх лексичним значенням і при цьому вчений не приховує видозміни таких словоодиниць. Для автора наукового тексту важливим стає не лише процес аналізу, але й його

адекватність і щодо літературного явища, і щодо можливості сприймання. Детермінологізовані ТО функціонують на межі загальноживаних слів і літературознавчих термінів у межах Денисюкової терміносистеми. Однією із найбільш важливих причин їх активного функціонування вважаємо естетику наукового тексту. Судячи із аналізу наукових праць, учений з великою увагою ставився до естетичного оформлення літературознавчого матеріалу, до організації наукового тексту. Застосування метафоричних, порівняльних художніх засобів у науковому викладі, де терміноодиниця стає елементом, наприклад, метафори становить одну із рис індивідуального, часто «квітчастого» (за М. Легким), наукового стилю І. Денисюка;

– детермінологізовані літературознавчі ТО у процесі актуалізації втрачають своє термінне значення. Часто при цьому такі ТО зберігають лексичне значення і тоді такі словоодиниці під впливом біографічного, генологічного та поетикального контексту, контексту спостереження за розвитком національного літературного процесу активно функціонують як компоненти метафор при викладі міркувань ученого;

– екстрагалузеві ТО іноді втрачають первісне термінне значення частково (такі ТО називають не своє первинне поняття, а зберігають лише натяк на нього). Значення ТО такого типу переходить у літературознавчу терміносистему, оскільки функціонує уже як образне пояснення літературного явища. Непросто встановити межу між повною і частковою детермінологізацією, оскільки відчутним є брак введеного в науковий обіг поняттєвого інструменту для такого аналізу. Часто І. Денисюк використовує нелітературознавчі ТО без втрати первісного термінного значення. Можна мотивувати таке функціонування нелітературознавчих ТО визначеною у тексті доцільністю щодо означення літературознавчого контексту;

– частота функціонування, поняттєве контекстуальне проникнення в науковий матеріал сприяють явищу переходу ТО нелітературознавчої у літературознавчу терміносистему і актуалізації ознак нового термінного значення в цій ТС. Відкритим постає питання повноти термінного значення

такої ТО в новій для неї літературознавчій ТС. Адже поза її межами (чи за межами контексту Денисюкових праць) така ТО «повернеться» у попередню ТС. Отже, можна лише припускати, – є певні глибинні процеси термінних міграцій, які потребують детальнішого опрацювання. У процесі аналізу наукового доробку І. Денисюка можна окреслити явище нагромадження нелітературознавчих ТО, яке вчений використовує у літературознавчому термінному полі. Вплив на метафоризацію нелітературознавчої ТО має контекст, функція такої словоодиниці, ступінь втрати термінного значення і вплив образної мови. І. Денисюк уміло використовує взаємовпливи різних терміносистем у літературознавчому науковому тексті. У наведених прикладах можна спостерігати ефект спільного функціонування різних терміносистем (або функціонування однієї ТО у контексті дії різних терміносистем);

– визначальною ознакою стає те, що вчений досягає функціонування паралельного контекстного сприймання ТО у межах двох різних терміносистем (наприклад, літературознавчої і малярської). Спостерігаємо за такою актуалізацією однієї ТО у двох термінних вимірах водночас: і окремо, і в межах певного накладання двох терміносистем. Аналіз наукових текстів І. Денисюка дає підстави для висновку про існування певної проблеми при визначенні частотності слововживання нелітературознавчих ТО і, особливо, встановлення їх термінного значення. Частина ТО зберігає своє термінне значення, частина ТО частково втрачає це значення, частина – переходить у літературознавчу терміносистему, набуває при цьому ознак іншої ТО і зберігає при цьому лише лексичне значення, яке у контексті літературознавчого наукового погляду здобуває інші функції. Причини такої ситуації – у використанні ТО з різних сфер людської діяльності, «нерівномірність» втрати чи збереження термінного значення таких ТО при впливі образної мови.

Наука потребує розробки інструментарію, який би давав дослідникові чіткі категоріальні засоби, з допомогою яких можна було б здійснити вимірювання повноти актуалізації термінного значення, його збереження чи втрати залежно від функціонального навантаження у певному контексті.

ВИСНОВКИ

Унаслідок проведеного дослідження ми отримали такі результати:

– в основі досліджень мовної особистості – розуміння її як певного носія мови, який створює, розуміє або відтворює тексти. У науковому тексті мовна особистість прагне творчо самовиразитись, здійснює різнобічну мовну діяльність, послуговуючись текстами інших науковців, інтерпретує їх, формує нове знання, продукує власні наукові думки. Вчені переважно звертають увагу на ідіостиль у текстах художньої літератури і знаходять ті мовні засоби – домінанти, які найбільш яскраво репрезентують індивідуальну манеру творчості автора. Ідіостиль у науковому тексті вчені обирають як предмет своїх досліджень значно рідше, можливо тому, що науковий текст має інші принципи побудови. Якщо виходити з позицій нормативності наукової мови – відхід від стильових норм наукового тексту є швидше винятком, аніж закономірним явищем. Саме у цьому, на нашу думку, пояснення того, що вчені у працях про ідіостиль наукового тексту досліджують переважно причини відхилення від закономірностей;

– терміни літературознавства не лише виконують номінативну функцію, але й мають естетичну інформацію, дають оцінку художнім явищам. Естетична оцінка так чи інакше пов'язана із питанням конотації терміна. Оскільки для мови художнього тексту властива семантична прив'язаність до контексту – можемо стверджувати аналогічну прив'язаність літературознавчого терміна до контексту його функціонування. Переносне значення, яке творить образне сприймання художнього тексту, таким чином переносить свої ознаки і на терміносистему як засіб виразу наукового дослідження у літературознавстві. Можлива функціональна «подвійність» літературознавчого терміна – інформаційний і естетично-емоційний вплив на читача, а виражальне формальне значення слова у літературознавчому тексті може набути таких рис,

що змістовне його наповнення перебуватиме у невизначеному стані – на межі пояснення. Літературознавчий термін потребує особливої уваги з боку вченого-літературознавця, оскільки перебуває в оточенні поетичної мови, яка здатна збурювати цілі низки різних образів;

– при аналізі було використано ознаки літературознавчого терміна на підставі його лексикографічної фіксації (за текстом «Літературознавчого словника-довідника»). Відносна точність називання явищ, часом зумисна розмитість понять, контекстне слововживання, певна багатозначність і синонімічність, нестійкість дефініції поняття – такі ознаки суперечать терміну в його природі, але для мистецтва художнього слова як об'єкта дослідження, вчений повинен застосовувати адекватні наукові виміри. Причина саме такої актуалізації літературознавчих термінів – у природі художнього слова, яке побудоване за своїми мінливими законами. Ці закони літератури як виду мистецтва, очевидно, мають безпосередній вплив на формування і принципи будови літературознавчої терміносистеми;

– у текстах І.Денисюка ми виявили, що ТО зазнає впливу явища детермінологізації внаслідок втрати зв'язків з ТС, або у зв'язку із впливом іншої, невласливої ТС у певному контексті. Отже, часто ситуативні вимоги до терміна у літературознавстві спонтанно спричинюють появу ТО, які актуалізуються на вимогу контексту при аналізі відповідних художніх образів. Явища міжгалузевої термінології, існування транстермінів та метатермінів дають підстави для пошуку і встановлення функціональних особливостей терміноодиниць у межах однієї і більше терміносистем;

– переносність значення при аналізі естетичних явищ літератури і визначає неоднозначність термінологічної природи літературознавчих явищ. Ця неоднозначність виявляється як до певної міри втрата «термінності» (як однозначності) літературознавчого терміна. Термінна одиниця у літературознавчому тексті зазнає впливу явища детермінологізації внаслідок втрати зв'язків з терміносистемою, або у зв'язку із впливом іншої терміносистеми у певному контексті;

– усі літературознавчі терміни наукової спадщини І.Денисюка ми розділили на тематичні поля «Література та літературознавство: головні поняття», «Генологія», «Поетика тексту», «Літературно-видавничий процес». А ТП, у свою чергу, розділили на ЛСГ;

– аналізуючи мотивованість (ми розглядаємо терміни «мотивованість» і «мотивація» як синоніми) нових літературознавчих ТО Івана Денисюка ми взяли за основу ономасіологічний підхід до мотивації, у якому дефініція мотивації пов'язана з поняттям мотиваційної ознаки. За граматичною структурою у працях І.Денисюка було виділено монолексемні (однослівні) і полілексемні (два і більше слова) літературознавчі ТО. За походженням літературознавчі терміни у працях І.Денисюка можна поділити на: власне українські, іншомовні, та ТО змішаного типу. Запозичення в літературознавчу термінологію прийшли з грецької, латинської, французької, німецької, англійської та італійської мов. І.Денисюк, як теоретик новели, активно вводить у свої літературознавчі тексти зумисно «чужі» для української літературознавчої термінології ТО (англ. – tale (fairy tale, folk tale, narrative tale) – тейл, short story, short short story або просто short short; американ. – novellete (новелета); нім. – курцгешіхте, «Märchen», Erzählung, Volksmärchen; фр. – conte (конт), nouvelle (нувель), (conte populaire)), що стосуються жанрів малої прози. В українських літературознавчих словниках визначень цих термінів нема;

– питома українські ТО становлять 34,2% у складі простих літературознавчих термінів і вони є досить частотними з поміж усіх ТО, які використовував Іван Денисюк у своїх філологічних працях;

– загальнонаукові терміни проходять своєрідну адаптацію у літературознавчому контексті. Часто такі ТО не втрачають свого значення, вчений використовує загальнонаукове поняття таких термінів у поєднанні з літературознавчими і така ТО набуває іншого гатунку – більше літературознавчого, науково-мистецького аніж загальнонаукового. Іноді загальнонаукові ТО стають одним із багатьох компонентів складених ТО;

– детермінологізовані літературознавчі ТО у процесі актуалізації втрачають своє термінне значення. Часто при цьому такі ТО зберігають лексичне значення і тоді такі словоодиноці під впливом біографічного, генологічного та поетикального контексту, контексту спостереження за розвитком національного літературного процесу активно функціонують як компоненти метафоричних висловів при викладі головних міркувань вченого;

– екстрагалузеві ТО іноді втрачають первісне термінне значення частково (такі ТО називають не своє первинне поняття, а зберігають лише натяк на нього). Значення ТО такого типу переходить в літературознавчу терміносистему, оскільки функціонує уже як образне пояснення літературного явища. Непросто встановити межу між повною і частковою детермінологізацією, оскільки відчутним є брак введеного в науковий обіг поняттєвого інструменту для такого аналізу;

– І.Денисюк вміло використовує взаємовпливи різних терміносистем у літературознавчому науковому тексті і нелітературознавчі ТО без втрати первісного термінного значення. Можна мотивувати таке функціонування нелітературознавчих ТО визначеною у тексті доцільністю щодо означення літературознавчого контексту;

– частота функціонування, поняттєве контекстуальне проникнення в науковий матеріал сприяють явищу переходу ТО нелітературознавчої у літературознавчу терміносистему і актуалізація ознак нового термінного значення в цій терміносистемі;

– у процесі аналізу наукового доробку І.Денисюка було здійснено спробу окреслити явище нагромадження нелітературознавчих ТО, яке вчений використовує у літературознавчому термінному полі;

– аналіз наукових текстів І.Денисюка дав підстави для висновку про існування проблеми при визначенні частотності слововживання нелітературознавчих ТО і, особливо, встановлення їх термінного значення. Частина ТО зберігає своє термінне значення, інша частина ТО частково втрачає це значення, ще частина – переходить у літературознавчу терміносистему,

набуває при цьому ознак іншої терміносистеми і зберігає при цьому лише лексичне значення, яке у контексті літературознавчого наукового погляду здобуває інші функції.

Причини явища полягають у використанні ТО з різних сфер людської діяльності, «нерівномірність» втрати чи збереження термінного значення таких ТО під впливом образної мови. Ця проблема чекає окремого цілеспрямованого дослідження. Ідіостиль у науковому тексті потребує вивчення із залученням матеріалу з інших галузей. Така робота відкриє перспективи для розробки і апробації інструментарію, розширення методології, що дасть можливість створити новий комплексний, можливо, універсальний підхід для аналізу ідіостилістичних явищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авербух К.Я. Манифест современной терминологии / К.Я. Авербух // Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах «Коммуникация–2002» («Communication Across Differences»). – Пятигорск : Изд-во ПГЛУ, 2002. – Ч.1. – С. 192–194.
2. Алексеева Л.М. Проблемы термина и терминообразования / Л.М. Алексеева. – Пермь : ПГНИУ, 1998. – 120 с.
3. Алексеева Л.М. Термин и метафора / Л.М. Алексеева. – Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 1998. – 250 с.
4. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка / Н.Н. Амосова. – М. : Изд. лит. на иностр. яз., 1956 – 218 с.
5. Андріяш О. Ідіостиль Анатолія Мойсієнка: мовний аспект / О. Андріяш // Дивослово : укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. Мін-ва освіти і науки України. – 2011. – № 9. – С. 36–39.
6. Бабич Н. Науковий ідіостиль професора Сербенської О. А. / Н. Бабич // Теле- та радіожурналістика : зб. наук.-метод. пр. / [Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; редкол.: В.В. Лизанчук (голов. ред.) та ін.]. – Львів, 2009. – Вип. 8. – С. 259–265.
7. Багана Ж. Функционирование терминологии в языке науки и техники / Ж. Багана, Е. Таранова // Научная мысль Кавказа. – 2009. – № 3. – С. 118–121.
8. Баракатова Н. Приєднування в ідіостилі Олеся Гончара / Н. Баракатова, Г. Чумакова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2014. – № 12. – С. 12–14.
9. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К. : Видавн. центр «Академія», 2004. – 342 с.
10. Бацевич Ф.С. Когнітивне і лінгвальне в процесах вербалізації (на матеріалі аномальних висловлень) / Ф.С. Бацевич // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 30–37.

11. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу / Флорій Бацевич // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політех.». Серія «Проблеми української термінології». – 2002. – № 453. – С. 30–34.
12. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К. : Довіра, 2007. – 207 с.
13. Бацевич Ф. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики / Флорій Бацевич // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 250–253.
14. Бацевич Ф. Мовна особистість у сімейному спілкуванні: лексико-семантичні виміри : монографія / Флорій Бацевич, Вікторія Чернуха. – Львів : ПАІС, 2014. – 182 с.
15. Безгодова Н. Співвідношення понять термінологія – професіоналізм – номенклатура (теоретичний аспект) / Н. Безгодова // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – С. 458–463.
16. Беликова И.А. Особенности образования терминов-неологизмов в подъязыке компьютерной техники : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Беликова Ирина Александровна. – Одесса, 2004. – 147 с.
17. Бесекирска Л. К вопросу об определении термина / Л. Бесекирска // Терминоведение. – 1996. – № 1–3. – С. 34–37.
18. Білка О. Метафоричні й метонімічні терміни-композиції в біологічній термінології / О. Білка // Філологічні науки. – 2010. – Вип. 1. – С. 115–119.
19. Білоус П.В. Вступ до літературознавства : навч. посіб. / П.В. Білоус. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 336 с.
20. Божно Л.И. Научно-техническая терминология как один из объектов изучения закономерностей развития языка / Л.И. Божно // Филологические науки. – 1971. – № 5. – С. 102–108.
21. Борисов, В.А. Мовна картина світу науковця: рецепція та інтерпретація тексту : збірник / В.А. Борисов // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України,

Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ : Пороги, 2007. – Вип. 6. – С. 11–16.

22. Борисов В.А. Мовна особистість ученого в синхронному науковому дискурсі [Електронний ресурс] / В.А. Борисов. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6986/1/Borysov.pdf>

23. Борисюк І. Явище синонімії в термінології / І. Борисюк // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 27–28.

24. Боярова Л.Г. Національна термінологія й мовне прогнозування / Л.Г. Боярова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – № 910. Сер.: Філологія. – Вип. 60. – Ч. I. – С. 297–300.

25. Боярова Л. Динамічна теорія норми в сучасній термінології / Л. Боярова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / відп. ред. Л.О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2007. – Вип. VII. – С. 43–47.

26. Боярова Л. Термінологічна лексика в загальномовному тлумачному словнику / Л. Боярова // Лексикографічний бюлетень : зб. наук. пр. / [відп. ред. В. Німчук]. – К., 2008. – Вип. 17. – С. 13–24.

27. Брага І.І. Мовна особистість суржикомовця в Інтернет-дискурсі / І.І. Брага // Мова і культура. (Науковий журнал). – К. : Видавн. дім Дмитра Бураго, 2011. – Вип. 14. – Т. VIII (154). – С. 144–149.

28. Будагов Р.А. Слово и его значение : [научно-популярный очерк] / Р.А. Будагов. – М. : Добросвет, 2003. – 64 с.

29. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / Василь Будний, Микола Ільницький. – К. : Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 432 с.

30. Булик-Верхола С. Лексико-семантична характеристика української музичної термінології / С. Булик-Верхола // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 68–71.

31. Бурсина О.А. Особенности мотивированности специальной лексики / О.А. Бурсина // Молодой ученый. – 2015. – № 8. – С. 1103–1106.

32. Вакуленко М. Наука термінологія та її методи / М. Вакуленко, О. Вакуленко // Тези 4-ї Міжнар. наук. конф. «Проблеми української науково – технічної термінології», (Львів, 17–20 груд. 1996 р.). – Львів : Вид-во Держа. ун-ту «Львів. політех.», 1996. – С. 11–12.
33. Вакуленко О. Підвалини для науки термінології є! / О. Вакуленко, М. Вакуленко // Київський університет. – 1994. – Берез. – № 3 (1987). – С. 3–4.
34. Вакуленко М.О. Методологічні засади вивчення наукової термінології / М.О. Вакуленко // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2 (2). – С. 16–21.
35. Васильєва О. Метафора у сучасній автомобільній лексиці і термінології (на матеріалі сучасної англійської мови) / О. Васильєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика». – Херсон, 2010. – С. 142–149.
36. Вербицька О.А. Термінологічна лексика і метафоризація / О.А. Вербицька // Мовознавство. – 1983. – № 6. – С. 47–50.
37. Вечоркін І. Проза Івана Франка: Ідіостильові проявники / І. Вечоркін // Українське літературознавство. – 2014. – Вип. 78. – С. 126–140.
38. Виноградов В.В. Нечеткость терминологии и ее причины / В.В. Виноградов // Вопросы терминологии : межвуз. сб. – Нижний Новгород : Изд-во Нижегородского ун-та, 1993. – С. 35–42.
39. Виноградов В. История слов. / В. Виноградов ; Рос. акад. наук. Отд. л-ры и языка: науч. совет «Русский язык». Ин-т рус. языка им. В. Виноградова РАН ; отв. ред. Н.Ю. Шведова. – М. : Толк, 1999. – 1138 с.
40. Виноградов В.В. Вступительное слово / В.В. Виноградов // Вопросы терминологии : материалы Всесоюз. терминолог. совещания 1959 г. – М. : АН СССР, 1961. – С. 7–12.
41. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В.В. Виноградов ; под. ред. Г.А. Золотовой. – 4-е изд. – М. : Рус. яз., 2001. – 720 с.
42. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / В.В. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.

43. Власенко В.В. Мовна особистість Лесі Українки в епістолярному дискурсі / В.В. Власенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – Ч. 2. – С. 349–354.
44. Вовк В. Мовна метафора в художньому мовленні (природа вторинної номінації) / Віра Вовк. – К. : Наук. думка, 1986. – 141 с.
45. Волкова И.Н. Стандартизация научно-технической терминологии / И.Н. Волкова. – М. : Наука, 1988. – 200 с.
46. Волкова Т.Я. Лінгвістичні аспекти термінологічної багатозначності [Електронний ресурс] / Т.Я. Волкова. – Режим доступу: <http://visnyk.zu.edu.ua/>
47. Волкова Т.Я. Концептуальний апарат і структурно-семантичні та генетичні особливості термінології англійського літературознавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.Я. Волкова. – Одеса, 2002. – 19 с.
48. Волошук В.І. Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології / В. І. Волошук // Науково-методичний журнал. Філологія. Мовознавство / ред. Н. П. Матвєєва [та ін.]. – Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили. – 2008. – № 79. – С. 5–8.
49. Волошук В.І. Лінгвостильові особливості ідіолекту З. Ленца в малих епічних жанрах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Волошук Вікторія Іванівна. – Львів, 2004. – 20 с.
50. Вороніна, Ю.В. Порівняння як елемент ідіостилю Люко Дашвар / Ю.В. Вороніна // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. наук України, Бердянський держ. пед. ун-т, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Бердянськ, 2011. – Вип. 24. – Ч. 1. – С. 425–433.
51. Гавриш І. Українська наукова мова: проблеми і перспективи розвитку / І. Гавриш // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т укр. мови, Комітет наук. термінології. – К., 1998. – С. 60–62.
52. Галич О. Теорія літератури : підручник / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв ; за наук. ред. О. Галича. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.

53. Галич О. Теорія літератури : підручник / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв ; за наук. ред. Олександра Галича. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 488 с.
54. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К. : Вища шк., 1985. – 360 с.
55. Голев Н.Д. Ономаσιология как наука о номинации / Н.Д. Голев // Русское слово в языке и речи : [сб. науч. ст.]. – Кемерово : Изд-во Кемеровского ун-та, 1977. – Вып. 2. – С. 13–23.
56. Голованова Е.И. Введение в когнитивное терминоведение : учеб. пособие / Е.И. Голованова. – М. : Флинта ; Наука, 2011. – 224 с.
57. Головин Н.Б. Лингвистические основы учения о терминах : учебн. пособие для филол. спец. вузов / Н.Б. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.
58. Горблянський Ю. Таємниця людяності та професіоналізму Івана Денисюка: до специфіки наукового мислення / Ю. Горблянський // Міфологія і фольклор. – 2010. – № 02 (06). – С.16–25.
59. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М. : Аспект Пресс, 1993. – 117 с.
60. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С.В. Гринев-Гриневиц. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 304 с.
61. Гриценко П. Ідіолект і текст / П. Гриценко // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка : зб. наук. пр., присвячений 70-річчю від дня народження проф. С.Я. Єрмоленко / відп. ред. В.Г. Скляренко. – К., 2007. – С. 16–43.
62. Гусева Е. И. Критерии терминологичности и корреляция «термин – слово общего языка» / Е.И. Гусева // Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Сер. : Філологія . – 2008. – Вип. 1. – С. 103–114.
63. Ґрещук В. Студії з українського мовознавства : вибрані праці / В. Ґрещук ; [упор. Р. Бачкур]. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 520 с.

64. Д'яков А.С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько. – К. : Видавн. дім «KM Academia», 2000. – 208 с.
65. Д'яков А.С. Основи термінотворення / А.С. Д'яков, Т.Р.Кияк. – К. : KM Academia – 2000. – 216 с.
66. Даниленко В.П. Терминологизация разных частей речи / В.П. Даниленко // Проблемы языка науки и техники. – М. : Наука, 1970. – С. 67–89.
67. Даниленко В.П. Терминологизация разных частей речи. Термины – глаголы / В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1970. – 178 с.
68. Даниленко В.П. Русская терминология : опыт лингвистического описания / В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
69. Данчевська Ю.О. Деякі аспекти лексичних одиниць терміносистеми класичного танцю / Ю.О. Данчевська // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політех.». – 2011. – № 709. – С. 69–73.
70. Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі : за матеріалами преси 1995–2002 років : довідник / Х.П. Дацишин. – Львів : ПАІС, 2004 – 260 с.
71. Дегтярова И.А. Исследование современного содержания и развития терминов литературоведения (на метериале английской и русской литературоведческой терминологии) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 [Електронний ресурс] / И.А. Дегтярова. – М., 2002. – 22 с. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/issledovanie-sovremennogo-soderzhaniya-i-razvitiya-terminov-literaturovedeniya>
72. Демська О. Тарас Шевченко в парадигмі європейської науки [Електронний ресурс] / О. Демська. – Режим доступу: <http://litakcent.com/author/orysja-demska/>
73. Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці : у 3 т., 4 кн. / Іван Денисюк ; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2005. – Т. 1: Літературознавчі дослідження. – Кн. 1. – 432 с. ; Кн. 2. – 486 с. ; Т. 2: Франкознавчі дослідження. – 528 с. ; Т. 3: Фольклористичні дослідження. – 404 с.

74. Деркач В.В. Словник філологічних термінів Михайла Драгоманова / В.В. Деркач. – Кременчук : Ятрань, 2000. – 186 с.
75. Деркач В.В. Філологічна термінологія М.П. Драгоманова в системі української наукової термінології кінця ХІХ-початку ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.В. Деркач. – К., 1999. – 16 с.
76. Дмитрасевич Р.Я. Функціональні особливості вживання юридичних термінів у текстах газетно-публіцистичного стилю (на матеріалі англійської мови) [Електронний ресурс] / Р.Я. Дмитрасевич // Наукові праці – Філологія. Літературознавство. – С. 17–21. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-3.pdf>
77. Дойчик О.Я. Ідіостиль Джуліана Барнса у лінгвоконцептуальному вимірі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мова» / О.Я. Дойчик. – Х., 2012. – 20 с.
78. Должикова Т.І. Мовна особистість Пантелеймона Куліша : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.І. Должикова. – К., 2003. – 21 с.
79. ДСТУ 3325–96: Термінологія. Визначення основних понять. – К. : Держстандарт України, 1996. – 47 с.
80. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія / Р.І. Дудок. – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
81. Дудолодова А.В. Метафоризованные номинации вооруженного конфликта в англоязычном публицистическом дискурсе / А.В. Дудолодова // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 82. – Т. 1. – С. 127–129.
82. Дюндик О. Ідіостиль Євгена Пашковського – постмодернізм чи необароко? [Електронний ресурс] / О. Дюндик // Волинь філологічна : текст і контекст. Лінгвостилістика ХХІ століття: стан і перспективи. – С. 79–90. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vftk_2014_17_10
83. Дядюра Г.М. Когнітивно-комунікативні аспекти наукового тексту : монографія / Г.М. Дядюра, В.І. Кухарева-Рожко, Г.Ф. Ракшанова ; Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2013. – 225 с.

84. Дядюра Г.М. Функціональні параметри образності в науковому стилі (на матеріалі текстів природничих та технічних наук) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г.М. Дядюра. – К., 2001. – 22 с.

85. Дядюра Г.М. Експериментальне дослідження функціонування образних засобів у науковому тексті / Г.М. Дядюра // Мовознавство. – 2001. – № 4. – С. 53–60.

86. Дячук Т.М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.М. Дячук. – К., 2003. – 20 с.

87. Єрмоленко С. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Єрмоленко, С. Бирик, О. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.

88. Єрмоленко С.Я. Авторська метафора – алюзія загальномовного фразеологізму / С.Я. Єрмоленко // Учені записки Таврійського національного ун-ту. Наук. журнал. Серія Філологія. Соціальні комунікації. – Сімферополь, 2009. – Т. 22(61). – С. 154–159.

89. Єрмоленко С.В. Напрями досліджень мовної особистості у сучасній лінгвістиці / С.В. Єрмоленко // Записки з романо-германської філології. – 2014. – Вип. 2. – С. 33–37.

90. Желанова В.В. Концептуальне підґрунтя терміносистеми контекстного навчання / В.В. Желанова // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / [за заг. ред. В.І. Сипченка]. – Слов'янськ : СДПУ, 2012. – Вип. LIX. – С. 297–306.

91. Жирик О.А. Стилiстична транспозиція термінологічної лексики в сучасній українській мові (кодифікаційний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.А. Жирик. – Тернопіль, 2007. – 275 с.

92. Житін Я.В. До питання про розрізнення термінології та терміносистеми / Я.В. Житін // Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – С. 116–121.

93. Житін Я.В. Міжгалузева термінологія як об'єкт лінгвістичного аналізу: стан і перспективи дослідження / Я.В. Житін // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна – 2008. – № 798. – Вип. 53. – С. 5–9.
94. Жуков О.Р. К вопросу о специфике терминов лингвистики и литературоведения (сопоставительный анализ) / О.Р. Жуков // Научный диалог. – 2012. – № 12 : Филология. – С. 64–75.
95. Заніздра Н.О. Проблема мотивованості наукового терміна / Н.О. Заніздра, В.В. Заніздра // Вісник КДПУ ім. М.В. Остроградського. – 2007. – Вип. 2 (43). – Ч. 1. – С. 98–102.
96. Захарчин В.В. Українська мовознавча термінологія кінця ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.В. Захарчин. – К., 1995. – 26 с.
97. Захлюпана Н. Словник з методики укладання української мови / Ніна Захлюпана, Ірина Кочан // Вісник Держ. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» : матеріали 6-ї Міжнар. наук. конф. СловоСвіт 2000. – 2000. – № 402. – С. 255–288.
98. Зелінська Н.В. Поетика приголомшеного слова: українська наукова література ХІХ – початку ХХ ст. / Н.В. Зелінська. – Львів : Світ, 2003. – 352 с.
99. Іванишин П. Обрії словесності професора Івана Денисюка: націоналістичний аспект / П. Іванишин // Українське літературознавство. – 2013. – Вип. 77. – С. 323–332.
100. Іващенко В.Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія / В.Л. Іващенко. – К. : Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.
101. Іващишин О. Проблема доцільності використання запозичень та інтернаціоналізмів у науково-технічній термінології / О. Іващишин // Проблеми української науково-технічної термінології : тези І Міжнар. наук. конф. – Львів, 1992. – С. 114–116.
102. Ігнат'єва С.Є. Мовна особистість Олесь Гончара в аспекті психолінгвістичних характеристик / С.Є. Ігнат'єва // Психолінгвістика. – 2010. – Вип. 6. – С. 139–145.

103. Кайдаш, А. М. Ідіостиль Віктора Забіли в контексті міфологічної площини українського романтизму / А. М. Кайдаш // Література та культура Полісся : збірник / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин : НДУ, 2009. – Вип. 47: Віктор Забіла – поет-романтик (до 200 – ліття від дня народження). – С. 79–84
104. Канделаки Т.Л. Семантика и мотивированность терминов / Т.Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 167 с.
105. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов – М. : Наука, 1987. – 210 с.
106. Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами – омографічними коренями / Є.А. Карпіловська. – К. : Укр. енциклопедія, 2002. – 912 с.
107. Карпова В.Л. Термін і художнє слово : термінологічна лексика в мові сучасної української поезії / В.Л. Карпова. – К. : Наук. думка, 1967. – 129 с.
108. Квитко И.С. Терминоведческие проблемы редактирования / И.С. Квитко, В.М. Лейчик, Г.Г. Кабанцев. – Львов : Вища шк., 1986. – 150 с.
109. Квитко И.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – Львов : Вища шк., 1976. – 125 с.
110. Кияк Т.Р. Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі / Т.Р. Кияк // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 53–56.
111. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб. пособ. / Т.Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
112. Кияк Т.Р. Прагматичні аспекти стандартизації української термінології / Т.Р. Кияк // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 35–38.
113. Кияк Т. Стан, проблеми, перспективи української термінології / Т. Кияк // Другий міжнародний конгрес україністів: доповіді і повідомлення. Мовознавство. – Львів, 1993. – С. 227–232.
114. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць / Т. Р. Кияк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2008. – № 38. – С. 77–80.

115. Кікець М. Деякі проблеми нормування та стандартизації лексики гуманітарних знань (на матеріалі української та англійської мов) / М. Кікець, З. Кікець // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів, 2002. – № 453. – С. 17–20.

116. Клименко Б. Криза термінологічної системи українського літературознавства чи криза наукової свідомості літературознавців? / Б. Клименко // Слово і час. – 2001. – № 4. – С.5–14.

117. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови / Н.Ф. Клименко. – К. : ІЗМН, 1998. – 180 с.

118. Кобець Л.К. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи / Л.К. Кобець // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15. – Т. 4. – С. 129–135.

119. Ковалик І.І. Логіко-лінгвістична проблематика технічної термінології у слов'янських мовах / І.І. Ковалик // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія філологічна. – 1969. – Вип. 6. – С. 19–23.

120. Ковалик І.І. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову / І.І. Ковалик // Вчення про словотвір : вибрані пр. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – С. 170–236.

121. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту / А.П. Коваль. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1970. – 307 с.

122. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови / А.П. Коваль. – К. : Вища шк., 1987. – 348 с.

123. Коваль А.П. Синоніміка в термінології / А.П. Коваль // Дослідження з лексикології та лексикографії : [міжвідомч. зб.]. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 157–169.

124. Космеда Т.А. Текст І. Франка у фокусі інтертекстуальності / Т.А. Космеда // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г.С. Сковороди – Х. : ХНПУ, 2009 – Вип. 27. – С. 62–70.

125. Космеда Т.А. Мовна спроможність, комунікативна компетенція, мовна особистість як проблемні питання сучасного українського мовознавства /

Т.А. Космеда // Лінгвістична палітра : зб. наук. пр. з актуальних проблем лінгвістики / за заг. ред. Л.А. Лисиченко. – Х., 2009. – С. 129–140.

126. Космеда Т.А. Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд / Т.А. Космеда // Слов'янський збірник. – 2013. – Вип. 17. – С. 83–93.

127. Космеда Т.А. Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри / Т.А. Космеда. – Львів : ПАІС, 2006. – 328 с.

128. Костецька О.П. Індивідуальне мовлення автора як об'єкт лінгвістики та підходи до його дослідження / О.П. Костецька // Наукові записки [Нац. ун-ту «Острозька академія»]. Серія: Філологічна. – 2014. – Вип. 49. – С. 196–199.

129. Котюрова М.П. Идиостиль (индивидуальный стиль, идиолект) / М.П. Котюрова // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М.Н. Кожиной. – М. : Флинта ; Наука, 2003. – С. 95–99.

130. Кохан Ю.І. Фраземіка в системі ідіостилю письменника (на матеріалі художньої прози Олеся Гончара і Павла Загребельного) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ю.І. Кохан. – Х., 2003. – 19 с.

131. Кочан І. Ідіостиль науковця – ідентифікаційна ознака вченого / І. Кочан // Ритми сучасної філології : зб. наук. статей до 50-річчя проф. Т.А. Космеди. – Львів : Паіс, 2007. – С. 7–15.

132. Кочан І. Термінологія: національна чи міжнародна? / І. Кочан // Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2009. – № 648. – С. 3–8.

133. Кочан І. Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? / І. Кочан // Українська наукова термінологія : зб. матеріалів наук.-практ. конф., (Київ, 11 груд. 2011 р.). – К. : Наук. думка, 2009. – № 2. – С. 9–26.

134. Кочан І. Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / І. Кочан ; [відп. ред. Л.О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 30–35.

135. Кочан І. Українські терміни в парадигмі сучасних наукових учень / І. Кочан // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / [відп. ред. Л.О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 30–34.

136. Кочан І.М. Термінологічні проблеми у працях Івана Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин : матеріали міжнар. наук. конф., (Львів, 25–27 верес. 1996 р.). – Львів : Світ, 1998. – С. 701–703.

137. Кочан І. Українське термінознавство в іменах / І. Кочан. – Львів : Літопис, 2012. – 292 с.

138. Кочерга О. Деякі міркування про шляхи і манівці розвитку української наукової термінології / О. Кочерга // Сучасність. – 1994. – № 7–8. – С. 399–400.

139. Кравець Л.В. Ідіостиль М.К. Зерова / Л.В. Кравець // Наукові записки : матеріали звітно-наук. конф. викладачів УДПУ ім. М.П. Драгоманова за 1992 рік. – К., 1993. – С. 280–281.

140. Кратко М. Проблеми української наукової мови / Мирослав Кратко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2002. – № 453. – С. 12–13.

141. Кринець О. Метафора й метонімія як чинники творення й розвитку української технічної термінології / Оксана Кринець // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 675. – С. 23–27.

142. Крохмальна Г. До питання еволюції української літературознавчої терміносистеми / Галина Крохмальна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2011. – № 709. – С. 84–87.

143. Крохмальна Г.І. Особливості фіксації літературознавчих термінів у фаховому словнику / Г.І. Крохмальна // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. : у 2 ч. – К. : Ін-т укр. мови НАН України, 2015. – Вип. 3 (2). – С. 81–86.

144. Крохмальна Г.І. Особливості функціонування нелітературознавчих термінів у літературознавчих текстах / Г.І. Крохмальна // Молодий вчений. — 2015. – № 7. – С. 143–146.

145. Крохмальна Г. Літературознавчі терміни вченого – складова терміносистеми його ідіостилю / Галина Крохмальна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 675. – С. 131–135.

146. Крохмальна Г. Семантичне поле шевченкознавчого терміна: дидактичний аспект / Галина Крохмальна // «Апостол правди і науки» : матеріали наук. конф., присвяченої 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. – Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2015. – С. 517–521.

147. Крохмальна Г. Специфіка літературного терміна у структурі наукового тексту (на матеріалі праць Івана Денисюка) / Галина Крохмальна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2013. – № 765. – С. 94–98.

148. Крохмальна Г. Явище експлікації терміна в літературознавчому тексті (на матеріалі статті І. Денисюка) / Галина Крохмальна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2012. – № 733. – С. 193–195.

149. Крохмальна Г. Літературознавча терміносистема: функції елементів, еволюція зв'язків (на прикладі шевченкознавчого тексту І. Денисюка) / Галина Крохмальна // «Słowo. Tekst. Czas – XII» Frazologia w idiolekcie i systemach języków słowiańskich». W 200. rocznicę urodzin Tarasa Szewczenki. – Szczecin ; Greifswald, 2014. – Т. 1. – С. 143–149.

150. Krochmal'na Halyna. Konnotation nicht literarischer Begriffseinheiten in den literaturwissenschaftlichen Texten Professor Ivan Denysjuka / H. Krochmal'na // Щорічний наук. зб. Третьої міжнар. наук. Інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ». Серія: Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики. Щорічник. München – Berlin, 2013. – Вип. 2012. – С. 294–302.

151. Krochmalna H. Discourse of foreign terminological lexicon: for and against / Halyna Krochmalna // Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht" Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2013. – München ; Berlin, 2014. – S. ...

152. Krochmal'na H. Das semantische Feld des literaturwissenschaftlichen Begriffs: Spezifik des Gebrauchs / Halyna Krochmal'na // Jahrbuch der V. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog

der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2014. – München ; Berlin, 2015. – S. 614–623.

153. Крыжановская А.В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков / А. В. Крыжановская. – К. : Наук. думка, 1985. – 204 с.

154. Крыжановская А.В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии / А.В. Крыжановская, Л.А. Симоненко. – К. : Наук. думка, 1987. – 163 с.

155. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність : монографія / З. Куньч. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 216 с.

156. Куцак Г. Міжгалузева термінологічна омонімія / Г. Куцак // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 1998. – Вип. III. – С. 74–76.

157. Куц Е.О. Семантичні аспекти міграції та способи перекладу англійської термінологічної лексики / Е.О. Куц // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. пр. Філологічні науки. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 215–221.

158. Лабашук М.С. Слово в науке и искусстве: научное и художественное осмысление феноменов вербального мышления. – Тернопіль: «Підручники і посібники», 1999. – 272 с.

159. Лабашук М. Научная метафора как языковое явление / М. Лабашук // Z zagadnień semantyki i stylistyki tekstu / pod red. Anny Ginter. – Łódź : Wyd-wo Un-tu Łódzkiego, 2010. – S. 61–70.

160. Легкий М. Обрії літературознавчих зацікавлень / М. Легкий // Денисюк І. О. Літературознавчі та фольклористичні праці : у 3 т., 4 кн. – Львів : [У надзаг.: Львівський національний університет імені Івана Франка], 2005. – Т. 1: Літературознавчі дослідження. – Кн. 1. – 432 с.

161. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – 3-е. изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с.

162. Леонова М. Роль І. Франка в розвитку термінологічної лексики української мови / М. Леонова // Наукові записки Чернівецького державного університету. Серія філологічних наук. – 1956. – Вип. 3. – С. 128–143.

163. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт-уклад. Ю.І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т.1 – 624 с.

164. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.

165. Лотте Д. Основы построения научно-технической терминологии: вопросы теории и методики / Д. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.

166. Ляшук Н.А. Філологічна термінологія як складник метамови науки / Н.А. Ляшук // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : тези доповідей Всеукр. лінгвістичного форуму молодих учених, (Київ, 21–23 квіт. 2010 р.). – К. : ІАЦ «Спейс-Інформ» ; ФОП Гудименко, 2010. – 260 с.

167. Ляшук Н.А. Явище концептуальної багатозначності в українській лінгвістичній термінології (фрагмент аналізу) / Н.А. Ляшук // Лексикографічний бюлетень : зб. наук. пр. / [відп. ред. І.С. Гнатюк]. – К. : НАН України, Ін-т укр. мови, 2010. – Вип. 19. – С. 136–144.

168. Малевич Л. Термінологічне запозичання: причини, джерела, функції / Л. Малевич // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 56–61.

169. Малевич Л.І. Метафора в науковій картині світу / Л.І. Малевич // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / відп. ред. Л.О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 224–227.

170. Малевич Л.Д. Антропоцентризм в українській науковій термінології і термінографії / Л.Д. Малевич // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : матеріали Всеукр. лінгвістичного форуму. – К. : ІАЦ «Спейс-інформ», 2010. – С. 138–140.

171. Малевич Л.Д. До проблеми запозичень в українській термінології / Л.Д. Малевич // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2008. – Вип. 75 (2). – С. 244–247.

172. Малевич Л. Теоретичні питання термінологічної варіантності // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2002. – № 453. – С. 75–82.

173. Мар'янюк Я. Лексико-семантична характеристика української термінології дизайну / Я. Мар'янюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології. – 2013. – № 765. – С. 106–109.

174. Мартиняк О. Явище синонімії у термінологічній лексиці / О. Мартиняк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 100–103.

175. Мартиняк О. Фонетичні варіанти українських науково-технічних термінів / О.Мартиняк // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2009. – Вип. 46. – Ч. II. – С.17–22.

176. Мартонова М. Составной термин / М. Мартонова // Русская речь. – 1972. – № 6. – С. 69–70.

177. Масликова О.С. Філологічна термінологія Михайла Грушевського : дис. .. канд. філол. наук : 10.02.01 / Масликова Оксана Степанівна. – Донецьк, 2004. – 222 с.

178. Масликова О.С. Словник філологічної термінології та номенклатури творів М.С. Грушевського / О.С. Масликова. – Сімферополь : Крымучпедгиз, 2002. – 255 с.

179. Маслов Ю.С. Введение в языкознание : учебник / Ю.С. Маслов. – М. : Высш. шк, 1987. – 272 с.

180. Махінов В.М. Теоретичні засади формування мовної особистості в історії розвитку європейського соціокультурного освітнього простору (середина ХІХ – початок ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В.М. Махінов. – Луганськ, 2013. – 40 с.

181. Мацько Л. Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен / Л. Мацько // Культура слова. – 2013. – № 78. – С. 7–11.

182. Мацько Л.І. Мовна особистість Андрія Малишка як лінгвокультурологічний феномен національного виховання у світлі лінгвофілософії / Л.І. Мацько // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2013. – Вип. 20. – С. 141–146.

183. Мацько В. Словник літературознавчих термінів Івана Огієнка / В. Мацько. – Хмельницький : [б. в.], 1997. – 15 с.

184. Мацько Л.І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності / Л.І. Мацько // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2014. – Вип. 50. – С. 8–15.

185. Мацюк Г.П. Про термінологізацію одиниць загальноживаної лексики / Г.П. Мацюк // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 68–71.

186. Медведь О.В. Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.В. Медведь. – Х., 2001. – 17 с.

187. Межжеріна Г.В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово) / Г.В. Межжеріна // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2002. – Вип. 5. – С. 114–126.

188. Микитюк О. До проблеми розвитку української термолексики / О. Микитюк // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політех.». Серія «Проблеми української термінології». – 2002. – № 453. – С. 24–29.

189. Мисик Л.В. Генезис та функціонування термінологічних словосполучень в англійській науковій юридичній літературі / Л.В. Мисик // Іноземна філологія. – Львів, 1993. – Вип. 105. – С. 91–102.

190. Михайленко Т. Українська військова термінологія / Т. Михайленко // Військо України. – 1993. – № 12. – С. 95–98.

191. Михайлишин Б. Розуміння термінології і номенклатури в системі точних галузей знань / Б. Михайлишин, П. Стахів // Проблеми наук.-тех. термінології : тези доп. 2-ої Міжнар. наук. конф. – Львів, 1993. – С. 56–57.

192. Михайлова Т.В. Антонімічні відношення українських науково-технічних термінів як мовне явище та суб'єкт лексикографії / Т.В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 295–296.

193. Михайлова Т. Номени у науково-технічній сфері / Т. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – 2007. – Вип. VII. – С. 82–86.

194. Михайлова Т.В. Омонімія в українській науково-технічній термінології / Т.В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 185–189.

195. Михайлова Т.В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.В. Михайлова. – Х., 2002. – 20 с.

196. Міщук У.Б. Поетична мова як репрезентант мовної особистості автора: (на основі творчості Ліни Костенко та Василя Стуса) / У.Б. Міщук // Українська мова. – 2008. – № 2. – С. 89–100.

197. Мовчун Л.В. Філологічна термінологія в поетичному тексті і проблема художньої дефініції (на прикладі термінопоняття «рима») / Л.В. Мовчун // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. – К. : ІУМ НАНУ, 2013. – Вип 2 (1). – С. 155–161.

198. Мозер М. «Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки» / М. Мозер. – Львів : НТШ, 2012. – 327 с. – (Серія «Історія мови»).

199. Моргунок В. Про деякі вимоги до термінів, встановлені ДСТУ 3966 – 2000 / В. Моргунок // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів, 2002. – № 453. – С. 194–202.

200. Москаленко Н.А. Нарис історії української граматичної термінології / Н.А. Москаленко. – К. : Рад. шк., 1959. – 224 с.

201. Науменко Л.О. Мова ранніх творів Володимира Винниченка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.О. Науменко. – К., 2003. – 20 с.

202. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н.Ф. Непийвода. – К. : Міжнар. фінансова агенція, 1997. – 303 с..

203. Никитина С.Е. Семантический анализ языка науки / С.Е. Никитина. – М. : Наука, 1987. – 112 с.

204. Нікуліна Н.В. Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві / Н.В. Нікуліна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2010. – № 676. – С. 56–61.

205. Нікуліна Н.В. Номен як об'єкт східнослов'янських термінологічних студій / Н.В. Нікуліна // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. – К. : ІУМ НАНУ, 2013. – Вип 2 (1). – С. 67–71.

206. Новоставська О. Синонімія у філософській терміносистемі Івана Франка / О. Новоставська // Українське літературознавство. – 2011. – Вип. 74. – С. 102–106.

207. Овсейчик С. До питання мотивованості у термінології (на матеріалі екологічної терміносистеми) / С. Овсейчик // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 14. – Кн. 2. – С. 64–68.

208. Онуфрієнко Г.С. Запозичення неслов'янського походження в юридичному термінологічному просторі української мови / Г.С. Онуфрієнко // Ономастика і апелятиви : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДДУ, 2000. – Вип. 9. – С. 96–104.

209. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. з алгоритмічними приписами / Г.С. Онуфрієнко. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Центр уч. л-ри, 2009. – 392 с.

210. Онуфрієнко Г.С. Термінознавча концепція І. Франка в сучасному вимірі / Г.С. Онуфрієнко // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України : зб. наук. пр. VII Всеукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя, 2007. – С. 538–539.

211. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики) / О. Павлова // Вісник

Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 49–54.

212. Павлова О. Полісемія в лінгвістичній термінології української мови / О. Павлова / Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 320–323.

213. Павлюк А.Б. Полісемія як мовна категорія в сучасній лінгвістиці / А.Б. Павлюк, Л.М. Угонь // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. – 2011. – № 6. – Ч. 1. – С. 2–8.

214. Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія (питання історії, теорії та практики) / Л.С. Паламарчук. – К. : Наук. думка, 1978. – 201 с.

215. Панченко С. Термінологія в її історичному розвитку / С. Панченко // Вісник: Проблеми української термінології : матеріали 6-ї Міжн. наук. конф. – Львів, 2000. – № 402. – С. 82–84.

216. Панько Т.І. Теоретичні засади українського термінотворення / Т.І. Панько // Науково-технічне слово: Бюлетень видавничо-термінологічної комісії Львівського політехнічного інституту. – 1992. – № 1. – С. 5–10.

217. Панько Т.І. Від терміна до системи: становлення марксистсько-ленінської політекономічної термінології у східнослов'янських мовах / Т.І. Панько. – Львів : Вища шк., 1979. – 146 с.

218. Панько Т.І. Українське термінознавство : підручник / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.

219. Панько Т.І. Мова і нація в естетичній концепції І. Франка / Т.І. Панько. – Львів : Світ, 1992. – 192 с.

220. Папіш В. Демонстративна мовна особистість Лесі Українки (на матеріалі драматичної поеми «Кассандра») / В. Папаш // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – 2014. – Вип. 2 (32). – С. 13–17.

221. Переломова О.С. Ідіостиль Валерія Шевчука : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.С. Переломова. – К., 2002. – 18 с.

222. Пилипчук С. Професор із легенди / С. Пилипчук // Міфологія і фольклор. – 2010. – № 02. (06). – С. 6–8.
223. Письмиченко А. Номен і номенклатура (на матеріалі терміносистеми будівельної індустрії) / А. Письмиченко // Культура слова. – 1983. – Вип. 25. – С. 14–16.
224. Пихтовникова Л.С. Языковые фильтры: неравновесные состояния и развитие языка / Л.С. Пихтовникова // Нова філологія. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – №1 (12). – С. 33–39.
225. Півень В.Ф. Ідіостиль поетичних творів Святослава Гординського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.Ф. Півень. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
226. Пілецький В. Сучасний український термін (проблеми збереження національномовної самобутності) / В. Пілецький // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – Кн. 1. – С. 428–437.
227. Пілецький В. Мовна специфіка українського терміна / Володимир Пілецький // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2005. – № 538. – С. 25–32.
228. Пінчук С.П., Регушевський Є.С. Словник літературознавчих термінів Івана Франка / С.П. Пінчук, Є.С. Регушевський. – К. : Наук. думка. 1966. – 272 с.
229. Пінчук О.Ф. Деякі методологічні питання стандартизації термінології / О.Ф. Пінчук // Мовознавство. – 1976. – № 6. – С. 47–52.
230. Полюга Л.М. Словник антонімів української мови / Л.М. Полюга. – К. : Довіра, 2004. – 275 с.
231. Полюга Л.М. Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. / Л.М. Полюга. – К. : Наук. думка, 1991. – 240 с.
232. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української літературної мови / О.Д. Пономарів. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2000. – 276 с.
233. Пономарів О. Повернення до національних засад в українській термінології / Олександр Пономарів // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ». Серія «Проблеми української термінології». – 2002. – № 453. – С. 14–16.

234. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова / О.Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1997. – 400 с.
235. Потебня О. Думка й мова (фрагменти) / Олександр Потебня // Слово. Знак. Дискурс: антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 23–39.
236. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник / Олександр Потебня ; [пер. з рос., упоряд., авт. вст. ст., приміт. І.В. Іваньо, А.І. Колодна]. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
237. Потебня А.А. Теоретическая поэтика / А.А. Потебня. – М. : Высш. шк., 1990. – 344 с.
238. Прохорова В.Н. Русская терминология (лексико-семантическое образование) / В.Н. Прохорова. – М. : Филологический ф-т, 1996 – 125 с.
239. Процик І.Р. Запозичення та освоєння чужомовної лексики в українській фізичній термінології на зламі ХІХ–ХХ століть / І.Р. Процик // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – 2003. – Вип. V. – С. 167–169.
240. Процик І. Українська фізична термінологія на зламі ХІХ–ХХ століть / І. Процик. – Львів : Видавн. центр Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2004. – 252 с.
241. Радченко О.І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.І. Радченко. – Х., 2000. – 20 с.
242. Регушевський С. Історія вивчення та сучасні проблеми української літературознавчої термінології / С. Регушевський, В.В. Деркач, О.Ф. Шаталіна // Учен. записки Симферопольського гос. ун-та. – Симферополь, 1997. – № 3 (42). – С. 96–101.
243. Регушевський Є. Нариси про мову наукових праць І.Я. Франка / Є. Регушевський. – Сімферополь : Таврія, 2006. – 194 с.
244. Регушевський Є.С. Класифікація літературознавчих термінів І.Я. Франка / Є.С. Регушевський // Матеріали міжвуз.ї ювілейної наук. конф., присвяченої 110-річчю з дня народження і 50-річчю з дня смерті І.Я. Франка. – Львів : Вид-во ЛДУ, 1968. – С. 74–76.

245. Регушевський Є.С. Літературознавча термінологія Івана Франка / Є.С. Регушевський // Іван Франко і світова література. – К. : Наук. думка, 1990. – Кн. 2, 3. – С. 163–164.

246. Регушевський Є.С. Мовознавча термінологія в наукових і публіцистичних працях І.Я. Франка / Є.С. Регушевський // Наукові записки РДПІ. – Ровно, 1959. – Вип. 4. – С. 61–94.

247. Регушевський Є.С. Мовознавча термінологія І.Я. Франка в світлі його лінгвістичних поглядів / Є.С. Регушевський // Доповіді і повідомлення (тези) звітної-наукової конференції кафедр РДПІ за 1960. – Ровно, 1961. – С. 49–51.

248. Регушевський Є.С. Принципи укладання історичного словника української літературознавчої термінології / Є.С. Регушевський // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. – Запоріжжя, 1996. – Ч. I. – С. 179–181.

249. Регушевський Є.С. Роль І.Я. Франка в розвитку української мовознавчої термінології / Є.С. Регушевський // Славянська лінгвістична термінологія : сб. ст. – Софія, 1962. – Т. I. – С. 85–91.

250. Регушевський Є.С. Словник мовознавчих термінів Івана Франка / Є.С. Регушевський. – Сімферополь : Доля, 2002. – 118 с.

251. Регушевський Є.С. Фонетична та граматична термінологія наукових і публіцистичних праць І.Я. Франка. (Словник) / Є.С. Регушевський. – Лексикографічний бюлетень Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН Української РСР. – К., 1960. – Вип. VII. – С. 52–58.

252. Регушевський Є.С. Деякі теоретичні питання термінології / Є.С. Регушевський, О.С. Масликова, О.Ф. Шаталіна // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Симферополь, 2002. – Т. 15 [54]. – № 1. Филология. – С. 205–213.

253. Реформатский А.А. Что такое термин и терминология / А.А. Реформатский // Вопросы терминологии. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 46–55.

254. Реформатский А.А. Введение в языкознание / А.А. Реформатский. – М. : Просвещение, 1967. – 544 с.

255. Реформатский А.А. Мысли о терминологии / А.А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии. – М. : Наука, 1986. – С. 163–198.

256. Рибалка Н. Синонімічні відношення в англійській номенклатурі ссавців / Н. Рибалка // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – 2011. – Вип. 89 (3). – С. 383–387.

257. Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка : учеб. для вузов / Д.Э. Розенталь. – М. : Высш. шк., 1977. – 316 с.

258. Романова О.О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен / О.О. Романова // Термінологічний вісник. – 2011. – № 1. – С. 55–62.

259. Романова О.О. Гіперо-гіпонімія в українській швацькій термінології / О.О. Романова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Карабіна. Серія: Філологічна. – 2007. – Вип. 50. – № 765. – С. 32–35.

260. Руденко С. Теоретичне обґрунтування необхідності введення в науковий обіг терміна «номенклатурно-термінологічне сполучення» / С. Руденко // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 13. – С. 37–41.

261. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики / В.М. Русанівський ; відп. ред. О.С. Мельничук ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1988. – 240 с.

262. Рябцева Н.К. Теоретическое и лексикографическое описание научного изложения: межъязыковой аспект : науч докл. на соиск. уч. степ. д.ф.н. / Н.К. Рябцева – М. : Рос. А.Н., Ин-т Яз-ия, 1996. – 112 с.

263. Савчук Н.М. Аспекти вивчення мотиваційних відношень у лінгвістиці [Електронний ресурс] / Н.М. Савчук. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/3319/1/>

264. Салига Т. Українська літературна наука в рецепції представників львівської філологічної школи / Т. Салига // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2009. – № 2(6). – С. 83–71.

265. Салимова Л.М. Теория языковой личности: современное состояние и перспективы исследования / Л.М. Салимова // Вестник Башкирского университета. – 2012. – Вып. № 3(1). – Т. 17. – С. 1514–1517.

266. Санникова Н.Ю. Мотивированность и производность слов в современном русском языке: методические рекомендации / Н.Ю. Санникова. – Астрахань : Изд. Дом «Астраханский университет», 2006. – 17 с.

267. Секунда Т. Принципи складання української технічної термінології / Т. Секунда // Вісник Інституту української наукової мови. – 1930. – Вип. 2. – С. 11–21.

268. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

269. Селіванова О. Когнітивний аспект термінотворення (на матеріалі української номенклатури етномофауни) / О. Селіванова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 55–59.

270. Семенець О. Художні системи Б.І. Антонича і Є. Маланюка: закономірності поетичної мови та ідіостиль / Семенець О. // Наукові записки. Сер.: Філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград, 2000. – Вип. 27. – С. 317–328.

271. Семеног О.М. Вивчення ідіостилю сучасного науковця-лінгвіста у профільних класах загальноосвітньої школи / О.М. Семеног // Вісник Луганського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2010. – Вип. 18. – С. 123–130.

272. Сербенська О.А. Функції терміна у газетному тексті / О.А. Сербенська // Вісник Львів. ун-ту. Сер. Журналістика: актуальні питання теорії та історії журналістики. – Львів, – 1976. – С. 76–81.

273. Сербенська О.А. Формування і розвиток української наукової термінології / О.А. Сербенська // Наукове товариство ім. Т. Шевченка і укр. відродження: перша наук. сесія НТШ, берез. 1990 : доп., повідомл., мат. – Львів, 1992. – С. 431–433.

274. Сербенська О.А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О.А. Сербенська, М.Й. Волощак. – К. : Видавн. центр «Просвіта», 2001. – 204 с.

275. Сербенська О.А. Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови / О.А. Сербенська // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2002. – № 453. – С. 17–20.

276. Сергєєва Г.А. Системний підхід до вивчення запозичень на рівні лексико-семантичної парадигматики (до проблеми термінологічної синонімії) / Г.А. Сергєєва // Вісник Харківського університету. Серія: Філологія. – 2000. – № 491. – С. 260–263.

277. Симоненко Л.О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л.О. Симоненко, С.О. Соколова, М.П. Годована. – К. : Наук. думка, 1993. – 237 с.

278. Симоненко Л.О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 3–8.

279. Симоненко Л.О. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць / відп. ред. Л.О. Симоненко. – К., 2009. – Вип. VIII. – С. 9–15.

280. Симоненко Л.О. Формування української біологічної термінології : монографія / Л.О. Симоненко. – К. : Наук. думка, 1991. – 151 с.

281. Сікорська З. Структурно-граматична характеристика української словотвірної термінології / З. Сікорська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV – С. 267–271.

282. Сікорська В.Ю. Науковий термін у художньому дискурсі в історичному романі Павла Загребельного «Диво» / В.Ю. Сікорська // Наук. записки [Нац. ун-ту «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 39. – С. 201–203.

283. Січкара С.А. Ідіолект Тараса Шевченка і сучасні мовні норми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С.А. Січкара. – К., 2003. – 19 с.

284. Склад і структура термінологічної лексики української мови / відп. ред. А.В. Крижанівська. – К. : Наук. думка, 1984. – 194 с.

285. Склад і структура термінологічної лексики / А.В. Крижанівська, Л.О. Симоненко, Т.І. Панько та ін. – К. : Наук. думка, 1984. – 196 с.

286. Скороходова Е.Ю. Метафорическая номинация в языке и мышлении // Вестник ПСТГУ. Серия «Филология». – 2006. – Вып. 1. – С. 97–102.
287. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) / Е.Ф. Скороходько . – К. : Логос, 2006 . – 98 с.
288. Скороходько Е.Ф. Термін як репрезентант комунікативної стратегії побудови наукового тексту / Е.Ф. Скороходько // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. прац. – К., 2002. – С. 204–210.
289. Скоць А. Слово про Івана Денисюка / А. Скоць ; відп. ред. та автор вступ. слова Б. Якимович. – Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 1999. – 20 с.
290. Сліпецька В.Д. Англомовна термінологія штучного інтелекту в контексті інших терміносистем (досвід лінгвістичного аналізу) / В.Д. Сліпецька. – К. : Київ. нац. лінгвістичний ун-т, 2008. – 186 с.
291. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1974. – 775 с.
292. Словник іншомовних слів / укл. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
293. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Рад. шк., 1971. – 486 с.
294. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР. Ін-т мовознавства – К. : Наук. думка, 1970–1980.
295. Словотвір сучасної української літературної мови / за ред. І.І. Ковалика, Л.О. Родніної, А.П. Грищенко. – К. : Наук. думка, 1979. – 406 с.
296. Словотвір сучасної української літературної мови : монографія / відп. ред. М. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1979. – 408 с.
297. Современные проблемы терминологии в науке и технике : сб. ст. / отв. ред. В.С. Кулебакин. – М. : Наука, 1969. – 178 с.
298. Соколова А.В. Онімичний аспект проблеми ідіостилю письменника (на матеріалі зіставлення антропонімії у романах Григорія Тютюнника «Вир» і Василя Земляка «Лебедина згряя» : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А.В. Соколова. – Одеса, 2003. – 19 с.

299. Соколовська Т. Синонімія та антонімія як базові парадигматичні класи в українській терміносистемі з генетики / Т. Соколовська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 1998. – С. 171–174.

300. Соловій В.З. Основні підходи до вивчення терміна / В.З. Соловій // Вісник Житомирського державного університету. – 2011. – Вип. 59. Філологічні науки. – С. 170–178.

301. Ставицька Л. Про термін ідіолект / Л. Ставицька // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 3–17.

302. Стасевський С. Термін і номенклатурний знак / С. Стасевський // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. – Х., 2004. – Вип. 14. – С. 20–22.

303. Стасюк Т.В. Нові тенденції розвитку термінознавства: здобутки міжнародної наукової групи Р. Теммерман / Т.В. Стасюк // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. / відп. ред. В.Л. Іващенко. – К. : Ін-т укр. мови НАНУ, 2013. – Вип. 2(1). – С. 38–50.

304. Стаховська Н. Термін як елемент системи мовного вираження спеціальних понять / Н. Стаховська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 277–280.

305. Стельмах Б. Індивідуальний стиль як об'єкт лінгвостилістичних досліджень / Б. Стельмах // Вісник Уман. педун-ту : зб. наук. пр. Серія: «Філологія (мовознавство)» / гол. ред. В.Г. Кузь. – К. : Знання України, 2004. – С. 228–233.

306. Стецій В.Ф. Мовна особистість Уласа Самчука (світоглядна орієнтація і мовотворчість) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.Ф. Стецій. – Донецьк, 2003. – 18 с.

307. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія / О. А. Стишов – К. : Видавн. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

308. Струганець Л.В. Поняття «мовна особистість» в україністиці / Л.В. Струганець // Культура слова. – 2012. – № 77. – С. 127–133.

309. Суперанская А.В. Общая терминология. Вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
310. Суперанская А.В. Терминология и номенклатура / А.В. Суперанская // Проблематика определений терминов в словарях разных типов : сб. ст. – Л. : Наука, 1976. – С. 73–83.
311. Суперанская А.В. Общая терминология: вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева ; отв. ред. Т.Л. Канделаки. – 6-е изд. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 248 с.
312. Сучасна українська літературна мова / ред. М. Плющ. – К. : Вища шк., 2001. – 421 с.
313. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. А.П. Грищенка. – К. : Вища шк., 2002. – 439 с.
314. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 439 с.
315. Сучасна українська літературна мова: лексика і фразеологія / відп. ред. М.А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1973. – 440 с.
316. Табанакова В.Д. Идеографическое описание научной терминологии в специальных словарях : дис. ... д-ра филол. наук. : 10.02.21 / Табанакова Вера Дмитриевна. – Тюмень, 2001. – 288 с.
317. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах / А.А. Тараненко. – К. : Наук. думка, 1989. – 256 с.
318. Тарасова В.В. Процеси детермінологізації, термінологізації і транстермінологізації в англійській авіаційній фаховій мові / В.В. Тарасова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43(4). – С. 156–161.
319. Тарасова И.А. Фреймовый анализ в исследовании идиостилей / И.А. Тарасова // Филологические науки. – 2004. – № 4. – С. 42–49.
320. Тарасюк К.В. Поняття «ідіостиль» та «ідіолект» у сучасній лінгвістиці (на прикладі творчості Айріс Мердок) : збірник / К.В. Тарасюк // Наука і сучасність. Серія : Педагогіка. Філологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2004. – Т. 45. – С. 237–244

321. Теория метафоры : сб. : пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой ; общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.

322. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення : метод. вказівки та завдання для самостійної роб. студ. з курсу «Українська мова (за проф. спрямуванням)» / [укл. Г.Л. Вознюк, С.З. Булик-Верхола, М.В. Натюк та ін.]. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. – 92 с.

323. Тиха Л. Термінологічна лексика як компонент метафоричних конструкцій (на матеріалі поезій Івана Драча) / Л. Тиха // Вісник Львів. ун-ту. – Серія філологічна. – 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – С.493–498.

324. Ткаченко А.О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства / А.О. Ткаченко. – К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2003. – 448 с.

325. Толикина Е.Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е.Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 53–67.

326. Торопцев И.С. Словопроизводственная модель / И.С. Торопцев. – Воронеж : ИПЦ Воронеж. гос. ун-та, 1980. – 148 с.

327. Торопцев И.С. Лексическая мотивированность (на материале русского литературного языка) / И.С. Торопцев // Ученые записки Орловского пед. ин-та. – 1964. – Т. 22. – С. 21–27.

328. Трубчанінова І. Українська термінологія лінгвістики тексту / І. Трубчанінова // Вісник: проблеми української термінології. – Львів, 2002. – № 453. – С. 97–100.

329. Труш О. Роль Івана Франка в розбудові наукового стилю української мови / О. Труш // Вісник Львівського університету. Сер. філологічна. – 2010. – № 7. – Вип. 51. – С. 97–105.

330. Тур О. Явище омонімії в українській термінології землеустрою та кадастру / О. Тур // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2007. – Вип. VII. – С. 204–208.

331. Туркевич О.В. Еволюція термінолексики методики викладання української мови як іноземної : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Туркевич Оксана Василівна. – Львів, 2012. – 188 с.

332. Туркевич О. Семантична структура терміносполук методики викладання української мови як іноземної / О. Туркевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Проблеми української термінології. – 2011. – № 709. – С. 121–124.

333. Туровська Л. Терміни та номени в науково-технічній сфері / Л. Туровська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. VI. – С. 225–229.

334. Туровська Л. Інноваційні процеси в українській науковій термінології / Л. Туровська // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 56–63.

335. Туровська Л.В. Ще раз про емоційність терміна / Л.В. Туровська // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ». Серія «Проблеми української термінології». – 2010. – № 676. – С. 82–85.

336. Турчин В.В. Прагматика наукового терміна / В.В. Турчин. – Івано-Франківськ : Факел, 2004. – 226 с.

337. Тынянов Ю.Н. Литературная эволюция : избранные труды / Ю.Н. Тынянов. – М. : «Аграф», 2002. – 495 с.

338. Українська мова: енциклопедія / ред. В.М. Русанівський. – К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.

339. Филин Ф.П. О лексико-семантических группах слов / Ф.П. Филин // Езыковедски изследования в чест на акад. Ст. Младенов. – София : Изд-во АН, 1957. – С. 524–536.

340. Філюк Л.М. Динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.М. Філюк. – Одеса, 2007. – 20 с.

341. Флоренский П.А. Термин / П.А. Флоренский // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 120–127.

342. Франко І. Із секретів поетичної творчості [І.Я. Франко із секретів поетичної творчості (поезія і музика) / І. Франко // Повне збір. творів: у 50 т.]. – К. : Наук. думка. – 1981. – Т. 31. – С. 46–47.

343. Франко З.Т. Метафора в стилях усного українського літературного мовлення / Зиновія Франко // Закономірності розвитку українського усного літературного мовлення. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 179–190.

344. Халіновська Л. Тематичні групи на позначення назв «літальних апаратів» та повітряних суден українській авіалексиці / Л. Халіновська // Українськатермінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 176–179.

345. Халіновська Л.А. Основні вимоги до терміна: прагнення до ідеалу чи реальне функціонування / Л.А. Халіновська // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; Ін-т держ. упр. ; за заг. ред. В.В. Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2011. – Вип. 5. – С. 39–44.

346. Хатамова Д.Д. Проблемы эквивалентности в литературоведческой терминологии [Электронный ресурс] / Д.Д. Хатамова // Академические тетради. Вып. 14. Тетрадь 4. Проблемы эстетики и теории литературы. – 2011. – Режим доступа: <http://www.independent-academy.net/science/tetradi/14/hatamova.html>

347. Холодний Г. До історії організації термінологічної справи на Україні / Г. Холодний // Вісник ІУНМ. – 1928. – Вип. 1. – С. 9–20.

348. Цимбал Н.А. Проблема полісемії в українській термінології органічної хімії / Н.А. Цимбал // Записки з українського мовознавства : зб. наук. пр. – Одеса : Астропринт, 2003. – Вип. 13. – С. 29–35.

349. Цісар Н. Системотворчий потенціал вторинних медичних найменувань / Н. Цісар // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 54–56.

350. Цісар Н. Метонімічні транспозиції у медичній терміносистемі / Наталія Цісар // Вісн. Нац. ун-ту Львівська політехніка». Проблеми української термінології. – 2007. – № 593. – С. 57–60.

351. Ціхоцький І. Нетранслітеровані конструкції як засіб мовної характеристики (на матеріалі Франкового ідіостилі) / І. Ціхоцький // Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Філологія. – 2004. – Вип. 34. – Ч. 2. – С. 326–329.

352. Чирков О.С. Терміносистема як теоретико-літературна проблема / О.С. Чирков // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 22. – С. 140–143.

353. Чорнолоз С. Аспекти вивчення ідіолекту Ольги Кобилянської на прикладі епістолярної спадщини [Електронний ресурс] / С. Чорнолоз // Науковий блог НАУ «Острозька академія». – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2015>

354. Чрділелі Т. Особливості функціонування термінів у контексті художнього твору / Т. Чрділелі, А. Мельникова // Теоретична і дидактична філологія. – 2013. – Вип. 16. – С. 371–379.

355. Чуєшкова О.В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Чуєшкова Оксана Володимирівна. – Х., 2003. – 200 с.

356. Чуєшкова О. Проблеми аналітичної термінологічної номінації / О. Чуєшкова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. – 2004. – № 503. – С. 43–48.

357. Шайкевич А. Проблемы терминологической лексикографии / А. Шайкевич. – М. : Изд-во ВЦП, 1983. – 67 с.

358. Шанский М.Н. Лексика современного русского языка / М.Н. Шанский. – М. : Просвещение, 1972. – 327 с.

359. Шанский Н.М. Внутри слова / Н.М. Шанский // Русский язык в школе. – 1976. – № 2. – С. 32–42.

360. Шанский Н.М. Основы словообразовательного анализа / Н.М. Шанский. – М. : Учпедгиз, 1953. – 56 с.

361. Швець Н.В. Дефініція поняття «мотивація» в сучасній лінгвістиці / Н.В. Швець // Science and Education a New Dimension: Philology. – 2013. – № I (3). – Iss. 13. – С. 194–197.

362. Шелов С.Д. Еще раз об определении понятия «термин» / С.Д. Шелов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2010. – № 4 (2). – С. 795–799.

363. Шелов С.Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения / С.Д. Шелов. – СПб. : Филол. ф-т СПбГУ, 2003. – 280 с.

364. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен : Молоде життя, 1951. – 402 с.
365. Шетле Т.В. Полисемия и омонимия в терминологии (на примере англоязычных терминов банковского дела) / Т.В. Шетле // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2009. – № 3 (11). – С. 104–111.
366. Южакова О.І. Дослідження українських терміносистем і термінних номінацій у когнітивному аспекті / О.І. Южакова // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2012. – № 733. – С. 60–66.
367. Яценко Н.О. Функціонально-стильовий напрям в українському термінознавстві кінця ХІХ – першої половини ХХІ століття / Н.О. Яценко // Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту імені Миколи Гоголя. – 2011. – С. 40–45.
368. Baldick Ch. The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms / Ch. Baldick. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 357 p.
369. Dostál J. Termín a jeho definice ve výkladových, terminologických a naučných slovníčích encyklopediích. Modernizace výuky v technicky orientovaných predmetech a oborech. Dodatky.1 / J. Dostál. – Praha : Vyd. Olomouc: Votobia, 2003. – 257 s.
370. Felber H. Terminology Manual / H. Felber. – Paris : Unesco, Infoterm, 2002. – 426 p.
371. Le Grand online Dictionnaire terminologique [Електронний ресурс] // Official web-site. – 2009. – Режим доступу: <http://www.granddictionnaire.com>.
372. Lukszyn J. Teoretyczne podstawy terminologii / Lukszyn J., W. Zmarzer. – Warszawa, 2001. – 189 s.
373. Temmerman R. Dynamics and Terminology: An interdisciplinary perspective on monolingual and multilingual culture-bound communication John Benjamins / Rita Temmerman, Marc Van Campenhoudt. – Amsterdam, 2014. – 305 p.
374. Terminology Coordination Unit of the European Parliament [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://termcoord.wordpress.com/>.

375. Todorov Tzvetan. Tropy i figury. / Tzvetan Todorov // Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej , 68 /2 (1977) s. 275-293. Режим доступа : [http://bazhum.muzhp.pl/ media// files/ Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1977-t68-n2/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1977-t68-n2-s275-293/ Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1977-t68-n2-s275-293.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1977-t68-n2/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1977-t68-n2-s275-293/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1977-t68-n2-s275-293.pdf)